

การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโคก

นายกิตติกร สุนทรานุรักษ์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0489-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF SELF-RELIANCE COMMUNITY:
A CASE STUDY OF SISA ASOKE COMMUNITY

Mr. Kittikorn Soontaranurak

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Economics in Economics

Department of Economics

Faculty of Economics

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0489-7

กิตติกร สุหนทรานุรักษ์ : การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง : กรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโคก. (THE DEVELOPMENT OF SELF-RELIANCE COMMUNITY : A CASE STUDY OF SISA ASOKE COMMUNITY) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 248 หน้า. ISBN 974-13-0489-7.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชาวอโคก โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ประการแรกคือเพื่อศึกษาหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ภายใต้การตีความโดยสมณะโพธิรักษ์ ประการที่สองคือเพื่อศึกษากระบวนการนำหลักคำสอนลงไปสู่การปฏิบัติจริงในชุมชนชาวอโคก และประการที่สามคือเพื่อศึกษากระบวนการทำงานและการจัดการทางเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโคก อันได้แก่ การผลิต การจัดสรร การบริโภค และการหมุนเวียนของทุน โดยมีชุมชนศิระชะอโคก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นกรณีศึกษา

จากการศึกษาพบว่า

1. การตีความหลักคำสอนทางพุทธศาสนาของสมณะโพธิรักษ์ได้ก่อให้เกิดแนวคิดระบบบุญนิยมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวอโคกในด้านต่าง ๆ ขึ้นมาโดยมีมิติทางเศรษฐกิจคือแนวคิดเศรษฐศาสตร์บุญนิยม
2. ในชุมชนศิระชะอโคก หลักคำสอนได้ถูกแปลงไปเป็นกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวันของสมาชิกชุมชน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสมาชิกชุมชนมีการรับรู้และปฏิบัติตามหลักคำสอนได้
3. ระบบเศรษฐกิจของชุมชนศิระชะอโคกแบ่งออกได้ 2 ระดับ ระดับแรกเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มุ่งตอบสนองความต้องการภายในของชุมชนเป็นหลัก ขณะที่ระดับที่สองเป็นการทำธุรกิจชุมชนซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนและขยายเครือข่ายการทำงานออกไป นอกจากนี้ชุมชนก็ยังมีส่วนที่ได้รับการสนับสนุนในรูปแบบของการบริจาคและรูปแบบอื่น ๆ ด้วย

ในท้ายที่สุด ชุมชนศิระชะอโคกจึงสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง อันเนื่องมาจากเงื่อนไข 3 ประการ ประการแรกคือการมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็ง ประการที่สองคือการมีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ และประการที่สามคือการมีความเป็นอิสระในการทำงานและการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ภาควิชา.....เศรษฐศาสตร์.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....เศรษฐศาสตร์.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2543.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4185551729 : MAJOR ECONOMICS

KEY WORD: SELF-RELIANCE / COMMUNITY / ASOKE

KITTIKORN SOONTARANURAK : THE DEVELOPMENT OF SELF-RELIANCE
COMMUNITY : A CASE STUDY OF SISA ASOKE COMMUNITY. THESIS
ADVISOR : ASSO. PROF. KANOKSAK KAEWTHEP, Ph.D. 248 pp. ISBN 974-13-
0489-7.

This thesis is a study of development of self-reliance Asoke community. There are 3 objectives in this study: First, to study Buddhist doctrines especially Buddhist economics interpreted by Bodhiraksa. Second, to study the practical process of performing Asoke's Buddhist doctrines in the community. Third, to study the working process and management of economic activities toward self-reliance in Asoke community; e.g. production, distribution, consumption and capital circulation. Sisa Asoke community at Kantaralak district, Sisaket province had been selected to be a case study.

The result can be summarized as follow:

1. Following the interpretation of Bodhiraksa' s Buddhist doctrines, Bunniyom system has been created as a principle of way of life in economic dimension.

2. In Sisa Asoke community, the doctrines have been adapted to be regulations and instruction for practice in community members' daily life. In general, the community members should know and perform throughout the doctrines.

3. Economic system of Sisa Asoke community can be separated into 2 levels: First, economic activities responding to community requirements. Second, community business can make some profit for community activities and expand the networking. However, the community also receives subsidies, e.g. donation and the others, from the outside.

Finally, Sisa Asoke community has achieved self-reliance at a certain level: First, to have strong social relationship. Second, to have a material basis for self-sufficiently. Third, to have freedom in working and management on community activities.

Department.....Economics.....Student's signature.....

Field of study.....Economics.....Advisor's signature.....

Academic year.....2000.....Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด นอกจากนี้ก็ยังได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์ เศรษฐ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำที่มีค่าอย่างยิ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณสมเด็จพระโพธิธิราชและชาวอโศกทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการศึกษาค้นคว้านี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะคุณรวงข้าว ชาวหินฟ้า ที่ให้คำแนะนำบริการหนังสือและข้อมูลต่าง ๆ คุณบัทมาวดี กสิกรรม ที่แนะนำเข้าสู่พื้นที่และให้คำปรึกษา และที่สำคัญก็คือสมาชิกชุมชนศิระะอโศกทุกท่านที่ได้ให้ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ อนุเคราะห์ข้อมูล ที่พักอาศัย อาหาร และการต้อนรับทุกประการมาด้วยดีตลอดระยะเวลาของการศึกษาภาคสนาม

ท้ายที่สุดผู้ศึกษาขอขอบพระคุณต่อครอบครัวที่ได้สนับสนุนและให้โอกาสแก่ผู้ศึกษาเสมอมาจนกระทั่งสามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ซึ่งถ้าหากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้ศึกษาก็ขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

กิตติกร สุนทรานุรักษ์

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญรูปภาพ	ฏ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศก	5
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	19
1.4 แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา	19
1.5 กรอบความคิดในการศึกษา	29
1.6 วิธีการและขอบเขตการศึกษา	31
1.6.1 พื้นที่ศึกษา	31
1.6.2 หน่วยในการวิเคราะห์	31
1.6.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อมูลที่ได้รับ	32
1.6.3.1 ผู้ศึกษาในฐานะนักวิจัยภาคสนาม	32
1.6.3.2 แบบสอบถาม	33
1.6.3.3 ข้อมูลเอกสาร	34
1.6.3.5 ข้อมูลอื่น ๆ	35
1.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ผล	35
1.7 ระยะเวลาในการศึกษา	36
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	36
1.9 นิยามศัพท์	37
1.10 โครงสร้างวิทยานิพนธ์	38
2 ความเป็นมา หลักคำสอน และชาวอโศก	39
2.1 ชั่วประวัติสมณะโพธิรักษ์	39

สารบัญ (ต่อ)

2.2	หลักคำสอน	47
2.2.1	สัมมาอริยมรรคองค์ 8	48
2.2.2	ระบบบุญนิยม: เศรษฐศาสตร์บุญนิยม	54
2.2.2.1	การผลิต	58
2.2.2.2	การบริโภค	59
2.2.2.3	การจัดสรร	60
2.3	ชาวอโศก	66
2.3.1	ฐานะของชาวอโศก	67
2.3.2	ความก้าวหน้าในฐานะของชาวอโศก	68
2.4	ศูนย์กลางของชาวอโศก	71
2.5	โครงสร้างการจัดการองค์กร	76
2.5.1	องค์กรส่วนกลาง	77
2.5.2	ชุมชนชาวอโศก	81
2.5.3	กลุ่มญาติธรรมชาวอโศก	81
2.6	จำนวนสมาชิกชาวอโศก	84
3	ชุมชนศิระะอโศก	87
3.1	พัฒนาการของชุมชน	87
3.1.1	จากป่าช้าสาธารณะสู่พุทธสถาน	87
3.1.2	จากหมู่บ้านพุทธธรรมสู่ชุมชนศิระะอโศก	91
3.2	ลักษณะทางกายภาพ	94
3.2.1	ที่ตั้ง เนื้อที่ และการใช้ประโยชน์	94
3.2.2	ไฟฟ้า แหล่งน้ำ และการสื่อสารคมนาคม	100
3.3	สมาชิกชุมชน	100
3.3.1	การเข้าเป็นสมาชิกชุมชน	101
3.3.2	ลักษณะทางประชากร	103
3.3.2.1	จำนวน เพศ และโครงสร้างอายุ	103
3.3.2.2	สถานภาพการสมรส	106
3.3.3	ภูมิหลังของสมาชิกชุมชน	106
3.3.3.1	ภูมิลำเนาเดิม	112

สารบัญ (ต่อ)

3.3.3.2	ภูมิหลังการศึกษา	109
3.3.3.3	ภูมิหลังการประกอบอาชีพ	110
3.3.3.4	ภูมิหลังการถือครองทรัพย์สิน	111
3.3.4	สมาชิกในครอบครัว	112
3.3.5	ระยะเวลาในการอยู่ในชุมชน	114
3.3.6	การสิ้นสุดสภาพสมาชิกชุมชน	115
3.3.7	การเรียนรู้สู่การปฏิบัติ	117
3.3.7.1	ประสบการณ์เริ่มแรกกับชุมชน	117
3.3.7.2	แรงจูงใจในการเข้าเป็นสมาชิกชุมชน	120
3.3.7.3	การแปลงหลักคำสอนสู่การปฏิบัติ	121
3.3.7.4	การรับรู้และแนวทางการปฏิบัติ	122
3.4	โครงสร้างการจัดองค์กรชุมชน	130
3.5	เครือข่ายชุมชน: กลุ่มกิจกรรมไร้สารพิษ	132
3.6	สรุป	137
4	เศรษฐกิจชุมชน	140
4.1	โครงสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน	140
4.1.1	การถือครองทรัพย์สิน	140
4.1.2	การจัดสรรแรงงาน	142
4.1.3	การจัดการเงิน	146
4.2	การผลิตและการจัดสรรผลผลิต	147
4.2.1	กิจกรรม	147
4.2.1.1	นา สวน ไร่	141
4.2.1.2	โรงเห็ด	150
4.2.1.3	สวนสมุนไพร	153
4.2.1.4	เพาะชำ	154
4.2.1.5	ปุ๋ยสะอาด	156
4.2.2	การแปรรูป	156
4.2.2.1	แชมพูสมุนไพร	157
4.2.2.2	โรงสีข้าว	158

สารบัญ (ต่อ)

4.2.2.3	แปรรูปอาหาร	160
4.2.2.4	บ้านยาดี	161
4.2.2.5	ชมรมอายุยาว	163
4.2.2.6	โรงจักร	164
4.3	การบริโภค	165
4.3.1	อาหาร	165
4.3.2	เครื่องนุ่งห่ม	168
4.3.3	ที่อยู่อาศัย	169
4.3.4	การรักษาโรค	170
4.3.5	สวัสดิการอื่น ๆ	172
4.3.5.1	การศึกษา	172
4.3.5.2	การเดินทาง	173
4.4	ธุรกิจชุมชน	175
4.4.1	ธุรกิจชุมชนการผลิต	175
4.4.1.1	การกำหนดราคา	176
4.4.1.2	การจำหน่ายและรายได้	179
4.4.2	ธุรกิจชุมชนการค้า	183
4.4.2.1	การกำหนดราคา	183
4.4.2.2	การดำเนินงาน	184
4.5	ทุนและการหมุนเวียน	188
4.6	สรุป	190
5	บทสังเคราะห์ชุมชนพึ่งตนเอง	194
5.1	เงื่อนไขในการพึ่งตนเอง	194
5.2	ลักษณะพิเศษในการพึ่งตนเอง	198
5.3	สรุป	199
6	บทสรุป	193
6.1	สรุปผลการศึกษา	201
6.2	ข้อเสนอแนะ	205
	รายการอ้างอิง	209

สารบัญ (ต่อ)

ภาคผนวก	217
ภาคผนวก ก	218
ภาคผนวก ข	241
ภาคผนวก ค	245
ประวัติผู้เขียน	248

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1	67
2.2	72
2.3	83
3.1	103
3.2	105
3.3	106
3.4	108
3.5	109
3.6	110
3.7	110
3.8	111
3.9	112
3.10	113
3.11	113
3.12	114
3.13	116
3.14	119
4.1	141
4.2	142
4.3	150
4.4	151
4.5	153

สารบัญตาราง (ต่อ)

4.6 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานเพาะชำ	154
4.7 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานแซมพุดสมุนไพร	158
4.8 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานโรงสีข้าว	159
4.9 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานแปรรูปอาหาร	161
4.10 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานบ้านยาดี	163
4.11 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของชมรมอายุยาว	164
4.12 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานโรงจักร	165
4.13 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของฐานโรงครัว	167
4.14 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของฐานอโรคยาศาลา	172
4.15 ฐานการผลิตและผลผลิตที่จัดจำหน่าย	175
4.16 อัตราส่วนร้อยละของต้นทุนการผลิตตามหลักธุรกิจการค้าบุญนิยม	176
4.17 รายได้จากการจำหน่ายของฐานนา สวน ไร่	179
4.18 รายได้ของโรงเห็ด	180
4.19 รายได้ของฐานเพาะชำ	180
4.20 รายได้ของฐานแซมพุดสมุนไพร	181
4.21 รายได้ของฐานโรงสีข้าว	182
4.22 รายได้ของฐานแปรรูปอาหาร	182
4.23 รายได้ของฐานบ้านยาดี	183
4.24 รายได้ของชมรมอายุยาว	183
4.25 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของฐานร้านน้ำใจ	184
4.26 รายได้ของฐานร้านน้ำใจ	185
4.27 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของฐานปืมน้ำมัน	185
4.28 รายได้จากการจำหน่ายของฐานปืมน้ำมัน	186
4.29 ส่วนต่างระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายของฐานงานที่ประกอบธุรกิจชุมชน	186

สารบัญรูปรภาพ

รูปภาพ	หน้า
1.1 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	30
2.1 สัมมาจริยมรรคองค์ 8	53
2.2 โครงสร้างการจ้ดองค์กรของชาวอโศก	80
3.1 ที่ตั้งชุมชนศิระะอโศก	95
3.2 แผนผังชุมชนศิระะอโศก	98
3.3 ป้ายทางเข้าพุทธสถาน	99
3.4 ป้ายทางเข้าหมู่บ้าน	99
3.5 คุ่มพุทธธรรม	99
3.6 คุ่มคำพุทธ	99
3.7 การทำวัตรเช้า	123
3.8 การช้ชุมทรัพย์	123
3.9 งานปลูกเสกฯ	123
3.10 โครงสร้างการจ้ดองค์กรของชุมชนศิระะอโศก	131
3.11 ตลาดไร่สารพิษ	136
3.12 การประชุมเครือข่ายชุมชนกสิกรรมไร่สารพิษ	136
4.1 ใบเบิก	148
4.2 ไร่ 39	155
4.3 โรงเห็ดเปิดดอก	155
4.4 ปุ๋ยสะอาด	155
4.5 ชาวชุมชนกับผักจากสวน	155
4.6 ฐานแหลมพูนสมุนไพร	162
4.7 โรงสีข้าว	162
4.8 บ้านยาดี	162
4.9 โรงปลาไร่	162
4.10 โรงครัวกลาง	174
4.11 บ้านพักในชุมชน	174
4.12 โรงก่	174

สารบัญรูปรภาพ (ต่อ)

4.13 อโรคยาศาลา 174

6.1 กรอบการพิจารณารายรับและรายจ่ายของชุมชนศิระระอโศก 208

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ก็อาจกล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจไทยได้ถูกชักนำเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกโดยมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแน่นแฟ้นขึ้นตามลำดับ และเป็นผลให้การเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมโลกมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยโดยผ่านกลไกทางการค้า และการลงทุนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะนับจากทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา เมื่อไทยได้รับการเสนอแนะ สนับสนุน และผลักดัน จากทั้งประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและองค์การระหว่างประเทศ ดังเช่น ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ดำเนินการพัฒนาตามนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม โดยการลดบทบาทของรัฐบาลในฐานะผู้ผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เองโดยตรงลง เลิกการผูกขาดการค้าโดยรัฐ และในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศเพิ่มขึ้นทั้งนี้ก็เพื่อให้ระบบทุนนิยมโลกสามารถขยายตัวได้ (รังสรรค์ ณะพรพันธุ์, 2539: 40-64)

ในอีกด้านหนึ่ง การผลักดันที่ว่านี้ก็มาพร้อมกับการที่ประเทศไทยต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากในโครงการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เอื้อประโยชน์ให้กับอุตสาหกรรมในเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้เน้นการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วบนเส้นทางที่นำไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม (วอลเดน เบลโล, เชียร์ คันนิงแฮม และลี เค็ง ปอห์, 2542: 10) โดยที่กระบวนการพัฒนาในระยะแรกนั้นได้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า ต่อมาจึงได้เปลี่ยนมาเน้นที่อุตสาหกรรมการส่งออกในช่วงปลายของทศวรรษ 2520 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ความพยายามที่จะเพิ่มการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมซึ่งได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2515 ประสบผลอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นปีแรกที่สัดส่วนมูลค่าการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมต่อมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมด (ร้อยละ 49.5) สูงกว่าสัดส่วนมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมต่อมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมด (ร้อยละ 37.9) (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2541: 209-210) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเช่นนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากภาคเอกชน ประกอบกับการไหลเข้ามาของทุนจากต่างประเทศจำนวนมากควบคู่กันด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนจากประเทศญี่ปุ่นที่กำลังมองหาทำเลใหม่สำหรับการผลิตที่เน้นการใช้แรงงานเข้มข้นเพราะต้องการที่จะรักษาความได้

เปรียบเทียบโดยเปรียบเทียบของตนในการแข่งขันระดับโลกเอาไว้ (วอลเดน เบลโล และคณะ, 2542: 10-11) ด้วยเหตุนี้ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2530-2538 เศรษฐกิจไทยจึงมีการเติบโตเฟื่องฟูเป็นอย่างมากและได้เข้าไปผูกพันกับระบบทุนนิยมโลกมากขึ้นเรื่อย ๆ ภายใต้การครอบงำอย่างมั่นคงของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีแนวคิด “ลัทธิเสรีนิยมใหม่” (Neo-liberalism) ซึ่งเน้นการเปิดเสรีด้านราคาหรือการตั้งราคาที่ถูกต้อง (Getting the prices right) การเปิดเสรีการค้าระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมการส่งออก และการลดบทบาทภาครัฐในระบบเศรษฐกิจ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2541: 249-250) เป็นแกนกลางทางความคิดในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาจะทำให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ก็ดูเหมือนว่าผลกระทบด้านลบจากการพัฒนาที่ตามมามากมายเช่นกัน เช่น ปัญหาช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนจนและคนรวยที่นับวันจะมีความแตกต่างกันมากขึ้น ปัญหาการเจริญเติบโตที่ไม่สมดุลระหว่างภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรม โดยที่ภาคเกษตรกรรมซึ่งรองรับคนส่วนใหญ่และเป็นพื้นฐานของประเทศมาแต่เดิม นอกจากจะไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควรแล้วยังถูกกดขี่ขูดรีดและส่วนเกินไปหล่อเลี้ยงภาคอุตสาหกรรมทั้งโดยความตั้งใจและไม่ตั้งใจอีก ซึ่งในท้ายที่สุดก็นำไปสู่การล่มสลายของชนบทไทย ในขณะเดียวกันการพัฒนายังนำไปสู่การทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วอีกด้วย (ดูได้จาก ประเวศ วะสี (2530), (2533); เสน่ห์ จามริก (2537); และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2543ก), (2543ข) เป็นต้น) นอกจากนี้การพัฒนาที่ผ่านมาซึ่งเน้นความสำคัญการค้าสินค้าและบริการระหว่างประเทศจึงทำให้จำเป็นต้องอาศัยเงินทุนจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และเป็นเหตุให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาเศรษฐกิจโลกมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในทางกลับกันก็เป็นผลให้ศักยภาพในการรักษาเสถียรภาพภายในของประเทศที่เพียงพอลดลงด้วยเช่นกัน ดังสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนในวิกฤตการณ์ทางการเงินที่เริ่มต้นในปี 2540 และลุกลามกลายเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่รุนแรงในเวลาต่อมา จนกระทั่งมายาภาพของเสือตัวที่ 5 และปรากฏการณ์ปาฏิหาริย์แห่งเอเชียที่ประเทศไทยได้รับการยกย่องมาก่อนหน้านี้ไม่เหลืออยู่อีกเลย (ดูได้จาก วอลเดน เบลโล และคณะ (2541) เป็นต้น)

ซึ่งจากการพัฒนาที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมายจึงเป็นเหตุให้บรรดาปัญญาชน นักคิด นักวิชาการตลอดจนนักเคลื่อนไหวทางสังคมจำนวนหนึ่งพากันตั้งคำถามต่อแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมา และร่วมกันเสนอแนวทางปรับเปลี่ยนและค้นหาแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อเป็นทางเลือกในการพัฒนามาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของนภาพร อติวานิชยพงศ์ (2531) ซึ่งเป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่มาตั้งแต่อดีตของแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนาสังคมไทยในอีกแนวทางหนึ่งที่แตกต่างกันไปจากแนวทางของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีอิทธิพล

ครอบครัวสังคมไทยในปัจจุบัน โดยที่แนวคิดเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและมีอยู่ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการเอาวัดเอาเปรียบกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาหนทางหนึ่งหนทางใดที่จะนำพาสังคมไปสู่ความยุติธรรมและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยที่อุดมการณ์ทางเศรษฐศาสตร์เหล่านี้ได้รับการสืบทอดจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งดังที่ได้ปรากฏในการทำงานของนักเศรษฐศาสตร์แต่ละยุคสมัยนั่นเอง

จากการศึกษาของนภาพรที่มีขอบเขตสิ้นสุดลงประมาณปี พ.ศ. 2525 อันเป็นช่วงเวลาที่แนวคิดเศรษฐศาสตร์ไทยบางส่วนได้พัฒนาไปสู่แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง การศึกษาแนวคิดเศรษฐศาสตร์เพื่อทางเลือกในการพัฒนาก็ได้รับการสานต่อโดยอังคณา สาธานนท์ (2539) ซึ่งได้ทำการศึกษาแนวคิดเศรษฐศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองจากแนวคิดของนักคิด 3 ท่าน คือ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เสน่ห์ จามริก และประเวศ วะสี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองจากกลุ่มนักวิชาการสายเศรษฐศาสตร์การเมือง กลุ่มพัฒนาองค์กรเอกชน และกลุ่มนักคิดฝ่ายพุทธตามลำดับ อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ไม่ใช่ข้อสรุปทั้งหมดสำหรับแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเพราะภายในแนวคิดนี้ยังประกอบไปด้วยข้อเสนอและประสบการณ์อื่น ๆ ที่น่าสนใจอีกมากซึ่งอังคณาไม่ได้นำมากล่าวไว้

โดยทั่วไปแล้วแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองนั้นเป็นแนวคิดที่มีลักษณะปฏิเสธพัฒนาการของเศรษฐกิจและสังคมตามแนวของระบบทุนนิยมแต่ก็ไม่เห็นด้วยกับแนวทางสังคมนิยมแต่อย่างใด หากเป็นแนวคิดที่มีลักษณะของความพยายามในการนำเสนอวิถีชีวิตและสังคมในแนวใหม่ซึ่งให้คุณค่ากับการดำเนินชีวิตทั้งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านในอดีต การยกย่องภูมิปัญญาและศักยภาพของชาวบ้าน และเรียกร้องกระบวนการผลิตพอเพียงชีพด้วยเทคโนโลยีแบบพื้นบ้าน (นภาพร, 2531: 70) ซึ่งเป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาสังคมที่มีความประนีประนอมมากขึ้น และที่สำคัญก็คือเป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาที่มาจากฐานรากของสังคมไทยเอง อันได้แก่ ชุมชนระดับท้องถิ่น และยังเป็นการให้โอกาสกับคนส่วนใหญ่ของประเทศได้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมชี้ขาดและตัดสินใจเรื่องความอยู่รอดของตนเอง (อังคณา, 2539: 6)

ในช่วงที่ผ่านมานอกจากการศึกษาของนภาพร อติวาณิชยพงศ์ (2531) และอังคณา สาธานนท์ (2539) ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงแนวคิดดังได้กล่าวแล้วข้างต้นก็ยังมีการศึกษาอีกจำนวนไม่น้อยที่เป็นการศึกษาจากการปฏิบัติกิจกรรมในการดำรงชีวิตของผู้คน กลุ่มชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามในการพึ่งตนเองทั้งในรูปแบบปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาด้าน

เศรษฐกิจด้วยตนเองทั้งสิ้น แต่ในกิจกรรมเหล่านั้นก็ยังคงมีความหลากหลายระหว่างกันอยู่ไม่น้อย อาทิเช่น กลุ่มข้าว กลุ่มปื๋ย กลุ่มควาย กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเอาแรง สหกรณ์ร้านค้า กองทุนสวัสดิการ ตลอดจนธุรกิจชุมชน เป็นต้น (ดูได้จาก กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530); ปราณี หมอนทองแดง (2534); ภูเขา ศรวิลาส (2539); ใจมานัส พลอยดี (2540); มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันวิจัยและพัฒนา (2540); ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542); และ อริยา เสวตามร์ (2542) เป็นต้น) กิจกรรมเหล่านี้ได้กลายมาเป็นฐานรองรับการพัฒนาของชุมชนหมู่บ้าน และส่วนหนึ่งก็พัฒนาจนสามารถสร้างสวัสดิการในชีวิตด้านต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกชุมชน ก่อเกิดเป็นโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal social safety net) ขึ้นมาเพื่อรองรับกลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบสวัสดิการที่เป็นทางการได้หรือไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ (ดูได้จาก กนกศักดิ์ แก้วเทพและปราณี ชิตยศ (2542))

อย่างไรก็ตาม ในท่ามกลางความหลากหลายในการเสนอมุมมองต่อปัญหาและทางออกให้กับสังคมไทยนั้น ก็ยังมีอีกแนวทางหนึ่งซึ่งนำเสนอโดยสมณะโพธิรักษ์และชาวอโศก แนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางที่พยายามประสานแนวคิดและกิจกรรมทางศาสนาเข้าด้วยกันกับชีวิตทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจจนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวอโศก โดยเฉพาะในชุมชนชาวอโศกซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นมาเป็นชุมชนใหม่ที่แตกต่างจากชุมชนไทยแบบเดิมที่มีอยู่แล้วซึ่งสมบัติ จันทวงศ์ (2531) ได้เคยให้ความเห็นไว้ว่าเป็นชุมชนที่มีลักษณะที่อาจเรียกได้ว่าเป็นชุมชนพุทธอุทโยเปีย และในช่วงที่ผ่านมานับตั้งแต่มีการตั้งชุมชนชาวอโศกเกิดขึ้นเป็นแห่งแรกคือชุมชนปฐมอโศกในปี พ.ศ. 2527 จนกระทั่งปัจจุบันที่มีชุมชนชาวอโศกเกิดขึ้นตามมาอีกหลายแห่งก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลายาวนานพอสมควรที่ชุมชนชาวอโศกเกิดขึ้นและสามารถดำรงอยู่มาได้ และไม่เพียงแค่นั้นหากแต่ชุมชนชาวอโศกยังได้รับการกล่าวขานถึงในแง่ของการเป็นชุมชนพึ่งตนเองที่สามารถอยู่ได้อย่างเข้มแข็งอีกด้วย โดยเฉพาะตั้งแต่สังคมไทยประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจในช่วงกลางปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ขณะที่สังคมภายนอกได้รับผลกระทบจากวิกฤตอย่างรุนแรงก็ดูเหมือนว่าชุมชนชาวอโศกจะสามารถรับมือกับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ได้อย่างไม่เดือดร้อน ซึ่งจากปรากฏการณ์ของชุมชนชาวอโศกเช่นนี้ผนวกกับมีกระแสการตื่นตัวต่อแนวทางการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเกิดขึ้น ประสพการณ์ของชุมชนชาวอโศกจึงได้รับความสนใจทั้งจากทางราชการ นักวิชาการและประชาชนทั่วไปจำนวนไม่น้อย มีผู้คนหลายกลุ่มหลายอาชีพที่เดินทางไปศึกษาดูงาน เยี่ยมชมกิจการของชุมชนชาวอโศกในแต่ละแห่ง โดยเฉพาะที่ชุมชนปฐมอโศก (นครปฐม) ชุมชนศิระะอโศก (ศรีสะเกษ) และชุมชนราชธานีอโศก (อุบลราชธานี) นั้นในแต่ละเดือนจะมีผู้ไปศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

ซึ่งจากปรากฏการณ์ของชุมชนชาวอโศกที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงได้ก่อให้เกิดคำถามตามมาว่า ชุมชนชาวอโศกที่พยายามดำเนินการพัฒนาชุมชนตามหลักคำสอนและแนวทางของพุทธศาสนาภายใต้การตีความของสมณะโพธิรักษ์นั้นมีที่มา การดำรงอยู่ และกระบวนการทำงานเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนอย่างไร จนกระทั่งได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งจากสังคมภายนอกกว่าเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะได้ทำการวิเคราะห์และหาข้อสรุปในท้ายที่สุดเพื่อนำไปเป็นบทเรียนสำหรับการพัฒนาตามแนวทางการพึ่งตนเองแก่ชุมชนอื่น ๆ และสังคมไทยต่อไป

1.2 การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชาวอโศกอยู่จำนวนไม่น้อยทั้งที่เป็นการศึกษาจากนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ การศึกษาเหล่านั้นปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น บทความ หนังสือ รายงานการศึกษา ตลอดจนวิทยานิพนธ์ และการศึกษาแต่ละชิ้นก็จะมี ความแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดสนใจหรือวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษาของผู้ศึกษานั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาก็เห็นว่าการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศกนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน โดยในกลุ่มแรกจะเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นภาพรวม ส่วนในกลุ่มที่สองจะเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นภาพย่อย ซึ่งการศึกษาในแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

1) การศึกษาในภาพรวม

สำหรับการศึกษาในภาพรวมนี้ กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาที่มองชาวอโศกในลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาใหม่ของพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นสำคัญ โดยมองว่าชาวอโศกเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นตอบสนองต่อชนชั้นกลางใหม่อันเกิดขึ้นเนื่องมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ขณะที่พุทธศาสนาแบบจารีตดั้งเดิมไม่อาจตอบคำถามหรือรองรับความต้องการของคนเหล่านี้ได้ จึงทำให้มีการตีความคำสอนใหม่จนกระทั่งก่อให้เกิดเป็นหมู่กลุ่มชาวอโศกที่มีความเชื่อ คำสอน และการปฏิบัติที่มีลักษณะแตกต่างจากเดิมซึ่งอันนำไปสู่ความขัดแย้งในเวลาต่อมาระหว่างกลุ่มที่แย้งซึ่งผลประโยชน์ระหว่างกัน

Grant A. Olson (1983) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางพุทธศาสนาใหม่ของไทย สำหรับกรณีของสันตโศก* นั้น เขาเห็นว่ามีความพื้นฐานอยู่บนการเน้นความสำคัญของศีลวัตร โดยพยายามทำให้การปฏิรูปมีลักษณะตามแบบแผนเดิมที่ยึดถือพระวินัยเป็นหลัก โดยถือว่าความบริสุทธิ์คือการยึดมั่นเข้มแข็งต่อระเบียบทางศีลธรรม (Moral code) อย่างไรก็ดี ตามสันตโศกก็ได้ก้าวไปไกลกว่าเดิมในการตีความและนำพระวินัยไปใช้ และยังได้สร้างชุดมาตรฐานซึ่งกำหนดลักษณะของการเป็นพุทธศาสนิกชนและแนวทางพุทธศาสนิกชนที่แท้จริงควรปฏิบัติตนเช่นไร นอกจากนี้ Olson ยังเห็นว่าแม้สันตโศกจะปฏิเสธมหาเถรสมาคมและได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวางแต่ก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะสันตโศกมีสายสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐและคนอื่น ๆ ที่มีอิทธิพล รวมทั้งมีนักเรียนนักศึกษาและชนชั้นกลางสนับสนุนจำนวนมาก ซึ่งก่อนหน้าที่จะมีสันตโศกเกิดขึ้นพวกเขาไม่มีทางออกอื่นใดที่จะแสดงความคิดเห็นต่อคณะสงฆ์ที่มีอยู่เดิม

Peter A. Jackson (1989) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนาแบบในเมืองของไทยเพื่อต้องการวิเคราะห์สังคมการเมืองของพุทธศาสนาในไทยโดยตระหนักถึงแบบแผนที่ซับซ้อนของการแข่งขันระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา การแข่งขันดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ทางการเมืองที่ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำการแข่งขันกันในสังคมไทยสมัยใหม่ นั่นคือ Jackson เห็นว่าประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของพุทธศาสนาแบบในเมืองของไทยได้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความแตกต่างของชนชั้นนำของไทยซึ่งจะหมายถึงกลุ่มผู้นำทางการเมือง (นักการเมือง ทหาร ข้าราชการ) กลุ่มผู้นำด้านเศรษฐกิจ (กลุ่มธุรกิจ การค้าเชื้อสายจีน) กลุ่มชนชั้นกลางใหม่ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ความขัดแย้งภายในศาสนาแบบในเมืองได้สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชั้นนำที่แข่งขันกันเพื่อที่จะได้ควบคุมการตีความการบริหารจัดการสัญลักษณ์หลักทางศาสนาในทางการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายและการต่อสู้ดังกล่าวก็ได้แสดงออกมาให้เห็นใน 2 ด้านด้วยกัน โดยในด้านแรกเป็นการต่อสู้ที่อยู่ในรูปของระดับการควบคุมอย่างเป็นทางการของรัฐต่อการบริหารและหน้าที่ของคณะสงฆ์ และในด้านที่สองเป็นการต่อสู้ที่อยู่ในรูปของระดับการอภิปรายต่อการตีความคำสอนและการปฏิบัติทางศาสนา ระหว่างกลุ่มนิกายและขบวนการเคลื่อนไหวภายในศาสนานั้น ๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงพุทธศาสนาแบบในเมืองของไทยที่มีโครงสร้าง 2 ส่วนซึ่งเป็นอิสระต่อกัน

* การศึกษาที่ผ่าน ๆ มามักจะกล่าวถึงชาวอโศกในชื่อ "สันตโศก" ตามชื่อศูนย์กลางของชาวอโศกที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่คนทั่วไปรู้จักกันแพร่หลายมากที่สุด ดังนั้นในการปริทัศน์การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศกนี้ ผู้ศึกษาก็จะเรียกตามที่มีการศึกษานั้น ๆ ใช้

โดยโครงสร้างแรกนั้นจะมีลักษณะจากบนลงสู่ล่าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และการจัดองค์การบริหารของคณะสงฆ์ ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบสถาบันการบริหารของศาสนาก็สะท้อนถึงความต้องการและผลประโยชน์ของกลุ่มซึ่งครอบงำ ควบคุมระบบ การเมืองอยู่ด้วยเช่นกัน ส่วนโครงสร้างที่สองซึ่งมีลักษณะจากล่างขึ้นสู่บน ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึง ระบบที่ไม่เป็นทางการของการอุปถัมภ์ระหว่างพระสงฆ์ผู้สนับสนุนกับพระสงฆ์รูปหนึ่ง ๆ ในช่วง เวลาหนึ่ง โดยที่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างนี้สามารถสังเกตได้จากการได้รับความนิยมของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการและผลประโยชน์ของผู้ที่มี อำนาจครอบงำทางการเมืองและผู้ที่เป็นเพียงกลุ่มรอง ๆ ทางการเมือง ด้วยเหตุนี้ Jackson จึงเห็น ว่าการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างที่เป็นทางการหรือโครงสร้างแรกจะสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยน แปลงโครงสร้างทางการเมืองของไทย ส่วนการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการจะ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของสังคมไทยนั่นเอง

สำหรับกรณีของพระโพธิรักษ์และสันติอโศกนั้น Jackson เห็นว่าเป็นการแสดงให้เห็น อย่างชัดเจนถึงแนวการปฏิบัติขั้นพื้นฐานและการจัดองค์การที่ไม่สอดคล้องประสานกันระหว่างชน ชั้นกลางผู้ต้องการปฏิรูปศาสนาและรูปแบบเดิม ๆ ของศาสนาซึ่งถูกควบคุมอยู่โดยคณะสงฆ์เป็น ลำดับชั้น ดังนั้นจึงได้นำเสนอทางเลือกจัดตั้งนิกายที่สามอย่างไม่เป็นทางการภายใต้คณะสงฆ์ไทย ขึ้น นอกจากนี้ Jackson ยังเห็นว่าสมณะโพธิรักษ์ได้รับอิทธิพลอย่างชัดเจนจากพุทธทาสภิกขุซึ่ง เป็นผู้นำในการปฏิรูปศาสนาในยุคก่อนหน้าด้วย แต่พระโพธิรักษ์ก็ไม่เห็นด้วยกับพุทธทาสภิกขุ อยู่หลายประการ ดังจะเห็นได้จากการที่มีการวิจารณ์พุทธทาสภิกขุว่าไม่ได้มีการเสนอเอาความ คิดลงไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลได้จริงด้วย สำหรับกลุ่มผู้สนับสนุนนั้น Jackson เห็นว่าพระโพธิรักษ์ ค่อนข้างจะได้รับความสนใจจากชนชั้นกลางขนาดเล็ก ซึ่งประกอบด้วยพ่อค้า นักธุรกิจขนาดเล็ก และมักจะเป็นคนจีนหรือเชื้อสายจีนเช่นเดียวกับพระโพธิรักษ์ โดยที่ชนชั้นกลางเหล่านี้เมื่อเทียบ กับกลุ่มผู้สนับสนุนของพุทธทาสภิกขุแล้วจะเป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาสูงน้อยกว่า และในอีกแง่ หนึ่งคนเหล่านี้จะมองพุทธศาสนาในแง่ของการปฏิบัติเฉพาะตัวมากกว่าในแง่ของความคิดหรือ อุดมคติด้วย อย่างไรก็ตาม พระโพธิรักษ์ก็ยังมีผู้สนับสนุนที่มีการศึกษาสูงและเชี่ยวชาญเช่นกันดัง เช่น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งเป็นศิษย์คนสำคัญและมีบทบาททางการเมืองอย่างสูง และจาก ความสัมพันธ์อันโดดเด่นของพระโพธิรักษ์และพลตรีจำลองนี้เองที่ได้ทำให้สถานการณ์ทางกฎหมาย ของสันติอโศกได้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองในเวลาต่อมา และหลังจากการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2531 ปัญหานี้ก็ได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง

จากการศึกษา Jackson ยังพบว่าในขบวนการปฏิรูปทางศาสนาพุทธของไทยมีการยึดถือ คำสอนเกี่ยวกับการทำงานโดยมีแรงดลใจทางศาสนากับการบำเพ็ญเพียรในโลกนี้ (This-worldly asceticism) ด้วย โดย Jackson มองปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าเป็นเพราะผู้ประกอบการชั้น กลางนั้นต้องการความสมเหตุสมผลและการยอมรับในการสะสมทุนและความมั่งคั่ง ซึ่งจากคำ สอนข้างต้นจะทำให้พวกเขามีเหตุผลรองรับสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต้องสละการบริโภคใน ปัจจุบันเพื่อสะสมทุนในกิจการต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้ Jackson จึงเห็นว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ระหว่างกลุ่มปฏิรูปพุทธศาสนาของชนชั้นกลางไทยกับขบวนการโปรเตสแตนต์ระหว่างการปฏิวัติ อุตสาหกรรมในยุโรป โดยในกรณีของสันตติโค Jackson ได้ยกตัวอย่างพลตรีจำลองซึ่งมีวิถีชีวิตที่ บริโภคน้อย บำเพ็ญเพียร ว่าเป็นการนำไปสู่พื้นฐานศีลธรรมทางศาสนาสำหรับการประหยัด อด ออมซึ่งชนชั้นกลางสามารถนำไปใช้เพื่อการสะสมทุนต่อไปในอนาคตได้

Jim Taylor (1990) ได้ทำการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ทางพุทธศาสนา 2 ขบวนการด้วยกัน คือธรรมกายและสันตติโค โดยมองทั้งสองขบวนการว่าเป็นผลผลิตของสังคมปัจจุบัน ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการเติบโตทาง เศรษฐกิจอย่างรวดเร็วอันนำไปสู่การเติบโตของชนชั้นกลาง ความแพร่หลายของวัตถุนิยม และค่านิยมตะวันตก และความไม่พอใจต่อประเพณีแบบดั้งเดิมและความเจ็บปวดจากการแสวงหาชีวิตที่ดี ภายใต้อสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ชนชั้นกลางในเมืองส่วนหนึ่งหัน กลับมาให้คุณค่าใหม่ในเรื่องของศาสนาและประเพณี ซึ่ง Taylor เห็นว่าปรากฏการณ์เช่นนี้มีร่อง รอยอยู่แล้วจากขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาที่ได้เริ่มมาแล้วตั้งแต่ปลายยุคทศวรรษ 1960 โดย ปรากฏอยู่ในรูปแบบของการปฏิบัติสมาธิที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นมากมาย เขามองว่าปรากฏการณ์ เหล่านั้นเป็นการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางเช่นกันแต่ยังคงมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล (Individualistic middle-class) ส่วนขบวนการเคลื่อนไหวอย่างสันตติโคนั้น Taylor เห็นว่ามี ความแตกต่างไปจากเดิม เพราะเป็นขบวนการที่ทำการวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยอย่างรุนแรงและ ยังเรียกร้องหรือคาดหวังให้สาวกมีการบำเพ็ญตนในโลกนี้ (This-worldly asceticism) ร่วมกันเป็น กลุ่ม รวมทั้งมีความพยายามที่จะย้อนกลับไปหาแก่นแท้ทางจิตวิญญาณหรือสภาวะสำคัญดั้งเดิม ของคำสอนด้วยเพราะที่ผ่านมาคำสอนต่าง ๆ ที่แท้จริงถูกบิดเบือนโดยจารีตประเพณีเสียแล้ว

Taylor มองสันตติโคว่าเป็นการตอบสนองต่อความต้องการแก้ไขความแตกแยกระหว่าง อดีตและปัจจุบัน โดยการหวนกลับไปหาคุณค่าทางสังคมของพุทธศาสนาจริงแท้และความเป็นชุมชน ทางศาสนาที่ความเป็นปัจเจกบุคคลดำรงอยู่ได้ ขณะเดียวกันสันตติโคก็มองตนเองว่าจะ เป็นตัวอย่างให้แก่สังคมอนาคตด้วย ด้วยเหตุนี้สันตติโคจึงเสนอให้ใช้จริยธรรมจากโลกภายใน

(Inner-worldly ethic) หรือการปฏิบัติธรรม (Dhammic action) ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระเบียบทางการเมืองและสังคมดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะธรรมะกับการกระทำก็คือสิ่งเดียวกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนี้สันติอโศกยังได้โยนการปฏิบัติธรรมไปสู่การเมืองด้วยเพราะเห็นว่าการเมืองและการปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งเดียวกันเช่นกัน และเป็นหน้าที่ของศิษย์แห่งพระศาสดาที่จะชี้แนะแนวทางแก่นักการเมืองให้ปฏิบัติถูกต้อง โดยสรุปแล้ว Taylor จึงเห็นว่าชนชั้นกลางผู้ผิดหวังจากกิจกรรมการปฏิบัติของพระสงฆ์แบบดั้งเดิมซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพวกเขาในปัจจุบันได้นี้เองที่เป็นผู้สร้างสันติอโศกขึ้นมา โดยสันติอโศกจะมีชุดสัญลักษณ์ใหม่ทางศาสนาที่สอดคล้องกันเพื่ออธิบายโลกของปัจเจกบุคคลในยุคปัจจุบันได้ และได้ขยายไปสู่ความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงระเบียบสังคมในวงกว้าง จนก่อให้เกิดความเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันเดิมซึ่งสันติอโศกมองว่ามีความเบี่ยงเบนไปจากความจริงแท้และมโนคติที่แข็งแกร่งแต่เดิม

Suwanna Satha-Anand (1990) เห็นว่าที่ผ่านมามีขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาที่น่าสนใจอยู่ 3 กลุ่มด้วยกัน คือสวนโมกข์ ธรรมกาย และสันติอโศก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาของไทย จากกระบวนการพัฒนาที่เข้มข้นในช่วงที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดชนชั้นกลางในเมืองซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ เจ้าของกิจการขนาดย่อม และข้าราชการชั้นผู้น้อย ซึ่งคนกลุ่มนี้แตกต่างไปจากชาวชนบทซึ่งเป็นผู้สนับสนุนหลักของพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมอย่างมากทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และการนำเสนอต่อสื่อมวลชน คนเหล่านี้ได้กลายเป็นผู้สนับสนุนที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทั้ง 3 ขบวนการข้างต้น ซึ่ง Suwanna เห็นว่าปรากฏการณ์นี้เป็นปฏิริยาต่อการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางสังคมเศรษฐกิจของชุมชนชาวพุทธและความเฉื่อยช้าขององค์กรพุทธศาสนา และยังเป็นการตอบสนองต่อความต้องการทางจิตวิญญาณของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางในเขตเมืองในสังคมสมัยใหม่

สำหรับกรณีของสันติอโศกนั้น Suwanna เห็นว่าเป็นความพยายามปฏิรูปพุทธศาสนาโดยนำวิธีการอันแข็งแกร่งมาใช้ โดยการนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาคัมภีร์ภาษาบาลีมาเป็นจุดยืน ซึ่งเป็นผลให้สันติอโศกมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ลักษณะสำคัญประการแรกคือการให้ความสำคัญกับการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายด้วยการเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานของชีวิต ขณะที่ประการที่สองคือการเน้นความสำคัญของชุมชนชาวพุทธซึ่งเป็นความแตกต่างจากพุทธศาสนาแบบเดิมที่ให้ความสำคัญกับการเป็นปัจเจกบุคคลที่ดีหรือษัตริย์ที่มีธรรมะ ส่วนประการที่สามคือการเน้นถึงความต้องการกลับไปสู่พุทธศาสนาในอดีตซึ่งเป็นภาวะการณ์ที่ไม่มีข้อบังคับของมหาเถรสมาคมดำรงอยู่ นอกจากนี้ Suwanna ยังมองว่าสันติอโศกได้เลือกภาพของความยากจนและความเรียบง่ายขึ้นมาเพื่อนำมาสู้กับลัทธิบริโภคนิยม โดยที่จุดมุ่งหมายของสันติอโศกนั้นไม่เพียงแต่ต้องการ

สร้างปัจเจกบุคคลที่มีศีลธรรมเท่านั้นแต่ยังต้องการที่จะสร้างชุมชนที่มีศีลธรรมด้วย อย่างไรก็ตาม Suwanna เห็นว่าแม้ว่าสันติอโศกจะดึงดูดความสนใจจากคนทั้งหลายได้เป็นจำนวนมากแต่ก็มีสาวกที่จริงจังไม่มากนัก ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงความชอบและไม่ชอบในสิ่งเดียวกันของชนชั้นกลางในเมืองของไทยซึ่งในทางหนึ่งก็นับสนับสนุนการต่อต้านองค์กรที่มีอยู่เดิม แต่การเรียกร้องให้พวกเขาต้องกลายเป็นคนจนและใช้ชีวิตเรียบง่ายในชุมชนชาวพุทธนั้นก็เป็นสิ่งที่มากเกินไปด้วยเช่นกัน

Donald K. Swearer (1991) ได้เสนอแนวคิดการยึดมั่นในหลักเดิมของศาสนา (Religious fundamentalism) ขึ้นมา ซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ ประการแรกคือการเป็นแนวคิดที่มีการผูกพันกับคัมภีร์ต้นตำรับ และประการที่สองคือการเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับความเชื่อที่ถูกต้อง ส่วนประการที่สามคือการเป็นแนวคิดที่มีความเกี่ยวพันทางประวัติศาสตร์กับรัฐในการนำข้ออธิบายและตีความความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและความเป็นชาติ ซึ่ง Swearer ได้ใช้แนวคิดนี้ทำการศึกษาพุทธศาสนานิกายเถรวาททั้งในศรีลังกาและไทย ในกรณีของไทยนั้น Swearer ได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการยึดมั่นในหลักเดิมกับความเป็นชาติจากการแบ่งแยกนิกายและการรื้อฟื้นชีวิตใหม่ให้กับศาสนา โดยให้ความสนใจกับธรรมกายซึ่งมีการเติบโตอย่างรวดเร็วและสันติอโศกซึ่งมีจุดเด่นในด้านการเมือง และทั้งสองกลุ่มนี้ต่างก็มีความขัดแย้งกับพุทธศาสนากระแสหลักเช่นเดียวกัน

Swearer เห็นว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาในช่วงที่ผ่านมาได้ทำให้ความจงรักภักดีต่อกษัตริย์และความศรัทธาต่อศาสนาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยเสื่อมคลายลง แม้ว่าทั้งสองสถาบันจะยังคงเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมไทยอยู่แต่ก็ได้มีรอยร้าวปรากฏขึ้นให้เห็นแล้ว ภาวะเช่นนี้ก็ทำให้มีนักปฏิรูปพุทธศาสนาหลายกลุ่มพยายามซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุดไป ดังจะเห็นได้จากกรณีของธรรมกายและสันติอโศกที่มีปฏิริยาต่อภาวะดังกล่าวโดยการเสนอหลักการยึดมั่นในหลักเดิมขึ้นมา ทั้งนี้ Swearer เห็นว่าลักษณะพิเศษของสันติอโศกก็คือการรังสรรค์และพัฒนาศูนย์กลางที่อยู่อาศัยและปฏิบัติศาสนกิจของทั้งฆราวาสและนักบวชขึ้นมา และได้พัฒนามโนคติเพื่อให้เหตุผลรองรับการจัดตั้งชุมชนศาสนาและวิถีชีวิตของพวกเขาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนยูโทเปียที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่มีรูปแบบการแข่งขันและเพื่อใช้สู้กับลัทธิบริโภคนิยมของไทยและทุนวัตถุนิยม (Capitalistic materialism) จากตะวันตก นอกจากนี้ยังใช้เป็นตัวอย่างให้กับสังคมไทย และเป็นการกำจัดช่องว่างทางสังคม สถานภาพ และเพศอีกด้วย ส่วนในด้านการเมืองสันติอโศกก็ได้สร้างพรรคพลังธรรมที่พยายามนำความสมบูรณของศีลธรรมมาสู่ประชาชาติ มุ่งใช้ความบริสุทธิ์ทางศีลธรรมมาทำความสะอาดระบบการ

เมือง โดยกฎเกณฑ์สำคัญที่ใช้ก็คือการพูดและปฏิบัติของพระโพธิ์รักษ์และพลตรีจำลองตลอดจนชาว
อโศกทั้งหมดนั่นเอง

Apinya Fuengfuskul (1993) ได้ศึกษาถึงการก่อตัวทางวัฒนธรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาของไทย 2 ขบวนการ คือธรรมกายและสันติอโศก ซึ่ง Apinya เห็นว่ากระบวนการต่าง ๆ ในการคัดเลือกและทิศทางการมุ่งไปที่แตกต่างกันของทั้งสองขบวนการ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนและไม่เป็นเนื้อเดียวกันในกลุ่มชนชั้นกลางของไทย ซึ่งการศึกษาที่ผ่าน ๆ มามากจะมองข้าม และจากการสำรวจ Apinya ก็พบว่าฆราวาสและนักบวชจำนวนมากของสันติอโศกมาจากชนบท มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ ขณะที่ฆราวาสส่วนใหญ่ก็เป็นชาวนา ซึ่งทำให้บุคคลเหล่านี้มักจะไม่สามารถเข้าร่วมหรือได้ประโยชน์อย่างลึกซึ้งซึ่งจากวัฒนธรรมการบริโภคของชนชั้นกลางในเมือง

Apinya เห็นว่าสันติอโศกได้พยายามสร้างชุมชนตัวอย่างฆราวาสขนาดเล็กซึ่งเน้นเกษตรกรรมที่ทำการผลิตอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการเป็นมิตรกับธรรมชาติ มีลักษณะต่อต้านทุนนิยม และเน้นความเพียงพอในตัวเอง (Self-sufficiency) เป็นสำคัญ นอกจากนี้ก็ยังมีกระจายตัวของกลุ่มย่อยของผู้สนับสนุนไปในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐานในการเคลื่อนไหวในอนาคตต่อไป แม้ว่าปัจจุบันเครือข่ายดังกล่าวจะยังไม่มีการจัดรูปแบบโครงสร้างอย่างเป็นทางการก็ตาม ในด้านการเงินก็จะมีจัดการควบคุมอย่างจริงจัง และที่สำคัญก็คือการตีความกิจกรรมการทำบุญเสียใหม่โดยมีการตั้งกฎในการรับบริจาคอย่างเข้มงวด ในส่วนของกิจกรรมการค้า เช่น การขายอาหารมังสวิรัตหรือกิจการบริษัทพลังบุญ สันติอโศกก็ไม่ถือว่าเป็นกิจกรรมเพื่อแสวงหากำไรหากแต่ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการปฏิบัติศาสนกิจเพราะกิจกรรมเหล่านั้นตั้งอยู่บนหลักกำไรอาริยะ (Ariya profit) ภายใต้ระบบบุญนิยม และจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนาในระดับกลุ่มหรือมหาชนมากกว่าระดับครัวเรือนเพราะเห็นว่าจะมีแรงกดดันของกลุ่มต่อผู้ปฏิบัติให้เกิดเป็นกระบวนการชัดเจนขึ้นได้ นอกจากนี้ Apinya ยังมองว่ากิจกรรมทางการเมืองของสันติอโศกนั้นเป็นความพยายามที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ทางการเมืองด้วย

การศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นการศึกษาชาวอโศกในภาพรวมซึ่งมองว่ามีลักษณะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาที่เกิดขึ้นตอบสนองกับการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางอันเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่ก็มีการศึกษาของ Apinya ที่แตกต่างออกไปเพราะได้ชี้ให้เห็นว่าโดยแท้จริงแล้วชาวอโศกส่วนใหญ่ไม่น่าจะเป็นชนชั้นกลางใหม่อย่างที่เข้าใจกัน หากแต่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มาจากชนบทที่มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ และฆราวาสก็มักจะเป็นชาวนา อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมาก็ยังเป็นการศึกษาชาวอโศกในแง่การศึกษาเชิง

เปรียบเทียบกับขบวนการอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาของ Jackson , Swearer และ Apinya ที่นำชาวอโศกไปเปรียบเทียบกับธรรมกาย หรือในงานของ Suwanna ที่ได้นำชาวอโศกไปเปรียบเทียบกับสวนโมกข์และธรรมกาย ซึ่งการศึกษาในลักษณะดังกล่าวทำให้ได้ภาพของชาวอโศกในภาพกว้างแต่ไม่ลึกชัดจนเพียงพอ นอกจากนี้การศึกษาร่วมกันข้างต้นก็ยังเป็นการศึกษาที่อาศัยข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ จะมีก็แต่งานของ Apinya เท่านั้นที่ใช้ข้อมูลจากภาคสนามและมีการใช้แบบสอบถามในการศึกษาด้วย

แต่กระนั้นที่ผ่านมาก็มีการศึกษาส่วนหนึ่งที่มุ่งเจาะจงทำการศึกษาชาวอโศกโดยเฉพาะด้วยเช่นกัน งานชิ้นแรกเป็นการศึกษาของสมบัติ จันทรวงศ์ (2531) ที่ได้ศึกษาถึงความเป็นมาของชาวอโศกตั้งแต่แรกเริ่มตลอดจนหลักธรรมทั้งหลายที่ได้คลี่คลายขยายตัวทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติจนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานค้ำจุนระบบการดำรงชีวิตของชาวอโศก โดยที่สมบัติได้ศึกษาชีวิตประวัติของพระโพธิ์รักษ์อย่างละเอียดเพราะเห็นว่าชาวอโศกถือว่าเป็นบทเรียนภาคปฏิบัติในชีวิตจริง ๆ สมบัติเห็นว่าหลักการที่สำคัญของกลุ่มชาวอโศกก็คือ การอภิวัฒน์พัฒนาตนให้เป็นอารยชนตามแนวพุทธธรรมเพื่อปลดปล่อยตนเองให้หลุดพ้นจากกิเลส โดยการลดทุกอย่างที่เกินความจำเป็นของการดำรงชีวิต แนวความคิดเหล่านี้ได้ปรากฏออกมาในวิถีชีวิตของชาวอโศกในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม กิจกรรมทางเพศ ตลอดจนการประกอบอาชีพซึ่งชาวอโศกเห็นว่าอาชีพของอารยชนจะต้องเป็นอาชีพที่มีสัดส่วนของการเอาน้อยกว่าการให้โดยมีพื้นฐานของบุญนิยมรองรับ นอกจากนี้สมบัติยังได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการองค์การกับการจัดการเรื่องเงินด้วย และที่น่าสนใจก็คือการศึกษาถึงความเป็นสมาชิกภาพทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพผ่านทางสิ่งพิมพ์ของชาวอโศกซึ่งสมบัติพบว่ากลุ่มชาวอโศกมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้เป็นเพียงผลการศึกษาร่วมครั้งแรกของโครงการศึกษาทั้งหมดที่ตั้งเป้าหมายไว้ 3 ช่วง ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นด้วยเหตุใดการศึกษาส่วนที่เหลือจึงได้ยุติไป

สำหรับการศึกษาของมาเรีย-เลนา เฮกิลลา-โฮร์น (2541) เป็นการศึกษาภาพรวมที่เจาะจงสันติอโศกเพียงขบวนการเดียวเช่นกัน โดยอาศัยการวิจัยภาคสนามในศูนย์กลางหลายแห่งทั้งจากการใช้ชีวิตร่วมสังเกตจากชาวอโศกเอง การใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อมุ่งตอบคำถามสำคัญที่ว่าถ้าหากถือว่าชาวอโศกไม่ใช่ชาวพุทธแล้วชาวอโศกเป็นอะไร ซึ่งได้นำไปสู่การศึกษาอย่างกว้างขวางตั้งแต่การก่อกำเนิด สมาชิก อุดมการณ์ โลกทัศน์ วิถีชีวิต และกิจกรรมการปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างชาวอโศกกับรัฐและสังคม ซึ่งจากการศึกษาทำให้เฮกิลลา-โฮร์นเห็นว่าชาวอโศกเป็นนิกายหนึ่งของพุทธศาสนาที่มีการตีความใหม่ซึ่งแตกต่างจากพุทธศาสนาหลักทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ นอกจากนี้เฮกิลลา-โฮร์นยังได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์

ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์กับจิตวิญญาณทุนนิยมภายใต้กรอบความคิดของ Max Weber ที่ Jackson ได้กล่าวถึงไว้บ้างแล้วด้วย ซึ่งทำให้พบว่าแนวทางการใช้ชีวิตของชาวอโศกนั้นใกล้เคียงกับการบำเพ็ญเพียรเพื่อโลกภายใน (Inner-worldly asceticism) โดยเฉพาะในกลุ่มฆราวาส ส่วนแนวทางการใช้ชีวิตของนักบวชจะใกล้เคียงกับการบำเพ็ญเพียรเพื่อละทิ้งโลก (World-rejecting asceticism) เฮกิลลา-โฮร์นได้วิเคราะห์ต่อไปว่าการบำเพ็ญเพียรดังกล่าวจะนำไปสู่การเติบโตและการสะสมทุนหรือไม่ ซึ่งทำให้พบว่าแนวคิดของ Max Weber นั้นไม่อาจนำมาใช้อธิบายได้เพราะโครงการเศรษฐกิจที่เป็นทางการของกลุ่มชาวอโศก อาทิเช่น บริษัท พลังบุญ จำกัดนั้นเป็นไปภายใต้แนวคิดบุญนิยมซึ่งตรงกันข้ามกับทุนนิยม ขณะที่ในประเด็นของชนชั้นผู้สนับสนุน เฮกิลลา-โฮร์นก็เห็นว่าไม่อาจถือว่าชาวอโศกเป็นตัวแทนของสังคมเมืองหรือชนชั้นกลางที่เคลื่อนไหวระดับบนได้ เพราะชาวอโศกส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำและมาจากชนบทเช่นเดียวกับที่ Apinya ได้กล่าวถึงไว้แล้ว ส่วนความสัมพันธ์กับรัฐและการเมืองนั้น เฮกิลลา-โฮร์นเห็นว่าสาเหตุที่สมณะโพธิรักษ์และกลุ่มถูกประกาศห้ามและบังคับให้สึกนั้นก็เนื่องมาจากความสัมพันธ์กับพลตรีจำลองนั่นเอง

ภัทรพร สิริกาญจน (2540) ได้ศึกษาความเป็นมา แนวความเชื่อ และการปฏิบัติของชาวอโศกที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาชีวิตและแนวคิดของสมณะโพธิรักษ์ ซึ่งภัทรพรได้วิเคราะห์สมณะโพธิรักษ์ในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน สำหรับการศึกษาวีถีชีวิตของชุมชนชาวอโศกนั้น ภัทรพรได้ทำการศึกษาทั้งจากนักบวชและฆราวาสและประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงทุกพุทธสถานโดยการใช้แบบสอบถาม ซึ่งทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ เช่น การที่ชาวอโศกมีสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำที่โดดเด่นเพียงผู้เดียวเท่านั้น ขณะที่เหตุผลที่คนส่วนใหญ่เข้ามาเป็นชาวอโศกก็เพราะศรัทธาในวัตรปฏิบัติของชาวอโศกและในตัวสมณะโพธิรักษ์ ส่วนชุมชนภายนอกที่แวดล้อมชุมชนชาวอโศกส่วนใหญ่ก็พอใจและไม่รังเกียจชาวอโศก ฯลฯ นอกจากนี้ ภัทรพรยังได้กล่าวถึงหลักคำสอนและกิจกรรมในด้านต่าง ๆ คือ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ประเพณีและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวอโศกไปพร้อม ๆ กันด้วย

2) การศึกษาในภาพย่อย

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศกในภาพย่อยนี้เกือบทั้งหมดเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทซึ่งทำการศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าอาจแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้อีก 2 กลุ่มด้วยกัน โดยที่กลุ่มแรกเป็นการศึกษาในด้านไม่ใช่เศรษฐกิจ ส่วนกลุ่มที่สองเป็นการศึกษาในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งการศึกษาแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

สำหรับการศึกษาด้านไม่ใช่เศรษฐกิจชิ้นแรกที่จะกล่าวถึงก็คือการศึกษาของสุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2529) ซึ่งเป็นการศึกษาการใช้ภาษาของสันตติอโศกโดยนำแนวคิดเรื่องเกมภาษาของวิกเคนส์ไตร์นมาเพื่อใช้อธิบายถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพุทธศาสนากระแสหลักกับสันตติอโศก โดยสุนัยพบว่าปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องมาจากมาจากการใช้ภาษาภายใต้บริบทของเกมภาษาในกระบวนการทัศน์ที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความเข้าใจความหมายของภาษาศาสตร์ไม่ตรงกัน ดังนั้นสุนัยจึงสรุปว่าในกรณีของสันตติอโศกนั้นได้มีการเปลี่ยนกระบวนการอธิบายพุทธศาสนาเกิดขึ้น ต่อมาสุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2533) ก็ได้ทำการศึกษาโดยอธิบายความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนาจากกรอบความคิดทางพุทธศาสนาในกระบวนการทัศน์ของสันตติอโศก โดยชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของคำอธิบายของชุดความรู้ที่มีอยู่เดิม พร้อมกันนั้นก็ได้เสนอตัวแบบของสังคมในอุดมคติที่จะต้องประสานความขัดแย้งในมิติทั้ง 3 ด้านของสังคมเข้าด้วยกันคือความขัดแย้งระหว่างประสิทธิภาพในการผลิตกับประสิทธิภาพในการกระจายผลผลิต ความขัดแย้งระหว่างเสรีภาพของมนุษย์กับเสรีภาพของสังคม และความขัดแย้งระหว่างการเพิ่มศักยภาพในการสร้างสรรค์สิ่งตอบสนองความต้องการกับการลดปริมาณความต้องการ ซึ่งสุนัยเห็นว่าอุดมการณ์ทางการเมืองในพุทธศาสนาที่มองจากกระบวนการทัศน์ของสันตติอโศกนั้นซึ่งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสำคัญส่วนต่าง ๆ ของสังคมทั้งทางด้านการศึกษา การบริหาร การจัดสรรและกระจายผลผลิต ตลอดจนงานด้านการใช้แรงงานในการผลิต นอกจากนี้ก็ยังมียุทธศาสตร์การทำงานเผยแพร่ของชาวอโศกที่เรียกว่า “กลปรานี” ซึ่งอาศัยหลักปฏิบัตินิยมแบบวิภาชวิธีในการเผยแพร่ศาสนาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคนั้นสามารถเป็นคำตอบของตัวแบบสังคมในอุดมคติได้

และจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างพุทธศาสนากระแสหลักและชาวอโศกจนกระทั่งมีการประกาศห้ามเผยแพร่และบังคับให้หนักบวชชาวอโศกกลาสิกขานั้น ปิยนาท วรศิริ (2533) จึงได้ศึกษาถึงบทบาทและการดำเนินการของมหาเถรสมาคมต่อกรณีสันตติอโศก โดยดูว่ามีปัจจัยอะไรที่มีผลต่อมหาเถรสมาคมในรับรู้และการดำเนินการต่อปัญหา ซึ่งทำให้พบว่าการดำเนินการในกรณีสันตติอโศกเกิดขึ้นเพราะมหาเถรสมาคมเห็นว่าสันตติอโศกเป็นภัยคุกคามต่อพุทธศาสนา วงการสงฆ์ และประเทศไทย ซึ่งผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการสร้างความรับรู้ดังกล่าวก็คือกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในและองค์กรแนวร่วม เช่น เปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทยและกลุ่มพระรุ่นหนุ่ม อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของมหาเถรสมาคมต่อปัญหาดังกล่าวก็มีความยืดหยุ่นอันเนื่องมาจากความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานและปัญหาภายในของมหาเถรสมาคมเอง สำหรับปัจจัยเร่งที่ทำให้มีการดำเนินการอย่างเด็ดขาดในเวลาต่อมาก็คือการขยายตัวของสันตติอโศกที่มีมากขึ้น ประกอบกับความขัดแย้งระหว่างนโยบายในการแก้ปัญหาของมหาเถรสมาคมกับของรัฐ

บาลและมีการกระตุ้นจากองค์กรแนวร่วมและสื่อมวลชนที่วิพากษ์วิจารณ์ประสิทธิภาพในการทำงานของมหาเถรสมาคม

และผลเนื่องมาจากการที่มีข้อโจมตีที่สำคัญประการหนึ่งต่อชาวอโศกก็คือข้อกล่าวหาว่า พระชาวอโศกนั้นมีการประพฤติปฏิบัตินอกพระธรรมวินัย ตะวัน เกียรติบุญญาฤทธิ (2525) จึงได้ศึกษาว่าศีลวัตรและบทบาททางสังคมของพระชาวอโศกมีความนอกรีตจริงหรือไม่โดยเปรียบเทียบกับพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะในจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล ตะวันทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามกับพระและฆราวาสทั้งที่เป็นและไม่เป็นชาวอโศกที่มาพุทธสถานสันติอโศก พบว่า พระชาวอโศกมีเจตนาและพยายามรักษากฎการดำเนินชีวิต การปฏิบัติศีลวัตรและบทบาททางสังคม ให้มีความสอดคล้องกับพุทธบัญญัติ วินัยบัญญัติอย่างเคร่งครัด ขณะที่คนส่วนใหญ่ก็เห็นว่าพระชาวอโศกมีความบริสุทธิ์ในศีลวัตรและมีบทบาททางการเผยแผ่ธรรมะและการเป็นแบบอย่างของชีวิตอันประเสริฐ

ในการศึกษาด้านฆราวาสชาวอโศกก็มีการศึกษาของอัคคี ศรีทราชัยกุล (2530) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมความยึดมั่นผูกพันซึ่งเป็นความปรารถนาของสมาชิกชาวอโศกที่จะทำสิ่งที่จะช่วยดำรงรักษากลุ่มไว้เพราะว่ากลุ่มได้ให้ในสิ่งที่พวกเขาต้องการ โดยพิจารณาทั้งในแง่ระดับและประเภทของความยึดมั่นผูกพันต่อกกลุ่ม ซึ่งจากแบบสอบถามที่ได้จากฆราวาสในพุทธสถานสันติอโศกก็พบว่าชาวอโศกมีระดับของความยึดมั่นผูกพันสูงทั้ง 3 ประเภท คือ ความยึดมั่นผูกพันต่อความสำนึกและความสืบเนื่องของระบบ ความยึดมั่นผูกพันต่อความยึดเหนี่ยวของกลุ่ม และความยึดมั่นผูกพันต่อการควบคุมหรือบรรทัดฐาน

นอกจากนี้ก็ยังมีการงานของธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2536) ที่ได้ศึกษาโครงสร้างและความเป็นสังคมมวลชนของชาวอโศกที่มีลักษณะแตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ โดยใช้แนวคิด Popular-rule model ที่เสนอโครงสร้างสังคมที่พึ่งปรารถนาซึ่งเป็นสังคมที่สมาชิกมาอยู่ร่วมกัน โดยสามัญสำนึกและผูกพันทางใจเป็นหลัก ยึดโยงกันด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายเท่าเทียมกันและกลมกลืนกับธรรมชาติ มีสำนึกของการเป็นเจ้าของชุมชนและเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน ยอมรับมติเสียงส่วนใหญ่และมีการกระจายอำนาจออกจากส่วนกลางด้วย ธัญญาได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามชาวอโศกที่มาร่วมงานพุทธาภิเษกฯ ที่พุทธสถานศาลือโคก (นครสวรรค์) ซึ่งทำให้พบว่าชาวอโศกนั้นแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสที่มีการจัดโครงสร้างสอดคล้องประสานกัน ทำให้สังคมของชาวอโศกมีความเป็นสังคมมวลชนสูงมาก

และจากแนวคิดหลายประการของชาวอโศกที่เสนอการมีชีวิตอยู่อย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติ สุนทรี จินธรรม (2531) จึงได้ศึกษาค่านิยมและพฤติกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของฆราวาสชาวอโศกจากชุมชนปฐมอโศก (นครปฐม) โดยใช้แนวคิดความสัมพันธ์กันระหว่างค่านิยมที่อยู่เบื้องหลังกับพฤติกรรมที่แสดงออกมาของบุคคลโดยเจาะจงพฤติกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการศึกษาโดยอาศัยแบบสอบถาม สุนทรีพบว่าชาวอโศกส่วนใหญ่มีค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมและค่านิยมทางสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสูงส่งผลให้มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสูงเช่นกัน นอกจากนี้สุนทรียังได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบด้านประชากร สังคมกับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความสัมพันธภาพระหว่างองค์ประกอบด้านค่านิยมทางด้านสังคม ค่านิยมทางสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ

ส่วนนภดล ขวัญชนะภักดี (2530) ได้ศึกษาชาวอโศกในแง่ของการเผยแพร่ศาสนาในหมู่เยาวชนโดยให้ความสำคัญกับวิธีการเผยแพร่และผลที่เยาวชนได้รับจากการเข้ามายังพุทธสถานสันติอโศก จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม พบว่าชาวอโศกมีวิธีการเผยแพร่มีช่องทางหลากหลายมีการใช้สื่อจำนวนมากโดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ที่สำคัญก็คือการสื่อสารผ่านพฤติกรรมของชาวอโศกเอง ส่วนผลต่อเยาวชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาพบว่าหลังจากเข้ามาปฏิบัติธรรมแล้วใช้เวลาเป็นประโยชน์มากขึ้นและสามารถเผชิญกับปัญหาได้ดีขึ้น

สำหรับการศึกษาชาวอโศกในมิติด้านเศรษฐกิจ ก็มีการศึกษาของเพชร ภูมิอนันท์ (2533) ซึ่งได้ทำการศึกษาคำสอนทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจว่าประกอบด้วยคำสอนใดบ้างและมีเนื้อหาอย่างไร จากนั้นจึงพิจารณาว่าผู้ที่เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรมแล้วจะมีความเห็นต่อคำสอนของพุทธศาสนาตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งทำให้พบว่าพุทธศาสนานั้นมีคำสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่พุทธศาสนิกชนควรยึดถือปฏิบัติทั้งในชั้นธรรมดาซึ่งเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวันและในชั้นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงที่เกี่ยวกับพัฒนาจิตใจ ส่วนการศึกษาภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามจากผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่พุทธสถานสันติอโศก ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นว่าเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่ดีอันเกิดจากการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ขณะที่ปัญหาที่พบมากที่สุดคือปัญหาด้านค่าครองชีพ การประกอบอาชีพ ซึ่งต้องแก้ไขโดยการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้และการขยันทำงาน

ขณะที่ Ittichai Thammasalee (1993) ได้ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกิจกรรมการบริโภคของฆราวาสในชุมชนปฐมอโศกโดยอาศัยแนวคิดพื้นฐานเรื่องอรรถประโยชน์ (Utility approach) ซึ่ง

เป็นแนวคิดของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก Ittichai นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาสร้างแผนที่แสดงความพึงพอใจ (Preference map) ขึ้นมา 2 ชุด โดยชุดแรกแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคกับการเสียสละ ขณะที่ชุดที่สองแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเสียสละกับการออม ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปว่าการทำงานภายใต้ทางสายกลางเป็นสิ่งที่ดี และผู้บริโภคสามารถได้รับอรรถประโยชน์สูงสุดได้โดยการบริโภคให้น้อยสุด หรือในทำนองเดียวกันก็คือให้มีการออมโดยตระหนักถึงการได้เสียสละให้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการศึกษาด้านเศรษฐกิจทั้งของเพชราและ Ittichai นั้น เป็นการศึกษากฎธรรมชาติของชาวอโศกในฐานะปัจเจกบุคคลเท่านั้น และยังไม่ได้เป็นการศึกษาถึงการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนชาวพุทธที่มีความพึงพอใจในตัวเองซึ่งเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของชาวอโศกเลย

ต่อมาก็ได้มีการศึกษาในระดับชุมชนเกิดขึ้นตามมา โดยอนุสรณ์ ไชยพาน (2539) ได้ทำการศึกษาชุมชนศีระชอโศกโดยให้ความสนใจกับพัฒนาการของกิจกรรมการผลิตและการจัดจำหน่ายสินค้าชนิดต่าง ๆ ของชุมชนให้กับทั้งผู้ซื้อที่เป็นชาวอโศกด้วยตนเองและไม่ใช่ชาวอโศก ซึ่งอนุสรณ์มองว่าเป็นการผลิตสินค้าทางเลือกให้กับสังคม นอกจากนี้อนุสรณ์ยังกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการผลิตสินค้าและจัดจำหน่ายตลอดจนแนวทางในการแก้ไข สำหรับการศึกษาของอนุสรณ์นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาขั้นแรกที่ศึกษาชุมชนศีระชอโศกโดยตรงซึ่งนอกจากจะมีประเด็นความสนใจที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของโครงสร้างของชุมชนไว้ด้วย

ส่วนอัจฉรีย์ ทองคำเจริญ (2542) ก็ได้ทำการศึกษาชุมชนศีระชอโศกเช่นเดียวกัน โดยแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างภาพรวมของชุมชนชัดเจนขึ้นโดยเฉพาะฐานงานต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินงานของชุมชน อย่างไรก็ตาม อัจฉรีย์ก็ได้ให้ความสนใจต่อรูปแบบการทำกิจกรรมชาติของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งพบว่าชุมชนจะทำการเพาะปลูกพืชเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีการเลี้ยงสัตว์ ขณะที่การทำกิจกรรมก็จะอยู่ในลักษณะปลูกพืชผสมผสาน ลดการเข้าไปแทรกแซง และบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยหมัก ในตอนท้ายอัจฉรีย์ได้ประเมินชุมชนศีระชอโศกว่ามีศักยภาพในการพึ่งตนเองสูง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ชุมชนมีความเชื่อทางศาสนา ผู้นำชุมชน บุคคลากร และกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองที่เข้มแข็ง

สมหมาย สาททรัพย์ (2542) ศึกษาชุมชนศีระชอโศกโดยทำการวัดระดับความเข้มแข็งของชุมชนจากการอาศัยแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งมีกรอบความคิดที่ว่าความเข้ม

แข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือเศรษฐกิจชุมชน การศึกษาเรียนรู้ และศาสนา และวัฒนธรรม ข้อมูลที่ได้มาจากแบบสอบถามถูกนำมาผ่านกระบวนการให้คะแนนเพื่อประมวลเป็นระดับความเข้มแข็งในแต่ละปัจจัยและโดยรวม พร้อมกับทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 3 ประการ ซึ่งพบว่าชุมชนศิระชะอโคกมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับสูงทั้ง 3 ปัจจัยและโดยรวม ขณะเดียวกันปัจจัยทั้ง 3 ประการก็มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ

จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์ (2542) ได้ศึกษาชุมชนศิระชะอโคกในแง่ของการบริหารจัดการ ซึ่งพบว่าชุมชนได้ใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นหลักโดยยึดถือเอาศีลเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคน การกระทำใด ๆ จะเป็นไปเพื่อรักษาศีลให้คงอยู่ในชุมชน ขณะที่การดำเนินงานของชุมชนนั้นก็ยังสามารถสร้างเครื่องบริโภคอุปโภคที่เดิมใช้กันเฉพาะในชุมชนให้ได้มากขึ้นจนขยายจำหน่ายสู่ภายนอกเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาของชุมชน

ผลจากการปริทัศน์การศึกษาเกี่ยวกับชาวอโคกที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่าลักษณะพิเศษของชาวอโคกประการหนึ่งที่มีการให้ความสนใจและกล่าวถึงในการศึกษาทั้งในภาพรวมและภาพย่อยก็คือการนำเสนอชุมชนที่มีลักษณะความเป็นชุมชนทางศาสนาที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อตอบโต้กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยที่ภายในชุมชนชาวอโคกได้เน้นถึงการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายโดยเฉพาะการมีวิถีทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบบุญนิยมซึ่งเป็นระบบความคิดที่ชาวอโคกเสนอขึ้นมาเป็นทางเลือกสำหรับการพัฒนาสังคมไทย และชาวอโคกเองก็พยายามปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวให้เห็นเป็นตัวอย่างด้วย อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาวอโคกที่ผ่านมาเหล่านั้นแม้ว่าจะมีการศึกษาที่กล่าวถึงหรือเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือความเป็นชุมชนของชาวอโคกอยู่ก็ตามแต่ส่วนใหญ่ก็ยังไม่ได้เป็นการศึกษาที่ทางด้านเศรษฐกิจ และถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องในด้านเศรษฐกิจโดยตรงอยู่บ้าง เช่น Ittichai (1993) อนุสรณ์ (2539) และอัจฉรีย์ (2542) แต่ก็ยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นการศึกษาอย่างจริงจังถึงกระบวนการทำงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนชาวอโคกว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรและมีผลอะไรเกิดขึ้นบ้างหรืออีกนัยหนึ่งก็คือยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจังถึงการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาตามความเชื่อของชาวอโคกไปใช้ในการพัฒนาชุมชนชาวอโคกจนกระทั่งได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั่นเอง

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ ภายใต้การตีความหมายโดยสมณะโพธิรักษ์
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอนและการใช้ปฏิบัติจริงในชุมชนชาวอโศก
3. เพื่อศึกษากระบวนการการทำงานและการจัดการทางเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง อันได้แก่ การผลิต การจัดสรร การบริโภค ธุรกิจชุมชน การหมุนเวียนของทุนของชุมชนชาวอโศก

1.4 แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาค้างนี้เป็นการศึกษาถึงการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน โดยจะใช้แนวคิดการพึ่งตนเองเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดที่สามารถสืบสาวความเป็นมาในอดีตย้อนหลังได้ยาวนานกว่า 2,500 ปี ทั้งนี้เพราะในหลักคำสอนของพุทธศาสนานั้นจะให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากพุทธสุภาษิตบทหนึ่งซึ่งมักจะได้รับการอ้างถึงอยู่เสมอความว่า “อัตตา หิ อัตตโน นาโถ (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน)” นั่นเอง อย่างไรก็ตามในกระแสของการพัฒนาสมัยใหม่แล้ว การก่อตัวของแนวคิดการพึ่งตนเองนั้นอาจเห็นการเริ่มต้นมาก่อนแล้วจากแนวคิดของเฮมา เจอ ตูกับนโยบายการพัฒนาของจีนในช่วงทศวรรษ 1940-1970 ซึ่งได้นำเสนอกรอบนโยบาย “walking on two leg” ซึ่งหมายถึงการก้าวเดินด้วยสองขาของตนเอง โดยที่ในระดับท้องถิ่นก็ได้มีการจัดตั้งองค์กรประชาชนในรูปของคอมมูนต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการประยุกต์นโยบายการพึ่งตนเองลงสู่การปฏิบัติในเขตชนบท (Roland Berger, 1970: 9-11)

และในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้น มหาตมะ คานธีก็ได้เสนอความคิดการพึ่งตนเองไว้เช่นกัน โดยปรากฏอยู่ในหลักการสวเทศี (Swadeshi) ซึ่งคานธีใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนและสังคมว่าจะต้องเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เปี่ยมด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมจะต้องเริ่มที่หน่วยย่อยที่ใกล้ชิดตัวมากที่สุดคือครอบครัวและเพื่อนบ้าน ถ้าหากทุกคนปฏิบัติต่อเพื่อนบ้านอย่างดีแล้วก็ย่อมจะไม่มีใครในโลกที่ต้องการความช่วยเหลือแล้วถูกปล่อยปละละเลย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541: 196) นอกจากนี้คานธียังได้เสนอภาพของหมู่บ้านสวราช (Swaraj) ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่สามารถพึ่งตนเองได้ในสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิตแต่ก็มีการพึ่งพากันในระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ในความจำเป็นอื่น ๆ ในหมู่บ้านจะมีทั้งการผลิต บริการสาธารณูปโภค การศึกษา

กิจกรรมต่าง ๆ ทำในรูปของสหกรณ์ ไม่มีระบบวรรณะ การปกครองหมู่บ้านกระทำผ่านระบบบัญชีรายตัว (ฉัตรทิพย์, 2541: 198–199) จนกระทั่งในช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาแวดวงวิชาการด้านการพัฒนาสมัยใหม่จึงได้ให้ความสนใจต่อแนวคิดการพึ่งตนเองอย่างเป็นทางการอย่างเป็นระบบจริงจังมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการแสวงหายุทธศาสตร์การพัฒนาทางเลือกใหม่ทดแทนการพัฒนาแบบเดิมที่ล้มเหลว (ดูได้จาก Johan Galtung, Peter O'Brien and Roy Preiswerk (1980) และ Johan Galtung (1986))

1) ความหมายของการพึ่งตนเอง

การศึกษาในเรื่องแนวคิดการพึ่งตนเองในปัจจุบันนั้น ได้แบ่งการพึ่งตนเองออกเป็น 2 ระดับ คือการพึ่งตนเองระดับปัจเจกบุคคล และการพึ่งตนเองระดับกลุ่มซึ่งยังสามารถแบ่งย่อยได้อีกหลายระดับ แต่ในการศึกษานี้จะให้ความสนใจกับการพึ่งตนเองในระดับชุมชนหมู่บ้านซึ่งเป็นการพึ่งตนเองระดับกลุ่มเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ก็ต้องทำความเข้าใจการพึ่งตนเองในระดับปัจเจกบุคคลเสียก่อนเพื่อเป็นพื้นฐานต่อการพึ่งตนเองในระดับชุมชนต่อไป

ในระดับปัจเจกบุคคล การพึ่งตนเองจะหมายถึงกิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกชนและครัวเรือนเพื่อบรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา (กาญจนา แก้วเทพและนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2530: 34) และเมื่อพิจารณาโดยละเอียดมากขึ้น การพึ่งตนเองก็อาจแบ่งย่อยได้อีกหลายระดับความหมาย โดยในความหมายแรก การพึ่งตนเองจะหมายถึงการพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเองหรือแรงงานของสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้ได้ปัจจัย 4 ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว ต้องอาศัยความสันโดษในการใช้ชีวิต พอใจกับการอยู่อย่างง่าย ๆ ประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมของสังคม อย่างไรก็ตาม การพึ่งตนเองก็ไม่ได้หมายความว่าต้องผลิตทุกอย่างด้วยตนเองทั้งหมด เพราะเมื่อมีการพัฒนาการผลิตได้ถึงระดับหนึ่ง การพึ่งตนเองก็จะหมายถึงการเตรียมพร้อมที่จะพึ่งตนเองเมื่อเกิดสถานการณ์ที่จำเป็นต้องพึ่งตนเองเนื่องจากไม่สามารถพึ่งปัจจัยภายนอกได้อีกต่อไป นั่นคือไม่จำเป็นต้องผลิตทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเองเพราะสามารถสร้างหลักประกันแล้วว่ามีทางหาสิ่งที่ขาดหายไปมาชดเชยด้วยวิธีการอื่น ๆ ทำให้ความสามารถในการพึ่งตนเองไม่เสียไป และในระดับที่สูงขึ้นอีก การพึ่งตนเองหมายถึงความสามารถในการควบคุมเทคโนโลยีในการผลิตตลอดจนการมีความสามารถในการควบคุมทรัพยากรบางชนิดที่สามารถทำให้การผลิตดำเนินไปได้โดยไม่ชะงักงันและอาจรวมไปถึงความสามารถในการควบคุมตลาดด้วย แต่ความหมายที่สำคัญสำหรับเกษตรกรแต่ละคนคือความสามารถในการกำหนดวิถีชีวิตและการผลิตของตนเองได้ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าความสามารถในการพึ่งตนเองไม่มีความจำเป็นเลยที่จะต้อง

ผลิตทุกสิ่งทุกอย่างได้เอง ถ้ามีทรัพยากรที่สำคัญเพียงพอที่จะทำให้เกิดมีอำนาจต่อรองเกิดขึ้นได้ (อภิชาติ พันธเสน, 2539: 364-367) ในปัจจุบัน มีตัวอย่างของการพยายามพึ่งตนเองในระดับปัจเจกบุคคลนี้ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นรูปธรรม ดังเช่น การทำไร่นาเกษตรผสมผสานและการทำวนเกษตร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของการพึ่งตนเองดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Reciprocity) ไม่ใช่ลักษณะของการพึ่งพา (Dependency) หรืออีกนัยหนึ่งการพึ่งตนเองนั้นมีภาวะที่มีลักษณะสัมพัทธ์ (Relative) ไม่ได้มีภาวะที่มีลักษณะสัมบูรณ์ (Absolute) ซึ่งมีความหมายว่าภาวะการพึ่งตนเองนั้นก็สามารพพึ่งพาผู้อื่นได้เช่นกัน แต่เป็นการพึ่งพาที่อยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการพึ่งพา และการพืงพานั้นก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเป็นตัวของตัวเองที่สามารถพึ่งตนเองได้ด้วย

ดังนั้นเมื่อพิจารณาในระดับกลุ่มหรือชุมชน การพึ่งตนเองจึงหมายถึงกลุ่มหรือสังคมที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้การพึ่งตนเองอย่างแท้จริงนั้นต้องหมายรวมถึงว่ากลุ่มชนนั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของตน (กาญจนาและกนกศักดิ์, 2530: 34)

และเมื่อนำการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable development) ซึ่งได้นำเอาผลกระทบภายนอก (Externalities) โดยเฉพาะทางด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อมเข้ามาร่วมพิจารณาด้วยแล้ว การพึ่งตนเองทั้ง 2 ระดับก็จะต้องรับผลจากการพยายามเพื่อการพึ่งตนเองทั้งหมดซึ่งอาจจะมีทั้งสิ่งดีและไม่ดีรวมกันอยู่ก็ได้ ดังนั้นการพึ่งตนเองจึงต้องพยายามลดผลกระทบในทางลบแก่ตัวเองและแก่ผู้อื่นให้มากที่สุด นอกจากนี้การพึ่งตนเองก็มิได้มีความหมายเฉพาะทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่การพึ่งตนเองยังเป็นการสร้างให้เกิดความนับถือตนเองให้เกิดขึ้น สามารถสมาคมกับผู้อื่นได้อย่างเสรีบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน อันจะเกิดผลตามมาก็คือเสรีภาพทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง การสร้างคามหมายให้แก่ชีวิต การได้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนแต่ให้ความหมายทางด้านจิตวิญญาณของการเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น (อภิชาติ พันธเสน, 2540, 171-172)

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา นักคิดชั้นนำของประเทศไทยจำนวนไม่น้อยต่างก็เสนอแนวทางการพัฒนาสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดการพึ่งตนเองโดยเฉพาะการพึ่งตนเองในระดับชุมชน

ทั้งนี้เพราะเห็นว่าแกนหลักของสังคมไทยคือชุมชนหรืออีกนัยหนึ่งชุมชนคือรากเหง้าของสังคมไทย และชุมชนจะเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมที่สำคัญที่สุด โดยอาศัยหลักการทางวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยคือความมีน้ำใจและการช่วยเหลือเกื้อกูลมาเป็นเครื่องค้ำประกันและสนับสนุนให้การพึ่งตนเองเป็นไปได้นอกจากนั้นก็ยังมีอาศัยหลักการทางพุทธศาสนาคือความสมณะและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นตัวกำกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม ในรายละเอียดของแนวคิดและข้อเสนอแนะต่อการใช้แนวคิดการพึ่งตนเองในทางปฏิบัติก็มีความแตกต่างกันไม่น้อย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการเริ่มต้นพิจารณาแนวคิดนี้จากจุดใด ในขณะที่การนำไปใช้จริงศึกษาก็จริงในเชิงปฏิบัติการนั้นยังมีความหลากหลายไปกว่าเดิม เพราะถูกกำหนดโดยสถานการณ์เงื่อนไขสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริงแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ (ปรีชา เปี่ยมพงสานต์และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2542))

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการนำแนวคิดการพึ่งตนเองไปใช้ในระดับชุมชนมีแนวโน้มที่จะคลี่คลายไปสู่รูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542: 88-89) ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจชุมชน” ไว้ว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน อันประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อ กิจกรรมการบริโภค และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่าและกำไรของชุมชน ซึ่งจากการให้ความหมายในลักษณะดังกล่าวจึงทำให้สามารถจำแนกเศรษฐกิจชุมชนออกได้เป็น 2 ส่วน คือเศรษฐกิจชุมชนส่วนที่เป็นธุรกรรมที่ไม่แสวงหากำไร และส่วนที่เป็นธุรกรรมที่แสวงหากำไรซึ่งก็คือการทำธุรกิจชุมชนนั่นเอง

2) เงื่อนไขในการพึ่งตนเองของชุมชน

อย่างไรก็ดี จากแนวคิดชุมชนพึ่งตนเองที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นยังคงอยู่ในลักษณะของนามธรรม จึงทำให้ยังไม่อาจให้ภาพที่ชัดเจนของการพึ่งตนเองของชุมชนสำหรับการนำไปใช้ในการศึกษาเชิงปฏิบัติการได้ว่าแท้จริงแล้วมีหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขอะไรบ้างที่จะสามารถใช้เป็นกรอบในการประเมินชุมชนที่ศึกษาว่ามีความสามารถหรือศักยภาพในการพึ่งตนเองได้หรือไม่และอย่างไร ซึ่งจากการปริทัศน์การศึกษาเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของชุมชนที่ผ่านมาพบว่ามีการศึกษาอยู่หลายชิ้นที่ได้นำเสนอเรื่องนี้ไว้

จากการศึกษาของกาญจนา แก้วเทพและกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530) พบว่าในชนบทนั้นเคยมีศักยภาพและรูปแบบวัฒนธรรมของการพึ่งตนเองอยู่แล้วแต่ศักยภาพดังกล่าวได้ถูกทำลายไปหรือถูกปิดกั้นมิให้ได้แสดงออกเพราะมีเงื่อนไขบีบบังคับประการ โดยที่ปัจจัยหรือเงื่อนไขพื้น

ฐานสำหรับรองรับความสามารถในการพึ่งตนเองของประชาชนและสร้างระบบการช่วยเหลือการพึ่งตนเองขึ้นมาในชุมชนนั้นได้ ชุมชนจะต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ประกอบอยู่ ดังนี้

1. การมีจิตสำนึกและความตื่นตัว นั่นคือชาวบ้านต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง โดยเชื่อมั่นในหลักการที่ว่า “คนจนสามารถที่จะช่วยตัวเอง พร้อม ๆ กับที่ช่วยเหลือผู้อื่นได้”
2. มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีได้เป็นเรื่องระดับปัจเจกบุคคลแต่ต้องเป็นการทำกิจกรรมร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน
3. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุก ๆ คนในกลุ่มในกิจกรรมของชุมชน
4. มีการสำแดง (Manifestation) ศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งอาจจะแสดงออกได้ใน 2 ทาง ทางแรกคือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual aid) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการลดการพึ่งพาหรือถูกเอาเปรียบจากภายนอก ส่วนทางที่สองคือการต่อรองกับภายนอก (Bargaining power) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงพลังที่มีอยู่ด้วยการต่อรองกับภายนอก เช่น การต่อรองในลักษณะที่เรียกร้องขอเพิ่มบริการหรือเพิ่มราคาผลผลิตให้มากขึ้น

และในการศึกษาของสภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาและองค์กรเซเบโม (2533) ก็เห็นว่าองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขเอื้ออำนวยว่าชุมชนสามารถดำรงอยู่หรือพึ่งตนเองได้นั้นมีอยู่ 3 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. ชุมชนจะต้องมีแรงเกาะเกี่ยวภายในหรือจำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่มีการปฏิบัติในชีวิตประจำวันและมีสถาบันที่คอยสร้างความสัมพันธ์นี้ให้เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา (Reproduction of social relationship) ตัวอย่างเช่น ในชุมชนบางชุมชนมีสถาบันผีปู่ย่าซึ่งมีบทบาทในการสร้างเงื่อนไขให้กับคนกลุ่มหนึ่งมาสร้างความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือกันเพราะความเป็นเครือญาติกัน
2. ชุมชนจะต้องมีความเพียงพอในปัจจัยการดำรงชีวิต นั่นคืออย่างน้อยในพื้นที่ชุมชนนั้นต้องมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรเพียงพอที่ชาวบ้านจะทำการผลิตหรือมีเงื่อนไขที่จะสร้างงาน การผลิตให้บุคคลดำรงอยู่ได้ไม่ต้องอพยพออกไปจากชุมชน
3. ชุมชนต้องมีอิสระในการจัดการภายในชุมชนและกระบวนการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการและการตัดสินใจในมิติใดก็ตาม เช่น ในมิติเศรษฐกิจ การตัดสินใจว่าจะขายผลผลิตเมื่อใดสามารถกระทำได้อย่างมีอิสระ การจัดการกับทรัพยากร หรือการจัดการกับความขัดแย้งในชุมชน เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันตลอดเวลาและภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง ชุมชนก็ไม่จำเป็นต้องปิดตัวเองจากโลกภายนอกแต่สามารถติดต่อได้โดยอยู่บนรูปแบบความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม เลือกรับ รู้เท่าทันหรือเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกัน ซึ่งโดยรวมแล้วองค์

ประกอบในการดำรงอยู่ของชุมชนจะประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในจะประกอบด้วย ผู้นำของชุมชน แรงจูงใจในการเข้าร่วมกลุ่มของชาวบ้าน ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านครอบครัว เครือญาติ หรือความเชื่อ ระบบการจัดการกับความขัดแย้ง ระบบการสืบทอดความคิดและจิตสำนึก และปัจจัยด้านโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน ระบบตลาด และภาครัฐบาล เป็นต้น

ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเห็นความคล้ายคลึงได้จากการศึกษาของพรประภา สินธุนาวา (2533) ซึ่งมองว่าปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องแยกตัวโดดเดี่ยวจากโลกภายนอก รวมทั้งการมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม ประกอบด้วย

1. ชุมชนมีระบบการผลิตแบบยังชีพเพื่อกินเพื่ออยู่เป็นหลัก มีปัจจัยการผลิตเพียงพอ และมีปัจจัย 4 เป็นปัจจัยจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต
2. ชุมชนมีระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน โดยมีระบบครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานและมีระบบเครือญาติในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการขัดเกลาในสังคมและการถ่ายทอดคุณค่าของชุมชนที่สืบทอดกันมา ตลอดจนมีการจัดการภายในชุมชนและมีการแก้ไขคลี่คลายความขัดแย้งและกรณีพิพาทในชุมชนตามหลักจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติต่อกันมารวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
3. ชุมชนมีระบบคุณค่า ศาสนา และความเชื่อ นั่นคือชุมชนยังคงมีความเชื่อดั้งเดิมสืบทอดกันมาโดยยังคงลักษณะเด่นของความเชื่อดั้งเดิมนั้นอยู่ มีการให้คุณค่ากับธรรมชาติที่แวดล้อมชุมชน ตลอดจนการให้ความเคารพแก่สิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสมถ่ายทอดมา

ส่วนการศึกษาของปราณี หมอนทองแดง (2534) นั้น ก็ดูเหมือนว่าจะได้อาศัยกรอบการพิจารณาจากการศึกษาของสภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาและองค์กรเซเบโมมาใช้ แต่ปราณีได้เพิ่มเติมโดยให้ความสำคัญกับการที่ประชาชนในชุมชนได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อช่วยเหลือตนเองเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนขึ้นเป็นตัวบ่งชี้หลักถึงความสามารถพึ่งตนเองได้ของชุมชนควบคู่ไปกับการมีปัจจัยต่าง ๆ ภายในชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกัน ดังนี้

1. ผู้นำชุมชนซึ่งจะครอบคลุมทั้ง 3 สถาบัน คือ บ้าน วัดและโรงเรียน จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถและคุณธรรม ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านและมีความสามัคคีระหว่างกัน
2. ชาวบ้านมีแรงจูงใจและประสบการณ์ในอดีตที่ประสบกับความยากลำบากเมื่อไม่สามารถพึ่งตนเองได้

3. มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย เช่น การทำไร่นาสวนผสม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ทั้งผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและขายเป็นรายได้ด้วย ในการทำการผลิตเช่นนี้แม้ว่าจะขายผลผลิตได้เป็นตัวเงินไม่มากแต่ก็มีโอกาสได้อยู่เรื่อย ๆ และยังเลี่ยงต่อความเสี่ยงหรือขาดทุนน้อยที่สุดด้วย

4. มีโครงสร้างทางการเมืองซึ่งก็คือโครงสร้างอำนาจชุมชนอันประกอบด้วย 3 สถาบันหลักคือบ้าน วัด โรงเรียนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคีกัน ขณะเดียวกันชุมชนก็ต้องระบบการจัดการกับความขัดแย้งในชุมชนได้ดีด้วย

5. มีโครงสร้างทางสังคมซึ่งหมายถึงระบบความสัมพันธ์ของสถาบันต่าง ๆ ในสังคมซึ่งพิจารณาได้ใน 2 มิติ มิติแรกคือความเป็นปึกแผ่นบูรณาภาพของกลุ่มและหน่วยสังคมที่ดูได้จากความสามัคคีกลมเกลียวกันมีความรู้สึกเป็นกลุ่มหรือหน่วยเดียวกัน ส่วนมิติที่สองคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรหรือโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ส่วนของปัจจัยภายนอกปรารถนาได้ให้ความสำคัญกับการเข้ามาขององค์กรพัฒนาเอกชน ระบบตลาด ภาครัฐและนักการเมืองที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชนในลักษณะของการเกื้อหนุนรู้เท่าทันและเท่าเทียมกันจึงจะทำให้ชุมชนพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองได้

และจากการเล็งเห็นสำคัญขององค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างศักยภาพในการพึ่งตนเองให้กับชุมชนอันจะเห็นได้ชัดจากการศึกษาของกาญจนาและกนกศักดิ์ (2530) และปราณี (2534) ภูเขา ศรีวิลาส (2539) จึงพยายามดูว่ามีปัจจัยหรือเงื่อนไขอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรชุมชนที่ได้รับการสร้างขึ้นมากับกระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนโดยอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนจนประสบความสำเร็จประกอบด้วย

1. การมีผู้นำชุมชน ที่มีความสามารถ กล้าพูดกล้าทำ ขยัน อดทน เสียสละ ซื่อสัตย์และสามารถดึงทรัพยากรจากภายนอกชุมชนเข้ามาสู่ชุมชนได้
2. การมีแรงเกาเกี่ยวภายในชุมชน ซึ่งจากความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่เป็นเครือญาติกันก็ทำให้มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมต่าง ๆ
3. การมีค่านิยมและคุณค่าภายในชุมชนที่ประสานสอดคล้องกันได้อย่างลงตัว นั่นคือความขยันขันแข็งในการทำงาน การประหยัดอดออมผสมกับความชอบช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อกัน
4. สมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการของการแก้ปัญหา
5. สมาชิกมีลักษณะกระตือรือร้นต่อข้อมูลข่าวสารจากโลกภายนอก ทำให้มีข้อมูลหลากหลายมาเสนอแนะแก้ไขปัญหาของกลุ่ม
6. การรวมตัวกันเป็นกลุ่มทำให้สามารถรวบรวมสมาชิกที่มีความหลากหลายเข้าด้วยกันได้ซึ่งนำไปสู่การมีช่องทางและทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาเพิ่มขึ้น

7. ขนาดของกลุ่มเมื่อเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหาเป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก การสื่อสารภายในกลุ่มเป็นไปอย่างทั่วถึง และมีการคัดเลือกสมาชิกที่ดีทำให้การแก้ไขปัญหาประสบความสำเร็จ ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

8. ภายในกลุ่มมีการสื่อสารระหว่างกันตลอดเวลาจึงทำให้มีความเข้าใจและทำงานไปในแนวทางเดียวกัน

นอกจากปัจจัยที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีปัจจัยเสริมที่เข้าช่วยเกื้อหนุนให้ปัจจัยพื้นฐานอยู่ได้ ประกอบด้วย

1. มีการรื้อฟื้นคุณค่าใหม่ผ่านทางกิจกรรมพัฒนา ซึ่งก็คือการสร้างเงื่อนไขให้ชาวบ้านตระหนักถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันหรือเป็นการสร้างจิตสำนึก

2. มีทรัพยากรจากภายนอกเข้ามาช่วยเหลือชุมชน โดยทรัพยากรที่เข้ามานี้มีตั้งแต่ทรัพยากรบุคคล อันได้แก่ นักพัฒนาซึ่งต้องเข้าร่วมกระบวนการแก้ไขปัญหากับประชาชน โดยมีวิธีการทำงานที่ดีภายใต้นโยบายที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้น ๆ

ความพยายามในการเสนอเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการพิจารณาศักยภาพในการพึ่งตนเองขึ้นสำคัญที่จะต้องกล่าวถึงก็คือการศึกษาของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538) ซึ่งมองว่าปัญหาชนบทที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันเกิดจากการเสียสมดุลของชุมชนชนบท อันเป็นผลมาจากความไม่เชื่อมต่อและเชื่อมโยงอย่างเหมาะสมระหว่างการพึ่งตนเองซึ่งเป็นรูปแบบการดำรงอยู่เดิมของชุมชนชนบทที่มีการพึ่งพาภายในเป็นหลัก กับการพัฒนาซึ่งเป็นรูปแบบการดำรงอยู่แบบใหม่ที่นำเข้ามาจากภายนอกซึ่งมีผลให้ชนบทต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ดังนั้นเป้าหมายของการพัฒนาที่แท้จริงก็คือการจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่างการดำรงอยู่โดยพึ่งตนเองได้และให้มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันอย่างเหมาะสมและสอดคล้อง โดยใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่า ตัวแบบการพึ่งตนเองแบบพัฒนา (Developed self-reliance model) หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าตัวแบบเชิงซ้อนการพึ่งตนเอง (Double teired model)

ในตัวแบบดังกล่าวถือว่าชุมชนจะพึ่งตนเองแบบพัฒนาได้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ ทั้งปัจจัยภายในของชุมชนและปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยในด้านปัจจัยภายในนั้นชุมชนควรมีรูปแบบการจัดการที่มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ความสมดุลของหมู่บ้าน (Balance) ซึ่งหมายถึงการจัดการชุมชนหมู่บ้านโดยคนหรือองค์กรของหมู่บ้านเพื่อคนในหมู่บ้านนั้นควรมีหลักความสมดุลเป็นเป้าหมายหลักโดยให้การพึ่งตนเองของชุมชนเป็นวงในและการพัฒนาของชุมชนเป็นวงนอก โดยที่การจัดการเป็นวงในก็คือการจัดการในการฟื้นฟูรักษาและเสริมสร้างของเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งเทคโนโลยี

เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคม ซึ่งอาจเรียกรวมกันเป็นต้นแบบปัจจัยว่า TERMS model ส่วนการพัฒนาซึ่งเป็นวงนอกจะเป็นการจัดการงานพัฒนาชุมชนที่ผูกพันกับปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงและแปรปรวนซึ่งยากที่หมู่บ้านจะควบคุมได้ แต่หมู่บ้านก็ต้องรู้เท่าทันและกลั่นกรองก่อนที่จะรับมรดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ตามต้นแบบ TERMS model เช่นเดียวกัน

สำหรับ TERMS model นั้น ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

เทคโนโลยี (Technology) มีอยู่ 2 ระดับคือเทคโนโลยีพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาซึ่งเป็นวงในเพื่อการพึ่งตนเอง ส่วนเทคโนโลยีพัฒนาจะหมายถึงเทคโนโลยีที่นำเข้ามาจากภายนอกซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายและอาจไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นจึงต้องมีการพิจารณาในการนำมาใช้และควบคุมไม่ให้เกิดผลกระทบ

เศรษฐกิจ (Economy) มีอยู่ 2 ระดับคือเศรษฐกิจระดับการทำมาหากินซึ่งเป็นวงใน โดยมุ่งสู่การผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ภายในชุมชนเป็นหลัก หากเหลือจึงขายเป็นรายได้ ส่วนอีกระดับหนึ่งเป็นเศรษฐกิจระดับการทำมาค้าขายซึ่งเป็นวงนอกเพราะพึ่งพาสตลาดภายนอกเป็นหลักทั้งผลผลิตที่จะขายและปัจจัยการผลิตที่จะซื้อ มีการมุ่งแข่งขันจึงต้องให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพการผลิต คุณภาพผลผลิต พลังการต่อรองด้านการตลาด ความเท่าทันในข้อมูลข่าวสาร

ทรัพยากร (Resource) มีอยู่ 2 ระดับคือทรัพยากรชุมชนซึ่งเป็นวงใน ในแง่นี้จะมองทรัพยากรในแง่ของคุณค่าต่อการดำรงอยู่ด้วยความสุขของชุมชนเป็นหลัก มีการใช้ประโยชน์แต่เพียงพอดีมิได้มองเป็นเพียงแคปัจจัยเพื่อการผลิตหรือเศรษฐกิจเท่านั้น ส่วนอีกระดับหนึ่งคือทรัพยากรพัฒนาซึ่งเป็นวงนอกจะเน้นทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจวัตถุประสงค์ปัจจัยการผลิตเพื่อความมีรายได้ของคนในชุมชนเป็นหลัก

จิตใจ (Mind) มีอยู่ 2 ระดับคือจิตใจใฝ่คุณธรรมเป็นวงในซึ่งเน้นจิตใจที่มีสำนึกของความมีคุณธรรมตามหลักศาสนาเป็นหลัก ส่วนจิตใจใฝ่พัฒนาเป็นวงนอกซึ่งเน้นความมีคุณภาพทางด้านวัตถุ

สังคม (Social) มีอยู่ 2 ระดับคือสังคมประเพณีซึ่งเป็นวงในหมายถึงการนำเอาส่วนดีของสังคมชนบทมาเป็นพื้นฐานก่อให้เกิดความต่อเนื่องในวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามมีผลต่อความมั่นคงของชุมชน ส่วนสังคมทันสมัยซึ่งเป็นวงนอกหมายถึงการรับเอาส่วนดีของรูปแบบสังคมสมัยใหม่เข้าสู่ชนบทอย่างรอบคอบและไตร่ตรองเพื่อมิให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมประเพณีเดิม

2. ความสามารถของหมู่บ้าน (Ability) ในแง่นี้หมู่บ้านจะต้องมีความสามารถในการจัดการตนเองให้สูงขึ้น ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน ประการแรกชุมชนหมู่บ้านต้องมีองค์กรหรือการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งอันเป็นผลเนื่องมาจากการผู้นำที่มีความสามารถมีคุณธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน และการมีที่ปรึกษาที่ดี ประการต่อมาหมู่บ้านต้องมีการสร้างฐานข้อมูลทั้งที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านเองหรือเกี่ยวข้องกับภายนอกขึ้นมา นอกจากนี้หมู่บ้าน

บ้านจะต้องมีการวิเคราะห์สภาพของหมู่บ้านเพื่อเป็นการทำความเข้าใจหมู่บ้านด้วยตนเองเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านต่อไป

3. ความมีเครือข่าย (Networks) นั่นคือชุมชนหมู่บ้านต้องมีเครือข่ายซึ่งอาจเป็นระดับบุคคลหรือองค์กร ทั้งนี้เพื่อขอความช่วยเหลือหรือให้ความช่วยเหลือหรือทั้งสองอย่างพร้อม ๆ กันในด้านต่าง ๆ หรือในอีกนัยหนึ่งเครือข่ายก็จะช่วยชุมชนทั้งการพยุลงฐานะชุมชนให้ดำรงอยู่และทำให้เกิดการพึ่งตนเองและการพัฒนาของชุมชนด้วย

ในส่วนของปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนนั้น สถาบันวิจัยฯ เห็นว่าปัจจัยภายนอกอันประกอบด้วย องค์กรภาครัฐ (รัฐบาลและหน่วยงานราชการ) องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรธุรกิจเอกชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชนในลักษณะของการเกื้อหนุนและเท่าเทียมกัน กล่าวคือองค์กรภาครัฐมีบทบาทในการให้ทิศทางของการพัฒนาที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท โดยการกำหนดนโยบายและดำเนินการตามความต้องการของประชาชนที่จะสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้เพิ่มขึ้น ส่วนองค์กรพัฒนาเอกชนก็มีความเหมาะสมในการเข้ามาสนับสนุนชุมชนในการพึ่งตนเองซึ่งเป็นวงในของชุมชน โดยการฟื้นฟูและเสริมสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน ขณะที่องค์กรธุรกิจเอกชนก็มีบทบาทเหมาะสมในการสนับสนุนชุมชนในด้านการพัฒนาซึ่งถือเป็นวงนอก โดยมุ่งเน้นไปยังการสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการกลั่นกรองและรับการพัฒนาโดยไม่ให้ส่งผลเสียต่อการพึ่งตนเองซึ่งเป็นวงใน

ในที่สุดแล้วจากการปริทัศน์การศึกษาที่เกี่ยวข้องในข้างต้นก็พบว่าเกณฑ์การพิจารณาหรือการให้นิยามชุมชนพึ่งตนเองในเชิงของการปฏิบัติการศึกษาวิจัยนั้นก็ยังมีลักษณะของการพิจารณาการพึ่งตนเองใน 2 ด้านด้วยกัน คือด้านปัจจัยหรือเงื่อนไขภายในและด้านปัจจัยหรือเงื่อนไขภายนอก โดยที่แม้ว่าการศึกษาแต่ละชิ้นจะให้ความสำคัญแตกต่างกันบ้างในบางประเด็น แต่โดยรวมแล้วก็จะมีการพัฒนาโดยการเพิ่มเติมรายละเอียดในปัจจัยต่าง ๆ ให้ชัดเจนมากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.5 กรอบความคิดในการศึกษา

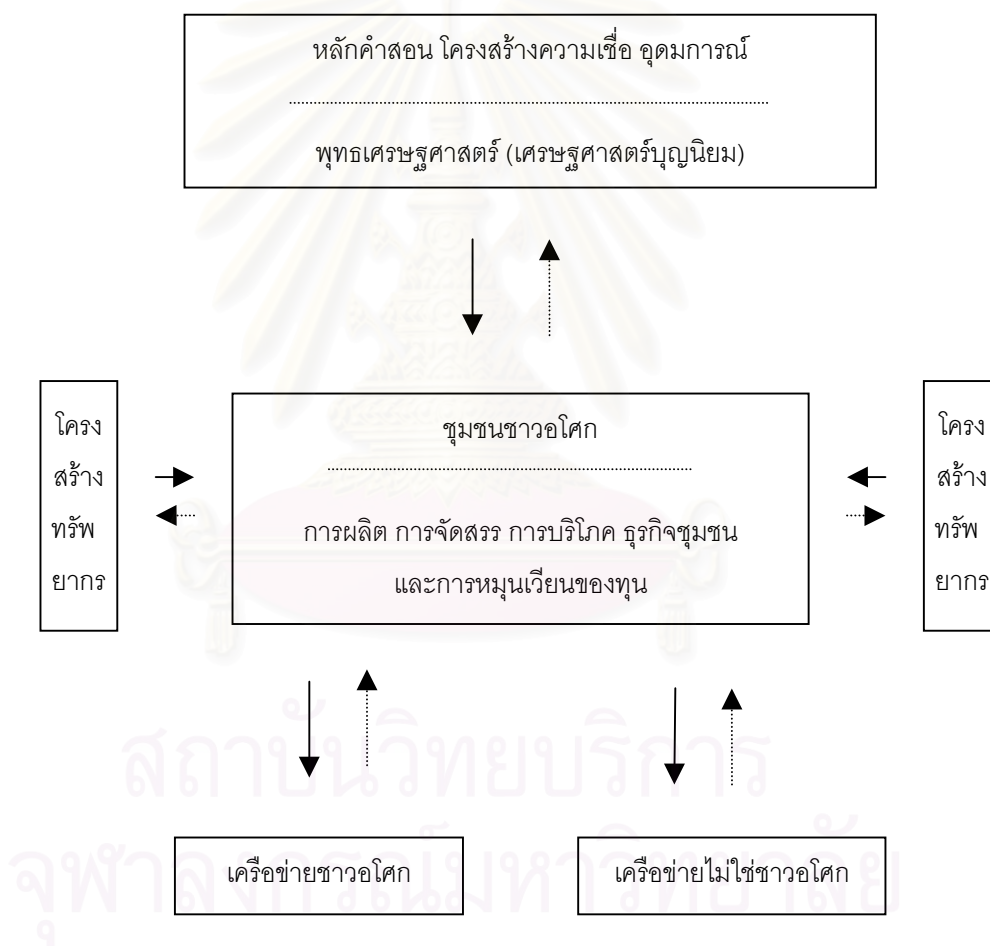
และจากการพิจารณาผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นร่วมกับแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ผู้ศึกษาจึงสามารถสร้างกรอบความคิดในการวิเคราะห์ขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ต่อไป

กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นได้ในรูปภาพ 1.1 ซึ่งจะนำเข้าสู่การศึกษาโดยการมองชุมชนชาวอโศกว่าเป็นชุมชนที่มีหลักคำสอน โครงสร้างความคิด และอุดมการณ์ชุดหนึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองจนมีลักษณะเฉพาะตัวขึ้นมาได้ ดังนั้นการศึกษายกได้กรอบความคิดนี้ จึงจะต้องเริ่มจากการศึกษาถึงหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ (เศรษฐศาสตร์บุญนิยม) ที่ได้รับการตีความหรือให้ความหมายใหม่โดยสมณะโพธิรักษ์เสียก่อน จากนั้นจึงจะเป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงกระบวนการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชาวอโศกที่เกิดขึ้นและมีอยู่จริงในชุมชนที่คลี่คลายมาจากหลักคำสอน โครงสร้างความคิด และอุดมการณ์ดังกล่าวข้างต้นว่าชุมชนชาวอโศกมีกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับหลักคำสอนจนกระทั่งนำไปสู่การปฏิบัติจริงในชุมชนในลักษณะใดอย่างไร โดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจซึ่งจะเป็นการศึกษาถึงกระบวนการทำงานและการจัดการทางเศรษฐกิจของชุมชนภายใต้โครงสร้างทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ รวมทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนทั้งที่เป็นชาวอโศกและไม่ใช่อโศก

และในท้ายที่สุด จากกรอบความคิดในการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นก็จะทำให้สามารถสังเคราะห์ประสบการณ์การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศกออกมาได้ เพื่อใช้เป็นบทเรียนในการทำงานในการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองอื่น ๆ ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปภาพ 1.1 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

1.6 วิธีการและขอบเขตการศึกษา

1.6.1 พื้นที่ศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ภายใต้การให้ความหมายของสมณะโพธิรักษ์ และกระบวนการการนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชุมชนชาวอโศก แต่ในปัจจุบันชุมชนชาวอโศกนั้นมีอยู่ถึง 8 แห่งกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ประกอบด้วย ชุมชนสันติอโศก (กรุงเทพฯ) ชุมชนปฐมอโศก (นครปฐม) ชุมชนศิระะอโศก (ศรีสะเกษ) ชุมชนศาลืออโศก (นครสวรรค์) ชุมชนสีมาอโศก (นครราชสีมา) ชุมชนราชธานีอโศก (อุบลราชธานี) ชุมชนภูผาฟ้า (เชียงใหม่) และชุมชนทักษิณอโศก (ตรัง) โดยแต่ละชุมชนก็จะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเหตุปัจจัยของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจากข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้านทั้งทางด้านเวลา งบประมาณ รวมทั้งความสามารถของผู้ศึกษาเอง จึงทำให้ไม่อาจศึกษาชุมชนทั้งหมดของชาวอโศกได้อย่างกว้างขวางทั่วถึงทุกชุมชนได้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเลือกชุมชนศิระะอโศก ซึ่งตั้งอยู่ที่ ต. กระแซง อ.กันทรลักษ์ จ. ศรีสะเกษ เป็นกรณีศึกษาเพียงชุมชนเดียวเพื่อใช้เป็นตัวแทนสำหรับชุมชนชาวอโศกอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นก็ทำให้ทราบว่านอกจากชุมชนศิระะอโศกจะเป็นชุมชนหลักหรือศูนย์กลางแห่งหนึ่งของชาวอโศกแล้ว ชุมชนศิระะอโศกยังเป็นชุมชนชาวอโศกที่มีพัฒนาการควบคู่มากับการเติบโตของชาวอโศกตั้งแต่ยุคแรก ๆ ด้วย และในปัจจุบันชุมชนศิระะอโศกประกอบด้วยพุทธสถาน (วัด) หมู่บ้าน และโรงเรียน อีกทั้งยังมีกิจกรรมการทำงานร่วมกันของชุมชนตั้งแต่การทำกิจกรรม เช่น การทำนาทำไร่ ทำสวน มีการแปรรูปผลผลิต เช่น การแปรรูปอาหาร การสีข้าว และการผลิตยาสมุนไพร ส่วนการค้าขายก็มีทั้งการขายปลีกบริเวณชุมชนและการขายส่งมายังกรุงเทพฯ ซึ่งจากข้อมูลที่ได้รับในเบื้องต้นเหล่านี้ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าชุมชนศิระะอโศกน่าจะเป็นชุมชนที่มีกิจกรรม กระบวนการทำงานและการจัดการที่รอบด้านหลากหลายพอที่จะเป็นตัวแทนของชุมชนชาวอโศกในภาพรวมได้

1.6.2 หน่วยการวิเคราะห์

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการพึ่งตนเองในระดับชุมชนภายใต้การนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ปฏิบัติในวิถีชีวิตอย่างเข้มงวดและจริงจัง โดยเลือกชุมชนศิระะอโศกเป็นกรณีศึกษา ดังนั้นหน่วยการวิเคราะห์ในการศึกษาคั้งนี้จึงต้องเป็นหน่วยการวิเคราะห์ในระดับชุมชน ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. สมณะ เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชุมชน และคอยให้คำปรึกษาแก่การดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนเพื่อไม่ให้ขัดกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาของชาวอโศก

2. ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน และผู้ดูแลฐานการผลิตต่าง ๆ

3. สมาชิกชุมชน เป็นสมาชิกชุมชนทั่วไป ที่มีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่และคนชรา

1.6.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อมูลที่ได้รับ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามโดยตัวผู้ศึกษาเอง ผ่านทางการเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ในกิจกรรมของชุมชน การสอบถามพูดคุยกับสมาชิกของชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง และที่สำคัญก็คือการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการแบบลึก (Indepth interview) จากสมณะ ผู้นำชุมชน ตลอดจนสมาชิกชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งถือเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) สำหรับข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้นจะถูกเก็บรวบรวมไว้ในการบันทึกภาคสนาม การบันทึกประจำวัน การบันทึกภาพถ่าย และการบันทึกเสียง เพื่อใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ข้อมูลเอกสาร ตัวเลขสถิติ และข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มีการรวบรวมไว้แล้วต่อไป

1.6.3.1 ผู้ศึกษาในฐานะนักวิจัยภาคสนาม

ในฐานะนักวิจัยภาคสนาม เมื่อผู้ศึกษาได้ตัดสินใจเลือกที่จะศึกษาการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชาวอโศกในช่วงเดือนพฤศจิกายน. ปี พ.ศ. 2542 แล้ว ผู้ศึกษาจึงเริ่มศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับชาวอโศกอย่างจริงจังมากขึ้น โดยเฉพาะการทบทวนการศึกษาที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศก และในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2542 ผู้ศึกษาก็ได้สัมผัสกับชาวอโศกครั้งแรกที่ชุมชนสันติอโศก เมื่อผู้ศึกษาเดินทางไปค้นคว้าข้อมูลที่ห้องสมุดสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล เอกสาร ผลงานที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศกที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ต่อมาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 ผู้ศึกษาจึงได้ไปร่วมงานพุทธภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์ที่ชุมชนศาลืออโศกเพื่อสังเกตการณ์ขั้นต้น ในงานนี้ผู้ศึกษาได้แนะนำตัวพร้อมกับแจ้งให้ทราบถึงการเข้าไปศึกษายังชุมชนศิระะอโศกกับผู้นำชุมชนศิระะอโศกหลายท่านซึ่งทุกท่านต่างก็ยินดีและไม่มีข้อขัดข้องใด ๆ ต่อการศึกษาครั้งนี้

ผู้ศึกษาได้เดินทางไปยังชุมชนศิระะอโศกครั้งแรกในช่วงกลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2543 เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าสู่การลงพื้นที่ภาคสนามอย่างจริงจังในช่วงระหว่างเดือนเมษายน–เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2543 ในช่วงดังกล่าวผู้ศึกษาได้เดินทางไปยังชุมชนเพื่อเก็บรวบรวม

ข้อมูลโดยพักอยู่ในชุมชนครั้งละประมาณ 10–15 วัน จนกระทั่งเห็นว่าได้รับข้อมูลเพียงพอ อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาก็ยังคงเดินทางไปยังชุมชนอีกในช่วงกลางเดือนพฤศจิกายนและช่วงปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 ต่อเนื่องถึงช่วงงานปีใหม่ พ.ศ. 2544 เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและร่วมงานปีใหม่และตลาดอารียะของชาวอโศกที่ชุมชนราชธานีอโศกด้วย ซึ่งทำให้ผู้ศึกษามีโอกาสเข้าร่วมงานสำคัญประจำปีของชาวอโศกได้ครบทุกงาน หลังจากที่ได้เข้าร่วมงานพุทธาภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์ที่ชุมชนศาลืออโศก งานปลุกเสกพระแท้ ๆ ของพุทธที่ชุมชนศิระะอโศก งานอโศกรำลึกที่ชุมชนสันติอโศก และงานมหาปวารณาที่ชุมชนปฐมอโศกมาก่อนหน้านี้แล้ว

การเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนศิระะอโศกของผู้ศึกษาเป็นที่ทราบกันดีของสมาชิกชุมชนทุกคน ทั้งนี้เพราะในช่วงแรกที่ผู้ศึกษาเข้ามาพักอยู่ในชุมชนผู้ศึกษาได้ขึ้นไปกล่าวแนะนำตัวให้กับสมาชิกชุมชนได้รับทราบในศาลาปลุกเสกก่อนรับประทานอาหารเช้า ต่อมาเมื่อผู้ศึกษาได้เริ่มทำแบบสอบถามก็เป็นการแนะนำตัวผู้ศึกษาและทำความรู้จักกับสมาชิกชุมชนอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมที่สำคัญหลายอย่างของชุมชน เช่น การร่วมรับฟังการประชุมของฝ่ายการศึกษาของชุมชน การประชุมเชิดศิลป์ของผู้ใหญ่และนักเรียน การประชุมชี้แจงทรัพย์สินของนักเรียน การร่วมประชุมผู้ปกครองนักเรียนในช่วงงานวันแม่ และการได้ติดตามกลุ่มผู้นำชุมชนออกไปประชุมกับเครือข่ายกลุ่มกิจกรรมไร่สารพิช เป็นต้น

ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นกับชาวอโศกผู้ศึกษาจะแต่งกายด้วยเสื้อม่อฮ่อม กางเกงขาวเลียดหรือสีน้ำเงิน ไม่สวมรองเท้าและรับประทานอาหารมังสวิรัตินวันละ 2 มื้อตามแบบของชาวอโศกตลอดการพักอยู่ในชุมชน ในบางช่วงเวลาที่เป็นการอบรมธรรมะเข้มข้น เช่น งานพุทธาภิเษก หรืองานปลุกเสกฯ ซึ่งผู้ร่วมงานจะต้องรับประทานอาหารวันละมื้อเดียวนั้นผู้ศึกษาก็ได้ร่วมปฏิบัติด้วย ขณะที่การพักอาศัยระหว่างที่อยู่ในชุมชนศิระะอโศก ผู้ศึกษาได้พักในห้องโถงชั้นบนของบ้านเวียกหลวงซึ่งเป็นที่ทำการผู้ใหญ่บ้านตลอดระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นผลดีต่อการศึกษาเพราะบ้านเวียกหลวงถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางในการประสานงานของฝ่ายฆราวาสทั้งหมด ทำให้ผู้ศึกษาสามารถพบกับผู้นำชุมชนและช่องทางกรได้รับข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ได้โดยสะดวก

1.6.3.2 แบบสอบถาม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญมากขึ้นหนึ่ง โดยส่วนหนึ่งเพื่อต้องการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกชุมชน และอีกส่วน

หนึ่งเพื่อศึกษาถึงกระบวนการรับรู้ถึงหลักคำสอนจากสมณะโพธิรักษ์และการนำไปใช้ปฏิบัติจริงของสมาชิกชุมชน ผู้ศึกษามีเป้าหมายการทำแบบสอบถามให้ครอบคลุมสมาชิกชุมชนที่เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อุดรศึกษา คนวัดและสมณะทุกคนทุกรูป ส่วนสมาชิกชุมชนฐานะชาวชุมชนที่อยู่เป็นครอบครัวมากกว่า 1 คน ผู้ศึกษาจะให้ตัวแทนของครอบครัวนั้น ๆ เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม แต่ถ้าหากในกรณีที่เป็นชาวชุมชนเพียงคนเดียวในครอบครัวก็จะได้รับแบบสอบถามทุกคนเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงได้สร้างแบบสอบถามขึ้นมา 2 แบบเพื่อให้เหมาะสมกับสมาชิกชุมชนในฐานะต่าง ๆ ที่เป็นเป้าหมาย โดยแบบสอบถามแรกเป็นแบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและอุดรศึกษา ส่วนแบบสอบถามที่สองเป็นแบบสอบถามสำหรับสมณะ คนวัด และชาวชุมชน อย่างไรก็ตามแม้ว่าแบบสอบถามทั้ง 2 แบบจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในรายละเอียดและจำนวนของคำถามแต่โดยรวมแล้วต่างก็มีองค์ประกอบหลักเหมือนกัน กล่าวคือส่วนแรกของแบบสอบถามเป็นการถามถึงข้อมูลพื้นฐานและภูมิหลังของผู้ตอบ ส่วนที่สองจึงเป็นประสบการณ์เริ่มแรกของผู้ตอบกับชุมชนศิระชอโคก และส่วนที่สามเป็นการศึกษาถึงทัศนคติของผู้ตอบต่อแนวทางการใช้ชีวิตของชาวอโคกและการนำไปประพฤติปฏิบัติของผู้ตอบเอง (ดูตัวอย่างแบบสอบถามได้ในภาคผนวก ก)

หลังจากที่ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามเสร็จแล้วก็ได้จึงได้เริ่มทำการแจกแบบสอบถามให้กับสมาชิกชุมชนได้ทำกันในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543 โดยในกรณีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาผู้ศึกษาได้เข้าไปอธิบายถึงการทำแบบสอบถามให้นักเรียนได้ฟังพร้อมกับทำไปด้วยในชั่วโมงเรียนในแต่ละระดับชั้น ขณะที่ในระดับอุดรศึกษา คนวัด สมณะ และชาวชุมชนซึ่งสามารถอ่านออกเขียนได้ผู้ศึกษาใช้วิธีการมอบแบบสอบถามให้ด้วยตนเองหรือผ่านทางสมาชิกชุมชนในฐานะนั้น ๆ เป็นผู้ส่งต่อให้ แต่ผู้ศึกษาก็จะพบกับผู้ตอบแบบสอบถามในภายหลังทุกคน สำหรับกรณีของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่สามารถอ่านหรือเขียนได้ ซึ่งเป็นชาวชุมชนทั้งหมดโดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ศึกษาจะเป็นผู้สัมภาษณ์และกรอกลงในแบบสอบถามด้วยตนเอง ในท้ายที่สุดแล้วผู้ศึกษาก็ได้รับแบบสอบถามคืนมาทั้งหมด 210 ชุด แยกเป็นสมณะ 9 ชุด คนวัด 12 ชุด ชาวชุมชน 34 ชุด อุดรศึกษา 20 ชุด และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาอีก 135 ชุด ซึ่งถือได้ว่าเป็นจำนวนที่น่าพอใจและเพียงพอต่อการศึกษาคั้งนี้

1.6.3.3 ข้อมูลเอกสาร

นอกจากข้อมูลจากการสังเกต พูดคุยสอบถาม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญและการใช้แบบสอบถามซึ่งเป็นการศึกษาในภาคสนามเป็นส่วนใหญ่แล้ว ผู้ศึกษายังใช้ข้อมูลเอกสาร สิ่ง

พิมพ์ของชาวอโศกอีกจำนวนไม่น้อยมาประกอบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ด้วย โดยเฉพาะหนังสือเล่ม บทความ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่รวบรวมคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ไว้โดยตรง นอกจากนี้แล้วผู้ศึกษา ยังได้ใช้ผลงานของชาวอโศกคนอื่น ๆ อีกเพื่อช่วยให้สามารถทำความเข้าใจหลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ได้ง่ายขึ้น โดยผลงานเหล่านี้มีทั้งที่ปรากฏอยู่ในรูปของวิทยานิพนธ์ หนังสือเล่ม และบทความลงตีพิมพ์ในวารสารของชาวอโศก

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากภาคสนามในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการทำงาน และการจัดการทางเศรษฐกิจ อันได้แก่การผลิต การแข่งขัน การบริโภค การหมุนเวียนของทุนของชุมชนนั้น ข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้นำมาใช้คือข้อมูลจากบัญชีชุมชนซึ่งมีทั้งบัญชีรับจ่ายรวมและบัญชีแยกประเภทตามฐานงานของชุมชนที่ฝ่ายการเงินได้บันทึกไว้ทั้งที่อยู่ในรูปรายวันและรายเดือน อย่างไรก็ตามข้อมูลทางบัญชีเหล่านี้ก็ไม่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เท่าที่ควร เพราะมีข้อมูลที่แม้ว่าบางฐานงานจะมีข้อมูลย้อนหลังไปถึง พ.ศ. 2541 ก็ตาม แต่โดยส่วนใหญ่จะมีข้อมูลย้อนหลังที่สามารถนำมาใช้ได้สิ้นสุดถึง พ.ศ. 2542 เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นในบางฐานงานจะมีข้อมูลย้อนหลังเพียงแค่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2542 ด้วยซ้ำไป ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากที่ผ่านมาชุมชนยังไม่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของข้อมูลเหล่านี้เท่าใดนักจึงไม่มีการเก็บข้อมูลไว้แต่อย่างใด

1.6.3.4 ข้อมูลอื่น ๆ

นอกจากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ศึกษายังได้รับข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ อีก ได้แก่ การรับฟังแถบบันทึกเสียงการแสดงธรรมะของสมณะโพธิรักษ์ในโอกาสต่าง ๆ วัตถุประสงค์รายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับชุมชนชาวอโศก เช่น รายการลานบ้านลานเมือง หรือรายการเวทีชาวบ้าน ซึ่งมีการถ่ายทำในปี พ.ศ. 2543 รวมทั้งวีดิทัศน์การแสดงปาฐกถาของผู้ใหญ่บ้านขวัญดิน สิงห์คำ ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2540 ด้วย เป็นต้น

1.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ผล

กระบวนการในขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงข้างต้น ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อมโยงและต่อเนื่องของประเด็นคำถามในแต่ละขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล อันจะนำไปสู่การได้ข้อสรุปในประเด็นนั้น ๆ ซึ่งสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้

1.7 ระยะเวลาในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเริ่มต้นทำการศึกษาอย่างจริงจังเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2542 และสิ้นสุดการศึกษาสามารถสรุปผลและเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ได้ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2543 โดยในแต่ละขั้นตอนการศึกษามีระยะเวลาในการศึกษา ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานเอกสาร ในส่วนนี้เป็นการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิจัย ตลอดจนจากสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำโครงร่างวิทยานิพนธ์ ใช้เวลาระยะเวลาระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2542-มกราคม พ.ศ. 2543

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารเพิ่มเติมและข้อมูลภาคสนาม หลังจากที่ทำกรอบโครงร่างวิทยานิพนธ์เรียบร้อยแล้วในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 ขั้นตอนต่อมาคือการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารเพิ่มเติมและเตรียมข้อมูลสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-กลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2542 จากนั้นผู้ศึกษาจึงเริ่มเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนศิระะอโศกในช่วงเวลาประมาณปลายเดือนมีนาคม-เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2543 ผู้ศึกษาพักอยู่ในชุมชนครั้งละประมาณ 10-15 วัน จากนั้นจึงจะออกมาจากชุมชนเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลและปรึกษาปัญหากับอาจารย์ที่ปรึกษา

3) การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ผล จะเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงต้น และจะดำเนินการต่อเนื่องจนกระทั่งเสร็จสิ้นลงในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2544

4) การนำเสนอผลการศึกษา หลังจากที่ทำกรวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้วจึงทำการนำเสนอผลการศึกษาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2544 และนำเสนอผลการศึกษฉบับสมบูรณ์ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2544

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดความเข้าใจต่อหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ภายใต้การตีความโดยสมณะโพธิรักษ์
2. ทำให้เกิดความเข้าใจต่อกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอนกับการใช้ปฏิบัติจริงในชุมชนชาวอโศก

3. ทำให้เกิดความเข้าใจต่อกระบวนการทำงานและการจัดการทางเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโคก

1.9 นิยามศัพท์

สมณะโพธิรักษ์ หมายถึง มงคล รักพงษ์ หรือ รัก รักพงษ์ หรือ พระโพธิรักษ์ หรือ สมณะรักโพธิรักษ์ชิตโต หรือ พ่อท่าน ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดและเป็นผู้นำของชาวอโคก

ชาวอโคก หมายถึง ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตามหลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ ปัจจุบันชาวอโคกมีอยู่หลายฐานะด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ฐานะญาติธรรมชาวอโคก นักเรียน อุดรศึกษา ชาวชุมชน อาคันตุกะจร อาคันตุกะประจำ อารามิก อารามิกา ปะชาย ปะหญิง นาค กวัค สามเณร สิกขมาตุ และสมณะ ซึ่งเป็นฐานะสูงสุด

ชุมชนชาวอโคก หมายถึง สถานที่ที่ชาวอโคกมาอาศัยอยู่ร่วมกันโดยอาศัยหลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจนมีพุทธสถานและหมู่บ้านเกิดขึ้นตามมา และในบางแห่งบางที่ก็อาจมีโรงเรียนสำหรับอบรมเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นด้วย

กลุ่มญาติธรรมชาวอโคก หมายถึง ชาวอโคกที่ยังคงปฏิบัติธรรมอยู่ที่บ้านเรือนของตนนอกชุมชนชาวอโคก โดยมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกันเป็นครั้ง ๆ ไป กลุ่มญาติธรรมบางกลุ่มอาจจะก้าวไปถึงขั้นการรวมตัวกันสร้างบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้านขึ้นมาบ้างแล้ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มของการพัฒนาเพื่อยกระดับขึ้นเป็นชุมชนชาวอโคกต่อไป

ชุมชนศิระะอโคก หมายถึง ชุมชนชาวอโคกซึ่งมีที่ตั้งอยู่ที่ หมู่ 15 ต.กระแซง อ. กันทรลักษ์ จ. ศรีสะเกษ โดยในชุมชนประกอบด้วยพุทธสถาน หมู่บ้าน และโรงเรียน

สมาชิกชุมชน หมายถึง ชาวอโคกฐานะต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนชาวอโคก ประกอบด้วย สมณะ สิกขมาตุ สามเณร นาค กวัค ปะ อารามิก อารามิกา อาคันตุกะประจำ อาคันตุกะจร ชาวชุมชน อุดรศึกษา นักเรียนมัธยมศึกษา นักเรียนประถมศึกษา และเด็กเล็ก

1.10 โครงสร้างวิทยานิพนธ์

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็น 6 บทด้วยกัน ดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำอันประกอบด้วยความสำคัญของปัญหา การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศก วัตถุประสงค์ในการศึกษา แนวคิดและกรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา วิธีการศึกษา ระยะเวลาในการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ นิยามศัพท์ และโครงสร้างวิทยานิพนธ์

บทที่ 2 เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของชาวอโศกในภาพรวมโดยเริ่มตั้งแต่ชีวิตประวัติของสมณะโพธิรักษ์ และศึกษาหลักคำสอนที่สำคัญโดยเฉพาะพุทธเศรษฐศาสตร์ (เศรษฐศาสตร์บุญนิยม) จากนั้นจึงเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงองค์ประกอบของชาวอโศกว่าประกอบด้วยฐานะอะไรบ้าง ความก้าวหน้าในการเลื่อนฐานะ ศูนย์กลางของชาวอโศก และโครงสร้างการจัดองค์กร ส่วนในตอนท้ายผู้ศึกษาจะพยายามทดลองประมาณการจำนวนชาวอโศกโดยรวมทั้งหมด

บทที่ 3 เป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอนกับการนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชุมชน โดยเริ่มแสดงให้เห็นตั้งแต่ความเป็นมาของชุมชนศิรัชะอโศก องค์ประกอบของชุมชนว่าประกอบด้วยสมาชิกที่มีคุณลักษณะใดบ้าง และสมาชิกเหล่านั้นมีกระบวนการเรียนรู้จนกระทั่งนำมาสู่การปฏิบัติจริงอย่างไรในชุมชน ในตอนท้ายผู้ศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการจัดการชุมชนและเครือข่ายชุมชน

บทที่ 4 เป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งเป็นการนำเอาหลักคำสอนลงไปสู่การปฏิบัติจริงในทางเศรษฐกิจ ในบทนี้จะเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในโครงสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชนเสียก่อน จากนั้นจึงจะแสดงให้เห็นถึงการผลิต การจัดสรรผลผลิต การบริโภค การทำธุรกิจชุมชน ตลอดจนทุนและการหมุนเวียนของทุนในการดำเนินการของชุมชนตามลำดับ

บทที่ 5 เป็นการนำเสนอผลการสังเคราะห์ประสบการณ์การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนศิรัชะอโศกจากที่ได้นำเสนอข้างต้น

บทที่ 6 เป็นบทสรุปเพื่อเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้และศึกษาต่อไป

บทที่ 2

ความเป็นมา หลักคำสอน และชาวอโศก

ในบทนี้เป็นการแสดงถึงความเป็นมาของชาวอโศกในภาพรวมโดยเริ่มตั้งแต่ชีวประวัติของสมณะโพธิรักษ์ซึ่งเป็นผู้นำของชาวอโศก ร่วมด้วยการศึกษาถึงหลักคำสอนที่สำคัญ จากนั้นถึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงชาวอโศกในฐานะต่าง ๆ รวมถึงความก้าวหน้าในฐานะ นอกจากนี้ผู้ศึกษาจะแสดงให้เห็นโครงสร้างองค์กรชาวอโศกตั้งแต่ศูนย์กลางและเครือข่ายกลุ่มชาวอโศกตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในแต่ละส่วน และในตอนท้ายจึงจะเป็นการประมาณการจำนวนสมาชิกชาวอโศกโดยรวมทั้งหมด

2.1 ชีวประวัติสมณะโพธิรักษ์

จากงานของกอบชัย เวชพาณิชย์และคณะ (2532) ซึ่งทำการรวบรวมและเรียบเรียงชีวประวัติของสมณะโพธิรักษ์จากคำบอกเล่าของตัวท่านเองเป็นหลักทำให้ทราบว่า สมณะโพธิรักษ์เดิมมีชื่อว่า มงคล รักพงษ์ เกิดเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ตรงกับวันอังคาร แรม 8 ค่ำ เดือน 7 ปีมะแม ที่จังหวัดศรีสะเกษ มีบิดาชื่อ นายทองสุข แซ่โง้ว มารดาชื่อ นางบุญโฮม รักพงษ์ (พรหมพิทักษ์) โดยพื้นเพแต่ดั้งเดิมแล้วเป็นคนจังหวัดอุบลราชธานี แต่ช่วงที่เด็กชายมงคลเกิดนั้นครอบครัวได้ย้ายมาอยู่ที่จังหวัดศรีสะเกษชั่วระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาเมื่อบิดาคือนายทองสุขเสียชีวิตตั้งแต่เด็กชายมงคลอายุยังไม่ครบขวบปี มารดาก็ได้แต่งงานใหม่กับสิบโทบุญเฉย รักพงษ์และให้กำเนิดบุตรธิดาอีก 9 คน แต่ถึงแก่กรรมตั้งแต่ยังเล็กเสีย 3 คน ดังนั้นสมณะโพธิรักษ์จึงกลายเป็นพี่ชายคนโตของน้อง ๆ อีก 6 คน ในวัยเด็กครอบครัวของสมณะโพธิรักษ์จัดว่ามีฐานะดีพอสมควรเพราะมารดาเป็นคนเก่งในทางค้าขาย มีร้านค้าใหญ่จนถึงได้ว่าเป็นคนที่มีหน้ามีตาคนหนึ่งของจังหวัด ขณะเดียวกันสมณะโพธิรักษ์ก็เป็นคนขยันในการทำงาน และยังมีห้วงการค้าชอบการค้าขายมาตั้งแต่เด็ก เช่น การค้าเม็ดมะขาม การขายน้ำแข็งหลอด การเข็นรถส่งถ่านตามบ้าน การคอยตัดซื้อของจากชาวบ้านจำพวก ข้าวสาร ปลาจืด ปลาเค็ม ไข่ เป็นต้น มาขายต่อที่ตลาดหรือแม้แต่การเป็นกุ๊กแบกของก็เคยทำมาแล้ว ซึ่งการกระทำเช่นนี้ก็ได้รับการสนับสนุนจากมารดาเป็นอย่างดีจึงจะเห็นได้จากครั้งหนึ่งมารดาเคยส่งสมณะโพธิรักษ์ซึ่งอายุเพียง 8-9 ขวบ ไปอยู่กับครอบครัวคนรู้จักกันครอบครัวหนึ่งซึ่งเมื่อไปอยู่แล้วสมณะโพธิรักษ์ต้องทำงานสารพัดอย่างตั้งแต่เข้าก่อนไปโรงเรียน กลับจากโรงเรียนแล้วก็ต้องทำงานต่ออีก เช่น หุงข้าว ทำขนม ทำกับข้าว ขายของ เมื่อมีเวลว่างก็ต้องชุกตะลุมทำกระบวย กระจำ เข้าป่าตัดฟืน ลงอวน จับปลาอีก ซึ่งเหตุที่มารดากระทำ

ดังกล่าวก็เพื่อให้สมณะโพธิรักษ์ได้เรียนรู้การทำงานและต่อสู้กับอุปสรรคนั่นเอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ได้กลายเป็นประสบการณ์ที่ค่อย ๆ บ่มเพาะบุคลิก เพิ่มพูนความสามารถรอบตัวให้กับสมณะโพธิรักษ์จนกระทั่งเติบโตใหญ่

ในด้านการศึกษาล่าเรียน เนื่องจากสมณะโพธิรักษ์ต้องย้ายที่อยู่บ่อยจึงทำให้ต้องย้ายโรงเรียนบ่อยตามไปด้วยดังจะเห็นได้ว่าสมณะโพธิรักษ์ต้องย้ายโรงเรียนถึง 8 แห่งใน 3 จังหวัด จนกระทั่งจบระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนประจำจังหวัดอุบลราชธานี แล้วจึงเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนสตรีบุตรบำรุง แผนกวิทยาศาสตร์ตามความต้องการของมารดาที่อยากให้เรียนแพทย์ แม้ว่าจะไม่ถูกกับอุปนิสัยและความสนใจที่รักงานทางด้านศิลป์มากกว่าจนกระทั่งจบชั้นมัธยม 7 แล้วจึงได้หันเหมาเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเพาะช่าง แผนกวิจิตรศิลป์อีก 5 ปี (พ.ศ. 2496-2500) จนจบการศึกษาได้รับวุฒิมหาบัณฑิตสูงสุดประโยควิชาช่างชั้นสูงวิจิตรศิลป์ (ปวส.) ในช่วงปีสุดท้ายที่โรงเรียนเพาะช่างนี้เองที่สมณะโพธิรักษ์ได้เปลี่ยนชื่อจากมงคล รักพงษ์ เป็น รัก รักพงษ์

ในช่วงที่เข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพฯ นั้นสมณะโพธิรักษ์ต้องช่วยเหลือตัวเองในความเป็นอยู่ไม่น้อยเพราะขณะนั้นฐานะทางบ้านกำลังทรุดลงเนื่องจากแม่เริ่มป่วยเป็นวัณโรคประจำกับการถูกโกงในเรื่องการค้าขายอีก ขณะที่ฝ่ายบิดาก็กลายเป็นคนขี้เหล้าเมื่อเมาแล้วก็ทะเลาะกับมารดา จนหย่าร้างแบ่งสมบัติกันเอาไปใช้จ่ายจนหมดแล้วก็กลับมาคืนดีกันแล้วก็หย่าแบ่งสมบัติเอาไปใช้จ่ายจนหมดอีก เป็นเช่นนี้อยู่หลายครั้งแต่สุดท้ายบิดาก็กลับมาอยู่ดูแลมารดาที่ป่วยจนเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2498 จนได้ โดยขณะนั้นสมณะโพธิรักษ์ยังเรียนอยู่เพาะช่างชั้นปีที่ 3 ด้วยเหตุนี้สมณะโพธิรักษ์จึงต้องกลายเป็นเด็กวัดที่วัดบรมนิวาส แต่เนื่องจากได้ไม่ได้รับความยุติธรรมจากพระอาจารย์ที่วัดจึงออกมาอยู่กับล้วน ควันธรรม ซึ่งเป็นนักแต่งเพลงชื่อดังสมัยนั้นซึ่งรู้จักสนิทสนมกันมาก่อน แล้วจากการที่สมณะโพธิรักษ์ได้ไปสมัครร้องเพลง เมื่อสมณะโพธิรักษ์มาอยู่กับล้วน ควันธรรมก็ต้องช่วยทำงานบ้านทุกอย่างรวมทั้งการนำเพลงของล้วน ควันธรรมออกไปขายตามร้านหรือตลาดนัดด้วย ในท้ายที่สุดหลังจากอยู่กับล้วน ควันธรรมได้ประมาณ 2 ปี ก็อยู่ต่อไปไม่ไหวจึงแยกออกมาอยู่ข้างนอกโดยไปอาศัยอยู่บ้านเพื่อนบ้าง อยู่กับคนนั้นคนนี้ไปเรื่อย ๆ ชีวิตในช่วงนี้จึงเป็นชีวิตที่ค่อนข้างยากลำบาก อดมือกินมือบ้าง เลื้อยผ้าขาดก็ต้องปะชุนเอง แต่ในอีกทางหนึ่งสมณะโพธิรักษ์ก็สามารถหาเงินใช้เองได้จากการทำงานหลายอย่าง เช่น การเขียนหนังสือ รับผิดชอบดนตรี เป็นโฆษก จัดรายการวิทยุ รับผิดชอบสื่อโฆษณาภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งงานส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในแวดวงเพลงและหนังสือพิมพ์ เป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม เมื่อคุณลุงซึ่งเป็นแพทย์ทราบถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ระหกระเหินของหลานชายจึงได้จัดการให้สมณะโพธิรักษ์เข้าไปพักอาศัยในหอพักรูปนูนตัวอักษรทหารบก เมื่อมาอยู่หอพักแล้วสมณะโพธิรักษ์ก็ได้ใช้จักรยานที่ขอมมาจากคุณลุงมาถีบส่งหนังสือพิมพ์เพื่อหารายได้เป็นค่ากินอยู่ของตนเองไปด้วย นอกจากนี้ประสบการณ์ที่เคยอยู่กับลั้วณ ควันธรรมก็ทำให้สมณะโพธิรักษ์รู้จักกับคนในวงการเพลงนักดนตรีกว้างขวางขึ้น สมณะโพธิรักษ์จึงได้มีโอกาสเสนอเพลงที่ตนเป็นผู้แต่งเนื้อร้องเข้าไปจนกระทั่งได้อัดแผ่นเสียงเป็นเพลงแรกในช่วงปี พ.ศ. 2496-2497 และในช่วงปี พ.ศ. 2498 ก็มีเพลงที่สมณะโพธิรักษ์เป็นคนแต่งทั้งเนื้อร้องทำนองโด่งดังมากอยู่เพลงหนึ่งคือเพลงผู้แพ้ทั้งที่ตอนนั้นมั่งคั่ง รักพงษ์ยังคงเป็นนักเรียนอยู่ที่เพาะช่าง ในช่วงนี้ นอกจากความสามารถในการทำงานหาเลี้ยงตนเองและการทำงานด้านศิลป์แล้ว สมณะโพธิรักษ์ก็ยังได้ฉายแววของความเป็นผู้นำออกมาให้เห็นด้วย เริ่มตั้งแต่การเป็นหัวหน้าชั้น การเป็นประธานจัดงานอาชีวสัมพันธ์ รวมทั้งการเป็นประธานนักเรียนในปีสุดท้ายซึ่งในฐานะดังกล่าวก็ทำให้เกิดความขัดแย้งกับผู้ใหญ่ในโรงเรียนเกี่ยวกับการทำหนังสือประจำปีของสถาบัน จนการทำหนังสือถูกสั่งระงับมีความตึงเครียดเกิดขึ้นระหว่างนักเรียนและผู้บริหาร สมณะโพธิรักษ์ในฐานะผู้ประสานงานต้องเจรจาอย่างลำบากกว่าเรื่องจะยุติได้โดยการยอมระงับการทำหนังสือและขอลาออกจากตำแหน่งประธานนักเรียนเสีย

สำหรับงานทางด้านวงการโทรทัศน์นั้นเป็นงานที่สมณะโพธิรักษ์ได้เข้ามาคลุกคลีทำงานอยู่ก่อนแล้วตั้งแต่ยังเรียนอยู่ปี 3 โดยเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมหนังสือพิมพ์ครูณ สวรรก่อนจากนั้นก็ได้รับการชักนำเข้าสู่วงการโทรทัศน์ เริ่มจากการเป็นผู้ช่วยโฆษกในรายการ “คนเก่งรุ่นจิ๋ว” ทำอยู่ไม่นานนักก็ได้เป็นโฆษกเต็มตัว ซึ่งผลงานนี้ทำให้สมณะโพธิรักษ์เริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ต่อมาเมื่อสำเร็จการศึกษาจากเพาะช่างแล้วสมณะโพธิรักษ์จึงได้เข้าทำงานเป็นนักจัดรายการประจำที่บริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด (ช่อง 4 บางขุนพรหม) ในปี พ.ศ. 2501 พร้อมกับรับภาระปกครองเลี้ยงดูน้อง ๆ อย่างเต็มที่ในฐานะของพี่ชายคนโต เพราะขณะนั้นมารดาได้เสียชีวิตไปแล้ว และจากภาระรับผิดชอบกับความต้องการที่จะสร้างฐานะให้มั่นคงนี้เองที่ทำให้สมณะโพธิรักษ์พยายามเร่งชวนช่วยทำงานอย่างหนักเพราะนอกจากงานด้านการจัดรายการทางโทรทัศน์แล้วสมณะโพธิรักษ์ยังทำงานพิเศษอื่น ๆ อีกมาก เช่น การแต่งเพลง ร้องเพลง เขียนบทละคร ทำรายการวิทยุและโทรทัศน์ หรือการเล่นละครวิทยุและโทรทัศน์เสียเอง ในงานด้านหนังสือ นอกจากจะเป็นผู้เขียนเองแล้วยังทำวารสารเกี่ยวกับเพลงและวงการโทรทัศน์ออกจำหน่ายด้วย นอกจากนี้สมณะโพธิรักษ์ยังรับเป็นครูสอนพิเศษตามโรงเรียนต่าง ๆ อีกหลายแห่ง

ซึ่งผลจากการทำงานอย่างหนักก็ทำให้สมณะโพธิรักษ์เริ่มมีฐานะดีขึ้นจนสามารถซื้อบ้านซื้อรถยนต์ได้ การใช้จ่ายต่าง ๆ ก็ไม่ขัดสน ใช้กิน เที่ยว เล่น สังสรรค์กับเพื่อนฝูง มีคนรัก อยากแต่งงานมีครอบครัวมีลูกตามปกติคนทั่วไปที่ใช้ชีวิตเป็นไปตามโลกียสุข จนกระทั่งได้หันมาสนใจศึกษาเรื่องทางจิตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพราะได้ฟังบรรยายและชมการสาธิตเรื่อง “การสะกดจิตจนระลึกชาติได้” ซึ่งสมาคมค้นคว้าทางจิตจัดขึ้นที่วัดมกุฏกษัตริยาราม สมณะโพธิรักษ์เห็นว่าสนุกดี อยากจะทำได้บ้างจึงพยายามเรียนรู้ด้วยการสังเกต อาศัยครูพักลักจำเอาบ้าง นำมาศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจนมีความชำนาญมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็มีข้อสงสัยข้องใจที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบได้จุใจมากขึ้นด้วยจึงหันไปศึกษาทางไสยศาสตร์ การเข้าทรงควบคู่กันไปด้วย จนได้ครอบครูเป็นอาจารย์ทางไสยศาสตร์ได้คนหนึ่งสามารถนั่งทางใน ทำนาย ร่ายเวทมนต์ แสดงฤทธิ์เดช ทรงเจ้า เข้าผี รักษาไข้ไข้หาย รดน้ำมันต์ สะเดาะเคราะห์ ตั้งศาลเจ้า ศาลพระภูมิอะไรต่าง ๆ ได้ทั้งหมด สมณะโพธิรักษ์หลงใหลอยู่กับไสยศาสตร์เหล่านั้นอยู่หลายปีแต่ก็ไม่สามารถทำให้เข้าใจรู้จักจิตได้ดีละเอียดขึ้นได้ ทำยที่สุดจึงได้วางมือจากเดรัจฉานวิชาเหล่านั้นเสียหันมาศึกษาพุทธศาสนาอย่างจริงจังเพราะคิดว่า “พุทธแท้ ๆ นี่น่าจะทำให้เราเข้าใจความลึกซึ้งของจิตหรือความเป็นไปของจิตวิญญาณได้” (กอบชัย เวชพานิชและคณะ, 2532: 157) ในภายหลังสมณะโพธิรักษ์ได้เหตุผลถึงความสามารถของท่านที่สามารถเลิกจากไสยศาสตร์มาสู่พุทธศาสนาได้อย่างเด็ดขาด โดยไม่ติดใจเหมือนกับคนอื่น ๆ ว่า “อย่างอาตมานี้ อาตมามีบารมีมาเดิม ไปเล่นอะไรต่ออะไรมาในชาตินี้ อาตมาไม่ติดเลย ไม่ติดจริง ๆ อาตมาทิ้งมันมาตั้ง ๆ เพื่อน ๆ เขาก็เสียตายกัน เพราะอาตมาเล่นทางโน้นอาตมาก็เก่ง อาตมาเล่นไสยศาสตร์ ทางเดรัจฉานวิชา เก่ง ไว แต่ว่าอาตมาไม่ติด เล่นแล้วก็สุดทำยหนัก ๆ เข้ามันเมื่อย มันเหนื่อย เห็นแต่ว่าอย่างเก่งก็ได้รับคำชมเชยยกย่องเชิดชู ก็เลิกมา” (กอบชัย เวชพานิชและคณะ, 2532: 157)

ในตอนเริ่มแรก สมณะโพธิรักษ์ศึกษาพุทธศาสนาโดยการอ่านศึกษาด้วยตนเองก่อน ขณะเดียวกันก็แสวงหาโดยไปดูยังสำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร แต่ก็เห็นว่ายังไม่ใช่ว่าสิ่งที่ตนเองต้องการ ในที่สุดจึงหันมาศึกษาแนวทางเข้าสู่แก่นพุทธธรรมด้วยตนเอง จนได้เค้าเบื้องต้นว่าพุทธศาสนานั้นสอนให้คนทำจิตที่เบื่อนุ่นวายให้เบื่อนุ่นวาน้อยลง เมื่อได้เค้าเช่นนี้สมณะโพธิรักษ์จึงลงมือปฏิบัติทันทีเพื่อให้ได้ผลจริง ๆ โดยเริ่มต้นด้วยการเลิกอบายมุขทั้งหลายอย่างเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นการเล่นการพนัน การดื่ม การเที่ยว หรือแม้แต่เรื่องของคนรักก็บอกเลิกไปในที่สุด จากนั้นก็พยายามวิริตตนเองเพิ่มศีลเพิ่มการลดละในรูป รส กลิ่น เสียงสัมผัสมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น เช่น การลดจำนวนมื้ออาหาร การหันมากินอาหารผสมแล้วก็มาลดเล็กเนื้อสัตว์เป็นการกินมังสวิรัตที่ทำขึ้นมาอย่างง่าย ๆ ไม่ปรุงแต่ง การแต่งตัวที่เคยมีเสื้อผ้าหลายตัว ราคาแพง ๆ ก็เหลืออยู่ไม่กี่ตัวเท่าที่จำ

เป็นเท่านั้น ด้านที่อยู่อาศัยก็เลิกจากการนอนห้องแอร์หันมานอนในห้องพระบนกระดานแผ่นเดียว กล่าวได้ว่าตอนนั้นสมณะโพธิรักษ์ทำตัวราวกับนักบวชจริง ๆ ทั้งที่ยังคงทำงานในวงการบันเทิง

หลังจากที่สมณะโพธิรักษ์ได้หันมาปฏิบัติธรรมแล้วก็สามารถมีผลงานด้านการเขียนหนังสือธรรมะหลายเล่มในนามปากกา “โพธิรักษ์” เช่น ชีวิตนี้มีปัญหา หรือ “คน” คืออะไร? ทำไมสำคัญนัก? เป็นต้น และในที่สุดเมื่อสมณะโพธิรักษ์สังเกตเห็นว่าชีวิตมันก็เท่านั้นเอง ไม่อยากอยู่ทางโลกอีกแล้ว ปราณนาที่จะออกบวช ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าขณะนั้นจะมีน้องบางคนที่ยังเป็นภาระในการส่งเสียอยู่อีกแต่สมณะโพธิรักษ์ก็ตัดสินใจแบ่งสมบัติให้กับน้อง ๆ ดูแลส่งเสียกันเอง จากนั้นจึงได้ลาออกจากการที่บริษัทไทยโทรทัศน์จำกัดในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2513 ขณะที่มีอายุได้ 36 ปี ทั้งรายได้เดือนละประมาณ 2 หมื่นบาทกับชื่อเสียงไว้เบื้องหลัง โดยเฉพาะในขณะนั้นงานด้านภาพยนตร์เรื่องโทนที่สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้แต่งเพลงประกอบก็กำลังประสบความสำเร็จอย่างงดงามอยู่ด้วย ในช่วงเวลานั้น สมณะโพธิรักษ์ก็ได้ตัดผมสั้น ใส่เสื้อยืดสีขาว นุ่งกางเกงขาสั้นไปทำงานแล้ว และเมื่อตัดสินใจลาออกจากการงานจริง ๆ ก็มีผู้คนลือไปต่าง ๆ นา ๆ เกี่ยวกับตัวท่าน ซึ่งภายหลังสมณะโพธิรักษ์ได้ตอบข้อสงสัยนี้ว่า “แต่โดยแท้จริงแล้ว ไม่มีเลย อาตมาพร้อมที่จะอยู่กับโลกได้อย่างไม่มีแผล ไม่มีไข้ แต่ที่อาตมาทิ้งโลกอย่างไม่แยแสนั้น เพราะอาตมาได้ ‘สมบัติ’ ที่ดีกว่าจริง ๆ ซึ่งคนอื่น ๆ ถ้าเขาได้ เขามี เขาเป็นเช่นอาตมา เขาก็คงจะทำอย่างอาตมาทำ เช่นกัน” (กอบชัย เวชพาณิชย์และคณะ, 2532: 195)

เมื่อได้ตัดสินใจลาจากทางโลกอย่างเด็ดขาดแล้ว สมณะโพธิรักษ์ก็คิดเลือกหาสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมโดยตอนแรกคิดที่จะหาซื้อที่ดินเอง แต่ท้ายที่สุดก็ไปพอใจที่ป่าแสม วัดอโศการาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ สมณะโพธิรักษ์จึงไปขออนุญาตและทำความตกลงกับเจ้าอาวาสเพื่อสร้างกุฏิในป่าแสมนั้น และแม้ว่ากุฏิจะยังสร้างไม่เสร็จดีแต่สมณะโพธิรักษ์ก็ย้ายเข้ามาพำนักกุฏิตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2513 โดยในตอนนั้นสมณะโพธิรักษ์ก็ถือว่าท่านได้บรรลุนิพพานในระดับหนึ่งแล้ว ดังจะเห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ว่า “...ด้วยความแห่งสังฆกรรม ด้วยความยิ่ง ทุกข้อความแห่งคำสั่งสอนของสมเด็จพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ตราบที่ผู้ใดยังไม่หยุดปากเพียร ก็ย่อมจะต้องได้รับผล ณ ตรานั้น ด้วยวาระ ด้วยกาล ข้าพเจ้าจึงได้หมดกังวล หมดความข้องใจ หมดความกังวลต่าง ๆ ที่ได้กังวล ตั้งแต่ต้นเริ่มเขียนหนังสือเล่มนี้มา ลูเวลา 2 นาฬิกา ของวันอังคารที่ 27 มกราคม พุทธศักราช 2513 ตรงกับวันแรม 6 ค่ำ เดือนยี่ ปีจอ ข้าพเจ้าลุกขึ้นมา เดินออกจากห้องนอน เข้าห้องน้ำทำธุระเบา และ ณ บัดนั้นเอง ขณะที่ข้าพเจ้าปฏิบัติธรรมนั้น ณ ทันทันนั้น ความสว่างใด ๆ ก็บังเกิดขึ้นกับข้าพเจ้า กังขาสุดท้ายที่ยังมิรู้ได้ ก็สิ้นลง จบลง ณ ตรงนั้น ณ บัดนั้น ด้วยเวลานั้น ความสว่างที่เกิดขึ้นในจิต เป็นอาการสว่าง

อาการโง่ อาการหลุด ที่มันบรรยายออกมาเป็นภาษาไม่ถูก รู้แต่ว่า ตนโง่งไปหมด เหมือนเปิดโลก
รู้ได้ ณ บัดนั้น อย่างน่าประหลาดที่สุดว่า ‘เราลึนกังขา...’ (สมณะโพธิรักษ์, 2537: 464-465)

โดยในตอนแรก สมณะโพธิรักษ์เห็นว่าถ้าหากจะบวชเป็นพระเลยคงจะทำงานด้านศาสนา
ตามที่ต้องการได้ลำบากขึ้น ขณะที่การบวชหรือไม่บวชก็มีค่าเท่ากันเพราะถือว่าเป็นพระตั้งแต่เป็น
ฆราวาสอยู่แล้ว ต่อมาเมื่อบรรดาหนังสือพิมพ์ทราบข่าวการออกปฏิบัติธรรมของท่านก็กล่าวถึงใน
แง่ที่ว่า “ดาราทีวี. รายได้สองหมื่นออกมุงนิพพาน” ซึ่งเป็นที่ฮือฮาของผู้คนจนกลุ่มคนที่ชอบ
อภิปรายธรรมะไปชักชวนให้สมณะโพธิรักษ์มาอธิบายธรรมะสู่กันฟังด้วย ทั้งที่ตอนนั้นสมณะโพธิ
รักษ์ยังคงเป็นรัก รักพงษ์ที่โกนหัว ใส่กางเกงขาสั้นและเสื้อยืดสีขาว ไม่ใส่รองเท้าซึ่งในสายตาของ
คนทั่วไปจึงดูคล้ายกับคนบ้า ดังนั้นแม้ว่าสมณะโพธิรักษ์จะพูดอภิปรายธรรมะได้ดีมีเนื้อหาสาระดี
อย่างไรก็ตามแต่คนก็ไม่ยอมรับนับถือ จึงทำให้สมณะโพธิรักษ์เห็นว่าถ้าปล่อยไปเช่นนี้ย่อมไม่ดีแน่
เพราะจะทำให้ทำงานศาสนาพลอยติดขัดไปด้วย ดังนั้นจึงน่าจะบวชเสียดีกว่าเพราะเมื่อบวชแล้วก็
ไม่ได้ติดขัดกับความตั้งใจของท่านที่ต้องการรู้พระศาสนาที่เสื่อมโทรมเต็มที่แล้วให้กลับคืนมา

ในที่สุด สมณะโพธิรักษ์จึงดำเนินการขอบวชในวันเสาร์ที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 ขณะที่
มีอายุได้ 36 ปี ณ วัดอโศการามซึ่งเป็นวัดฝ่ายธรรมยุติโดยมีพระราชวรคุณเป็นอุปัชฌาย์ ได้รับ
ฉายาว่า “โพธิรักษ์โชโต” มีความหมายว่า “ผู้รักษาการตรัสรู้” ซึ่งสอดคล้องกับนามปากกา “โพธิรักษ์”
ที่เคยใช้เขียนหนังสือธรรมะเผยแพร่มาแต่เดิม เมื่อบวชเป็นพระแล้ว สมณะโพธิรักษ์ซึ่งแต่เดิมถูก
มองว่าเป็นคนบ้าก็กลับกลายเป็นพระผู้สงบสำรวมยิ่ง เป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็นกลายเป็นพระเด่น
พระดังไปได้รับการนิมนต์ขึ้นเทศน์บนศาลาทั้ง ๆ ที่โดยทั่วไปแล้วที่วัดอโศการามนั้นพระที่จะขึ้น
เทศน์ได้ต้องมีพรรษา 10 พรรษาขึ้นไปแต่พวกญาติโยมหรือแม่ชีก็ไปขออนุญาตเจ้าอาวาสให้
สมณะโพธิรักษ์ขึ้นเทศน์อยู่บ่อย ๆ นอกจากนี้เมื่อสมณะโพธิรักษ์บวชเป็นพระแล้วก็สามารถทำงาน
เผยแพร่ได้มากขึ้น ได้รับเชิญไปอภิปราย บรรยายธรรมะที่ยังต่าง ๆ โดยเฉพาะที่วัดมหาธาตุฯ ซึ่งถือ
กันว่าเป็นสำนักดักศิลาเพราะเป็นแหล่งชุมนุมของอาจารย์ต่าง ๆ สมณะโพธิรักษ์ก็ได้ไปบรรยาย
ธรรมมาด้วย การบรรยายธรรมของท่านจะมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม จน
ได้รับฉายาว่า “ขวานจักตอก” ซึ่งก็บังเกิดผลทำให้มีคนที่ศรัทธาเลื่อมใสในคำสอนและวัตรปฏิบัติ
ขอมาปฏิบัติธรรมและเผยแพร่ธรรมตามปฏิปทาของท่านที่วัดอโศการามด้วยมากขึ้นเรื่อย ๆ จน
เกิดเป็นหมู่กลุ่ม “ชาวอโศก” ขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นหมู่กลุ่มชาวอโศกขึ้นมาต่างหากอีกหมู่กลุ่ม
หนึ่งนั้น เกิดจากการที่สมณะโพธิรักษ์และกลุ่มผู้ศรัทธามาปฏิบัติธรรมด้วยความเชื่อและแบบ

ปฏิบัติที่แตกต่างไปจากคณะสงฆ์ทั่วไป เช่น การขึ้นศาลาสวดมนต์ที่สมณะโพธิรักษ์ไม่เคยขึ้นไปร่วมสวดนักษหรือถึงแม้จะขึ้นไปแล้วก็ไม่ค่อยสวดกลับนั่งพนมมือสงบนิ่ง อะไรพอสวดได้จึงจะสวด แต่สาเหตุสำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือเมื่อหมู่กลุ่มชาวอโศกมีมากขึ้นคือการจัดตั้งสถานพุทธสถานแดนอโศกขึ้นที่ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อให้มีการอบรมฝึกฝนปฏิบัติกันในหมู่กลุ่มจริงจังมากขึ้น และเมื่อถึงเวลา สมณะโพธิรักษ์จึงไปขออนุญาตจากอุปัชฌาย์ แต่อุปัชฌาย์เห็นว่าในการไปอบรมธรรมกันนั้นมีพระมหานิกายรวมอยู่ด้วยซึ่งผิดตามธรรมเนียมของคณะสงฆ์ที่พระจาก 2 นิกายจะไม่ปฏิบัติธรรมร่วมกันจึงไม่อนุญาต แต่สมณะโพธิรักษ์ยืนยันที่จะทำตามแผนการเดิมเพราะถือว่าตนไม่มีปัญหาเรื่องนิกาย มีแต่พยายามเข้าหาธรรมะ ไม่อยากให้มีการแบ่งแยกนิกายกันด้วยซ้ำไปแม้แต่การแบ่งแยกเป็นมหายานหรือเถรวาทก็ตาม ซึ่งสมณะโพธิรักษ์ได้เคยกล่าวในเรื่องนี้ไว้ว่า “ธรรมะโดยปรมาตม์แล้วไม่มีการแยก ที่แยกกันนั้นมันไม่เข้าเรื่องนะ จะอธิบายความหมาย จะอธิบายธรรม ก็ให้เป็นเรื่อง เรื่องขาว เรื่องดำก็แยกดี ๆ แยกให้ชัด ๆ ละเอียด ๆ อย่าให้ทะเลาะกัน ให้มันชัดเจนตรงกัน ลงกัน อาตมาพยายามรวมกันนะ อาตมาไม่ได้แยก” (กอบชัย เวชพาณิชและคณะ, 2532: 214)

เมื่อสมณะโพธิรักษ์ยืนยันที่จะทำตามแผนการเดิม อุปัชฌาย์จึงขอให้คืนใบสุทธิเสีย ซึ่งตามความหมายของสมณะโพธิรักษ์เห็นว่ามันไม่ได้หมายถึงการลาสิกขาหมดจากความเป็นพระก็ตกลงที่จะคืนให้ในภายหลัง จากนั้นสมณะโพธิรักษ์จึงได้เดินทางไปยังวัดหนองกระทุ่ม ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นวัดมหานิกายที่รู้จักกันมาก่อนแล้ว สมณะโพธิรักษ์ได้เข้าอุปสมบทเป็นพระมหานิกายขณะมีอายุได้ 40 ปี เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2516 โดยมีพระครูสถิตวรคุณเป็นอุปัชฌาย์ สมณะโพธิรักษ์จึงได้รับใบสุทธิของมหานิกายอีกใบหนึ่งภายหลังสมณะโพธิรักษ์ก็ได้ نابใบสุทธิฝ่ายธรรมยุติไปคืนแก่อุปัชฌาย์เดิมที่วัดอโศการามในวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2516 โดยไม่ได้เข้าทำพิธีบอกลาสิกขาใด ๆ

หลังจากสมณะโพธิรักษ์บวชที่วัดหนองกระทุ่มแล้ว ท่านและหมู่กลุ่มก็ได้ไปพักปฏิบัติธรรมทำงานศาสนาอยู่ที่แดนอโศกซึ่งตั้งอยู่ห่างจากวัดหนองกระทุ่มประมาณ 2 กิโลเมตรตามความตั้งใจที่มีอยู่เดิม โดยแดนอโศกนี้มีการขอตั้งเป็นสำนักสงฆ์ในความปกครองของวัดหนองกระทุ่มมาก่อนแล้วในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2516 อย่างไรก็ตามแม้สมณะโพธิรักษ์และหมู่กลุ่มจะมาพำนักยังแดนอโศกแล้วแต่ก็ยังมีเหตุขัดข้องตามมาบวกรวมอีกเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะการเกิดปัญหาความขัดแย้งกับฝ่ายปกครองสงฆ์อำเภอกำแพงแสน เช่น ปัญหาการออกจารึกของพระชาวอโศกและการวิพากษ์วิจารณ์วัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์ทั่วไป จึงทำให้มีการสั่งห้ามไม่ให้พระจากแดนอโศกเข้าสอบนักธรรม รวมทั้งการห้ามอุปัชฌาย์บวชให้กับผู้ปฏิบัติธรรมจากแดนอโศก เป็นต้น จน

กระทั่งในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 พระชาวอโศกก็ได้รับคำสั่งให้ไปอธิษฐานพรพรษาที่วัดหนองกระทุ่ม แม้ว่าตอนนั้นพระที่แดนอโศกจะทำการอธิษฐานพรพรษากันไปแล้วก็ตาม กระนั้นพระชาวอโศกก็ยินยอมทำตามแต่ก็ต้องพบกับเหตุไม่สะดวกตามมาอีกหลายประการในที่สุดจึงกลับมาอยู่ที่แดนอโศกเหมือนเดิม ทางฝ่ายปกครองสงฆ์จึงประกาศที่จะปลดอุปชฌาย์เสียเพราะถือว่าไม่สามารถควบคุมดูแลศิษย์ได้ พระครูสถิตวุฒิมิคุณซึ่งมีสุขภาพไม่ค่อยดีอยู่แล้วจึงล้มป่วยลง สมณะโพธิรักษ์เห็นว่าถ้าปล่อยให้เหตุการณ์ล่วงไปจนอุปชฌาย์เป็นอะไรไปชาวบ้านจะกล่าวโทษได้ว่าเป็นเพราะชาวอโศกเป็นเหตุ จึงได้ปรึกษารื้อตกลงกันที่จะลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคมเพื่อเป็นการตัดภาระจากอุปชฌาย์เสีย การลาออกกระทำโดยการเข้าร่วมในการประชุมประพระสังฆาธิการและพระนวกะ รวมประมาณ 180 รูป แล้วจึงได้อ่านแถลงการณ์จากคณะสงฆ์ชาวอโศกถึงฝ่ายปกครองสงฆ์ให้รับทราบถึงความเป็นนานาสังวาส ในวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2518

สำหรับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจนกระทั่งสมณะโพธิรักษ์และหมู่คณะลาออกจกมหาเถรสมาคมนี้ สมบัติ จันทรวงศ์ได้สรุปไว้น่าสนใจว่าปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องนิกายของสมณะโพธิรักษ์เป็นเพียงแค่ผลปลายเหตุเท่านั้น แต่ตัวปัญหาความขัดแย้งที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ความเชื่อ และแบบปฏิบัติของสมณะโพธิรักษ์และหมู่กลุ่มซึ่งล้ำหน้ากว่าที่คณะสงฆ์ไทยแบบเดิมจะยอมรับได้ต่างหาก (สมบัติ จันทรวงศ์, 2531: 45)

หลังจากประกาศลาออกจกมหาเถรสมาคมแล้ว สมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกทั้งหลายก็ยังคงปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ศาสนาตามความเชื่อของหมู่กลุ่มอยู่ที่แดนอโศกเช่นเดิม ขณะที่ทางฝ่ายคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองก็ไม่ได้มีการดำเนินการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเด็ดขาดแต่อย่างใด ชาวอโศกจึงสามารถทำงานศาสนาของตนอยู่ได้ตลอดมาอย่างเข้มแข็ง จนมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสต่อคำสอนและวัตรปฏิบัติตามแบบอย่างของชาวอโศกมากขึ้นเรื่อย ๆ และเกิดพุทธสถานตามมาอีกหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นพุทธสถานศิระะอโศก (ศรีสะเกษ) พุทธสถานสันตอโศก (กรุงเทพฯ) พุทธสถานศาลืออโศก (นครสวรรค์) พุทธสถานปรากฏอโศก (สมุทรปราการ) และพุทธสถานปฐมอโศก (นครปฐม) ตามลำดับ โดยพุทธสถานที่ดีถือว่าเป็นพุทธสถานศูนย์กลางหลักคือพุทธสถานสันตอโศก เพราะมีความสะดวกในการทำงานมากกว่าที่แดนอโศกจนคนทั่วไปมักจะรู้จักชาวอโศกในชื่อของสันตอโศกมากกว่า ในแต่ละพุทธสถานจะมีนักบวชชาย-หญิงผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปประจำ ขณะที่สมณะโพธิรักษ์ก็จะเดินทางไปยังพุทธสถานต่าง ๆ เพื่อเยี่ยมเยียน ดูแล และแสดงธรรมให้กับสมาชิกและผู้สนใจฟังอยู่เสมอ

แม้ว่าผลจากการดำเนินการกิจกรรมเผยแพร่ธรรมะอย่างแท้จริงของชาวอโศกจะได้รับผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจเพราะมีญาติธรรมหรือผู้เห็นด้วยกับแนวทางชาวอโศกเพิ่มขึ้น แต่ปัญหาความขัดแย้งกับฝ่ายคณะสงฆ์ใหญ่หรือมหาเถรสมาคมก็ยังคงดำรงอยู่จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2531 จึงได้มีการรื้อฟื้นนำประเด็นปัญหาเกี่ยวกับชาวอโศกขึ้นมาพิจารณากันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่งผนวกกับการได้รับแรงส่งจากการเลือกตั้งทั่วไปในปีนั้นที่มีซึ่งชาวอโศกจำนวนไม่น้อยได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการรณรงค์พลังธรรมอย่างใกล้ชิด จนเกิดเป็นกรณีสันติอโศกขึ้นในปี พ.ศ. 2532 ในที่สุดมหาเถรสมาคมก็ได้มีคำสั่งให้สึกสมณะโพธิรักษ์ออกจากความเป็นพระ และให้ถือว่าการบวชของชาวอโศกที่สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้บวชให้นั่นเป็นโมฆะเสีย ด้วยเหตุนี้พระภิกษุชาวอโศกจึงสามารถเป็นได้เพียงนักบวชชาวอโศกเท่านั้นไม่มีสิทธิ์เรียกตนเองว่าพระหรือภิกษุในพุทธศาสนา นักบวชชาวอโศกจึงหันมาเรียกตนเองว่า “สมณะ (พระ)” (ดูรายละเอียดความขัดแย้งได้จาก พระราชวรมุนี (2531); กอบชัย เวชพานิช และคณะ (2532); พระเทพเวที (2532); ส. ศิวรักษ์ (2532); พระเทพเวที (2533); ปิยนาล วรศิริ (2533); ว. ชัยภาค (2534); และ สมณะโพธิรักษ์ (2538) เป็นต้น) นอกจากนี้แล้วก็ยังมี การดำเนินคดีทางอาญากับสมณะโพธิรักษ์กับนักบวชชาวอโศกทั้งสมณะและสิกขมาตุ (นักบวชสตรี) ด้วย การดำเนินคดีได้ดำเนินการอย่างยาวนานจนกระทั่งสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2541 เมื่อศาลได้ตัดสินให้สมณะโพธิรักษ์และสมณะรูปอื่น ๆ มีความผิดตามข้อกล่าวหาจริงแต่ให้รอลงอาญาไว้เป็นเวลา 2 ปี ส่วนคดีของสิกขมาตุนั้นให้ยกฟ้อง (ดูได้จาก คำพิพากษาคดีสันติอโศก (2540) และชานาญ พิเชษฐพันธ์ (2540))

ในปัจจุบัน สมณะโพธิรักษ์หรือ “พ่อท่าน” ของชาวอโศกทั้งหลายในวัย 67 ปี ยังคงปฏิบัติธรรมและทำงานเผยแพร่ศาสนา แสดงธรรม และเขียนหนังสือเพื่อแสดงคำสอนและแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยส่วนใหญ่สมณะโพธิรักษ์จะพำนักอยู่ที่ศูนย์กลางอย่างพุทธสถานสันติอโศก (กรุงเทพฯ) พุทธสถานปฐมอโศก (นครปฐม) รวมทั้งพุทธสถานราชธานีอโศก (อุบลราชธานี) เป็นหลัก นอกเหนือไปจากการเดินทางไปเยี่ยมเยียนศูนย์กลางแห่งอื่น ๆ ตามแต่โอกาส

2.2 หลักคำสอน

การเกิดขึ้นของชาวอโศกนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการมีหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างไปจากพุทธศาสนากระแสหลัก ทั้งนี้เพราะชาวอโศกเห็นว่าคำสอนของพุทธศาสนากระแสหลักนั้นได้เบี่ยงเบนไปจากหลักคำสอนที่เป็นเดิมแท้* จนกระทั่งไม่อาจให้คำตอบ

* ชาวอโศกได้แบ่งแนวคำสอนของพุทธศาสนาออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) พุทธศาสนาแบบไสยศาสตร์ เป็นคำสอนที่ให้เชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับนอกตัวตน ซึ่งจะทำให้มนุษย์งมงายมัวเมาแต่แสวงหาหรืออ้อนวอน

หรือเป็นทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้นอกจากนี้สมณะโพธิรักษ์ก็ยังได้วิจารณ์พุทธทาสภิกขุซึ่งถือเป็นพระนักปฏิรูปคนสำคัญก่อนหน้านั้นในหลายประเด็นด้วยกันโดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการสอนพุทธศาสนาที่ผิดพลาดเพราะไม่ได้ประมาณถึงความหยาบ กลาง เบา ของผู้รับให้ลงตัวดีงามเสียก่อนแต่กลับนำเอาหลักธรรมชั้นสูงมาสอนโดยตรงทันที ขณะเดียวกันก็ไม่ได้เสนอวิธีการปฏิบัติให้เกิดผลจริง อย่างไรก็ตาม สมณะโพธิรักษ์ก็ยอมรับว่าการเผยแพร่ธรรมะของพุทธทาสภิกขุนั้นเป็นการบุกเบิกถากถางสร้างพื้นฐานสร้างความเข้าใจในพุทธศาสนาที่ถูกต้องไว้จนเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ธรรมะของท่านในเวลาต่อมาไม่น้อย (ดูรายละเอียดได้จาก สิทธิสังจะ วิมุตตินันท์ (2528) ซึ่งเป็นหนังสือที่วิจารณ์พุทธทาสภิกขุโดยเรียบเรียงจากการแสดงธรรมของสมณะโพธิรักษ์ ขณะที่การตอบกลับการวิจารณ์ได้จากพุทธทาสภิกขุ (2533) ซึ่งเป็นหนังสือที่เรียบเรียงจากการแสดงธรรมและการตอบข้อสงสัยของพุทธทาสภิกขุเพื่อตอบการวิจารณ์ดังกล่าวรวมทั้งการวิจารณ์จากบุคคลอื่น ๆ ด้วย)

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้จะให้ความสนใจกับหลักคำสอนของชาวอโศก 2 ส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรกจะเป็นหลักคำสอนเรื่องสัมมาอาริยมรรคองค์ 8 ขณะที่ส่วนที่สองจะเป็นหลักคำสอนเรื่องระบบบุญนิยมซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนในส่วนแรกนั่นเอง

2.2.1 สัมมาอาริยมรรคองค์ 8

ในทางพุทธศาสนาจะถือว่าหลักคำสอนเรื่องมรรคองค์ 8 เป็นหนทางที่แท้จริงในการปฏิบัติธรรมเพื่อการพ้นทุกข์และการเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยในทางปฏิบัติจะมีการจัดระบบการฝึกอบรมเป็นช่วงกว้าง ๆ โดยมุ่งไปยังสิ่งที่จะต้องปฏิบัติเด่นชัดเป็นตอน ๆ ไป ในรูปที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วย 1) อธิศีลสิกขา เป็นการฝึกอบรมในด้านความประพฤติทางกาย วาจา เทียบกับมรรคคือสัมมาวาจา สัมมาภิมันตะ สัมมาอาชีวะ 2) อธิจิตสิกขา เป็นการฝึกอบรมทางจิตหรือกระบวนสมาธิ เทียบกับมรรคคือสัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ 3) อธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็น

ของให้อ่านาลึกลับเหล่านั้นช่วยเหลือแทนที่ที่จะหันหน้าเผชิญกับปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง ตัวอย่างเช่น ความเชื่อในเรื่องทรงเจ้าเข้าผี ใ้หวย ดูหมอน พรมน้ำมนต์ เป็นต้น 2) พุทธศาสนาแบบทุนนิยม เป็นคำสอนที่อาศัยเหตุผลทางตรรกะเพื่อกลบเกลื่อนความทุกข์ชั่วคราวหรืออาศัยการฝึกสมาธิแบบต่าง ๆ เพื่อให้จิตใจสงบชั่วคราวชั่วคราวมีกำลังสำหรับคิดหาวิธีการใหม่ ๆ ในการแก่งแย่งแข่งขันเอาตัวเอาเปรียบกันต่อไป 3) พุทธศาสนาแบบฤาษี เป็นคำสอนที่เน้นหนักไปในการให้ปลื้กตัวหลีกเลี่ยงจากสังคมไปแสวงหาความวิเวกตามป่าเขา เป็นการเอาตัวรอดคนเดียว 4) พุทธศาสนาแบบดั้งเดิม เป็นคำสอนที่ช่วยให้มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวลดลง กินน้อยใช้น้อยแต่ขยันทำงานมากขึ้น ที่เหลือนำไปจุนเจือสังคมได้ ชาวอโศกถือว่าตนเองเป็นพุทธศาสนาประเภทนี้ (สันติอโศก: แนวทางใหม่ในการศึกษาสังคมไทย, 2531:5-7)

การฝึกอบรมปัญญาขั้นสูงให้พ้นจากการครอบงำทั้งปวง เทียบกับมรรคคือสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ อย่างไรก็ตาม ชาวอโศกก็ได้วิจารณ์การอธิบายแนวทางปฏิบัติไตรสิกขาของพุทธศาสนากระแสหลักดังกล่าวข้างต้นว่า เป็นการยึดถือเอาตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรคที่อธิบายเป็นแบบกลไก และมีการปฏิบัติสิกขาแต่ละข้อโดยไม่เป็นเงื่อนไขจำเป็นที่จะต้องมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันรวมทั้งมีลักษณะหยุดนิ่ง กล่าวคือในขั้นแรกต้องมีการปฏิบัติรักษาศีลก่อนจากนั้นจึงทำการเร้นหลบหาที่สงบเพื่อฝึกสมาธิภาวนา แล้วจึงค่อยอาศัยอำนาจแห่งสมาธิจิตนั้นเพ่งพิจารณาให้เกิดปัญญาต่อไป (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2533: 58-60)

ขณะที่การอธิบายหลักไตรสิกขาหรือหลักมรรคองค์ 8 ตามแนวทางของชาวอโศกนั้น แม้ว่าโดยแรกเริ่มแล้วจะเป็นการอธิบายที่มาจากความเข้าใจประจักษ์แจ้งในการปฏิบัติธรรมของสมณะโพธิรักษ์เอง แต่ภายหลังสมณะโพธิรักษ์ก็ยืนยันว่าคำสอนของท่านมีความสอดคล้องกับหลักคำสอนที่ปรากฏอยู่ในมหาจักรีสารสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 14 พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริยัตตวรรค) ซึ่งถือว่าเป็นพระสูตรที่จะช่วยแก้ปัญหาชีวิตมนุษย์และเป็นภาคทฤษฎีที่มนุษย์จะต้องใช้ปฏิบัติเพื่อที่จะละความทุกข์หรือเพื่อที่จะเจริญความสุขตามแนวทางของพุทธอันเป็นไปเพื่อพระนิพพานอย่างแท้จริง (อาภรณ์ พุกกะมาน, 2526ก: 88) โดยเนื้อหาในพระสูตรจะแสดงให้เห็นถึงการสร้าง “สมาธิพุทธ” ด้วยการปฏิบัติตามสัมมาอาริยมรรคทั้ง 7 องค์ จนกระทั่งสั่งสมเกิดเป็นสัมมาสมาธิอันเป็นมรรคองค์ที่ 8 ซึ่งเป็นสมาธิของพระอาริยะหรือ “อริโยสัมมาสมาธิ” (อาภรณ์, 2526ก: 97) สำหรับมรรคทั้ง 7 องค์นั้นจะถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกคือมรรคที่เป็นแกนกลางในการปฏิบัติมีอยู่ 4 องค์ ส่วนกลุ่มที่สองจะเป็นมรรคที่เป็นเครื่องห้อมล้อมหรือองค์ประกอบมีอยู่ 3 องค์ ซึ่งมรรคแต่ละองค์จะมีความหมาย ดังนี้

มรรคที่เป็นแกนกลางของการปฏิบัติ ได้แก่

1) สัมมาสังกัปปะ (การดำริชอบ) หมายถึงความนึกคิดที่จะลดละออกจากสิ่งที่ไม่ดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนเจตนาในการปฏิบัติศีลสิกขาต่าง ๆ ประกอบด้วย

ก) การดำริออกจากกาม เป็นความนึกคิดที่จะออกจากความปรารถนา ความใคร่ ความอยาก ความต้องการเอามาให้สมใจอยาก

ข) การดำริในความไม่พยาบาท เป็นความนึกคิดที่จะออกจากความรู้สึกผูกใจโกรธ มุ่งทำร้าย ล้างแค้น

ค) การดำริในความไม่เบียดเบียน เป็นความนึกคิดที่จะไม่ทำให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสีย สามารถแยกได้เป็น (1) การไม่เบียดเบียนต่อชีวิต เป็นการไม่ประทุษร้ายทำให้เสื่อมเสียทั้งทางร่างกายและชีวิตของตนเองและผู้อื่น (2) การไม่เบียดเบียนท่าน เป็นการไม่สร้างพฤติกรรม

ให้ผู้อื่นเกิดความความพอกพูนในอกุศล (3) การไม่เบียดเบียนตน เป็นการไม่ปล่อยให้เกิดอกุศลเกิดขึ้นในตน (4) การไม่เบียดเบียนโลก เป็นการไม่ผลาญพลาทรัพย์ากร การไม่ทำความเสียหายตกต่ำให้เกิดแก่ตนเอง ผู้อื่น หรือแม้จะเป็นสัตว์ก็ตาม เพราะทุกคนทุกสิ่งต่างล้วนเป็นสมบัติของโลกซึ่งถือเป็นเครื่องอาศัยที่จะต้องร่วมกันบำรุงรักษาไว้เป็นของกลางสำหรับทุกคน นอกจากนี้ก็ต้องพยายามสร้างสรรค์ความเจริญทำประโยชน์ตนประโยชน์ท่านให้เกิดขึ้นด้วยเพราะทุกคนต่างก็ต้องกินต้องใช้วัสดุจากโลกทั้งสิ้น

2) สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ) หมายถึงการพูดให้เกิดความกระจ่างชัดเจน เกิดปัญญาความสะอาดบริสุทธิ์ในกายและจิตได้หรือการพูดให้ผู้อื่นได้รับเนื้อหาที่มีคุณธรรมมีประโยชน์ ถือเป็น การปฏิบัติตามศีลข้อ 4 ในหลักศีล 5 ประกอบด้วย ก) การไม่พูดเท็จ ข) ไม่พูดส่อเสียด ค) ไม่พูดคำหยาบ และ ง) ไม่พูดเพ้อเจ้อ

3) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) หมายถึงการสร้างสิ่งที่ควรสร้าง การกระทำสิ่งที่ควรกระทำด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถ ถือเป็น การปฏิบัติตามศีลข้อ 1, 2 และ 3 ในหลักศีล 5 ประกอบด้วย

ก) การละเว้นปาณาติบาต นอกจากจะเป็นการไม่ฆ่าสัตว์ใด ๆ แล้วในระดับสูงขึ้นไปก็จะหมายถึงการไม่ทำให้เสื่อมจากความเจริญหรือตกร่วงจากความดีด้วย

ข) การละเว้นอนินนาทาน เป็นการไม่ลักขโมยหรือการไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ การเอาถือเป็นพฤติกรรมที่พึงหลีกเลี่ยงอย่างยิ่ง ในระดับที่สูงขึ้นจะหมายรวมถึงการให้ทานที่ทำให้คนเสื่อมเสียเกิดการก่อบาปก่ออกุศล รวมทั้งการหวังผลตอบแทนจากการให้ก็ถือว่าเป็นมิจฉากัมมันตะด้วยเช่นกัน

ค) การละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร นอกจากในความหมายทั่วไปที่หมายถึงการไม่ประพฤตินิดในเมถุนธรรมที่ไม่ใช่คู่อันถูกต้องของตนแล้ว ในระดับสูงขึ้นไปจะหมายรวมถึงการทำให้ตนเองปลดปล่อยกายใจให้พ้นจากกามทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นความใคร่อยาก ความปรารถนาให้ตัวเองเสพสมรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสด้วย

4) สัมมาอาชีวะ (การมีอาชีพชอบ) หมายถึงระบบการดำเนินชีวิตที่ถูกที่ควรด้วยการทำงานที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นส่วนสรุปจากการปฏิบัติตามศีลข้อ 1, 2, 3, 4, และ 5 ในหลักศีล 5 ซึ่งในประเด็นนี้คนทั่วไปมักจะเข้าใจหรือเข้าใจเพียงตื่นเงินต่อการทำงานที่ดีเพราะมักจะคิดกันว่าเมื่อคนเราเกิดมามีชีวิตอยู่ก็ต้องทำมาหากิน สะสมความรู้ความสามารถ เพื่อแลกเอาลาภ ยศ สรรเสริญ ซึ่งเป็นโลกียสุขมาให้ได้มาก ๆ เพื่อใช้กินอยู่อาศัยระดับตนโดยไม่รู้ว่ตนเองนั้นได้ใช้เวลาชั่วชีวิตหนึ่งไป

เพื่อสะสมความโลภ ความเห็นแก่ตัว และความเบียดเบียนจนทำให้โลกเกิดความขัดสน ขาดแคลน เป็นทุกข์ ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงได้กำหนดมิจฉาอาชีพหรือสิ่งที่ไม่พึงกระทำ 5 ระดับ เพื่อใช้สำหรับพิจารณาในการเลือกอาชีพการงานว่าเป็นมิจฉาหรือสัมมาอาชีพ สำหรับมิจฉาอาชีพะทั้ง 5 ระดับนี้จะเป็นสิ่งที่นอกเหนือไปจากมิจฉาอาชีพแบบหยาบ ๆ เช่น การปล้น การลักขโมย การแย่งชิง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ทุกคนรู้จักอยู่แล้ว

มิจฉาอาชีพะทั้ง 5 ระดับ ประกอบด้วย

ก) การโกง (กุหนา) เป็นมิจฉาอาชีพะอย่างหยาบ แต่ก็มีความสามารถใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายจนใครทำอะไรไม่ได้

ข) การล่อลวง (ลปนา) เป็นมิจฉาอาชีพะที่มีความฉลาดแอบแฝงเล่ห์เหลี่ยมในการหลอกลวงจนคนอื่น ๆ จับไม่ได้ จึงยิ่งหลงใหลในความได้เปรียบในอาชีพของตน และเบียดเบียนผู้อื่นยิ่งขึ้น

ค) การตลบตะแลง (เนमितตกตา) เป็นมิจฉาอาชีพะที่ดูแล้วก็ไม่น่าจะมีความไม่ดีแอบแฝงอยู่ แต่ก็ยังมีส่วนที่เกี่ยวข้อกับความไม่ดี และเสียหายผิดพลาดได้ เช่น ผู้ที่สอนผู้อื่นแต่ตัวเองกลับไม่ได้ปฏิบัติตามจึงถือเป็นความไม่ซื่อตรงอย่างหนึ่ง

ง) การยอมมอบตนในทางที่ผิด (นิปเปสิกตา) เป็นมิจฉาอาชีพะที่แม้ว่าจะสามารถสร้างความสะอาดบริสุทธิ์จนไม่มีการตลบตะแลงได้แล้ว แต่ตัวของงานนั้นจะยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์สมบูรณ์เต็มที่อยู่ ผู้ที่จะพ้นมิจฉาอาชีพะในระดับนี้ได้ต้องมีความรู้แจ้งในงานว่างานอะไรมีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคม มีความสำคัญมากน้อยแค่ไหน ผู้ที่รู้แล้วก็จะเลิกงานที่มีสาระสำคัญน้อยสู่งานที่มีสาระสำคัญมากกว่า โดยไม่ใช้ลาภ ยศ สรรเสริญหรือความพอใจความสบายของตนเป็นเครื่องมือวัด แต่กระนั้นก็จะยังไม่ถือว่าพ้นมิจฉาอาชีพะ

จ) การเอาลาภต่อลาภ (ลาภานนัง ลาภัง นิชิตังสนตา) ซึ่งจะหมายถึงการนำลาภตัวแรกอันประกอบทั้งกำลังกาย ใจ สติปัญญา และวัตถุหรือทรัพย์ต่าง ๆ ที่นำไปลงทุนเพื่อการแลกเปลี่ยนเป็นลาภ ยศ สรรเสริญหรือโลกียสุข ซึ่งทำให้ยังคงเป็นการทำงานที่มีความมุ่งหมายสิ่งแลกเปลี่ยนตอบแทนไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือนามธรรม ยังไม่มีการเสียสละหรือให้เปล่าแม้ว่าจะเอากำไรไม่มากนักก็ตาม

ส่วนมรรคอีก 3 องค์อันเป็นเครื่องห้อมล้อมหรือองค์ประกอบในการปฏิบัติมรรคทั้ง 4 องค์ข้างต้นให้ได้ผล ประกอบด้วย

1) สัมมาทิฐิ (การมีความเห็นชอบ) หมายถึงการมีความเห็นอย่างถูกต้องว่าอะไรเป็นมิจฉาสังกับปะ มิจฉากัมมันตะ มิจฉาวาจา และมิจฉาอาชีพะ ภายใต้ขอบเขตความสามารถที่ผู้

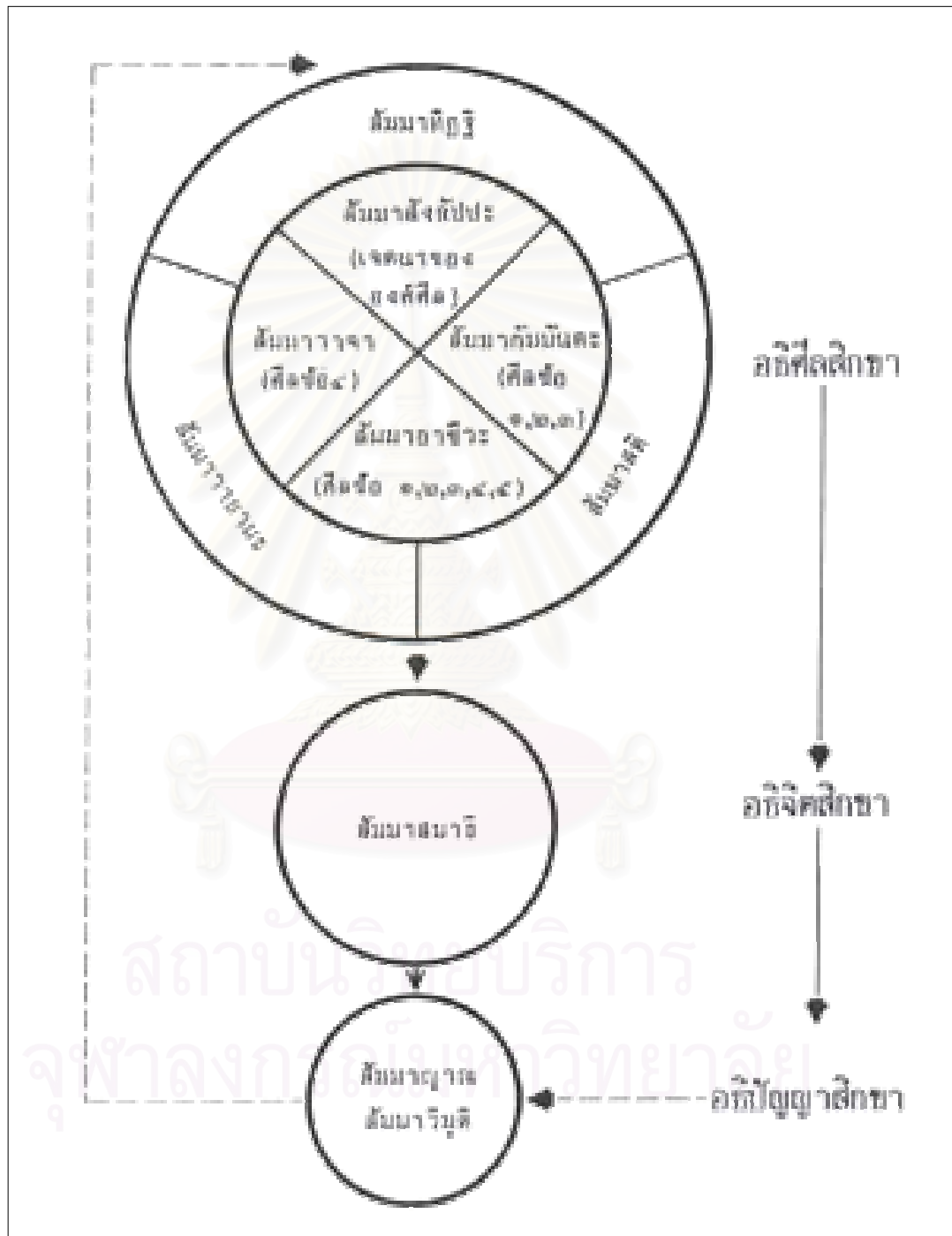
ปฏิบัติธรรมนั้น ๆ จะทำได้เพื่อให้เข้าถึงการเป็นสัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา และ สัมมาอาชีวะ

2) สัมมาวายามะ (การมีความเพียรชอบ) หมายถึงการมีความเพียรพยายามที่จะละเลิก มิจฉาสังกัปปะ มิจฉากัมมันตะ มิจฉาวาจา มิจฉาอาชีวะเพื่อกระทำให้เกิดสัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา และสัมมาอาชีวะตามขอบเขตของสัมมาทิฐิที่ได้ประจักษ์

3) สัมมาสติ (การมีความระลึกผู้ตัวชอบ) หมายถึงการมีความระลึกผู้ตัวอยู่เสมอที่จะละ เลิกมิจฉาสังกัปปะ มิจฉากัมมันตะ มิจฉาวาจา มิจฉาอาชีวะเพื่อกระทำให้เกิดสัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา และสัมมาอาชีวะตามขอบเขตของสัมมาทิฐิที่ได้ประจักษ์

จากรูปภาพ 2.1 แสดงให้เห็นได้ว่าการปฏิบัติธรรมตามหลักสัมมาอริยมรรคองค์ 8 องค์นั้น จะเริ่มต้นจากการมีสัมมาทิฐิเสียก่อน โดยมีสัมมาวายามะและสัมมาสติเป็นเครื่องห่อมล้อมควบคุม ค่อยๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติสัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจาและสัมมาอาชีวะพ้น จากมิจฉาเป็นสัมมาและเป็นกุศลมากขึ้นเรื่อย ๆ (อาภรณ์ พุกกะมาน, 2526ก: 97-98) โดยใช้ศีล เป็นตัวขัดเกลากิเลสตัดมหาอุปาทานให้เบาบางลดน้อยลง สำหรับขั้นตอนนี้จะถือว่าเป็นการปฏิบัติ อธิศีลสิกขา ซึ่งในการปฏิบัติธรรมของชาวอโศกนั้นจะให้ความสำคัญกับศีลเป็นอย่างยิ่งเพราะถือว่าศีลเป็นพื้นฐานหรือจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม ดังคำสวดบาลีที่ว่า “สีเลน สุขตัง ยันติ สีเลน โภคสัมปทา สีเลน นิพพุตัง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสธเย” หรือ “ศีลเป็นเครื่องพาเราสู่สุคติ ศีลพาเราถึง พร้อมด้วยโภคทรัพย์และศีลนี้แหละเป็นตัวพาเราไปสู่นิพพาน ดังนั้นจึงทำความชำระตนให้หมดจด ด้วยศีลเถิด” (คั่นออกมาจากศีล, 2527: 56) อย่างไรก็ตามการถือศีลนั้นก็แตกต่างกันไปตามฐานะ ของแต่ละคน โดยอย่างน้อยก็จะเริ่มต้นจากการมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต จากนั้นจึงจะ เป็นการถือศีลขั้นที่สูงขึ้นไปตามฐานะการปฏิบัติธรรม (อาภรณ์, 2526ก: 56-57) และเมื่อผู้ปฏิบัติ สามารถปฏิบัติธรรมทำให้จิตมีความสะอาดบริสุทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้น จนกระทั่งได้จิตที่มีอารมณ์ตั้งมั่นเป็น หนึ่งอันเกิดจากบูรณาการของมรรคทั้ง 7 องค์แล้วก็จะถือว่าเป็นการได้มรรคองค์สุดท้ายคือ สัมมาสมาธิซึ่งเป็นการปฏิบัติส่วนของอภิจิตสิกขา และจากจิตที่มีความสะอาดบริสุทธิ์เบาบางจาก กิเลสตัดมหาอุปาทานแล้วก็จะสามารถประจักษ์แจ้งสภาวะธรรมต่าง ๆ ตามอริยสัจ เกิดเป็นสัมมา ญาณ และสัมมาวิมุตติ ซึ่งเป็นขั้นตอนของการการปฏิบัติอภิปญญาสิกขาได้ในที่สุด ในขณะที่ย กันปัญญาที่เกิดขึ้นก็จะส่งผลย้อนกลับมาหนุนเสริมให้เกิดสัมมาทิฐิที่ละเอียด ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้น การปฏิบัติมรรค 7 องค์ที่เป็นส่วนของอภิจิตสิกขาก็จะบริบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้น มีอภิจิตสิกขาที่ตั้งมั่นขึ้น และมีอภิปญญาสิกขาที่บริสุทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้น จนเกิดเป็นพลวัตการปฏิบัติสัมมาอริยมรรคองค์ 8 (สันติ อโศก: แนวทางใหม่ในการศึกษาสังคมไทย, 2531: 10)

รูปภาพ 2.1 สัมมาจริยมรรคองค์ 8

ภายใต้กระบวนการปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขาข้างต้นจะถือว่าการประพฤติปฏิบัติเพื่อมุ่งความหลุดพ้นจากโลกียวิสัยนั้นจะไม่ใช้การปลีกหนีจากสังคมไปอยู่ตามป่าเขาเพื่อนั่งสมาธิหลับตาวิปัสณากรรมฐานแต่อย่างใด แต่ถือว่าการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ได้อย่างสมบูรณ์นั้นจะต้องมีผัสสะในโลกเป็นเหตุปัจจัยช่วยให้เกิดการเรียนรู้จักตนเองมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ชีวิตการปฏิบัติธรรมของชาวอโศกจึงไม่ใช่สิ่งแปลกแยกไปจากการใช้ชีวิตในสังคมปกติ ดังจะเห็นได้ว่าผู้ที่พ้นมิถุนาอาชีวะหรือเป็นผู้ที่มีสัมมาอาชีวะที่แท้จริงแล้วนั้นจะเป็นผู้ที่มีความขยัน สร้างสรร เสียสละ ทำงานให้เปล่า ผลิตสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม้ไร้สาระ มอมเมา เป็นพิษเป็นภัย และกลายเป็นผู้ที่มีส่วนสร้างสรรค์มากกว่าความเบียดเบียนรวมทั้งเป็นผู้ผลิตเพื่อให้แจกจ่ายเป็นทานเกิดเป็นบุญแก่มนุษย์และโลก ไม่ทำเพื่อแลกเปลี่ยนแต่ทำเพราะรู้เข้าใจอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดประโยชน์ตนในการขัดเกลาจิตใจตลอดโลก โภจร หลงและเกิดประโยชน์ท่านในการช่วยผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นการช่วยด้วยการให้วัตถุแรงงานหรือให้นามธรรมที่เป็นกุศล (อาภรณ์ พุกกะมาน, 2526ก: 400) ซึ่งการปฏิบัติธรรมดังกล่าวจะต้องอาศัยการฝึกฝนขัดเกลาจนกระทั่งสามารถอภิวินิจฉัยตนให้เป็นอาริยะชนยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป และกลายเป็นผู้มีวรรณะ 9 อย่างแท้จริง*

อย่างไรก็ดี การดำเนินชีวิตทำงานปฏิบัติธรรมอยู่คนเดียวในลักษณะดังกล่าว แม้ว่าจะสามารถทำได้โดยไม่มีขาดทุนหรือเป็นบาปเกิดขึ้นก็ตาม แต่ถ้าหากขาดการร่วมแรงร่วมใจของหมู่กลุ่มแล้วก็จะทำงานได้น้อยหรือได้ผลไม่เต็มที่ ดังนั้นจึงต้องมีการร่วมกันอยู่ร่วมกันเป็นหมู่กลุ่มที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันยังประโยชน์ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็จะได้เป็นแกนแกนชักนำช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้เข้ามาสมทบฝึกฝนตนเองตามหลักสัมมาอริยมรรคองค์ 8 ได้ด้วย ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการเกิดเป็นหมู่กลุ่มชุมชนชาวอโศกในทุกวันนี้

2.2.2 ระบบบุญนิยม: เศรษฐศาสตร์บุญนิยม

จากหลักคำสอนของชาวอโศกที่เห็นว่าจะต้องไม่มีการแบ่งแยกแต่จะต้องควบคู่กันระหว่าง การปฏิบัติธรรมและการดำเนินชีวิตปกติในสังคม หรือในแง่หนึ่งก็เป็นการถือว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรมที่สามารถเห็นได้มาก่อนแล้วจากหลักคำสอนของพุทธศาสนิกชนนั่นเอง ซึ่งผลจากการ

* สมณะโพธิรักษ์กล่าวถึงหลักวรรณะ 9 ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นเครื่องชี้ค่าถึงการเป็นมนุษย์พัฒนา หรือผู้มีคุณ 9 ประการ ประกอบด้วย 1) เป็นคนเลี้ยงง่าย (สุภระ) 2) เป็นคนบำรุงง่าย (สุโปสะ) 3) เป็นคนมักน้อย (อัปปิจฉะ) 4) เป็นคนใจพอ สันโดษ (สันตุฎฐิ) 5) เป็นคนขัดเกลา (สัลเลขะ) 6) เป็นคนมีศีลเคร่ง (ธุดะ) 7) เป็นคนมีอการนำเลื่อมใส (ปสาทิกะ) 8) เป็นคนไม่สะสม (อปจยะ) 9) เป็นคนยอดขยัน (วิริยารัมภะ) (ทฤษฎี กำไรขาดทุนแท้ของอาริยะชน, 2528: 66-69)

ให้ความหมายใหม่ของการปฏิบัติธรรมในลักษณะดังกล่าวนี้จึงทำให้ต้องมีการขยายความ อธิบายหลักคำสอนเดิมเพิ่มขึ้นเพื่อให้มีความครอบคลุมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันหลากหลายในชีวิตของมนุษย์จนกระทั่งเป็นกลายเป็นระบบหรือชุดคำสอนใหม่ที่สมณะโพธิรักษ์ตั้งชื่อเรียกว่า “ระบบบุญนิยม” ทั้งนี้เพื่อตอบโต้กับระบบทุนนิยมที่ครอบงำชีวิตมนุษย์อยู่ในปัจจุบัน และก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ด้วยเหตุนี้ ระบบบุญนิยมโดยแท้แล้วจึงเป็นระบบคำสอนที่มีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนเรื่องสัมมาอาริยมรรคองค์ 8 ที่ได้รับการขยาย อธิบายความ เพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบุญนิยม การศึกษาบุญนิยม การเงินบุญนิยม การค้าบุญนิยม สาธารณสุขบุญนิยม การบริโภคบุญนิยม การสื่อสารบุญนิยม การเมืองบุญนิยม ฯลฯ นั่นเอง โดยสาระสำคัญของระบบบุญนิยมถูกนำเสนออยู่ใน “ทฤษฎีกำไรขาดทุนแท้ของอาริยชน” ซึ่งถือว่าการได้ให้หรือการเสียสละจริงที่ก่อให้เกิดคุณค่าเพื่อผู้อื่น เพื่อมนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายนั้นเป็นกำไร หรือเรียกว่า “บุญ” สำหรับตน อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้จะให้ความสนใจกับระบบบุญนิยมในด้านเศรษฐศาสตร์บุญนิยม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ของชาวอโศกเท่านั้น ซึ่งในการนำเสนอผู้ศึกษาจะพยายามนำเสนอเศรษฐศาสตร์บุญนิยมควบคู่ไปแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ได้มีการนำเสนอมานอกจากพุทธศาสนากระแสหลักทั้งนี้เพื่อให้มีความเข้าใจในระบบบุญนิยมชัดเจนมากยิ่งขึ้น

แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นเกิดขึ้นท่ามกลางปัญหาและวิกฤตการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจจากการพัฒนาภายใต้แนวคิดเศรษฐศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอย่างเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกหรือเศรษฐศาสตร์กระแสรองอย่างเศรษฐศาสตร์มาร์กซิสต์ ทั้งนี้เพราะแนวคิดเศรษฐศาสตร์เหล่านั้นขาดความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และกับความสัมพันธ์กับสังคม ดังนั้นจึงได้มีความพยายามแสวงหาแนวคิดใหม่ทางเศรษฐศาสตร์เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนา โดยแนวคิดหนึ่งที่ได้รับการเสนอขึ้นสู่การพิจารณาก็คือแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์เข้ากับแนวคิดในวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากอารยธรรมตะวันตก โดยจุดเริ่มต้นของแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นอาจกล่าวได้ว่ามีที่มาจาก การนำเสนอของ อี เอฟ ชูเมคเกอร์ ผู้เขียนหนังสือ “Small is beautiful: Economics as if people mattered” โดยเฉพาะในบทที่ 4 พุทธเศรษฐศาสตร์ ที่ชี้ให้เห็นถึงความมีอยู่ ความสำคัญและความจำเป็นของพุทธเศรษฐศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่าในพุทธศาสนานั้นมีคำสอนเรื่องสัมมาอาชีวะซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับการทำมาหากินเลี้ยงชีพโดยชอบและเป็นส่วนหนึ่งของมรรคองค์ 8 อยู่แล้วดังนั้นในพุทธศาสนาก็ต้องมีคำสอนเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์อยู่ด้วย (อี. เอฟ. ชูเมคเกอร์ (2528)) ผลจากข้อเขียนของชูเมคเกอร์นี่เองที่ได้ทำให้มีผู้คนจำนวนมากทั้งตะวันออกและตะวันตกเกิดความสนใจในพุทธศาสนาในด้านเศรษฐศาสตร์มากขึ้น

สำหรับกรณีของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศพุทธศาสนาอยู่แล้วนั้น แม้ว่าจะสามารถเห็นร่องรอยการเกิดขึ้นของแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์จากภายในสังคมไทยเองมาก่อนแล้วจากงานของพุทธทาสภิกขุที่นำเสนอเรื่องธัมมิกสังคมนิยมขึ้น (ดูได้จาก พุทธทาสภิกขุ (2529)) อย่างไรก็ตาม งานของชูเมคเกอร์ก็ได้ก่อให้เกิดความสนใจพุทธเศรษฐศาสตร์มากขึ้นจากวงวิชาการไทย ดังจะเห็นมีการแปลผลงานเรื่องดังกล่าวของเขาออกมาเป็นภาษาไทยหลายสำนวนด้วยกัน (ดูได้จาก รั้งสรรพค์ ธนะพรพันธุ์ (2517) ที่แปลเฉพาะบทที่ 4 และ อี.เอฟ. ชูเมคเกอร์ (2522) ขณะที่ชาวอโศกก็มีการแปลเฉพาะบทที่ 4 ขึ้นมาอีกสำนวนหนึ่ง คือ ความล้มเหลวของเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ เพราะไม่สนใจ ‘เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ’ (2524)) นอกจากนี้ก็ยังเป็นการจุดประกายให้มีการเริ่มศึกษาพุทธเศรษฐศาสตร์จากภูมิปัญญาภายในสังคมไทยเองจนกระทั่งมีผลการศึกษาออกมาเผยแพร่จำนวนหนึ่ง (ดูได้จาก ประเวศ วะสี (2530); ปรีชา เปี่ยมพงสานต์ (2531); พระเทพเวที (2531); สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2537); พระธรรมปิฎก (2543); และ P.A. Payutto (1994) นอกจากนี้ก็ยังมีวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทและเอก เช่น สุนทราภรณ์ เตชะพะโลกุล (2534); กุลลินี มุทธากลิน (2539); สุภาวดี นัมคณิสสรณ์ (2539); และ Priyanut Piboolsravut (1997)) อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่างานที่ได้รับการยอมรับและมีการนำไปอ้างอิงกันมากที่สุดก็เห็นจะเป็นงานของพระธรรมปิฎกนั่นเอง

ในขณะที่พุทธเศรษฐศาสตร์ซึ่งมีพื้นฐานจากหลักคำสอนของพุทธศาสนานั้นมองว่าปัญหาของมนุษย์เกิดจากการที่มนุษย์มีความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตที่ผิดพลาดบิดเบือน (อวิชชา) ไปจากสังขารที่แท้จริงจึงทำให้มีความขัดแย้งกับตัวมนุษย์เองและความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ทั้งเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ แต่ก็ยังมองว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในทางบวกที่จะสามารถฝึกฝนตนเองเพื่อปลดปล่อยและทำลายโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ที่บิดเบือนนั้นให้ได้บรรลุอิสรภาพและเสรีภาพอย่างแท้จริง ซึ่งการมองเช่นนี้ก็ไม่ได้ต่างไปจากจุดเริ่มต้นในการพิจารณาของเศรษฐศาสตร์บุญนิยมที่มีพื้นฐานจากหลักคำสอนของพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน โดยเศรษฐศาสตร์บุญนิยมมีความเห็นพื้นฐานว่าคนเราทุกคนล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกิเลสมาตั้งแต่เกิด ซึ่งผลของกิเลสนั้นนอกจากจะทำให้เกิดปัญหากับตัวเองแล้วยังเกี่ยวพันไปถึงสังคมวงกว้างด้วย อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็สามารถปลดปล่อยให้ตัวเองหลุดพ้นจากกิเลสได้โดยการปฏิบัติธรรม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่งที่ทุกคนจะพยายามอภิวัดตนเพราะพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นอารยชน ขณะเดียวกันก็เป็นไปเพื่อออบกอบประโยชน์ เพื่อความสุขของมวลมหาชนหรือเพื่อสังคมอย่างแท้จริง (เดินตรงเข้าสู่การเป็นพระอรหันต์, 2532: 118)

และเมื่อพิจารณาในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ ก็พบว่าพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นเห็นว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์จะมีความต้องการไม่จำกัดซึ่งแม้จะมีความสอดคล้องกับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในระดับหนึ่งแต่ลึกไปกว่านั้นพุทธเศรษฐศาสตร์ยังได้พิจารณาแยกความต้องการออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอตนที่ไม่มีขอบเขตจำกัด จึงเรียกความต้องการประเภทนี้ได้ว่าเป็น “ตัณหา” ส่วนความต้องการประเภทที่สองเป็นความต้องการคุณภาพชีวิตที่มีขอบเขตจำกัด และเรียกความต้องการประเภทนี้ได้ว่าเป็น “ฉันทะ” ซึ่งจากการแบ่งความต้องการออกเป็น 2 ประเภทนี้ก็จะได้ย้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้นของการมองมนุษย์ในช่วงต้นว่ามีศักยภาพที่จะฝึกฝนพัฒนาได้ เพราะการที่มนุษย์ต้องการคุณภาพชีวิตนั้นเป็นการแสดงถึงการที่มนุษย์ต้องการพัฒนาตนเองหรือพัฒนาศักยภาพขึ้นไป ดังนั้นในการพัฒนามนุษย์ก็คือการต้องพยายามหันเหหรือสับเปลี่ยนจากความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอตนมาเป็นความต้องการคุณภาพชีวิต (P.A. Payutto, 1994: 29-36) ขณะที่ในส่วนของเศรษฐศาสตร์บุญนิยมนั้นก็พิจารณาในเรื่องของความดีเช่นเดียวกัน โดยมองว่าปัญหาหรือความทุกข์ของมนุษย์นั้นจะถูกกำหนดโดยปัจจัย 2 ด้านซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ด้วยรูปสมการ ดังนี้

$$\text{ปัญหา} = \frac{\text{ความต้องการ}}{\text{สิ่งตอบสนองความต้องการ}}$$

ซึ่งจากสมการแสดงให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะเกิดจากความไม่สมดุลระหว่างความต้องการกับการมีสิ่งตอบสนองความต้องการ ดังนั้นวิธีการที่จะแก้ปัญหานั้นทำได้ 2 ทาง ทางแรกคือการพยายามแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการให้มากขึ้นเรื่อย ๆ และในเวลาอันรวดเร็วเพื่อตอบสนองให้ทันกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้ก็โดยการพยายามจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจนเกิดเป็นรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่อยู่ระหว่าง 2 ปลายขั้ว คือระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยมกับระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันระบบทุนนิยมก็ได้กลายมาเป็นระบบที่ทรงอิทธิพลที่สุดสามารถครอบงำสมาชิกในสังคมให้กอบโกยความมั่งคั่งต่าง ๆ ไว้เป็นของตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการกิเลสตัณหาอุปาทาน มีการเบียดเบียนเอารัดเอาเปรียบกันจนเกิดความ เป็นปฏิปักษ์ทั้งต่อตนเอง เพื่อนมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการพยายามหาทางเพิ่มสิ่งตอบสนองความต้องการนั้นจะทำให้ปัญหาของมนุษย์ขยายตัวกว้างออกไปทุกทีโดยไม่อาจแสวงหาทางออกได้ เศรษฐศาสตร์บุญนิยมจึงได้เสนอทางเลือกที่สองคือการพยายามลดละความต้องการส่วนเกินในชีวิตลงหรือการลดกิเลสตัณหาอุปาทานลงโดยการปฏิบัติธรรมตามหลักสัมมาอริยมรรคองค์ 8 ที่มี “บุญ” หรือ “กำไรอาริยะ” เป็นแรงจูงใจในการทำงานทด

แทนกำไรในระบบทุนนิยมทั่วไป (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2531: 37-68) กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการผลิต การจัดสรร และการบริโภคก็จะเป็นกิจกรรมภายใต้เศรษฐกิจศาสตร์บุญนิยมที่มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การได้ทำสิ่งดีงามและเป็นบุญซึ่งหมายถึงการชำระล้างกิเลส ตัณหาอุปาทาน ดังนั้นเป้าหมายในกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะต้องอยู่ที่การเลือกกระทำที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขอันเป็นบุญสูงสุดทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น (ประโยชน์ตน-ประโยชน์ท่าน) และอยู่ภายใต้เงื่อนไขการประหยัดทรัพยากรมากที่สุด (ประโยชน์สูง-ประหยัดสุด)

2.2.2.1 การผลิต

จากจุดเริ่มต้นการผลิตเป็นกิจกรรมที่สืบเนื่องมาจากความต้องการบริโภค พุทธเศรษฐศาสตร์จึงมองการผลิตว่ามีทั้งการผลิตที่มีผลในทางบวกซึ่งเป็นการเสริมคุณภาพชีวิตและการผลิตที่มีผลในทางลบซึ่งเป็นการทำลายคุณภาพชีวิต นอกจากนี้พุทธเศรษฐศาสตร์ยังถือว่าการผลิตเป็นการแปรสภาพอย่างหนึ่งไปเป็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการทำให้เกิดสภาพใหม่โดยทำลายสภาพเก่า ดังนั้นในการผลิตจึงมีการทำลายควบคู่อยู่ด้วยเสมอซึ่งในบางกรณีนั้นก็สามารยยอมรับได้ แต่ในบางกรณีก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ ฉะนั้นในการพิจารณาการผลิตว่าจะผลิตอะไรดีหรือไม่ดีนั้น จะต้องแยกออกเป็นอย่างน้อย 2 ประเภท ประเภทแรกคือการผลิตที่มีค่าเท่ากับการทำลาย เช่น การผลิตที่เป็นการทำลายทรัพยากรและทำให้สภาพแวดล้อมเสีย ส่วนประเภทที่สองคือการผลิตเพื่อการทำลาย เช่น การผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ ดังนั้นในบางกรณีการงดเว้นการผลิตก็จะเป็นการเสริมคุณภาพชีวิตได้ด้วย (P.A. Payutto, 1994: 52-53) ด้วยเหตุนี้ การผลิตในพุทธเศรษฐศาสตร์จึงเป็นการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อการดำรงชีวิตรวมทั้งเป็นการผลิตที่เพื่อตอบสนองคุณภาพชีวิต กล่าวคือผู้ผลิตจะต้องเลือกผลิตเฉพาะสินค้าที่มีคุณค่าแก่ชีวิต ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม โดยเลือกใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมและนำทรัพยากรมาใช้อย่างระมัดระวัง ไม่นำมาใช้มากเกินไปจนทำลายสภาพแวดล้อมให้เสียความสมดุลซึ่งเป็นการเบียดเบียนธรรมชาติและตนเอง

สำหรับการผลิตภายใต้เศรษฐกิจศาสตร์บุญนิยมนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีหลักการพื้นฐานในการผลิตที่ไม่เบียดเบียนเช่นเดียวกัน กล่าวคือจะต้องเป็นการผลิตที่มีลักษณะสร้างสรรค์ “ไม่มอมเมาไม่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ อะไรที่เป็นพิษเป็นภัยก็ไม่เอา ต้องเอาอะไรที่เป็นสาระเป็นเนื้อหาเป็นแก่นสารเป็นเหตุปัจจัยชีวิตจริง ๆ เข้าแก่นชีวิตจริง ๆ เราก็จะเลือกผลิตสิ่งที่เป็นประโยชน์มีคุณค่าอย่างนั้น” (สมณะโพธิรักษ์, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2544) ลักษณะการผลิตภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์บุญนิยมจะเห็นได้ชัดเจนจากการเสนอ “3 อาชีพกู้ชาติ” อันประกอบด้วย กสิกรรมธรรมชาติ

ขยะวิทยา และปุ๋ยสะอาด ซึ่งเป็นอาชีพสำคัญที่จะต้องส่งเสริมให้มีการทำการผลิตอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยอาชีพแรกนั้นสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมซึ่งถือเป็นการผลิตที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นผลิตอาหารยังชีพิตมนุษย์โดยแท้จริง* ขณะที่อาชีพขยะวิทยานั้นก็เป็นการสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมโดยมีการจัดการให้มีผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของมนุษย์ให้เหลือน้อยที่สุด ส่วนอาชีพปุ๋ยสะอาดก็จะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างอาชีพทั้งสองข้างต้นเข้าด้วยกันให้ครบวงจรสมบูรณ์**

2.2.2.2 การบริโภค

การบริโภคนั้นถือเป็นจุดยอดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ พุทธเศรษฐศาสตร์จะพิจารณาการบริโภคตามความต้องการซึ่งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ดังนั้น การบริโภคจึงแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการคุณภาพชีวิต และการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอตน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริโภคไม่ได้เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายในตัวเองแต่เป็นเครื่องมือในการไปสู่จุดหมายอื่น อย่างไรก็ตามพุทธเศรษฐศาสตร์ก็ได้ให้ความหมายการบริโภคไว้ว่าเป็นการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการเพื่อให้ได้รับความพอใจโดยเกิดคุณภาพชีวิตขึ้น รวมทั้งต้องมีลักษณะที่เกื้อกูลต่อคุณภาพชีวิตของสังคมและสภาวะแวดล้อมร่วมไปด้วย (P.A. Payutto, 1994: 41-42) ซึ่งจากการให้ความหมายเช่นนี้การบริโภคจึงต้องเป็นการบริโภคที่ถูกต้องพอดี หลีกเลียงแรงผลักดันของความทะยานอยากหรือตัณหา เป็นการบริโภคที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติบนพื้นฐานของความเข้าใจรู้เท่าทันถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภค

ส่วนในมุมมองของเศรษฐศาสตร์บุญนิยมนั้นเห็นว่าการบริโภคแบบบุญนิยมก็คือการบริโภคอย่างรู้จักสาระ อย่างประณีตประหยัด โดยเฉพาะการบริโภคอย่างที่สุดก็คือการบริโภคอย่างไม่ติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือเป็นการบริโภคอย่างไม่มีกาม ทั้งนี้เพราะชีวิตอยู่ด้วยเหตุปัจจัยที่สำคัญจำเป็นเท่านั้น (สมณะโพธิรักษ์, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2544) ดังนั้นการ

* ในการทำกิจกรรมธรรมชาติตามแนวทางบุญนิยม มีหลักการอยู่ 4 ประการ คือ 1) ไม่ไถพรวนดิน 2) ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี 3) ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง และ 4) ไม่กำจัดวัชพืช

** ขยะวิทยาจะมีการแยกขยะออกเป็นขยะแท้กับขยะเทียม โดยขยะเทียมหมายถึงขยะที่ยังสามารถแก้ไขหรือแปรสภาพหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้อีก ขณะที่ขยะแท้จะหมายถึงขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้จึงต้องหาทางทำลายโดยให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนปุ๋ยสะอาดนั้นก็จะมีรองรับขยะไปจัดการให้เป็นปุ๋ยหมักชีวภาพสำหรับใช้ในงานกิจกรรมธรรมชาติต่อไป

บริโภคที่แท้จริงจึงจะสามารถลดทุกอย่างที่เกิดความจำเป็นของการดำรงชีวิตออกไปได้ไม่เว้นแม้กระทั่งปัจจัย 4 ด้วยเช่นกันที่จะต้องลดให้เหลือน้อยที่สุด โดยตัวอย่างของการบริโภคตามแนวทางบุญนิยมที่ประเสริฐที่สุดก็คือรูปแบบการดำรงชีวิตของพระสงฆ์นั่นเอง การบริโภคตามแนวทางดังกล่าวจะครอบคลุมทั้งในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค แต่กระนั้นรูปแบบการบริโภคที่เด่นชัดที่สุดก็คือการทานอาหารมังสวิรัตเพียงวันละ 1-2 มื้อตามแต่ละฐานะ ทั้งนี้เพราะตามหลักคำสอนของชาวอโศกนั้นเห็นว่าการทานอาหารที่ถูกต้องถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติธรรม (ดูได้จาก อภรณ์ พุกกะมาน (2526ข)) ขณะเดียวกันชาวอโศกก็เชื่อว่าการบริโภคในลักษณะดังกล่าวยังเป็นผลดีต่อสุขภาพและเหมาะสมกับความต้องการทางกายภาพโดยธรรมชาติของมนุษย์ รวมทั้งยังเป็นการบริโภคที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจด้วย ทั้งนี้เพราะอาหารมังสวิรัตมีราคาถูกกว่าอาหารเนื้อสัตว์ที่ต้องใช้ต้นทุนในผลิตสูงกว่า

2.2.2.3 การจัดสรร

การจัดสรรหรือการวิภาคกรรมนี้มีความหมายโดยแคบที่ใช้ในทางเศรษฐศาสตร์จะหมายถึงการกำหนดค่าตอบแทนให้กับปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการชนิดต่าง ๆ ค่าตอบแทนเหล่านั้นจะปรากฏอยู่ในรูปของค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ยและกำไรซึ่งเป็นค่าตอบแทนให้กับปัจจัยการผลิตแรงงาน ที่ดิน ทุนและผู้ประกอบการตามลำดับ ขณะที่ความโดยกว้างแล้วจะหมายรวมถึงการกระจายทรัพยากร สินค้าหรือผลผลิตจากแหล่งหนึ่งสู่แหล่งหนึ่งเข้าไปด้วย

แต่สำหรับพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นมองว่าการแสวงหาค่าตอบแทนจากปัจจัยการผลิตอาจเทียบได้กับการแสวงหาโภคทรัพย์ ซึ่งในทางพุทธศาสนาก็ยอมรับและยืนยันถึงความจำเป็นทางวัตถุโดยเฉพาะปัจจัย 4 ที่คนทั่วไปหรือคฤหัสถ์จะต้องมีเป็นพื้นฐานเสียก่อนทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ควรแสวงหาให้เพิ่มพูนขึ้น เพื่อให้พร้อมที่จะใช้ทำประโยชน์ได้หลายอย่าง เพราะผู้ครองเรือนนั้นนอกจากจะรับผิดชอบตัวให้เป็นอยู่ได้แล้วก็จะต้องมีความต้องการในทางวัตถุมาทดแทนการพัฒนาทางจิตใจที่ยังมีไม่มาก นอกจากนี้ก็ยังมีภาระอื่น ๆ ที่ต้องอาศัยวัตถุและทรัพย์สินเงินทองอีก เช่น การเลี้ยงดูคนที่เกี่ยวข้อง คนที่อยู่ในความรับผิดชอบตั้งแต่คนในครอบครัวเป็นต้นไป ตลอดจนการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันในสังคม และการช่วยสนับสนุนการประกาศธรรมเผยแพร่วิถีที่ดีงาม เพราะฉะนั้นคฤหัสถ์จึงมีภาระทางเศรษฐกิจในการที่จะแสวงหาทรัพย์สินมากขึ้น (พระธรรมปิฎก, 2543: 48-49) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในแง่หนึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนานั้นยินยอมให้ผู้ครองเรือนสามารถแสวงหาและครอบครองทรัพย์สินได้ตามความสามารถและความ

พร้อมของบุคคลแต่ก็ต้องอยู่ในขอบเขตของการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในอีกแง่หนึ่งก็เป็น การแสดงให้เห็นถึงการยินยอมให้บุคคลสามารถแสวงหาและมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การมีทรัพย์สินมากหรือน้อยก็ไม่อาจใช้เป็นเกณฑ์วัดความชั่วหรือดีได้ แต่ จะถือว่าการมีทรัพย์สินนั้นเป็นเพียงวิถีไปสู่จุดหมายอื่นมิใช่เป็นจุดหมายในตัว การที่จะสนับสนุน ความมีทรัพย์สินหรือไม่จึงอยู่ที่การปฏิบัติเพื่อจุดหมาย ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าความสนใจที่พุทธ ศาสนามีต่อทรัพย์สินนั้นมีอยู่ 2 ตอนด้วยกัน โดยตอนแรกจะสนใจต่อวิธีการที่จะได้มาซึ่งทรัพย์ว่าได้ มาอย่างไร และตอนที่สองจะสนใจต่อการปฏิบัติต่อทรัพย์ที่มีอยู่หรือแสวงหามาได้แล้วว่าจะใช้มัน ใช้อย่างไร ซึ่งโดยสรุปก็คือการไม่เน้นในการมีทรัพย์สินแต่จะเน้นถึงการแสวงหาและใช้จ่ายทรัพย์มาก กว่า (พระราชวรมุนี, 2529: 481-782) ดังจะเห็นได้จากการที่พุทธศาสนาจะมีหลักคำสอนที่เป็นข้อ ปฏิบัติเกี่ยวกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การมีทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนความมั่นคงทางสังคม และการมีเพื่อนพ้องเรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบันหรือธรรมที่เป็นไปเพื่อทิฏฐธรรมิกัต ตะ* อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาก็ถือว่าเมื่อมีหรือได้ทรัพย์สินมาแล้วแต่เก็บสะสมไว้เฉย ๆ ก็ถือเป็น ความชั่วอย่างยิ่งเช่นเดียวกับการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ผิดและใช้ทรัพย์ในทางที่เกิดโทษ นั่นคือ การมีทรัพย์ยอมมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยการใช้ก็มีหลักคำสอนที่เรียกว่าโมคคาทิ ยะ** เป็นแนวทาง และในท้ายที่สุดพุทธศาสนาก็ได้สรุปหรือจำแนกพฤติกรรมของผู้ครองเรือนหรือ ฤๅษีที่แสวงหาโมคคทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์ออกเป็น 10 จำพวก ดังที่ปรากฏอยู่ในหลักคำสอนที่

* หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อทิฏฐธรรมิกัตตะ เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์ สุขขั้นต้น ประกอบด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การ งาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบหาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการ ได้ผลดี 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโมคคทรัพย์และผลงานอันตนได้ ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย 3) กัลยาณ มิตตา คบคนดีเป็นมิตร คือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัยเลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา คีล จาคะ ปัญญา 4) สมชิวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่ พอดีมิให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ (พระราชวรมุนี, 2528: 138)

** โมคคาทียะ หมายถึงประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโมคคทรัพย์ ประกอบด้วย 1) เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยาและคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข 2) บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข 3) ไข่ปอง กันภัยอันตราย 4) ทำพลี 5 อย่าง คือ (ก) ญาติพลีหรือสงเคราะห์ญาติ (ข) อดิถิปลีหรือต้อนรับแขก (ค) ปุพพ เปตพลีหรือทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ (ง) ราชพลีหรือบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากรเป็นต้น (จ) เทวดาพลีหรือ ลักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งทีเคารพบูชาตามความเชื่อถือ 5) อุปลัมภำบำรุงสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ (พระราชวรมุนี, 2528: 202)

เรียกว่ากามโกศ^{*} นั่นเอง และถือว่าผู้ครองเรือนประเภทที่ 10 นั้นเป็นผู้ครองเรือนที่เลิศประเสริฐสูงสุด ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้องได้ ดังนี้

- 1) การหา: แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ข่มเหง
- 2) การใช้: ก) เลี้ยงตน (และคนที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ) ให้เป็นสุข ข) เผื่อแผ่แบ่งปัน ค) ใช้ทรัพย์ทำสิ่งดีงามเป็นประโยชน์ เป็นบุญ (รวมทั้งใช้ส่งเสริมเผยแพร่ธรรม)
- 3) คุณค่าทางจิตและปัญญา: ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมา กินใช้ทรัพย์สมบัติอย่างรู้เท่าทัน เห็นคุณโทษ มีจิตใจเป็นอิสระด้วยนิสสรณปัญญาและอาศัยทรัพย์ได้โอกาสที่จะพัฒนาจิตปัญญา ยิ่ง ๆ ขึ้นไป (พระราชนิพนธ์, 2529: 482)

อย่างไรก็ตามสำหรับเศรษฐศาสตร์บุญนิยามนั้นเห็นว่าการจัดสรรควรเป็นการจัดสรรที่อยู่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสาธารณโภคีที่เป็นข้อหนึ่งในหลักสาราณียธรรม^{**} ซึ่งสมณะโพธิรักษ์ได้นำ

* กามโกศ หมายถึงคนครองเรือน แบ่งออกได้ 10 จำพวก ประกอบด้วย 1) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม โดยทารุณกตชี่ ได้มาแล้วไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำกรรมดี 2) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม โดยทารุณกตชี่ ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำกรรมดี 3) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม โดยทารุณกตชี่ ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุขด้วย แจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำกรรมดีด้วย 4) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง ทารุณกตชี่บ้างไม่ทารุณกตชี่บ้าง ได้มาแล้วไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข ไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำกรรมดี 5) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง ทารุณกตชี่บ้างไม่ทารุณกตชี่บ้าง ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำกรรมดี 6) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง ทารุณกตชี่บ้างไม่ทารุณกตชี่บ้าง ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข ทั้งแจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำกรรมดี 7) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทารุณกตชี่ ได้มาแล้วไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน ไม่ใช้ทำความดี 8) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทารุณกตชี่ ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี 9) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทารุณกตชี่ ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุขด้วย ทั้งแจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำความดี แต่เขายังติดยงสยบมัวเมา ยังหมกมุ่น บริโภคโคศเหล่านี้โดยไม่รู้เท่าทันโทษ ไม่มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้นเป็นนายเหนือโภคทรัพย์ 10) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทารุณกตชี่ ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข แจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำความดี ไม่สยบมัวเมา ไม่หมกมุ่น บริโภคโคศเหล่านี้โดยรู้เท่าทันเห็นโทษ มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้นเป็นนายเหนือโภคทรัพย์ (พระราชนิพนธ์, 2528: 272-274)

** สาราณียธรรม หมายถึงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย 1) เมตตากายกรรม คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สิ่ง

มาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติอยู่ร่วมกันในหมู่กลุ่มชาวอโศกจนเกิดเป็นระบบสาธารณโภคีขึ้นมา ดังที่ สมณะโพธิรักษ์ได้กล่าวถึงความเป็นมาของระบบสาธารณโภคีนี้ไว้ว่า “เมื่ออาตมาปฏิบัติธรรมตามพระพุทธเจ้า อาตมาก็ได้นำพามาทำแล้วจึงได้ไปเห็นในพระไตรปิฎกเห็นตรงตามจึงออกมาขยายผล เามาอธิบาย มันสอดคล้องกับลักษณะที่อาตมาใช้ภาษาว่า “บุญนิยม” คือทุกคนมีบุญทุกคนใช้บุญ ไม่เหมือนทุนนิยม” (บันทึกจากปัจฉาสมณะ เล่ม 2, 2543: 28) โดยสมณะโพธิรักษ์เห็นว่าระบบสาธารณโภคีนั้นเป็นระบบที่มีอยู่แล้วมาตั้งแต่พุทธกาลแต่ปรากฏอยู่เฉพาะในสังคมสงฆ์เท่านั้น แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากเงื่อนไขสภาพสังคมมีความพร้อมเพียงพอแล้วจึงสามารถนำมาใช้ปฏิบัติกับชุมชนฆราวาสได้ด้วย

สมณะโพธิรักษ์ได้กล่าวถึงระบบสาธารณโภคีไว้ว่าเป็นระบบที่มีลักษณะของ “การกินใช้ร่วมกัน ทำมาหาได้ก็เอามาไว้ส่วนกลางให้กินกันส่วนกลางร่วมกัน ไม่เอาสะสมเป็นของตัวเอง... สาธารณะก็แปลว่าเอื้อเพื่อเผื่อแผ่จนเป็นส่วนกลาง” (สมณะโพธิรักษ์, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2544) ด้วยเหตุนี้ ระบบสาธารณโภคีจึงเป็นระบบที่สมาชิกสมัครใจจะมาทำอาชีพทำการผลิตร่วมกันเป็นส่วนรวมโดยไม่มีเงินเดือนหรือผลตอบแทนให้แต่อย่างใด และผลที่ได้ก็จะถือเป็นของส่วนกลาง สมาชิกมากินอยู่ใช้ด้วยกันอย่างเอื้อเพื่อแบ่งปันกัน พยายามตอบสนองสิ่งที่จำเป็นอย่างน้อยที่สุดคือปัจจัย 4 (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) ให้กับสมาชิก และหากสมาชิกมีความจำเป็นต้องใช้เงินทองทรัพย์สินเพื่อกิจใดก็สามารถเบิกใช้โดยมีการพิจารณาให้เหมาะสม นอกจากการไม่พยายามเก็บสะสมทรัพย์สินเงินทองเป็นของส่วนตัวแล้ว สำหรับกองกลางหรือทุนสาธารณโภคีนั้นจะต้องไม่มีการสะสมหรือกักตุนทรัพย์สินเงินทองไว้มากเกินไปจนความจำเป็นในการใช้ด้วย โดยต้องพยายามให้สะพัดออกไปตามหน้าที่ครบวงจรของมันซึ่งจะเกิดประโยชน์ เพราะถ้าหากกักเก็บไว้ทรัพย์สินเงินทองเหล่านั้นก็จะไม่ได้ทำหน้าที่ ค่าของมันก็จะลดลงจนหมดค่าไม่มีความหมายไปในที่สุด

และจากที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่าในความหมายกว้างนั้นการจัดสรรจะหมายถึงการกระจายผลผลิตด้วยซึ่งก็จะโยงมาสู่การค้าขายซึ่งเป็นประเด็นที่จะสนใจพิจารณาต่อไป สำหรับ

สอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโภคี คือเมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่ายให้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) สีสสามัญญตา คือมีความประพฤติสุจริตตั้งงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ล้นทุกข์หรือขจัดปัญหา (พระราชวรมุนี, 2528: 233-234)

พุทธเศรษฐศาสตร์นั้นจากการพิจารณาข้างแล้วในตอนต้นก็จะเห็นว่าได้ว่าไม่ได้มีการห้ามไม่ให้แสวงหาโภคทรัพย์ซึ่งรวมไปถึงการแสวงหากำไรแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามการกระทำหรือแสวงหากำไรดังกล่าวต้องมีหลักคุณธรรมควบคู่กำกับไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่าแม้แต่ในพระไตรปิฎกก็มีการกล่าวถึงคุณสมบัติผู้ที่จะทำการค้าขายให้ประสบความสำเร็จ* ขณะเดียวกันก็กล่าวถึงผู้ทำการค้าที่จะประสบความสำเร็จวิบัติได้ด้วย** ซึ่งในประการหลังนี้ก็จะมีความสอดคล้องกับการละเว้นในการค้าขายสินค้าบางประเภทที่เป็นมิจฉาวณิชา*** ซึ่งถือเป็นการค้าขายที่อุบาทสกอุบาทสกาไม่ควรกระทำ

ส่วนเศรษฐศาสตร์บุญนิยมนั้นเนื่องจากได้มีการตีความกำไรเสียใหม่จึงนำไปสู่การนำเสนอหลักการค้าขายเรียกว่าธุรกิจการค้าบุญนิยมซึ่งจะดำเนินการโดยอาศัยพื้นฐานจากทฤษฎีกำไรขาดทุนของอารยชนที่ถือว่าการให้หรือการเสียสละเป็นการได้กำไรและต้องพยายามให้เป็นการค้าขายที่เป็นสัมมาอาชีพะที่แท้จริงยิ่ง ๆ ขึ้น โดยในทางรูปธรรมแล้วสามารถแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการค้าที่เป็นบุญนิยมได้ว่า ถ้าหากสมมุติให้สิ่งผลิตใดมีต้นทุนที่เป็นวัตถุดิบและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ 60 หน่วย มีค่าแรงงาน 40 หน่วย ซึ่งรวมแล้วสิ่งผลิตก็จะมีต้นทุนทั้งหมด 100 หน่วย ถ้าหากผู้ผลิตหรือเจ้าของขายไปในราคา 100 หน่วยซึ่งเป็นราคาเท่าทุนก็จะถือว่าไม่มีบุญหรือคุณค่าประโยชน์อะไรเกิดขึ้นเลยในสังคม และถ้าหากขายไปในราคา 160 บาท นอกจากจะไม่เกิดคุณค่าอะไรขึ้นมาแล้วยังถือเป็นการขาดทุนหรือเป็นหนี้อีก 60 หน่วย ด้วยเพราะเป็นการขูดรีดมาจากสังคม แต่ถ้าหากขายไปในราคา 80 หน่วยก็จะถือว่าได้กำไร 20 หน่วย เพราะเสียสละให้กับสังคม

* คุณลักษณะบุคคลที่จะทำการค้าขายได้สำเร็จ ประกอบด้วย 1) ต้องเป็นคนที่มีตาดี คือพ่อค้าในโลกนี้ ย่อมรู้สิ่งทีฟังจะขายว่าสิ่งที่ฟังขายนี้ชื่อมาเท่านี้ ขายไปเท่านี้ จักได้ทุนเท่านี้ ได้กำไรเท่านี้ 2) มีฐานะดี คือพ่อค้าในโลกนี้ เป็นคนฉลาดที่จะซื้อและขายสิ่งที่ตนฟังซื้อขาย 3) ถึงพร้อมด้วยบุคคลที่จะฟังได้ คือพ่อค้าในโลกนี้อันคบดีหรือบุตรคบดีผู้มั่งคั่ง ผู้มีทรัพย์มาก มีโภคะมากทราบได้ว่า พ่อค้าอันเป็นผู้มีตาดี ฐานะดี สามารถเลี้ยงบุตรภรรยาและใช้คืนแก่เขาตามเวลาได้ เขาต่างก็เชื่อเชิญพ่อค้าอันด้วยโภคะว่าแน่ท่านพ่อผู้สหาย แต่นี้ไปท่านเอาโภคะไปเลี้ยงบุตรภรรยาและใช้คืนแก่เราตามเวลา นี่เป็นลักษณะของพ่อค้าผู้ถึงพร้อมด้วยบุคคลที่จะเป็นที่ฟังได้ (พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ, 2540: 112-113)

** ผู้ที่ทำการค้าประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) กัมมันตวิบัติ การงานวิบัติ คือบุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มั่งคั่ง ๗๗ พุดเพื่อเจ้า 2) อาชีพวิบัติ คือบุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนมีอาชีพผิดสำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยมิจฉาอาชีพะ 3) ทิฏฐิวินิบติ คือบุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนมิจฉาทิฏฐิมีความเห็นวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ (พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ, 2540: 113-114)

*** มิจฉาวณิชา หมายถึงการค้าขายที่อุบาทสก อุบาทสกาไม่ควรประกอบ ประกอบด้วย 1) สัตถวณิชา คือการค้าขายอาวุธ 2) สัตตวณิชา คือการค้าขายมนุษย์ 3) มังสวณิชา คือการค้าขายเนื้อสัตว์ 4) มัชชวณิชา คือการค้าขายน้ำเมา 5) วิสวณิชา คือการค้าขายยาพิษ (พระราชนิพนธ์, 2528: 205)

เกิดคุณค่าขึ้น และยิ่งถ้าผู้สร้างขายไปในราคาที่ลดต่ำลงเรื่อย ๆ ก็จะได้ว่าเป็นการได้กำไรเพิ่มขึ้น จนกระทั่งถึงการให้ฟรีก็จะมีกำไรถึง 100 หน่วย เกิดเป็นบุญสูงสุดโดยแท้มีคุณค่าต่อสังคมจริง ๆ ด้วยเหตุนี้สำหรับผู้ที่จะดำเนินชีวิตการค้าตามเศรษฐศาสตร์บุญนิยมได้นั้นก็ต้องพยายามพัฒนาการขายของตนโดยการทำให้ค่าแรงงานของตนลดลงโดยการฝึกฝนขัดเกลาตนเองตามหลักสัมมาอารยมรรคองค์ 8 จนกระทั่งกลายเป็นคนที่มีวรรณะ 9 ซึ่งมีลักษณะกินน้อยใช้น้อย ไม่สะสม จึงมีส่วนที่เหลือก็จะจุนเจือสังคมได้ผ่านทาง การประกอบการค้าที่เป็นสัมมาอาชีพแท้จริง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าหัวใจสำคัญในหลักคำสอนของชาวอโศกก็คือหลักคำสอนเรื่องสัมมาอารยมรรคองค์ 8 จากมหาจัตตารีกสูตรภายใต้การตีความหมายโดยสมณะโพธิรักษ์ ซึ่งได้กลายเป็นแนวทางในการปฏิบัติธรรมของชาวอโศก ตามแนวทางดังกล่าวจะถือว่าการปฏิบัติธรรมจะต้องไม่แปลกแยกไปจากไปจากการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแต่จะต้องกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถสรุปเป็นโคลกธรรมสำหรับการดำรงชีวิตได้ว่า “ลดละ ขยัน กล้าจน ทนเสียดสี หนีสะสม นิยมสร้างสรรค์ สวรรค์นิพพาน” อย่างไรก็ตามการให้ความหมายของการปฏิบัติธรรมเสียใหม่ในลักษณะดังกล่าวก็เป็นผลให้ต้องมีการขยายขอบเขตการอธิบายหลักคำสอนประยุกต์ไปสู่บริบททางสังคมมากขึ้น จนกระทั่งเกิดเป็นชุดคำสอนใหม่ที่เรียกว่าระบบบุญนิยมขึ้นมาแต่ก็ยังคงมีพื้นฐานจากหลักคำสอนเดิมอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าระบบบุญนิยมนั้นเป็นการอธิบายขอบเขตของหลักคำสอนเดิมให้กว้างขึ้นจนนอกจากจะครอบคลุมจุดมุ่งหมายหลักของพุทธศาสนาแต่เดิมคือการแสวงหาอิสรภาพภายในของปัจเจกบุคคลจากความทุกข์ทางจิตใจได้แล้ว ยังได้ก้าวไปให้ความสำคัญกับการแสวงหาอิสรภาพทางสังคมด้วยดังจะเห็นได้จากการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมในระดับโครงสร้างที่ถูกครอบงำโดยระบบทุนนิยมอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งมีการเสนอแนะแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วย ซึ่งโดยรวมแล้วจึงอาจถือได้ว่าระบบบุญนิยมเป็นหลักคำสอนที่มีลักษณะปฏิบัติการทางสังคมของชาวอโศก (ดูประเด็นอิสรภาพภายในและอิสรภาพทางสังคมได้จาก ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ (2542))

และเมื่อพิจารณาในมิติทางเศรษฐศาสตร์ ก็พบว่าโดยพื้นฐานแล้วเศรษฐศาสตร์บุญนิยมนั้นไม่ได้มีความแตกต่างไปจากพุทธเศรษฐศาสตร์เพราะต่างก็เน้นถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่นและธรรมชาติ รวมทั้งต้องเป็นการกระทำที่อยู่บนพื้นฐานของการประมาณให้พอดีเช่นเดียวกัน แต่ความแตกต่างสำคัญจะอยู่ที่การมีเป้าหมายของการกระทำและวิธีการปฏิบัติที่ต้องมีลักษณะอย่างไรจึงจะถือว่าไม่เป็นการเบียดเบียนต่างหาก โดยในประเด็นแรกนั้นขณะที่พุทธเศรษฐศาสตร์จะพิจารณาเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันระหว่างผู้ครองเรือนกับนักบวชหรือพระ โดยที่ผู้ครองเรือนทั่วไปนั้นจะมีเป้าหมายอยู่ในระดับโลกีย์ธรรมคือการอยู่ดีกินดีมีสุข

อันเกิดจากการลดกิเลสตัณหาลงไปควบคุมไม่ให้มากเกินไปจนเป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนขึ้นมา ขณะที่เป้าหมายของเพศนักบวชหรือพระซึ่งหมายถึงผู้ที่ต้องการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงนั้นจะเป็นเป้าหมายในระดับโลกุตระธรรมคือการบรรลุธรรมขั้นสูง แต่ในเศรษฐศาสตร์บุญนิยมจะถือว่าไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือนักบวชก็ตามต่างล้วนมีเป้าหมายอยู่ที่การบรรลุธรรมเป็นอารยชนให้ได้ อริยทรัพย์อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในระดับโลกุตระธรรมด้วยกันทั้งสิ้น และจากเป้าหมายที่แตกต่างกันนี้ก็จะมีเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นที่สองคือการมีวิธีการปฏิบัติอย่างไรจึงไม่ถือว่าเป็นการเบียดเบียน โดยพุทธเศรษฐศาสตร์พยายามเสนอรูปแบบการดำเนินชีวิตของฆราวาสที่ดีให้กับผู้ครองเรือนทั่วไปที่ยังไม่สามารถก้าวขึ้นสู่การมีชีวิตในระดับนักบวชหรือพระซึ่งมีรูปแบบการดำรงชีวิตอีกแบบหนึ่งที่แตกต่างกันได้ แต่เศรษฐศาสตร์บุญนิยมเห็นว่าในเมื่อรูปแบบการดำรงชีวิตของนักบวชเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์ ดังนั้นก็ควรที่จะได้นำมาใช้ในระดับฆราวาสด้วยตามฐานะการปฏิบัติธรรมของบุคคลนั้น ๆ เพื่อให้เกิดผลในการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงด้วย ด้วยเหตุนี้รูปแบบการดำรงชีวิตของชาวอโศกนั้นจึงเคร่งครัดและเข้มงวดเกินกว่าฆราวาสทั่วไป นอกจากนี้ก็ยังมีลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของเศรษฐศาสตร์บุญนิยมหรืออาจรวมไปถึงหลักคำสอนชาวอโศกในด้านอื่น ๆ ด้วยก็คือการเสนอแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนควบคุมมาด้วยว่าควรทำอย่างไรหรือในรูปแบบ ลักษณะใด เช่น การทานอาหารมังสวิรัต การทำ 3 อาชีพผู้ชาติ การค้าบุญนิยม รวมทั้งระบบสาธารณโภคีซึ่งเป็นพื้นฐานของชุมชนชาวอโศกด้วย เป็นต้น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะสมณะโพธิรักษ์นั้นมีพื้นฐานจากการเป็นนักสื่อสารมวลชนที่สามารถอธิบายหลักการที่เป็นนามธรรมสู่วิธีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

2.3 ชาวอโศก

หลังจากที่สมณะโพธิรักษ์ได้รับเชิญไปอภิปรายธรรมะร่วมกับผู้ศึกษารวมคนอื่น ๆ ยังสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่ง โดยเฉพาะที่วัดมหาธาตุฯ ก็เกิดมีผู้ที่เลื่อมใสในคำสอนและวัตรปฏิบัติของท่านและได้ขอมาติดตามปฏิบัติธรรมที่วัดอโศการามด้วย จนเกิดเป็นหมู่กลุ่มต่างหากขึ้นมาทำงานเผยแผ่ศาสนาตามการทำของสมณะโพธิรักษ์ ภายได้ชื่อว่า “ชาวอโศก” สำหรับที่มาของคำว่า “อโศก” นั้น อาจย้อนไปยังจุดเริ่มคือวัดที่สมณะโพธิรักษ์มาบวชอยู่ในตอนแรกก็คือวัดอโศการามซึ่งมีคำว่า “อโศก” อยู่แล้ว ต่อมาเมื่อสมณะโพธิรักษ์ไปอภิปรายธรรมะจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปนั้นก็เป็นการไปบรรยายที่ต้นอโศก ณ ลานอโศก วัดมหาธาตุฯ อีกเช่นกันแต่การที่คำว่า “อโศก” ได้กลายมาเป็นชื่อเรียกสำหรับหมู่กลุ่มนั้น เกิดจากการที่สมณะโพธิรักษ์คิดจะทำหนังสือรายคาบเพื่อเผยแผ่ธรรมะให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยหนังสือเวรดีซึ่งมีอยู่เดิมนำมาขึ้นหัวใหม่จนกลายเป็นหนังสือเวรดี “ยุครุ่งอรุณ” ฉบับอโศกขึ้นมา ทุกคนที่เขียนเรื่องลงในหนังสืออโศก

จะไม่มีนามปากกาส่วนตัวแต่จะใช้ชื่อ “อโศก” แทน ดังนั้นทุกคนจึงเริ่มต้นกลายเป็นอโศกกันจนเป็นที่มาของชาวโศกนับแต่นั้นมา และเมื่อหนังสืออโศกแพร่หลายออกไปมากขึ้นผนวกกับกิจกรรมที่ชาวโศกปฏิบัติแล้วคนทั่ว ๆ ไปที่พบเห็นจึงได้รับรู้ถึงการเกิดขึ้นและมีอยู่ของหมู่กลุ่มชาวโศก

ในยุคเริ่มแรกที่มีหมู่กลุ่มชาวโศกนั้น ฐานะและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ในหมู่กลุ่มชาวโศกยังไม่ค่อยเป็นรูปร่างมากนักจะมีผู้ที่มีฐานะชัดเจนก็คือสมณะโพธิรักษ์หรือที่ชาวโศกเรียกว่า “พ่อท่าน” กับพระชาวโศกอื่น ๆ ที่มาร่วมปฏิบัติธรรมด้วยเท่านั้น ส่วนชาวโศกคนอื่น ๆ ที่ยังเป็นฆราวาสอยู่แต่ขอมาปฏิบัติธรรมร่วมกันที่วัดด้วยนั้นยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน เช่น ฝ่ายหญิงหลายคนอยู่ในฐานะชีกรัก ซึ่งปลงผม แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีกรัก และถือศีล 10 เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีชาวโศกมาร่วมกันมากขึ้นพร้อมกันมีเหตุปัจจัยอันเหมาะสมกับเวลาจึงได้เริ่มมีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้นจนกระทั่งมีรูปแบบที่ลงตัวในปัจจุบัน (ดูได้จาก สิกขมาตุมมาบรรจบ เถระวงศ์ (2543))

2.3.1 ฐานะของชาวโศก

ในปัจจุบัน ชาวโศกมีพัฒนาการของรูปแบบฐานะต่าง ๆ ที่เป็นระบบชัดเจนมากขึ้น ดังแสดงให้เห็นได้ดังตาราง 2.1 โดยอาศัยเกณฑ์ในการจัดฐานะจากระดับการปฏิบัติธรรมถือศีลเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะตามความเชื่อหรือหลักคำสอนของชาวโศกนั้นศีลจะเป็นพื้นฐานในการบรรลุมรรค ย่อมสามารถปฏิบัติธรรมถือศีลได้สูงละเอียดยิ่งขึ้นเท่าใดก็ยิ่งจะเข้าไปสู่การบรรลุมรรคมากขึ้น

ตาราง 2.1 ฐานะและระดับการถือศีลของชาวโศก

ฐานะ	ระดับการถือศีล
สมณะ	ปาฏิโมกข์เทศศีล (วินัย 227 ข้อ) และ จุลศีล มัชฌิมศีลและมหาศีล
สามเณร	ศีล 10
สิกขมาตุ	ศีล 10
นาค (ชาย) กรัก (หญิง)	ศีล 8
ปะชาย ปะหญิง	ศีล 8
อารามิก (ชาย) อารามิกา (หญิง)	ศีล 8
อาคันตุกะประจำ	ศีล 8
อาคันตุกะจร	ศีล 8
ชาวชุมชน	ศีล 5
คูรศึกษา นักเรียน	ศีล 5
ญาติธรรม	ศีล 5

จากตาราง 2.1 จะเห็นได้ว่าฐานะของชาวอโศกจะมีความสูงต่ำลดหลั่นกันลงมาตั้งแต่สมณะซึ่งเป็นฐานะสูงสุดจนกระทั่งถึงฐานะล่างสุดคือญาติธรรมชาวอโศก โดยมีระดับการปฏิบัติธรรมถือศีลเป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่งแยก อย่างไรก็ตามผู้ปฏิบัติธรรมแต่ละคนก็จะสามารถมีความก้าวหน้าในการเลื่อนฐานะของตนเองได้ ซึ่งประเด็นนี้จะได้พิจารณาในหัวข้อต่อไป

2.3.2 ความก้าวหน้าในฐานะของชาวอโศก

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่าในโครงสร้างฐานะของชาวอโศกจะมีลำดับขั้นสูงต่ำขึ้นอยู่กับระดับการถือศีลปฏิบัติธรรม ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วเมื่อบุคคลใดต้องการเข้ามาปฏิบัติธรรมกับชาวอโศกก็ต้องเริ่มจากการเป็นญาติธรรมที่อย่างน้อยต้องสามารถถือศีล 5 ทานมังสวิรัตได้เป็นปกติเสียก่อน* ในปัจจุบันมีญาติธรรมจำนวนไม่น้อยที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มญาติธรรมเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันและให้สามารถปฏิบัติธรรมได้เข้มแข็งขึ้น จากนั้นเมื่อมีญาติธรรมผู้ใดต้องการที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมของตนเองก็จะสามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนชาวอโศกชุมชนใดชุมชนหนึ่งก็ได้ตามความพอใจโดยที่มีทางเลือกได้ 2 ทาง ทางแรกคือการสมัครเข้ามาอยู่ในพุทธสถานโดยเริ่มจากการเป็นอาคันตุกะจรซึ่งเป็นฐานะแรกสุดของคนวัดในพุทธสถานหรือสังฆสถานแห่งใดแห่งหนึ่งที่ต้องการ อีกทางหนึ่งก็คือเริ่มจากการสมัครเข้าเป็นชาวชุมชนซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านในชุมชนใดชุมชนหนึ่งของชาวอโศก แม้ว่าชาวชุมชนจะยังคงถือศีล 5 เหมือนกับญาติธรรมภายนอกแต่ก็จะเป็นการปฏิบัติธรรมที่มีกระบวนการชัดเจนที่เอาจริงเอาจังมากขึ้น ซึ่งอาจให้ผลดีกว่าการปฏิบัติธรรมด้วยตนเองอยู่ที่บ้าน อย่างไรก็ตาม การสมัครเข้ามาอาศัยเป็นชาวชุมชนนี้ก็ต้องผ่านกระบวนการดูตัวในฐานะของอาคันตุกะจรเป็นเวลา 3 เดือนจึงจะขอเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นชาวชุมชนได้

* โดยหลักการแล้วญาติธรรมชาวอโศกจะหมายถึงชาวอโศกที่จะต้องมีความประพฤติ 13 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) เป็นผู้ถือศีล 5 2) เป็นผู้ถือศีลเว้นขาดจากอบายมุขทุกชนิด 3) เป็นผู้ถือศีลในการรับประทานอาหารมังสวิรัต 4) เป็นผู้ถือศีลเข้าร่วมประชุมของหมู่กลุ่มเสมอ 5) เป็นผู้ถือศีลแจ้ลา ถ้าไปประชุมไม่ได้ 6) เป็นผู้ถือศีลละเวลา แรงงาน ทรัพย์สินของช่วยเหลือหมู่กลุ่ม 7) เป็นผู้ถือศีลไปพุทธสถานและร่วมงานสำคัญของชาวอโศก 8) เป็นผู้ถือศีลกินอยู่หลับนอนเรียบง่าย 9) เป็นผู้ถือศีลปฏิสังขารก่อน อ่อนน้อมถ่อมตน 10) เป็นผู้ถือศีลในความมีน้ำใจ 11) เป็นผู้ถือศีลเอาการะที่สมควรของตนและของหมู่กลุ่ม 12) เป็นผู้ถือศีลในความขยัน 13) เป็นผู้ถือศีลในการทรงสติ สว่างอยู่ทุกเมื่อ ซึ่งจากคุณสมบัติจะหมายรวมทั้งสมาชิกชุมชนและชาวอโศกที่ยังอยู่ภายนอก แต่ในการศึกษาครั้งนี้ญาติธรรมชาวอโศกจะหมายถึงชาวอโศกที่ยังอยู่ภายนอกเท่านั้น

สำหรับอาคันตุกะจรรยาจะตั้งถือศีล 8 รับประทานอาหารมังสวิรัต 1 มื้อต่อ 1 วัน แต่ก็อาจมีการลดหย่อนอนุโลมได้ เช่น อาคันตุกะจรรยาบางคนอาจขออนุญาตรับประทานอาหารวันละ 2 มื้อก็ได้ เป็นต้น อาคันตุกะจรรยาจะต้องต่อการพักทุก 7 วัน โดยการขออนุญาต (วิกัปป) จากสมณะที่ประจำอยู่ในพุทธสถานหรือสังฆสถานนั้น ๆ ส่วนผู้ที่พักไม่ถึง 7 วันก็ไม่ต้องขอวิกัปป และเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมไม่ว่าหญิงหรือชายอยู่ในฐานะอาคันตุกะจรรยาอย่างน้อย 3 เดือนแล้วจึงจะสามารถขอเลื่อนฐานะของตนเองเป็นอาคันตุกะประจำได้ อาคันตุกะประจำจะต้องถือศีล 8 ทานอาหารมังสวิรัตวันละ 1 มื้อเช่นเดียวกับอาคันตุกะจรรยาแต่จะต้องวิรัติศีลให้ละเอียดมากขึ้น เมื่ออยู่ในฐานะอาคันตุกะประจำอย่างน้อย 3 เดือนแล้วก็จะสามารถขอเลื่อนฐานะขึ้นเป็นคนวัดที่แท้จริงหรืออารามิก (ชาย) และอารามิกา (หญิง) ได้

ในฐานะของอารามิกและอารามิกนั้นอาจแบ่งออกได้อีก 2 ระดับ คืออารามิกและอารามิกาที่ต้องการก้าวสู่การเป็นนักบวชกับอารามิกและอารามิกาธรรมดา สำหรับอารามิกและอารามิกาที่ต้องการก้าวสู่การเป็นนักบวชจะต้องพักอยู่ที่พุทธสถานสันติอโศกหรือพุทธสถานปฐมอโศกเท่านั้นเพื่ออยู่ในฐานะที่เรียกว่าอารามิกและอารามิกาดูตัวตามลำดับ โดยจะต้องอยู่ในฐานะดังกล่าวอย่างน้อย 18 เดือนจึงจะขอเลื่อนฐานะขึ้นเป็นปะ*ได้* พร้อมกับต้องเปลี่ยนเครื่องแต่งกายแบบชาวอโศกทั่วไปที่มักจะมีใส่เสื้อหม้อฮ่อมสีน้ำเงินและนุ่งกางเกงหรือผ้าถุงสีเดียวกันมาเป็นเครื่องแต่งกายสำหรับปะโดยเฉพาะ โดยปะจะนุ่งหม้อฮ่อมด้วยเสื้อสีน้ำตาลแขนยาว กางเกงหรือผ้าถุงสีเดียวกัน ฝ่ายหญิงจะยังคงไว้ผมได้แต่ต้องยาวไม่เกิน 10 เซนติเมตร

เมื่อปะชายอยู่ในฐานะเดิมอย่างน้อย 4 เดือนแล้วก็จะสามารถขอเลื่อนฐานะเป็นผู้เตรียมบวชหรือนาคได้ พร้อมกับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นเสื้อสีขาวมีขลิบสีกรักรอบคอ กางเกงสีกรักและโกนศีรษะด้วย ส่วนปะหญิงเมื่ออยู่ในฐานะเดิมอย่างน้อย 6 เดือนแล้วจึงจะสามารถขอเลื่อนฐานะเป็นผู้เตรียมบวชหรือรักได้ กรักจะโกนศีรษะ และแต่งกายด้วยเสื้อสีขาวแขนยาว ผ้าถุงสีกรัก และจะห่มสไบสีกรักพาดเฉียงในโอกาสสำคัญ สำหรับคนอยู่วัดตั้งแต่ฐานะอารามิกและอารามิกจนกระทั่งถึงผู้เตรียมบวชหรือนาคและกรักจะยังคงถือศีล 8 แต่ก็ต้องวิรัติศีลให้เข้มข้นมีความละเอียดเพิ่มมากขึ้นตามฐานะ ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

สำหรับนาคเมื่ออยู่ในฐานะเดิมอย่างน้อย 4 เดือนแล้วจึงจะสามารถขอเลื่อนฐานะขึ้นเป็นสามเณร (สมณุตเทส) โดยในฐานะนี้จะถือศีล 10 และเริ่มครองผ้า 3 ผืน (สบง อังสะและจีวร)

* ปะ เป็นคำย่อมาจาก 'ผู้ปฏิบัติ'

แบบสมณะ และเมื่ออยู่ในฐานะสามเณรอย่างน้อย 4 เดือนแล้วจึงสามารถขอเลื่อนฐานะขึ้นเป็นสมณะได้ สำหรับภิกษุจะต้องอยู่ในฐานะเดิมอย่างน้อย 18 เดือน จึงสามารถขอเลื่อนฐานะขึ้นเป็นสิกขมาตุได้ ซึ่งจะต้องถือศีล 10 ครองผ้าโดยใส่เสื้อแขนกระบอกและผ้าถุงสักกักร่วมกับมีผ้าผืนสักกรมทำสำหรับห่มคลุมเช่นเดียวกับจีวร

อย่างไรก็ตาม ในการเลื่อนฐานะของผู้ปฏิบัติธรรมฝ่ายหญิงตั้งแต่ปะขึ้นมาจนกระทั่งสิกขมาตุจะไม่อาจกระทำได้อิสระ เพราะจะถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขจำนวนของสมณะ ซึ่งตามกฎหมายระเบียบของชาวอโศกนั้น จำนวนของสิกขมาตุจะต้องสัมพันธ์กับจำนวนของสมณะในอัตราส่วน 1 : 4 ด้วย เช่น ถ้ามีสมณะจำนวน 4 รูปจึงจะมีสิกขมาตุได้ 1 รูป และจำนวนของสิกขมาตุก็จะเป็นเงื่อนไขต่อจำนวนของภิกษุและปะหญิงตามลำดับ ในอัตราส่วน 6 : 1 : 2 ซึ่งหมายความว่า ถ้ามีสิกขมาตุ 6 รูปจึงจะมีภิกษุได้ 1 คน และการมีภิกษุ 1 คนจึงจะมีปะหญิงได้ 2 คน ด้วยเหตุนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมฝ่ายหญิงจึงรอกันเป็นเวลานานจึงจะได้เลื่อนฐานะขึ้นเป็นปะ ภิกษุ หรือสิกขมาตุได้ แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2542 เพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้ปฏิบัติธรรมฝ่ายหญิงมีความก้าวหน้าในการเลื่อนฐานะมากขึ้นจึงได้มีการเพิ่มเติมในเรื่องอัตราส่วนจำนวนของสมณะต่อจำนวนของสิกขมาตุ กล่าวคือเมื่อจำนวนของสมณะมีจำนวนเกิน 100 รูปแล้ว สัดส่วนจำนวนของสมณะต่อจำนวนของสิกขมาตุก็จะลดลงจาก 4 : 1 เป็น 3 : 1 ซึ่งหมายความว่า ถ้าหากมีจำนวนสมณะ 103 รูปก็จะมีจำนวนสิกขมาตุได้ 26 รูป แทนที่จะมีได้ 25 รูปตามอัตราส่วนเดิม

สำหรับกระบวนการตัดสินใจในการเลื่อนฐานะต่าง ๆ นั้น การเลื่อนฐานะจากอาคันตุกะจรจนกระทั่งถึงฐานะอารามิกและอารามิกาสามารถกระทำได้ในพุทธสถานหรือสังฆสถานแห่งใดแห่งหนึ่งของชาวอโศก แต่การเลื่อนฐานะตั้งแต่ปะ นาคและภิกษุขึ้นมานั้นผู้มีความประสงค์จะขอเลื่อนจะต้องแจ้งความจำนงแก่อุปัชฌาย์ จากนั้นอุปัชฌาย์จึงจะนำเข้าสู่ที่ประชุมหมู่สมณะเพื่อพิจารณาและทำการสัมภาษณ์ ถ้าหากที่ประชุมหมู่สมณะมีมติเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์แล้วจึงจะเลื่อนฐานะได้ ถ้าหากไม่ผ่านก็ต้องอยู่ในฐานะเดิมต่อไปอีกตามระยะเวลาที่ที่ประชุมหมู่สมณะกำหนดให้ใหม่ตามความเหมาะสมหรือแม้จะมีมติเห็นควรให้เลื่อนฐานะได้แล้วแต่ มติที่ประชุมหมู่สมณะก็อาจจะมีเงื่อนไขอะไรอีกบ้างบางประการก็เป็นได้ ในที่ประชุมหมู่สมณะเพื่อตัดสินใจในการเลื่อนฐานะนั้น นาค ภิกษุ สามเณรและสิกขมาตุจะสามารถเข้าร่วมประชุมได้ด้วย โดยนาคและภิกษุจะมีสิทธิออกเสียงได้ในการเลื่อนฐานะจากปะขึ้นมาเป็นนาคหรือภิกษุ ส่วนสามเณรและสิกขมาตุจะสามารถออกเสียงลงมติได้ทั้งการเลื่อนฐานะของปะ นาคและภิกษุ โดยเฉพาะในกรณีการประชุมรับเลื่อนฐานะของภิกษุขึ้นเป็นสิกขมาตุหรือปะหญิงขึ้นเป็นภิกษุจะต้องมีสิกขมาตุอยู่ร่วมในที่ประชุมอย่างน้อย 4 รูป

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความก้าวหน้าในการเลื่อนฐานะตามปกติของชาวอโศก แต่ก็ยังมีการเลื่อนฐานะในกรณีพิเศษอื่น ๆ อีก ในกรณีแรกเป็นกรณีการเลื่อนฐานะของพระหรือสามเณรที่ได้บวชมาแล้วจากที่อื่นแต่เลื่อมใสศรัทธาต้องการที่จะมาปฏิบัติเป็นชาวอโศกร่วมกันก็สามารถทำได้ โดยจะต้องมาทดลองอยู่ร่วมปฏิบัติด้วยกันเสียก่อนในฐานะพระอาคันตุกะหรือสามเณรอาคันตุกะ และต้องวิกัปป์ทุก 7 วันเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี จึงจะมีสิทธิขอสมัครเป็นอาคันตุกะลงทะเบียนอย่างเป็นทางการจะมีลักษณะ และมีพระชาวอโศกอย่างน้อย 5 รูปเป็นผู้รับรอง ด้านการนุ่งห่มอาคันตุกะลงทะเบียนจะนุ่งห่มด้วยจีวรสีเหลืองหม่นหรือน้ำตาลอ่อน ๆ เพื่อให้แตกต่างจากสมณะชาวอโศกเล็กน้อย และอยู่ในฐานะนี้อย่างน้อย 1 ปี 6 เดือนจึงจะสามารถนำเรื่องเข้าที่ประชุมสมณะให้พิจารณา ถ้าหากมีมติเป็นเอกฉันท์ก็จะเป็นสามเณรหรือสมณะชาวอโศกที่สมบูรณ์ได้ อย่างไรก็ตาม นักบวชอาคันตุกะบางคนก็อาจเริ่มได้แต่มาตั้งแต่การเป็นปะเลยก็เป็นได้ โดยในกรณีนี้จะมีการลดหย่อนกำหนดระยะเวลาในการบำเพ็ญให้ โดยจะอยู่ในฐานะอารามิก 6 เดือน ฐานะปะ 4 เดือน ฐานะนาค 4 เดือนและฐานะสามเณร 4 เดือนก็จะมีสามารถขอเลื่อนฐานะขึ้นเป็นสมณะได้เช่นกัน การเลื่อนฐานะกรณีพิเศษอีกกรณีหนึ่งก็คือการเลื่อนฐานะของผู้เวียนกลับซึ่งหมายถึงผู้ที่เคยปฏิบัติธรรมอยู่ในฐานะต่าง ๆ ของชาวอโศกมาก่อนแล้ว ก็จะต้องผ่านกระบวนการเลื่อนฐานะขึ้นมาใหม่เช่นกัน แต่ในบางรายหมู่สมณะอาจเสนอเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อพิจารณาเป็นกรณีพิเศษได้ตามความเหมาะสม

สำหรับกรณีของนักเรียนนั้นจะเป็นฐานะที่ถือว่าพิเศษเพราะยังไม่ถือว่าเป็นชาวอโศกเต็มตัว การเข้ามาเป็นนักเรียนสามารถทำได้โดยการสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งที่เปิดสอนอยู่ในชุมชนชาวอโศก ซึ่งโดยปกติก็จะมีการเข้าค่ายเพื่อคัดเลือกดูตัวเสียก่อน การเลื่อนฐานะของนักเรียนนั้นสามารถกระทำได้เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วถ้าหากต้องการอยู่ในชุมชนต่อไปก็อาจก้าวขึ้นเป็นอุดรศึกษาซึ่งเป็นอีกฐานะหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับศิษย์เก่าจากโรงเรียนของชาวอโศกโดยเฉพาะ สำหรับทั้ง 2 ฐานะนั้นจะต้องถือศีล 5 เป็นอย่างน้อย อุดรศึกษาสามารถเลื่อนฐานะขึ้นไปเป็นชาวชุมชนหรืออาคันตุกะจรรกิได้ถ้าต้องการ

2.4 ศูนย์กลางของชาวอโศก

หลังจากที่สมณะโพธิรักษ์นำพาหมู่กลุ่มชาวอโศกประกาศเป็นนานาสังวาสไม่อยู่ภายใต้อาณัติการปกครองของฝ่ายปกครองสงฆ์แล้ว ชาวอโศกก็ยังคงทำงานศาสนาตามแนวทางการเชื่อของตนเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีศูนย์กลางในการทำงานเริ่มตั้งแต่ธรรมสถานแดนอโศกเป็นต้นมา จากนั้นจึงได้มีการขยายต่อเนื่องมาจนเกิดพุทธสถานและสังฆสถานใหม่ ๆ ตามมาอีก

หลายแห่ง อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในการทำงานของชาวอโศกก็คือความพยายามในการสร้างชุมชนหรือหมู่บ้านในอุดมคติที่พวกเขาสามารถใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับความเชื่อและอุดมการณ์ของตนเองได้ ดังจะเห็นได้จากเมื่อหมู่บ้านแห่งแรกของชาวอโศกเกิดขึ้นที่พุทธสถานปฐมอโศกในปี พ.ศ. 2527 จากนั้นก็มีหมู่บ้านชาวอโศกแห่งอื่น ๆ เกิดขึ้นควบคู่ไปกับพุทธสถานหรือสังฆสถานตามมา จนกล่าวได้ว่าศูนย์กลางของชาวอโศกนั้นได้เปลี่ยนไปจากพุทธสถานหรือสังฆสถานแต่เพียงอย่างเดียวกลายเป็นชุมชนชาวอโศกที่มีทั้งพุทธสถานหรือสังฆสถานและหมู่บ้านซึ่งเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

ในปัจจุบัน ชาวอโศกมีชุมชนชาวอโศกเป็นศูนย์กลางหลักอยู่ทั้งหมด 8 แห่งด้วยกัน และเมื่อเรียงลำดับศูนย์กลางทั้ง 8 แห่งตามวัน เดือน ปีที่ก่อตั้งพุทธสถานหรือสังฆสถานหรือหมู่บ้านตามพัฒนาการของชุมชนชาวอโศกนั้น ๆ ผู้ศึกษาสามารถแสดงได้ดังตาราง 2.2

ตาราง 2.2 ศูนย์กลางของชาวอโศก

ศูนย์กลาง	สถานที่ตั้ง	วัน เดือน ปีที่ก่อตั้ง (พุทธสถานหรือสังฆสถานหรือหมู่บ้าน)
1. ชุมชนศิระชะอโศก	287 ม.15 ต.กระแซง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ 33110 โทร. (045) 635767,635691	23 มกราคม พ.ศ. 2519
2. ชุมชนศาลืออโศก	116 ม.3 ต.โคกเคี้ยว อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ โทร. (056) 259217	6 มิถุนายน พ.ศ. 2519
3. ชุมชนสันติอโศก	65/1 ซ. เทียมพร ถ.วรมินทร์ คลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10240 โทร. (02) 3745230	7 สิงหาคม พ.ศ. 2519
4. ชุมชนปฐมอโศก	66 ม. 5 ต.พระประโทน อ.เมือง จ.นครปฐม 73000 โทร. (034) 305704	28 กรกฎาคม พ.ศ. 2523
5. ชุมชนสีมาอโศก	94 ม.5 ต.หนองบัวศาลา อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000 โทร. (044) 327306	13 ตุลาคม พ.ศ. 2533
6. ชุมชนราชธานีอโศก	95 ม.6 ต.บึงใหม่ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี 34190 โทร. (045) 240585	5 มิถุนายน พ.ศ. 2537

ศูนย์กลาง	สถานที่ตั้ง	วัน เดือน ปีที่ก่อตั้ง (พุทธสถานหรือสังฆสถานหรือหมู่บ้าน)
7. ชุมชนภูผาฟ้าน้ำ	31/1 บ้านแม่เลา ต.ป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ 50150 โทร. (053) 271262	12 ตุลาคม พ.ศ. 2538
8. ชุมชนทักษิณอโคก	41 ม.3 ต.บ้านหนองควน อ.เมือง จ.ตรัง 82000 โทร. (075) 226196	ไม่มีข้อมูล

จากตาราง 2.2 แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของศูนย์กลางชาวอโคกที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามลำดับ ผู้ศึกษาได้แบ่งศูนย์กลางเหล่านี้ออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของการก่อตั้ง กลุ่มแรกเป็นศูนย์กลางที่ก่อตั้งขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520 จนถึงครึ่งแรกของทศวรรษ 2530 ประกอบด้วยชุมชนศิระชะอโคก ชุมชนปฐมอโคก ชุมชนสันตืออโคก และชุมชนสีมาอโคก ศูนย์กลางเหล่านี้มีจุดร่วมกันประการหนึ่งคือเป็นชุมชนที่เริ่มต้นมาจากการมีพุทธสถานหรือสังฆสถานหรือสถานปฏิบัติในรูปแบบอื่น ๆ ของชาวอโคกมาก่อน จากนั้นเมื่อมีกลุ่มญาติธรรมชาวอโคกเข้มแข็งมากขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านเกิดเป็นชุมชนชาวอโคกตามมา ส่วนศูนย์กลางชาวอโคกกลุ่มที่สองเป็นศูนย์กลางที่เกิดขึ้นในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2530 เป็นต้น ประกอบด้วยชุมชนราชธานีอโคก ชุมชนภูผาฟ้าน้ำ และชุมชนทักษิณอโคก ชุมชนเหล่านี้เกิดขึ้นจากมีกลุ่มญาติธรรมสามารถรวมตัวกันทำกิจกรรมได้เข้มแข็ง จนกระทั่งสามารถจัดสร้างบ้านเรือนตั้งหมู่บ้านขึ้นมาได้แล้วในระดับหนึ่ง จากนั้นจึงได้มีการตั้งสังฆสถานขึ้นมาควบคู่กันไปด้วยเพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการรวมจิตใจกับชาวอโคกในพื้นที่แถบนั้น ต่อมาเมื่อมีความเหมาะสมมากขึ้นจึงได้ยกระดับสังฆสถานขึ้นเป็นพุทธสถานตามลำดับ

ในบรรดาศูนย์กลางแต่ละแห่งอาจจะมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของสภาพพื้นที่ ความพร้อมของบุคลากร ตลอดจนเหตุปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมของศูนย์กลางแต่ละแห่งว่าจะไปในทิศทางใด อย่างไรก็ตามในบรรดาศูนย์กลางทั้งหมด เราสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นศูนย์กลางขนาดใหญ่ประกอบด้วยชุมชนสันตืออโคก ชุมชนปฐมอโคก ชุมชนศิระชะอโคกและชุมชนราชธานีอโคก กลุ่มที่สองเป็นศูนย์กลางขนาดกลางประกอบด้วยชุมชนศาลืออโคกและชุมชนสีมาอโคก ส่วนกลุ่มสุดท้ายเป็นศูนย์กลางขนาดเล็ก ประกอบด้วย ชุมชนภูผาฟ้าน้ำและชุมชนทักษิณอโคก

ในบรรดาชุมชนชาวอโคกทั้งหมด ดูเหมือนว่าชุมชนสันตืออโคกจะเป็นศูนย์กลางที่มีผู้คนทั่วไปรู้จักมากที่สุด ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการกล่าวถึงขบวนการชาวอโคกก็มักจะเรียกในชื่อของขบวนการ

การสันตติอศอกมากกว่าชื่ออื่น ในปัจจุบัน ชุมชนสันตติอศอกถือเป็นศูนย์กลางชาวอศอกเพียงแห่งเดียวที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการประสานงานกิจกรรม ข้อมูลข่าวสารหรือกิจกรรมทั้งหลายของส่วนกลางชาวอศอกด้วยเพราะที่ชุมชนสันตติอศอกเป็นที่ตั้งขององค์กรหลักส่วนกลางซึ่งเป็นแกนนำในการทำงานของชาวอศอก และที่สำคัญคือพุทธสถานสันตติอศอกเป็นที่ตั้งของพระวิหารพันปีซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้สำหรับเป็นที่สักการะด้วย ชุมชนสันตติอศอกถือว่าเป็นศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวที่ไม่มีหมู่บ้านของชาวชุมชนอย่างเป็นทางการจะลักษณะ แต่ชาวอศอกที่นี้จะอยู่ในลักษณะของการมาซื้อหรือเช่าห้องพักและบ้านเรือนในบริเวณรอบ ๆ หรือใกล้เคียงกับพุทธสถานเป็นที่อยู่อาศัยแทน โดยเรียกรวมกันว่าชุมชนสันตตินคร แต่กระนั้นที่ชุมชนสันตติอศอกก็ยังสามารถเปิดทำการเรียนการสอนโรงเรียนสัมมาสิกขาระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนประจำตามรูปแบบของชาวอศอกได้เช่นเดียวกับชุมชนชาวอศอกอื่น ๆ ที่มีหมู่บ้าน รวมทั้งการมีโรงเรียนพุทธธรรมที่เปิดสอนในวันอาทิตย์ให้กับลูกหลานของญาติธรรมด้วย

ส่วนชุมชนปฐมอศอกเป็นศูนย์กลางขนาดใหญ่แห่งหนึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นเขตปริมณฑลใกล้กับกรุงเทพฯ และเป็นศูนย์กลางที่มีการจัดตั้งหมู่บ้านชาวอศอกขึ้นมาเป็นแห่งแรกในปี พ.ศ. 2527 จนกลายเป็นแม่แบบให้กับการจัดตั้งหมู่บ้านในศูนย์กลางอื่น ๆ ตามมา ที่ชุมชนปฐมอศอกมีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรม เช่น ทำสวนผลไม้และปลูกพืชผักไว้รับประทาน ส่วนการทำนา นั้นแต่เดิมก็มีการทำเช่นเดียวกันแต่ปัจจุบันมีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบข้างไม่เหมาะสมรบกวนจึงทำให้ไม่สามารถทำนาได้ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันชุมชนปฐมอศอกก็มีกิจกรรมการผลิตอย่างอื่นที่เป็นจุดเด่นคือการแปรรูปโดยเฉพาะการแปรรูปผลิตยาสมุนไพร ดังจะเห็นได้ว่ากำลังมีการก่อสร้างโรงงานยาสมุนไพรเกิดขึ้นในชุมชน

สำหรับชุมชนศิระะอศอกนั้นถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่มีความเก่าแก่ที่สุดในบรรดาศูนย์กลางทั้งหมดที่มีอยู่ ชุมชนศิระะอศอกมีจุดเด่นในด้านความครบวงจรของกิจกรรมตั้งแต่การทำกิจกรรม เช่น ทำนาสวนไร่ที่เมื่อได้ผลผลิตก็นำมารับประทานในชุมชนหรือขายแจกหรือแปรรูปอีกทีหนึ่ง ในด้านการค้าชุมชนศิระะอศอกก็มีร้านค้าปลีกเป็นของตัวเองรวมทั้งการค้าส่งให้ทั้งกับลูกค้าในพื้นที่ใกล้เคียงหรือกรุงเทพฯ และปริมณฑล นอกจากนี้โรงเรียนสัมมาสิกขาของชุมชนศิระะอศอกก็ได้รับการยอมรับว่ามีกระบวนการอบรมที่โดดเด่นด้านการทำงาน รวมทั้งมีความเข้มงวดกว่าโรงเรียนสัมมาสิกขาอื่น ๆ ผู้ศึกษาพบว่าการพัฒนาของชุมชนศิระะอศอกมักจะได้รับ การพูดถึงหรือยกเป็นตัวอย่างให้กับชาวอศอกอื่น ๆ ได้รับฟังอยู่เสมอ ซึ่งเป็นการย้ำถึงความถูกต้องที่ผู้ศึกษาเลือกชุมชนศิระะอศอกเป็นกรณีศึกษาเพื่อพิจารณาโดยละเอียดในการศึกษาครั้งนี้

ชุมชนราชธานีอโศกเป็นชุมชนชาวอโศกที่ตั้งอยู่บนพื้นที่กว้างขวางริมฝั่งแม่น้ำมูล และแม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ตั้งขึ้นหลังสุดแต่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งนี้เนื่องจากสมณะโพธิรักษ์มีความตั้งใจจะให้ชุมชนราชธานีอโศกเป็นเมืองหลวงของชาวอโศกจึงเป็นผลให้มีการทุ่มเทพยายามมาจากชาวอโศกในที่ต่าง ๆ เข้ามาเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันชาวอโศกจากพื้นที่ต่าง ๆ ก็ทยอยกันมาอยู่ที่นี่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้จะมีการทำนาทำไร่ปลูกพืชผักไว้รับประทานเองในชุมชนแล้ว ที่นี่ยังมีการผลิตสินค้าแปรรูปจำพวกยาสระผม ครีมนวด และเครื่องดื่มสมุนไพร เป็นต้น ออกจำหน่ายด้วยเช่นกัน ในปัจจุบัน พุทธสถานราชธานีอโศกเพิ่งจะได้รับการยก ระดับขึ้นเป็นพุทธสถานเมื่อครั้งงานมหาปวารณาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ที่ผ่านมา

ส่วนศูนย์กลางขนาดกลางทั้ง 2 แห่ง คือชุมชนศาลืออโศกและชุมชนสี่มาอโศกเมื่อเทียบกับชุมชนชาวอโศกอื่น ๆ นั้นไม่ค่อยมีความโดดเด่นในเรื่องหนึ่งเรื่องใดมากนัก ชุมชนทั้งสองต่างก็มีพื้นฐานอยู่บนการทำกิจกรรมเหมือนกันทั้งคู่ไม่ว่าจะเป็นที่นา สวน ไร่ แปลงพืชผัก โรงเพาะเห็ด หรือโรงสีข้าว นอกจากนี้ก็ยังมีร้านค้าปลีกจำหน่ายสินค้าและปั้มน้ำมันด้วย อย่างไรก็ตาม ที่ชุมชนสี่มาอโศกก็มีกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจเกิดขึ้นก็คือมีการตั้งโรงงานผลิตขวดพลาสติกบรรจุผลิตภัณฑ์ เช่น ขวดยา ขวดเครื่องดื่ม หรือขวดบรรจุผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ขึ้นมาเพื่อรองรับกับผลผลิตการแปรรูปของชาวอโศกทั้งหลายที่ต้องสั่งซื้อจากภายนอกเป็นจำนวนมากในแต่ละปีและมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น

สำหรับชุมชนภูผาฟ้าซึ่งเป็นศูนย์กลางขนาดเล็กแห่งหนึ่งนั้น เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนดอยจึงทำให้มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศค่อนข้างยากลำบากในการใช้ชีวิตกว่าชุมชนชาวอโศกอื่น ๆ พุทธสถานภูผาฟ้าที่เพิ่งจะได้รับการยกระดับขึ้นมาจากสังฆสถานคราวเดียวกับพุทธสถานราชธานีอโศกจึงเหมาะที่จะใช้เป็นสถานที่ศึกษาฝึกอบอรมธรรมะอย่างเข้มข้นสำหรับสมณะบวชใหม่ทุกรูป โดยสมณะบวชใหม่ชาวอโศกหรือสมณะนวกะจะต้องอยู่ศึกษาที่พุทธสถานภูผาฟ้าอย่างน้อย 5 ปีจึงจะสามารถขอไปพำนักยังพุทธสถานหรือสังฆสถานอื่น ๆ ได้ ในส่วนของหมู่บ้านภูผาฟ้าแม้ว่าโดยรูปแบบแล้วจะตั้งขึ้นหลังจากมีการตั้งสังฆสถานภูผาฟ้าขึ้นแล้วก็ตาม แต่กลุ่มญาติธรรมชาวอโศกในพื้นที่นั้นก็มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมด้วยกันอย่างเหนียวแน่นมาก่อนแล้วไม่ว่าจะเป็นที่ร้านอาหารชมรมมังสวิริติแห่งประเทศไทย สาขาเชียงใหม่ หรือที่ลานนาอโศกซึ่งก็มีการตั้งบ้านเรือน ทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกันอยู่แล้ว แต่เมื่อถึงเวลาการตั้งสังฆสถานนั้นมีการพิจารณาว่าที่ตั้งของลานนาอโศกไม่ค่อยมีความเหมาะสมเท่าที่ควร จึงได้ไปจัดตั้งสังฆสถานขึ้นในพื้นที่ชุมชนภูผาฟ้าในปัจจุบัน จากนั้นญาติธรรมชาวอโศกจึงค่อยตามไปตั้งหมู่บ้านขึ้นที่หลัง ในปัจจุบันหมู่บ้านภูผาฟ้ายังมีชาวชุมชนอาศัยอยู่ไม่มากนัก และกิจกรรม

หลักส่วนใหญ่ของกลุ่มญาติธรรมก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่ที่ชมรมมังสวิรัตย์ สาขาเชียงใหม่และที่ลานนาอโศกซึ่งเป็นศูนย์กลางมาแต่เดิมมากกว่า

สำหรับศูนย์กลางขนาดเล็กอีกแห่งหนึ่งคือชุมชนทักษิณอโศกนั้นเริ่มจากญาติธรรมกลุ่มทักษิณอโศกมีความต้องการที่จะปฏิบัติธรรมตามแนวทางชาวอโศกให้มากขึ้นจึงได้จัดหาสถานที่สำหรับสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ตามมาเพื่อเป็นศูนย์รวมให้กับกลุ่มอย่างไรก็ตามที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีหมู่บ้านเกิดขึ้นแล้วแต่การรวมหมู่กลุ่มทำงานร่วมกันเพื่อสร้างชุมชนเป็นไปอย่างเชื่องช้า ด้วยเหตุนี้ที่ประชุมหมู่สมณะจึงมีมติให้มีการจัดตั้งสังฆสถานทักษิณอโศกที่สมณะสามารถไปประจำอยู่ได้ขึ้นเมื่อครั้งงานมหาปวารณา พ.ศ. 2543 ที่ผ่านมาเพื่อเป็นศูนย์กลางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มทักษิณอโศกและกลุ่มชาวอโศกอื่น ๆ ในภาคใต้มากยิ่งขึ้นต่อไป

2.5 โครงสร้างการจัดองค์กร

พัฒนาการขององค์กรในระยะแรกของชาวอโศกไม่มีความซับซ้อนมากนัก เพราะหลังจากที่สมณะโพธิรักษ์ได้เผยแผ่หลักคำสอนพุทธศาสนาตามความเชื่อการปฏิบัติของตนจนเกิดหมู่กลุ่มชาวอโศกขึ้นมาที่วัดอโศการามนั้น เป็นการรวมตัวที่เป็นไปเองโดยที่ยังไม่มีการจัดตั้งที่เป็นรูปแบบองค์กรแต่อย่างใด จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2519 เมื่อสมณะโพธิรักษ์นำพาชาวอโศกประกาศแยกตัวไม่ขึ้นกับการปกครองของมหาเถรสมาคม และได้ย้ายศูนย์กลางในการทำงานจากแดนอโศกมายังพุทธสถานสันตอโศกซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งใหม่ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วจึงได้มีการจัดตั้งองค์กรส่วนกลางองค์กรแรกคือมูลนิธิธรรมสันติขึ้นในปี พ.ศ. 2520 เพื่อรองรับกับภารกิจการงานและสมาชิกที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากนั้นจึงได้มีการจัดตั้งองค์กรส่วนกลางเพิ่มขึ้นอีกหลายองค์กรที่มีลักษณะและบทบาทหน้าที่หลากหลายแตกต่างกันซึ่งจะได้พิจารณาถัดไป

นอกจากนี้พัฒนาการทางองค์กรที่สำคัญอีกประการหนึ่งของชาวอโศกนอกจากการตั้งองค์กรส่วนกลางก็คือการจัดตั้งหมู่บ้านชาวอโศกขึ้นมาควบคู่กับพุทธสถาน ซึ่งเป็นผลทำให้ศูนย์กลางทั้งหลายที่แต่เดิมเคยอยู่ในสภาพของพุทธสถานหรือสังฆสถานแต่เพียงหน่วยเดียวกลายมาอยู่ในรูปแบบของชุมชนชาวอโศกที่มีหมู่บ้านเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งที่ผ่านมาก็ดูเหมือนว่าองค์กรในรูปแบบชุมชนชาวอโศกนี้จะสามารถทำให้การทำงานเผยแผ่ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามอุดมการณ์ของชาวอโศกมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ชุมชนชาวอโศกก็ไม่ได้มีความหมายครอบคลุมถึงชาวอโศกทั้งหมด เพราะปัจจุบันยังมีชาวอโศกจำนวนมากที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของชุมชนชาวอโศกใด ๆ แต่ยังคงใช้ชีวิตอยู่ในฐานะของญาติธรรมชาวอโศกที่ปฏิบัติธรรมอยู่ในสังคมภายนอก โดยมีรูปแบบที่สำคัญก็คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกที่มีการพบปะทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมกันตามแนวทางชาวอโศกเป็นประจำตามเวลาและสถานที่ซึ่งแล้วแต่จะตกลงกันภายในกลุ่ม ในบางกลุ่มนั้นก็มีความก้าวหน้าถึงขั้นสามารถปลูกสร้างบ้านเรือนที่พักอาศัยทำไร่นาทำนาด้วยกันเป็นหมู่บ้านแล้วก็มี การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกเหล่านี้เป็นไปได้โดยอิสระโดยได้รับการสนับสนุนดูแลจากชุมชนชาวอโศกที่เป็นศูนย์กลางในแต่ละพื้นที่

จากข้างต้น จึงพอจะทำให้เห็นได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างการจัดองค์กรชาวอโศกประกอบด้วยองค์การทั้ง 3 ส่วน คือองค์กรส่วนกลาง ชุมชนชาวอโศกและกลุ่มญาติธรรมชาวอโศก โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนได้กลายเป็นกลไกขับเคลื่อนขบวนการชาวอโศกในปัจจุบัน แต่กระนั้นจากรูปภาพ 2.1 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการจัดองค์กรของชาวอโศกที่ผู้ศึกษาได้ประมวลขึ้นมานั้น ส่วนบนของโครงสร้างก็ยังคงเป็นสมณะโพธิรักษ์ที่เป็นผู้กำกับดูแลให้คำแนะนำคำปรึกษาในการดำเนินงานขององค์กร ชุมชนตลอดจนกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมที่มีเหล่าสมณะและสิกขมาตุเป็นตัวแทน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียดด้านการปฏิบัติแล้วโครงสร้างทั้ง 3 ส่วนต่างก็มีองค์กร หน่วยงานหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นกลไกในการทำงานซึ่งจะได้พิจารณาในรายละเอียดต่อไป

2.5.1 องค์กรส่วนกลาง

องค์กรส่วนกลางเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของบรรดาญาติธรรมชาวอโศกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำงานตามอุดมการณ์ความเชื่อของตน โดยงานที่องค์กรส่วนกลางจะรับผิดชอบจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศกโดยรวมและจะเป็นพื้นฐานในการเติบโตของชาวอโศกในเวลาต่อ ๆ มา ในปัจจุบันองค์กรส่วนกลางของชาวอโศกสามารถแบ่งตามลักษณะของการบริหารและบทบาทการทำงานขององค์กรนั้น ๆ ได้ 3 ระดับ ประกอบด้วยองค์กรส่วนกลางระดับที่ 1 องค์กรส่วนกลางระดับที่ 2 และหน่วยงานอิสระ ในส่วนขององค์กรส่วนกลางระดับที่ 1 นั้นถือได้ว่าเป็นองค์กรส่วนกลางกลุ่มแรกที่มีการจัดตั้งขึ้นมา ปัจจุบันมีองค์กรที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ 4 องค์กรด้วยกัน ดังนี้

1) มูลนิธิธรรมสันติ เป็นองค์กรแรกของชาวอโศกที่มีการก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2520 โดยจะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในกิจกรรมหลายด้านด้วยกัน กิจกรรมด้านแรกก็คือการจัดพิมพ์สื่อ

สิ่งพิมพ์ด้านธรรมะและที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ สิ่งแวดล้อม กสิกรรมชาติ เป็นต้น มูลนิธิเป็นผู้ดูแลในการพิมพ์วารสารของชาวอโศกอันประกอบด้วย “สารอโศก” ออกเป็นรายเดือน “แสงสุญ” ออกเป็นรายปี “ดอกบัวน้อย” ออกเป็นราย 2 เดือนและ “ข่าวอโศก” เป็นหนังสือพิมพ์ออกเป็นรายปักษ์ โดยมูลนิธิมีโรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติเป็นของตนเอง นอกจากนี้มูลนิธิยังมีบริการด้านธรรมะในด้านอื่น ๆ อีก ประกอบด้วย แผนกธรรมโศตจะให้บริการแถบบันทึกเสียงและวีดิทัศน์หมุนเวียนแก่สมาชิก แผนกธรรมปฏิกรรมจะเป็นผู้จัดส่งสิ่งตีพิมพ์ให้กับสมาชิก แผนกธรรมปฏิสัมพันธ์จะเป็นผู้ให้บริการตอบจดหมายไขข้อข้องใจให้กับสมาชิก ส่วนแผนกสุดท้ายคือแผนกธรรมปฏิสังการจะให้บริการตอบปัญหาธรรมะแก่ประชาชนทั่วไป

นอกจากมูลนิธิธรรมสันติจะเป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ของพุทธสถานสันตอโศกซึ่งไม่มีหมู่บ้านประจำอยู่แล้ว มูลนิธิยังเป็นผู้ดูแลโครงการหมู่บ้านปฐมอโศก และโรงเรียนสัมมาสิกขาทั้งที่ชุมชนปฐมอโศกและชุมชนสันตอโศกด้วย ขณะเดียวกันมูลนิธิก็ยังเป็นผู้จัดบริการศาลาสุขภาพและคลินิกทันตกรรมที่ชุมชนสันตอโศกและธรรมสันติทันตกรรมที่ชุมชนปฐมอโศก บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของมูลนิธิธรรมสันติก็คือการดูแลกองทุนสวัสดิการ และกองทุนคุ้มครองภัย โดยกองทุนสวัสดิการเป็นกองทุนกลางที่ญาติธรรมชาวอโศกนำเงินออมมาฝากโดยไม่ได้รับดอกเบี้ยใด ๆ และหากมีความจำเป็นใด ๆ ในภายหลังก็สามารถมาถอนออกได้หรืออาจเป็นเงินส่วนที่เกินความจำเป็นนำมาบริจาคโดยไม่เอาคืนก็ได้ กองทุนสวัสดิการจะมีคณะกรรมการดูแลการเงินและการปล่อยยืมให้กับองค์กรของชาวอโศกที่มีความจำเป็นต้องนำเงินไปใช้ลงทุนในกิจการได้ก่อนแล้วจึงค่อยนำมาใช้คืนภายหลัง ส่วนกองทุนคุ้มครองภัย เป็นกองทุนที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยให้กับบรรดาคนวัดและสมณะในพุทธสถานหรือสังฆสถานต่าง ๆ

3) สมาคมผู้ปฏิบัติธรรม ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2527 อันเป็นผลมาจากการดำเนินงานเผยแผ่ธรรมะอย่างแข็งขันของชาวอโศกโดยเฉพาะการเคลื่อนขบวนออกไปอบรมธรรมะทั่วประเทศของกองทัพธรรมที่เริ่มต้นขึ้นในช่วงปี 2525 เป็นต้นมา จนทำให้มีผู้เห็นชอบกับแนวทางของชาวอโศกและกลายเป็นญาติธรรมชาวอโศกเพิ่มขึ้นจำนวนมาก จึงได้มีการก่อตั้งสมาคมผู้ปฏิบัติธรรมขึ้นมาอีกองค์กรหนึ่งเพื่อรวบรวมดูแลผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาตามแนวทางของชาวอโศกไว้ด้วยกัน ในโครงสร้างของสมาคมผู้ปฏิบัติธรรมนี้มีการตั้งกลุ่มหรือชมรมย่อย ๆ ขึ้นมาอีกหลายชมรมที่มีการดำเนินการที่เป็นอิสระ โดยชมรมที่เป็นที่รู้จักกันดีและมีขนาดใหญ่ที่สุดก็คือชมรมมังสวิรัตแห่งประเทศไทยซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่อาหารมังสวิรัติสู่สังคมภายนอก ปัจจุบันมีสาขาอยู่ 3 แห่งคือที่กรุงเทพฯ (หน้าพุทธสถานสันตอโศก) เชียงใหม่ และนครราชสีมา นอกจากนี้ก็ยังมีกลุ่มหรือชมรมอื่น ๆ อีกประกอบด้วย ชมรมหัตถกรรมกะลาไท โรงสีสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม (ขอนแก่น)

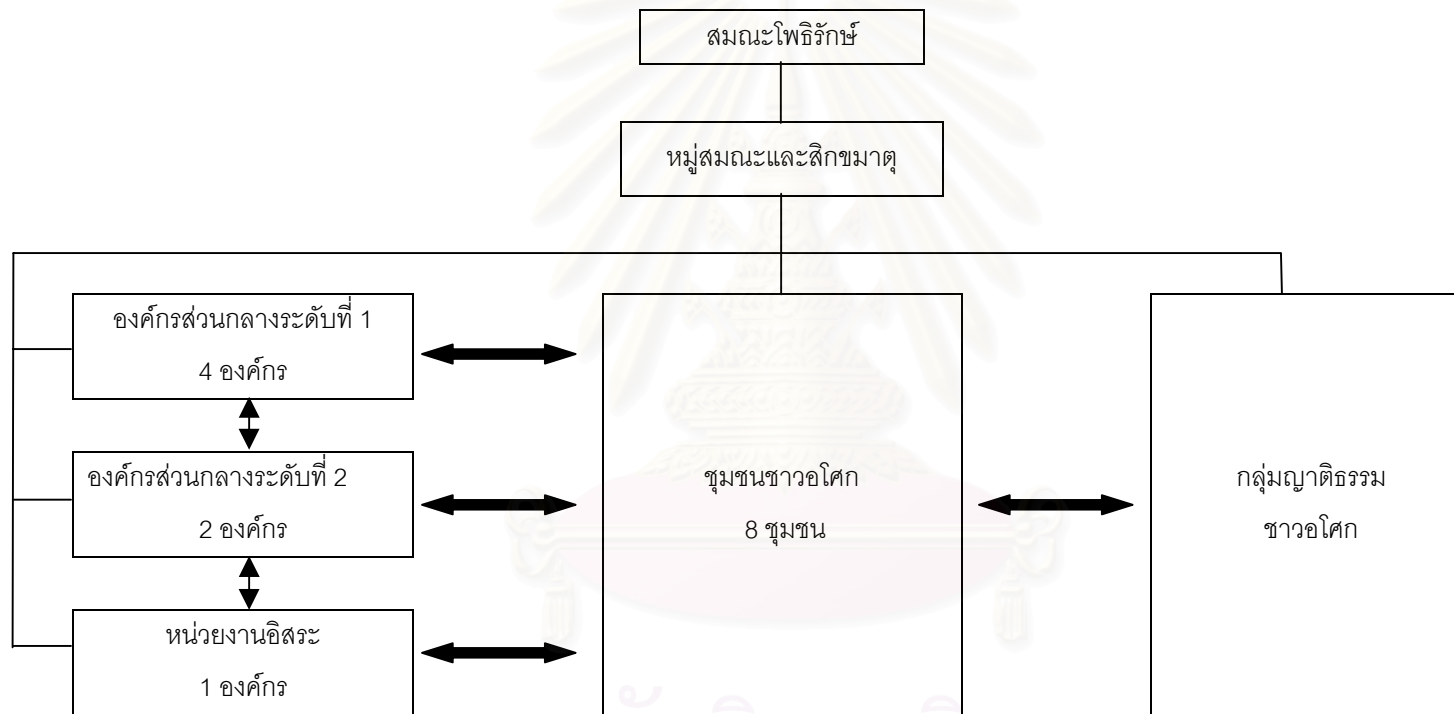
โรงเรียนสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม (จันทบุรี) ชมรมสัมมาสิกขาพุทธธรรม ชมรมนักศึกษาผู้ปฏิบัติธรรม หอสมุดสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม และเครือข่ายชุมชนชาวอโศก ในท้ายที่สุดสมาคมผู้ปฏิบัติธรรมยังเป็นผู้ดูแลวารสาร “ดอกหญ้า” ซึ่งมีกำหนดออกราย 2 เดือนด้วย

4) ธรรมทัศน์สมาคม ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2531 อันเป็นผลมาจากการที่ชาวอโศกได้ให้ความสำคัญกับสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ธรรมะของชาวอโศกมาโดยตลอด จึงทำให้มีการก่อตั้งธรรมทัศน์สมาคมขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ผลิตเทป หนังสือธรรมะและสื่ออื่น ๆ ทั้งแจกจ่ายและจำหน่ายให้กับสมาชิกและผู้สนใจอีกทางหนึ่งโดยตรง

องค์กรส่วนกลางระดับที่ 1 ทั้ง 4 องค์กรนี้ต่างก็ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนสันตติอโศก โดยมีเจ้าหน้าที่หรือพนักงานอยู่ในรูปแบบของอาสาสมัครที่มาทำงานโดยไม่มีเงินเดือนแต่อย่างใดและมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นคนวัดอยู่ที่พุทธสถานสันตติอโศก ส่วนองค์กรส่วนกลางระดับที่ 2 นั้นเป็นองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในปัจจุบันมีอยู่ 2 องค์กร คือ บริษัท พลังบุญ จำกัด ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการค้าขายปลีกตามแนวทางของบุญนิยม ส่วนอีกองค์กรหนึ่งคือบริษัท ฟ้าอภัย จำกัด รับผิดชอบในด้านการพิมพ์ของโรงพิมพ์ฟ้าอภัยที่รับพิมพ์งานของชาวอโศกรวมทั้งของบุคคลภายนอกด้วย องค์กรทั้งสองได้รับการก่อตั้งขึ้นมาในรูปแบบของบริษัท โดยมีผู้ถือหุ้นเป็นองค์กรหรือบรรดาญาติธรรมชาวอโศกมาร่วมลงขันกันถือหุ้น เจ้าหน้าที่จะมีทั้งที่เป็นพนักงานประจำและอาสาสมัครมาช่วยงาน โดยพนักงานสามารถมีเงินเดือนได้แต่ก็เป็นจำนวนเงินไม่มากนัก แต่พนักงานบางคนก็ไม่ขอรับเงินเดือนหรือขอเบิกเท่าที่จำเป็นเท่านั้นก็มี

นอกจากองค์กรส่วนกลางทั้ง 2 ระดับที่ได้กล่าวมาแล้ว องค์กรทำงานอีกองค์กรหนึ่งที่เพิ่งจะตั้งขึ้นมาได้ไม่นานนัก องค์กรดังกล่าวคือหน่วยตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพสิ่งผลิตชาวอโศก (ต.อ.) ซึ่งมีลักษณะเป็นหน่วยงานอิสระทำหน้าที่ในด้านการควบคุมคุณภาพให้กับผลผลิตของชาวอโศกจากชุมชนชาวอโศกและกลุ่มชาวอโศกต่าง ๆ ที่มีการผลิตกันขึ้นมาออกจำหน่ายสู่ภายนอก ทั้งนี้เพราะที่ผ่านมามีชุมชนชาวอโศกได้ขยายฐานการผลิตเพื่อผลิตสินค้าออกสู่สังคมภายนอกมากขึ้นก็จำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรฐานและการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตอย่างเป็นระบบ โดยถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคและสังคมโดยรวม ด้วยเหตุนี้คณะทำงาน ต.อ. จะมี ต.อ. ส่วนกลางที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบคุณภาพผลผลิตและให้การสนับสนุนกับ ผู้ผลิต หน่วยผลิต และ ต.อ. ชุมชนได้นำไปเป็นแนวทางในการผลิตต่อไป สำหรับการทำงานเจ้าหน้าที่ของ ต.อ. อยู่ในรูปแบบของอาสาสมัครไม่มีเงินเดือนให้แต่อย่างใด

รูปภาพ 2.2 โครงสร้างการจัดองค์กรชาวโศก

2.5.2 ชุมชนชาวอโศก

ในปัจจุบันมีชุมชนชาวอโศกอยู่ทั้งหมด 8 แห่งด้วยกันประกอบด้วย ชุมชนสันตืออโศก ชุมชนปฐมอโศก ชุมชนศรัทธาอโศก ชุมชนราชธานีอโศก ชุมชนศาลืออโศก ชุมชนสีมาอโศก ชุมชนภูผาฟ้าอโศก และชุมชนทักษิณอโศก โดยทั่วไปแล้วในแต่ละชุมชนจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 2 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือส่วนที่พุทธสถานหรือสังฆสถานซึ่งเป็นที่พำนักปฏิบัติศาสนกิจของสมณะ สามเณร ลิกขมาตุและคนวัด และส่วนที่สองจะเป็นหมู่บ้านเป็นเขตของชาวชุมชน รวมทั้งนักเรียนด้วยสำหรับชุมชนชาวอโศกบางแห่งที่มีความพร้อมสำหรับการจัดตั้งโรงเรียนในรูปแบบของโรงเรียนสัมมาสิกขาขึ้นมาเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนที่สาม

เมื่อมองในภาพรวม ชุมชนชาวอโศกจะเป็นศูนย์รวมในการดำเนินกิจกรรมทั้งหลายของชาวอโศก โดยที่แต่ละชุมชนจะสามารถดำเนินกิจกรรมของชุมชนอย่างเป็นอิสระตามเหตุปัจจัยของชุมชนนั้น ๆ โดยมีองค์กรส่วนกลางมีบทบาทช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกให้ชุมชนชาวอโศกเหล่านั้นสามารถทำงานได้ง่ายหรือสะดวกขึ้น ขณะเดียวกันกิจกรรมหรือการทำงานดังกล่าวก็จะต้องเป็นไปตามหลักคำสอนและแนวทางของชาวอโศกด้วย ชุมชนชาวอโศกเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันเป็นเครือข่ายชุมชนชาวอโศกที่นอกจากจะประกอบด้วยชุมชนชาวอโศกแล้วยังมีกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายย่อยกับชุมชนชาวอโศกในแต่ละแห่งร่วมอยู่ด้วย และในการศึกษารุ่นนี้ก็จะได้ทำการพิจารณาการทำงานของชุมชนชาวอโศกอย่างละเอียด โดยเลือกชุมชนศรัทธาอโศกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา

2.5.3 กลุ่มญาติธรรมชาวอโศก

ในอดีตที่ผ่านมา การรวมกลุ่มของชาวอโศกจะเกิดขึ้นจากการจับกลุ่มกันขึ้นมาเองโดยอิสระตามความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือหน้าที่การงานความรับผิดชอบตลอดจนตามเขตการพักอาศัยที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ จนกระทั่งไม่กี่ปีมานี้จึงมีความพยายามจัดระบบให้กับกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกที่มีอยู่เดิมให้มีรูปแบบเป็นเครือข่ายชาวอโศกที่ชัดเจนมากขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการทำงานดูแลและประสานงานระหว่างกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกและชุมชนชาวอโศกที่เป็นศูนย์กลาง ขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้ญาติธรรมชาวอโศกที่ยังไม่มีกลุ่มสังกัดได้เข้าร่วมกับหมู่กลุ่มเดิมที่มีอยู่แล้วหรือถ้าหากมีเหตุผลหรือความพร้อมเพียงพอก็สามารถขอจัดตั้งกลุ่มใหม่ขึ้นมาได้ ในปัจจุบัน ถ้าหากในพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปมักจะเป็นการจัดตามพื้นที่ระดับจังหวัดยังไม่มีกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกเกิดขึ้น ญาติธรรมชาวอโศกในพื้นที่นั้นอย่างน้อย 3 คนก็สามารถขอตั้งกลุ่มขึ้นมาได้พร้อมกับมีผู้ประสานงานอย่างน้อย 1 คน อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม ก็มีความเป็นไปได้ที่จะมีกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกบางกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของชาวอโศกในพื้นที่หลายจังหวัด ดังเช่น กลุ่มเพื่อนบุญอโศกที่เกิดจากการรวมตัวกันของญาติธรรมในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรีและสมุทรสาคร หรือกลุ่มบุญค้ำบุญคุณที่เกิดจากการรวมตัวกันของญาติธรรมในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ มุกดาหารและยโสธร เป็นต้น

กิจกรรมที่กลุ่มญาติธรรมได้กระทำร่วมกันนั้นมีความหลากหลายแล้วแต่ความพร้อมหรือความเข้มแข็งของสมาชิกในกลุ่ม ในกลุ่มที่ยังไม่มีการรวมกลุ่มที่เหนียวแน่นนักกิจกรรมที่ทำก็คือการเข้าร่วมงานประเพณีประจำปีของชาวอโศก เช่น งานปีใหม่ฯ งานปลูกเสกฯ งานพุทธาภิเษกฯ เป็นต้น กิจกรรมนอกเหนือจากนี้สมาชิกก็มักจะทำเป็นส่วนตัว สมาชิกที่คุ้นเคยกันจึงไปช่วยเหลือกันตามโอกาส ส่วนกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมากขึ้นก็มักจะมีศูนย์กลางในการรวมกลุ่มประชุมร่วมกันเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น ร้านอาหารมังสวิรัตติ ร้านค้าปลอดสารพิษ หรือที่บ้านของสมาชิกในกลุ่มคนใดคนหนึ่งนอกเหนือไปจากพุทธสถานหรือสังฆสถานที่เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งมีกิจกรรมที่เข้าร่วมกันในนามกลุ่มมากขึ้น เช่น การจัดโรงบุญมังสวิรัตติ 5 ธันวาคมราช การร่วมออกร้านในงานปีใหม่ฯ รวมทั้งการจัดโรงเรียนพุทธธรรมวันอาทิตย์ เป็นต้น ต่อมาเมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นก็จะเริ่มมีการจัดหาพื้นที่เป็นของส่วนกลางเพื่อทำกิจกรรม แปรรูป และสร้างบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะก้าวขึ้นสู่การยกระดับเป็นศูนย์กลางแห่งใหม่ต่อไป ตัวอย่างกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกในลักษณะนี้ ได้แก่ กลุ่มบุญค้ำบุญคุณ กลุ่มหินผาฟ้า น้ำ (ชัยภูมิ) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มของกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกบางกลุ่มโดยเฉพาะที่ชุมชนสันตติอโศกซึ่งเป็นศูนย์กลางในเมืองนั้นมีลักษณะที่แตกต่างหลากหลายไปจากรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น ตัวอย่างเช่น มีการรวมกลุ่มกันของกลุ่มญาติธรรมตั้งร้านแต่ชีวิตซึ่งเป็นร้านค้าขายส่งทั้งส่วนที่เป็นผลิตผลของชาวอโศกและองค์กรภายนอก ขณะที่ญาติธรรมอีกกลุ่มหนึ่งจัดตั้งสหกรณ์เพื่อนช่วยเพื่อนขึ้นมาโดยมีร้านค้าเช่นเดียวกับร้านแต่ชีวิตแต่ให้มีการขายปลีกด้วยแต่ในอนาคตร้านค้านี้จะถูกส่งมอบให้กับบริษัทขอขอบคุณจำกัดซึ่งเป็นองค์กรส่วนกลางแห่งใหม่ที่กำลังก่อตั้งขึ้นมาอีกองค์กรหนึ่ง นอกจากนี้กลุ่มญาติธรรมบางกลุ่มก็มีการก่อตั้งขึ้นในรูปแบบของมูลนิธิหรือชมรม เช่น มูลนิธิเพื่อนช่วยเพื่อนและชมรมเพื่อนช่วยเพื่อนที่มีกิจกรรมด้านการจัดรายการวิทยุเกี่ยวกับการตอบปัญหาชีวิตและกสิกรรมธรรมชาติตามลำดับ กิจกรรมกลุ่มอีกรูปแบบหนึ่งของกลุ่มญาติธรรมก็คือการตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นมาที่ชุมชนสันตติอโศกเรียกว่า “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์สันตตินครมูลนิธิ” ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวอโศกที่มีเงินแต่ยังไม่พร้อมที่จะฝากหรือบริจาคให้กับกองทุนสวัสดิการสามารถนำเงินมาฝากไว้ได้เพราะกลุ่มสัจจะฯ จะยังมีการคิดดอกเบี้ยเงินฝากให้ด้วย

ในปัจจุบัน เมื่อองค์กรของชาวอโศกมีการขยายตัวมากขึ้นทั้งส่วนที่เป็นองค์กรส่วนกลาง และกลุ่มญาติธรรมชาวอโศก โดยเฉพาะในส่วนหลังนั้นมีการเติบโตมากขึ้นและกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ จึงได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ออกตามสภาพภูมิศาสตร์เพื่อให้ชุมชนชาวอโศกที่เป็นศูนย์กลางสามารถรับผิดชอบดูแลประสานงานกันระหว่างองค์กรและกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกในพื้นที่นั้น ๆ มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งรายละเอียดแสดงได้ดังตาราง 2.3

ตาราง 2.3 ศูนย์กลางและพื้นที่ดูแลเครือข่ายชุมชนชาวอโศก

ศูนย์กลาง	พื้นที่ดูแลและเครือข่ายชุมชนชาวอโศก
ชุมชนสันติอโศก	<p>กรุงเทพและปริมณฑล มีอยู่ 2 ส่วน คือ องค์กรส่วนกลาง ประกอบด้วย มูลนิธิธรรมสันติ กองทัพอธรรมมูลนิธิ สมาคมผู้ปฏิบัติธรรม ธรรมทัศน์สมาคม บริษัท พลังบุญ จำกัด บริษัท ฟ้าอภัย จำกัด และหน่วยตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพสิ่งผลิตชาวอโศก</p> <p>ส่วนกลุ่มญาติธรรม ประกอบด้วย ชมรมมังสวิรัตแห่งประเทศไทย ชมรมสัมมาสิกขาพุทธธรรม ชมรมนักศึกษาผู้ปฏิบัติธรรม ชุมชนสันตินาคกร (บ้านเกื้อรัก ตะวันฉาย 1 และตะวันฉาย 2) บริษัท แด่ชีวิต จำกัด สหกรณ์เพื่อนช่วยเพื่อน มูลนิธิเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มสัจจะอมรินทร์ฯ ศูนย์เศรษฐกิจชุมชนบุญนิยม กลุ่มปรากฏอโศก กลุ่มพระโขนงอโศก กลุ่มกรุงธนอโศก กลุ่มนนท์-ปทุม กลุ่มศิษย์เก่าพึ่งตนเอง และกลุ่มอีกฟากฟ้าหนึ่ง</p> <p>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย กลุ่มบูรพาอโศก (นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว และกลุ่มวังสวนฟ้า สระแก้ว</p> <p>ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย กลุ่มจันทอโศก กลุ่มชลบุรี กลุ่มระยอง และกลุ่มตราด</p>
ชุมชนปฐมอโศก	<p>ภาคกลางตอนใต้ ประกอบด้วย กลุ่มเพื่อนบุญอโศก (สมุทรสาคร นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี) และกลุ่มชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน</p> <p>ภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย กลุ่มประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มธรรมชาตอโศก กลุ่มระนอง กลุ่มสุราษฎร์ธานีและกลุ่มนครศรีธรรมราช</p> <p>ภาคใต้ตอนล่าง ประกอบด้วย กลุ่มทักษิณอโศก (ตรัง) กลุ่มพิกันอโศก (กระบี่ พังงา) กลุ่มสงขลาอโศก กลุ่มภูเก็ต กลุ่มพัทลุง กลุ่มยะลา และกลุ่มปัตตานี</p>
ชุมชนศาลืออโศก	<p>ภาคกลางตอนบน ประกอบด้วย กลุ่มชัชวาท กลุ่มอุทัยธานี กลุ่มสระบุรี กลุ่มสิงห์บุรี กลุ่มละโว้ออโศก (ลพบุรี) และแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อนช่วยเพื่อน (อำเภออินทร์บุรี สิงห์บุรี)</p> <p>ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย กลุ่มพิจิตร-กำแพงเพชรอโศก กลุ่มเพชรบูรณ์ กลุ่มพิษณุโลก กลุ่มสุโขทัย และกลุ่มอุตรดิตถ์</p>

ศูนย์กลาง	พื้นที่ดูแลและเครือข่ายชุมชนชาวอโศก
ชุมชนภูผาฟ้า	ภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย กลุ่มลานนาอโศก ชมรมมังสวิรัตแห่งประเทศไทย สาขาเชียงใหม่ กลุ่มเชียงรายอโศก กลุ่มฮองสอนอโศก กลุ่มลำปางอโศก กลุ่มลำพูนอโศก กลุ่มแพร่-น่าน และกลุ่มพะเยา
ชุมชนสีมาอโศก	ภาคอีสานเหนือ ประกอบด้วย กลุ่มปากช่อง กลุ่มหมู่บ้านจนต์ กลุ่มแก่นอโศก (ขอนแก่น) กลุ่มหินผาฟ้า (ชัยภูมิ) กลุ่มอุดรอโศก (อุดรธานี) กลุ่มเลไทย์อโศก (เลย) กลุ่มบุรีรัมย์ กลุ่มสวนใจโคราช กลุ่มวังน้ำเขียว (อำเภอวังน้ำเขียว นครราชสีมา) และกลุ่มชุมชนเกื้อกูล (ข้างชุมชนสีมาอโศก)
ชุมชนศรีระอโศก	ภาคอีสานใต้ ประกอบด้วย กลุ่มสุรินทร์ กลุ่มร้อยเอ็ด กลุ่มมหาสารคาม กลุ่มกาฬสินธุ์ กลุ่มนครพนม กลุ่มเรณูนคร และกลุ่มศรีสงคราม
ชุมชนราชธานีอโศก	ภาคอีสานกลาง ประกอบด้วย กลุ่มสกลนครและกลุ่มบุญคำบุญคุณ (ยโสธร อำนาจเจริญ มุกดาหาร และอำเภอเรณูนคร)

ที่มา: หนังสือเครือข่ายชุมชนชาวอโศก

หมายเหตุ เมื่อมีการจัดตั้งชุมชนทักษิณอโศกขึ้นเป็นศูนย์กลางแห่งใหม่ในเขตภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่รับผิดชอบดูแลของชุมชนปฐมอโศกทำให้อาจมีการเปลี่ยนแปลงแต่เนื่องจากยังอยู่ในช่วงการเริ่มต้นข้อมูลต่าง ๆ ยังไม่มีความชัดเจน ผู้ศึกษาจึงยังคงใช้ข้อมูลเดิม

2.6 จำนวนชาวอโศก

หลังจากที่ชาวอโศกทำงานทางศาสนาและเผยแผ่คำสอนออกสู่สังคมเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว กิจกรรมกิจการของชาวอโศกก็มีการขยายตัวออกอย่างกว้างขวางจนกระทั่งมีศูนย์กลางและเครือข่ายชาวอโศกอยู่ทั่วประเทศ คำถามหนึ่งที่เกิดขึ้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ก็คือคำถามเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ว่าในปัจจุบันนี้มีชาวอโศกอยู่มากน้อยเท่าใด และอยู่ในฐานะหรือระดับใดกันบ้าง เป็นต้น เท่าที่ผ่านมามีการศึกษาที่พยายามตั้งคำถามในประเด็นนี้คือการศึกษามาเรีย-เลนา, เฮกิลลา-โฮร์น (2541) ในการศึกษาดังกล่าวเฮกิลลา-โฮร์น พยายามที่จะคำนวณหาจำนวนสมาชิกที่แท้จริงของชาวอโศกโดยใช้ข้อมูลจากหลายทาง ทั้งจากข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมไว้โดยชาวอโศก และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตประมาณการเอง เฮกิลลา-โฮร์นได้แบ่งสมาชิกชาวอโศกออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ โดยกลุ่มแรกคือกลุ่มสมาชิกที่เป็นแกนนำอันประกอบด้วยนักบวช ผู้เตรียมบวช คนวัด และชาวชุมชน ซึ่งประมาณการได้จำนวนประมาณ 700 คน สมาชิกกลุ่มต่อมาคือกลุ่มสมาชิกผู้แข็งขัน ซึ่งเฮกิลลา-โฮร์นประมาณการจากจำนวนสมาชิกของธรรมโศต ธรรมทัศน์สมาคมและสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม ที่มีอยู่ประมาณ 8,000 คน ส่วนสมาชิกกลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มผู้ที่ศรัทธาต่อชมรมมังสวิรัต ซึ่งเฮกิลลา-โฮร์นเชื่อว่ามีอยู่อีกหลายหมื่นคน

สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาก็จะพยายามทำการประมาณการจำนวนสมาชิกของชาวอโศกเช่นกันโดยใช้ข้อมูลจากหนังสือเครือข่ายชุมชนชาวอโศกที่ได้มีการรวบรวมข้อมูลของกลุ่มญาติธรรม ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ของชาวอโศกขึ้นมาโดยเครือข่ายชุมชนชาวอโศกเป็นครั้งแรกในช่วงปี พ.ศ. 2543 เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้รับก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่อีกไม่น้อยไม่ว่าจะเป็นปัญหาการนับจำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่มหรือองค์กรซ้ำซ้อนกัน ปัญหาไม่มีข้อมูลของกลุ่มญาติธรรมบางกลุ่ม (ในการประมาณการผู้ศึกษาจะถือว่ากลุ่มญาติธรรมกลุ่มนั้นมีสมาชิกอยู่ประมาณ 5 คนเป็นอย่างน้อยแทน) และปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือในกรณีที่เป็นข้อมูลของชุมชนชาวอโศก ไม่ได้มีการแบ่งแยกจำนวนสมาชิกชุมชนตามฐานะไว้เลย ทำให้การประมาณการไม่มีรายละเอียดเท่าที่ควร

ในการประมาณการ ผู้ศึกษาได้แบ่งชาวอโศกออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน โดยกลุ่มแรกคือกลุ่มชาวอโศกที่เป็นแกนหลัก ประกอบด้วยสมณะ สามเณร ลิกขมาตุ ผู้เตรียมบวช ปะ คนวัด ชาวชุมชน กรรมการและเจ้าหน้าที่ขององค์กรหลักส่วนกลาง รวมทั้งนักเรียนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วยังไม่ถือว่านักเรียนเป็นชาวอโศกโดยแท้จริงก็ตาม การประมาณการเริ่มต้นจากชุมชนสันติอโศก แต่เนื่องจากที่นี่ไม่มีหมู่บ้านจึงนับรวมเฉพาะสมณะ สามเณร ลิกขมาตุ ผู้เตรียมบวช คนวัด และนักเรียนรวมแล้วมีประมาณ 140 ขณะที่องค์กรส่วนกลางซึ่งตั้งอยู่ที่นี้ทั้งหมดมีจำนวนสมาชิกที่เป็นกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ประจำประมาณ 128 คน ส่วนชุมชนปฐมอโศกมีจำนวนสมาชิกชุมชน 378 คน ชุมชนศาลิอโศกมีจำนวนสมาชิก 163 คน ชุมชนสีมาอโศกมีจำนวนสมาชิก 130 คน ชุมชนศิระะอโศกมีจำนวน 326 คน ชุมชนราชธานีอโศกมีจำนวน 210 คน ชุมชนภูพาน้ำมีจำนวนสมาชิกประมาณ 50 คน และชุมชนทักษิณอโศกมีจำนวนสมาชิกประมาณ 30 คน ดังนั้น เมื่อรวมกันแล้วจะมีชาวอโศกที่เป็นกลุ่มแกนหลักจำนวนประมาณ 1,287 คน

ส่วนชาวอโศกกลุ่มที่สองคือกลุ่มสมาชิกผู้แข่งขันซึ่งหมายถึงสมาชิกกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกกลุ่มต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ เริ่มจากกลุ่มญาติธรรมที่สังกัดอยู่กับชุมชนสันติอโศกที่มีอยู่ประมาณ 20 กลุ่ม มีสมาชิกประมาณ 892 คน ส่วนกลุ่มญาติธรรมที่สังกัดชุมชนปฐมอโศกมีอยู่ 13 กลุ่ม (ไม่รวมกลุ่มทักษิณอโศกที่แยกไปตั้งเป็นชุมชนทักษิณอโศกแล้ว) มีจำนวนสมาชิกประมาณ 197 คน กลุ่มญาติธรรมที่สังกัดชุมชนศาลิอโศกมี 11 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกประมาณ 160 คน กลุ่มญาติธรรมที่สังกัดชุมชนสีมาอโศกมีอยู่ 10 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกประมาณ 468 คน กลุ่มญาติธรรมที่สังกัดชุมชนศิระะอโศกมีอยู่ 7 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกประมาณ 149 คน กลุ่มญาติธรรมที่สังกัดชุมชนราชธานีอโศกมีอยู่ 2 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกประมาณ 45 คน และกลุ่มญาติ

ธรรมที่สังกัดชุมชนภูผาฟ้ามีอยู่ 8 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกประมาณ 210 คน ดังนั้นโดยรวมแล้ว เครือข่ายชาวอโศกก็จะมีสมาชิกผู้แข่งขันอยู่ด้วยกันทั้งหมด 71 กลุ่ม จำนวนสมาชิกประมาณ 2,121 คน

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าโดยรวมแล้วจะมีชาวอโศกที่เป็นแกนนำและสมาชิกที่เข้าร่วมกับ หมู่กลุ่มสมัครสมาชิกประมาณ 3,400 คนเศษ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณายอดพิมพ์ครั้งละ ประมาณ 9,000 เล่ม ของวารสาร “สารอโศก” ซึ่งเป็นสิ่งตีพิมพ์ที่มีเป้าหมายสำหรับชาวอโศกที่แข่งขันต่อการปฏิบัติธรรมแล้ว การประมาณการข้างต้นก็อาจจะเป็นการประมาณการที่ต่ำเกินไป ยังมีชาวอโศกอีกไม่น้อยที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกับหมู่กลุ่มที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นมา นอกจากนี้ในช่วงที่ผ่านมา เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ทำให้กระแสการพึ่งตนเองได้รับความสนใจมากขึ้นผนวกกับ กระแสการดูแลสุขภาพด้วยวิถีทางธรรมชาติที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ก็อาจเป็นไปได้ว่าชาวอโศกจะมีผู้สนับสนุนเพิ่มขึ้นอีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งแม้จะไม่ใช่อโศกโดยตรงแต่ก็เป็นกลุ่มที่เห็นด้วยกับแนวทางหลายอย่างที่ชาวอโศกกำลังผลักดันให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ชุมชนศิระชะอโคก

ผู้ศึกษาได้เลือกชุมชนศิระชะอโคกกรณีศึกษาเพื่อศึกษาถึงกระบวนการนำหลักคำสอนลงไปสู่การใช้ปฏิบัติจริงในชุมชนชาวอโคก ดังนั้นในบทนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอให้เห็นถึงความเป็นมาของชุมชนศิระชะอโคกตั้งแต่แรกเริ่ม และสมาชิกของชุมชนประกอบด้วยคนกลุ่มไหน มีลักษณะเช่นใด และมีกระบวนการเรียนรู้หลักคำสอนและนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตจริงอย่างไร ส่วนในตอนท้ายจะแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการจัดองค์กรและเครือข่ายของชุมชน ซึ่งการนำเสนอทั้งหมดนี้จะทำให้เข้าใจชุมชนชาวอโคกได้ดีขึ้น

3.1 พัฒนาการของชุมชน

ในบรรดาชุมชนชาวอโคกที่เป็นศูนย์กลางหลักในปัจจุบันถือได้ว่าชุมชนศิระชะอโคกเป็นชุมชนที่เก่าแก่ที่สุด ผู้ศึกษาได้จัดแบ่งพัฒนาการของชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มออกเป็น 2 ช่วงด้วยกัน โดยช่วงแรกเป็นช่วงการตั้งพุทธสถานที่มีจุดเริ่มมาจากป่าสาธารณะมาก่อน ขณะที่ช่วงที่สองเป็นช่วงของการตั้งหมู่บ้านขึ้นมาควบคู่กับพุทธสถานจนกลายเป็นชุมชนศิระชะอโคกในปัจจุบัน

3.1.1 จากป่าช้าสาธารณะสู่พุทธสถาน

เดิมทีพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของพุทธสถานศิระชะอโคกในปัจจุบันนั้นเป็นพื้นที่ป่าสาธารณะที่ชาวบ้านในแถบนี้ใช้เป็นป่าช้า ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 จึงได้เริ่มมีความพยายามจัดตั้งวัดมาโดยมีการปลูกสร้างกุฏิหลังเล็ก ๆ และศาลาเพื่อแสดงธรรมสำหรับอาจารย์พัน กนโกซึ่งเป็นพระสายธรรมยุติจากบ้านชำตาโตงจะได้ใช้เป็นที่พักบ่าเพ็ญธรรมในป่านี้ แต่แล้วในปี พ.ศ. 2513 พระอาจารย์พันก็ต้องถอนตัวออกไปจำพรรษาที่อื่นเพราะเกิดความขัดแย้งกับพระสายมหานิกายซึ่งอยู่ที่วัดในหมู่บ้านกระแซงนั่นเอง ทำให้พื้นที่ป่าสาธารณะแห่งนี้ถูกทิ้งร้างไปนานถึง 4 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าวก็มีชาวบ้านเข้ามาบุกเบิกแผ้วทางเพื่อใช้เป็นที่ทำกินจนพื้นที่ป่าจำนวนร้อยละ 40 ไร่เศษเท่านั้น

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้นก็ยังมีชาวบ้านกระแซงกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจในทางพุทธศาสนา ได้มีโอกาสศึกษาคำสอนของชาวอโคกจากหนังสือและสิ่งพิมพ์ของชาวอโคกที่ได้แพร่มาถึง

วัดในหมู่บ้านจนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา บางคนก็ได้เริ่มปฏิบัติธรรมตามแนวทางของชาวอโศกด้วยตนเอง เช่น การทานอาหารมังสวิรัตินึ่งเพียง 1 มื้อใน 1 วันเท่านั้น (เอกามังสวิรัตินึ่ง) และในช่วงปี พ.ศ. 2516 กลุ่มชาวบ้านข้างต้นที่มีความศรัทธาในคำสอนของชาวอโศกจำนวน 3 คน อันประกอบด้วยอาจารย์ดี ชัยสนอง นายธนิต อยู่โพธิ์ และนายอ่อนสา สัมมาทาน ก็ได้ตัดสินใจเดินทางไปยังวัดอโศกอารามเพื่อพบกับสมเด็จพระโพธิรักษ์และหมู่กลุ่มชาวอโศกเป็นครั้งแรก พร้อมกับขออยู่ร่วมปฏิบัติธรรมด้วย จากนั้นภายในระยะเวลาไม่นานนัก นายธนิตก็ได้บวชเป็นพระอัครคหบดี และนายอ่อนสาบวชเป็นพระสันตจิตโต ส่วนอาจารย์ดีนั้นได้กลับมาปฏิบัติธรรมอยู่ที่บ้านและรอการกลับมาของพระทั้ง 2 รูป ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นผู้บุกเบิกทำให้เกิดพุทธสถานศิระชะอโศกขึ้นมา

ในปี พ.ศ. 2517 หลังจากที่พระทั้ง 2 รูปข้างต้นได้อยู่ศึกษาปฏิบัติธรรมที่แดนอโศกเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปีแล้วก็ได้กลับมาโปรดเยี่ยมญาติโยมที่บ้านกระแซงและได้พักจำพรรษาอยู่บริเวณพื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้านนั่นเอง พร้อมกับได้แสดงธรรมสั่งสอนชาวบ้านตามแนวทางที่ได้ไปศึกษามาจนกระทั่งมีผู้เลื่อมใสศรัทธาจำนวนหนึ่ง จนกระทั่งในช่วงปลายปี พ.ศ. 2517 พระทั้ง 2 รูปก็ได้ร่วมกับกลุ่มผู้ศรัทธาในแนวทางของชาวอโศกดังกล่าวจัดตั้งพื้นที่ป่าสาธารณะขึ้นเป็นวัด เรียกว่า “วัดอโศกกระแซงใหญ่” แต่ชาวบ้านทั่วไปมักเรียกกันว่า “วัดป่าช้า” มากกว่า วัดเริ่มมีกิจกรรมต่าง ๆ เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้นในปี พ.ศ. 2518 และเป็นปีแรกที่มีพระชาวอโศกจากส่วนกลางมาอยู่ร่วมจำพรรษาด้วยอีก 1 รูป รวมทั้งหมดเป็น 3 รูปด้วยกัน นอกจากนี้ก็ยังมีกลุ่มผู้สนใจ เช่น พระ สามเณร แม่ชี จากภายนอกเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมด้วย กิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่นั้นนอกจากการทำวัตรเช้าเย็น และแสดงธรรมตามปกติแล้วก็ยังมีการริเริ่มจัดงานอบรมธรรมสติปัญญาฐาน 4 ขึ้นเป็นครั้งแรกอีกด้วย งานอบรมธรรมนี้จัดอยู่ได้ 2 ปี ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นงานปลูกเสกพระแท่น ๆ ของพุทธครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2520 และยังคงจัดอย่างต่อเนื่องมาทุกปีจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2518 ก็ได้เกิดมีเหตุการณ์ที่ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชาวอโศก นั่นก็คือการที่สมเด็จพระโพธิรักษ์ได้ประกาศแยกตัวจากการปกครองของมหาเถรสมาคมมาจัดการดูแลกันเอง ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวก็ได้ส่งผลกระทบต่อมายังวัดอโศกกระแซงใหญ่ด้วยเช่นกัน เพราะอย่างน้อยที่สุดแล้วก็เป็นผลทำให้ต้องเปลี่ยนชื่อเรียกจากวัดมาเป็นธรรมสถานโดยสมเด็จพระโพธิรักษ์เป็นผู้ประกาศให้ชื่อว่า “ธรรมสถานเกศอโศก” ในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2519 แต่พอวันรุ่งขึ้นก็ได้มีการเปลี่ยนอีกครั้งหนึ่งเป็น “ธรรมสถานศิระชะอโศก” ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อของจังหวัดศรีสะเกษอันเป็นที่ตั้งไปด้วยในตัวต่อมาในภายหลังจึงได้รับการยกระดับเป็นพุทธสถาน เรียกว่า “พุทธสถานศิระชะอโศก” ในปี พ.ศ. 2523

ในยุคแรกพุทธสถานศิระะอโคกได้รับการกล่าวขวัญถึงในหมู่ชาวอโคกด้วยกันในแง่ของ ความเงียบสงบ ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ตลอดจนความยากลำบากในการชีวิต ซึ่งเป็นผลมาจาก สภาพแวดล้อมที่ส่วนใหญ่ยังคงสภาพเป็นป่าจริง ๆ น้ำกินน้ำใช้ที่ต้องตักขึ้นมาจากบ่อ ไฟฟ้าก็ยังมี ไม่มากนัก ในยามหน้าฝน ฝนก็ตกชุกอากาศชื้น ตามที่อยู่อาศัยก็จะมีสัตว์เล็กสัตว์น้อย เช่น มด ปลวก ไล่เดือน ตะขาบหรือแมงกระตังงูเข้ามารบกวนมาก ในยามหน้าหนาวอากาศก็หนาวมากจน สมณะบางรูปถึงกับต้องลงมานอนกับพื้นดินเพื่อขอไออุ่นแก่หนาวก็มี อย่างไรก็ตาม ในหน้าร้อน แม้ว่าอากาศโดยทั่วไปจะร้อนและแห้งแต่ก็ไม่ร้อนจนเกินไปนักเพราะมีป่าไม้ที่ให้ความร่มรื่นช่วย บรรเทา นอกจากนี้แล้วในด้านอาหารการกินก็มีความยากลำบากไม่น้อยเพราะในเวลานั้นกลุ่ม ญาติธรรมที่เลื่อมใสศรัทธาก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก อาหารที่รับประทานส่วนใหญ่จึงต้องอาศัยที่ได้ จากการบิณฑบาตซึ่งโดยมากก็มักจะเป็นข้าวเปล่า ส่วนกับข้าวก็มีแจ่วบองหรือเสื่อร้องไห้เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีฐานะยากจนรวมประกอบกับยังประกอบอาหารมังสวิรัตินั้นไม่เป็น และแม้ว่า จะมีการสร้างโรงครัวเล็ก ๆ ขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่ก็ยังใช้เป็นที่เตรียมอาหารที่ปรุงมาแล้วจากที่อื่น เพื่อนำขึ้นถวายพระเท่านั้นยังไม่ได้ใช้เพื่อประกอบอาหารเองทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีญาติ ธรรมบางคนมักจะนำอาหารมาถวายที่พุทธสถานเป็นประจำโดยเฉพาะโยมถ้ำ สิงห์คำซึ่งเป็นญาติ ธรรมจากตัวอำเภอกันทรลักษ์ที่จะคอนอาหารมาถวายเสมอทุกวัน จนถึงกับมีการกล่าวล้อกันว่า “บรรดาพระจะยังไม่ลงศาลาจนกว่าโยมถ้ำจะมาถึง” ที่เดียว เรื่องเล่าอีกเรื่องหนึ่งที่มักจะได้รับ การหยิบยกขึ้นมาพูดถึงอยู่เสมอเพื่อแสดงให้เห็นถึงความขาดแคลนของพุทธสถานศิระะอโคกในตอน นั้น ก็คือเรื่องที่ต้องแบ่งกล้วยน้ำว่าเพียง 1 ใบ ออกเป็นชิ้น ๆ ถึง 4 ชิ้น เพื่อที่จะสามารถแบ่งให้ กับเด็ก ๆ ในแถบนั้นที่มักจะทำตามพระมาร่วมกินข้าวในตอนเช้าอยู่เสมอให้ได้กินกันอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม จากความยากลำบากในการใช้ชีวิตที่กล่าวมาข้างต้นนี้เองที่ทำให้พุทธสถานแห่งนี้มี ความเหมาะสมแก่การฝึกฝนตนเองของผู้ต้องการปฏิบัติธรรม ดังจะเห็นได้จากการที่พุทธสถานมัก จะมีพระชาวอโคกจากกรุงเทพฯ มาพักปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ

นอกจากปัญหาความยากลำบากขาดแคลนในการกินการอยู่แล้ว พุทธสถานศิระะอโคก ในยุคนั้นยังต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งไม่เข้าใจจากชุมชนรอบข้างไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาเรื่องหลักคำสอนและวัตรปฏิบัติที่แตกต่างไปจากวัดทั่วไป หรือปัญหาที่ดินสาธารณะซึ่งเป็น ที่ตั้งของพุทธสถานที่มีชาวบ้านบางกลุ่มต้องการนำไปใช้ประโยชน์ในทางอื่นและมีความพยายาม หาทางขับไล่พระชาวอโคกให้ออกไปจากพื้นที่ ตลอดจนปัญหาร้ายแรงที่มีการมองว่าพระชาวอโคก เป็นพระคอมมิวนิสต์เพราะชาวบ้านเห็นว่ามักจะมีพระหนุ่ม ๆ จากกรุงเทพฯ แวะเวียนไปมาอยู่ เสมอรวมทั้งการที่ภายในพุทธสถานเองก็มีกิจกรรมหลายอย่างที่ถูกรบกวนอย่างสงสัย เช่น การเทศน์

และร่วมปฏิบัติธรรมกันในตอนกลางคืน ซึ่งจากความสงสัยดังกล่าวเป็นผลทำให้มีการส่งสายสืบจากทางการเข้ามาตรวจสอบทั้งที่วัดและที่บ้านของญาติธรรมบางคน

ในยุคแรก กิจกรรมต่าง ๆ ของสมณะยังคงเป็นการเทศน์แสดงธรรม การอบรมสั่งสอน การรับกิจนิมนต์จากญาติธรรมเนื่องในบางโอกาสแต่ส่วนใหญ่แล้วก็เพื่อมุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อลดละกิเลสของตนเป็นหลัก ส่วนกลุ่มญาติธรรมก็จะยังคงเป็นไปในลักษณะมาพุทธสถานเพื่อทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรม และมีโอกาสช่วยเหลืองานของพุทธสถาน เช่น การลงแขกปลูกต้นไม้ ปรับพื้นที่ หรืองานก่อสร้างเท่านั้น โดยเฉพาะในวันพระหรือวันหยุดเสาร์อาทิตย์ที่จะมีญาติธรรมมามากกว่าทุกวัน อย่างไรก็ตาม ก็มีญาติธรรมบางคนที่ต้องการปฏิบัติธรรมเข้มข้นมากขึ้นก็มาพักประจำอยู่ในพุทธสถานด้วยเช่นกัน โดยที่ในปี พ.ศ. 2523 มีญาติธรรมในลักษณะนี้ประมาณ 6-7 คน

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2524-2525 สมณะจึงเริ่มมีกิจนิมนต์ภายนอกมากขึ้นเพราะต้องไปร่วมงานของกองทัพธรรมมูลนิธิที่ตระเวนจัดการอบรมธรรมขึ้นทั่วประเทศ ขณะที่ภายในพุทธสถานเองก็มีกิจกรรมสำคัญกิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้นด้วย นั่นก็คือเริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มนักเรียนพุทธธรรมวันอาทิตย์ที่เรียกว่า “กลุ่มแซงแซวน้อยเรียนธรรม” ขึ้นมา โดยที่ได้กลุ่มนี้จะเป็นลูกหลานของญาติธรรมที่ติดตามผู้ปกครองมาพุทธสถาน รวมทั้งเด็ก ๆ จากแถบบ้านกระแจะเองที่มักจะมาวิ่งเล่นในพุทธสถาน ญาติธรรมบางคนจึงคิดที่จะจัดกิจกรรมขึ้นมาเพื่อไม่ให้เด็กไปรบกวนการปฏิบัติธรรมผู้ใหญ่ ต่อมากิจกรรมเด็กนักเรียนกลุ่มนี้ก็ได้พัฒนาเป็นกลุ่มนักเรียนการศึกษาออกโรงเรียนกลุ่มพุทธธรรมแซงแซวที่มีการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาในภายหลัง

ในช่วงปี พ.ศ. 2526-2528 ภายใต้การชี้แนะแนวทางโดยพระเถระจิตโตซึ่งเป็นกันเฒ่าใหญ่ในเวลานั้น อาจกล่าวได้เป็นช่วงปีที่มีการวางรากฐานให้กับหมู่บ้านซึ่งกำลังจะเกิดขึ้นในเวลาต่อมา ทั้งนี้เพราะท่านเป็นผู้ชักนำชี้แนะให้แก่กลุ่มญาติธรรมทั้งหลายในการทำกิจกรรม การศึกษา ตลอดจนกิจกรรมที่สำคัญอื่น ๆ ตามมาอีกมาก กล่าวคือในด้านกิจกรรมท่านสนับสนุนให้มีการปลูกพืชผักการทำสวนครัวในเขตพุทธสถานเพื่อกินใช้เองให้มากขึ้น ในด้านการศึกษาท่านสนับสนุนการทำกิจกรรมกลุ่มนักเรียนพุทธธรรมที่ได้มีการริเริ่มทำมาก่อนอยู่แล้วให้มีความต่อเนื่องและเป็นกิจจะลักษณะมากขึ้น ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้กับเด็กที่อยากมาอยู่ประจำสามารถมาพักค้างในพุทธสถานเพื่อพัฒนาตัวเองให้มีความดียิ่งขึ้นได้ นอกจากนี้ก็ได้มีการจัดหลักสูตรอบรมเด็กขึ้นมาเป็นครั้งแรก โดยรับสมัครเด็ก ๆ มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรมกันเป็นเวลา 7 วัน เป็นต้น ส่วนในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ก็มีนโยบายสร้างมนุษยสัมพันธ์กับชาวบ้านกระแจะที่อยู่ข้างพุทธสถานโดยการหมั่นออกไปเยี่ยมเยียนญาติธรรมในหมู่บ้านเมื่อมีโอกาสซึ่งจะได้สัมพันธ์กับ

เพื่อนบ้านของญาติธรรมไปด้วยในตัว มีการประสานงานจัดตั้งกลุ่มเยาวชนหนุ่มสาวบ้านกระแซง ขึ้นมาซึ่งนอกจากจะจัดให้มีการเรียนหนังสือในช่วงค่ำของวันพุธ วันเสาร์และอาทิตย์แล้วยังมีการ ลงแขกทำงานกิจกรรมธรรมชาติเมื่อได้ผลผลิตมากก็นำมาแบ่งกัน ส่วนที่เหลือบางส่วนก็นำไปขาย เพื่อนำมาเป็นทุนในการทำกิจกรรมของกลุ่มและร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป นอกจากนี้ ก็มีการรับซื้อข้าวกล้องที่ชาวบ้านตำเองด้วยเพื่อเป็นการสนับสนุนรายได้และอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ ดั้งเดิมไว้

ถึงแม้ว่าในช่วงเวลานั้นจะมีการจัดตั้งชุมชนปฐมอโคกขึ้นแล้วในปี พ.ศ. 2527 ที่พุทธ สถานศิระะอโคกเองก็มีญาติธรรมหลายคนมาขออนุญาตสร้างบ้านเรือนอยู่ติดกับพุทธสถาน แต่ ทางฝ่ายพระท่านเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาและไม่อยากให้รีบร้อนเกินไปทั้งนี้เพราะต้องการรอดูความ เป็นไปของชุมชนปฐมอโคกเสียก่อนว่าจะเป็นอย่างไบบ้าง อย่างไรก็ตามท่านก็สนับสนุนให้กลุ่ม ญาติธรรมซื้อที่ดินที่อยู่ติดกับพุทธสถานมอบให้กับส่วนกลางไว้ก่อนเพื่อรอระยะเวลาที่เหมาะสม

3.1.2 จากหมู่บ้านพุทธธรรมสู่ชุมชนศิระะอโคก

ในปี พ.ศ. 2529 เมื่อทั้งฝ่ายพุทธสถานและกลุ่มญาติธรรมมีความพร้อมมากขึ้น กระบวนการ จัดตั้งหมู่บ้านจึงเกิดขึ้นได้ดีที่สุด โดยเริ่มต้นจากกลุ่มแกนนำได้ทำการซื้อที่ดินติดกับพุทธสถาน ทางทิศเหนือจำนวน 8 ไร่ 3 งาน จากนั้นจึงนำมาจัดสรรขายให้กับญาติธรรมที่สนใจเพื่อมาปลูก สร้างบ้านเรือนใกล้กับพุทธสถาน โดยการแบ่งที่ดินออกเป็นแปลง ขนาด 50 ตารางวา จำนวน 64 แปลงด้วยกัน หมู่บ้านที่สร้างขึ้นใหม่นี้มีชื่อเรียกกันว่า “หมู่บ้านพุทธธรรม” โดยมีการกำหนดข้อตกลง ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่สำคัญก็คืออย่างน้อยต้องถือศีล 5 ละอบายมุขและรับประทาน อาหารมังสวิรัตได้เป็นอย่างดี

จนกระทั่งในช่วงปลายปี พ.ศ. 2529 เมื่อบ้านกลุ่มแรกจำนวน 3 หลังสร้างเสร็จสมบูรณ์ก็มี ญาติธรรมและครอบครัวเริ่มเข้ามาอยู่ จึงเป็นผลทำให้ชุมชนศิระะอโคกกลายเป็นชุมชนชาว อโคกที่สมบูรณ์ที่มีทั้งพุทธสถานและหมู่บ้านตั้งเคียงคู่กัน ขณะเดียวกันในปีนี้กลุ่มญาติธรรมก็ได้ ร่วมกันลงแขกทำนาในที่ดินของญาติธรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อมอบข้าวทั้งหมดให้เป็นส่วนกลาง ของหมู่บ้านด้วย ในปี พ.ศ. 2530 เมื่อบ้านหลังอื่น ๆ ปลูกสร้างแล้วเสร็จเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ญาติธรรม อื่นหลายคนก็เริ่มทยอยกันเข้ามาอยู่มากขึ้นแต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก จนกระทั่งสิ้นปีมีบ้านเรือน อยู่ประมาณ 22 หลัง ในปีนี้มีการสร้างโรงครัวกลางที่เดิมอยู่ในเขตพุทธสถานขึ้นมาใหม่ในเขตหมู่ บ้าน สร้างยุ้งข้าวและศาลาพยาบาลเพื่อเป็นที่พักผ่อนของคนป่วยและคนชรา รวมทั้งมีการซื้อที่ดินบ้าน กอกไว้เป็นนาส่วนกลางของชุมชนเป็นที่แห่งแรก อย่างไรก็ตาม ความเป็นอยู่ของชุมชนในช่วงนั้นก็

ไม่ค่อยจะดีนัก เพราะไม่มีรายได้เป็นของตนเองยังต้องอาศัยจากการบริจาคของญาติธรรมด้วยกันเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงต้องมีการเร่งพัฒนาอาชีพและการทำงานของชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2531 จึงมีการทำนารวมชาติตามแนวทางของฟูกูโอะร่วมกันอย่างจริงจังเป็นปีแรก ส่วนการทำกิจกรรมสวนครัวในเขตชุมชนก็มีการเร่งรัดพัฒนาให้มีความจริงจังมากขึ้นจากที่มีอยู่แล้วแต่เดิมในเขตพุทธสถานและขยายมาสู่เขตหมู่บ้าน

พัฒนาการของหมู่บ้านนับจากช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2534 อาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาของการพัฒนาอาชีพและการทำงาน เพราะเป็นช่วงเวลาของการสร้างงาน สร้างผลผลิต สร้างรายได้ขึ้นมา กล่าวคือในปี พ.ศ. 2531 นอกจากจะมีการทำนารวมชาติอย่างจริงจังเป็นปีแรกแล้ว ก็ยังมีการเริ่มทำโรงเห็ด การตั้งร้านน้ำใจ รวมทั้งกองทุนสวัสดิการขึ้นมาแต่ก็ยังไม่เป็นรูปร่างมากนัก อย่างไรก็ตามในช่วงปี พ.ศ. 2531-2532 นั้นก็อาจถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชนเพราะมีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับชาวอโศกเกิดขึ้นต่อเนื่องกันหลายเหตุการณ์ โดยเหตุการณ์แรกเริ่มต้นเมื่อมีชาวอโศกส่วนหนึ่งได้ไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างแข็งขันกับพรรคพลังธรรมในเวลานั้น ส่งผลให้เกิดเงื่อนไขทางการเมืองที่ทำให้มีการรื้อฟื้นปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมณะโพธิรักษ์กับมหาเถรสมาคมที่มีมาอยู่ก่อนแล้วขึ้นมาดำเนินการใหม่อย่างจริงจัง จนกระทั่งสมณะโพธิรักษ์และนักบวชชาวอโศกทั้งหมดถูกจับดำเนินคดี ขณะเดียวกันการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวอโศกก็ถูกเพ่งเล็งจากทางการ ในส่วนของชุมชนศิระอโศกซึ่งมีชาวชุมชนและญาติธรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองครั้งดังกล่าวโดยเฉพาะมีญาติธรรมหลายคนได้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรในนามพรรคพลังธรรมด้วย นอกจากนี้ชาวชุมชนเองก็ออกไปช่วยหาเสียงกันอย่างขันแข็ง เมื่อมีเหตุการณ์การดำเนินคดีดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นจึงก่อให้เกิดความระส่ำระสายในหมู่ชาวชุมชนและญาติธรรมเป็นอย่างมาก จนเกิดสภาพวิกฤตว่าชุมชนจะอยู่รอดหรือไม่ ชาวชุมชนหรือญาติธรรมหลายคนที่หวาดกลัวก็ได้ออกไปจากชุมชนในช่วงนี้เอง

อย่างไรก็ตาม ในอีกแง่หนึ่งของเหตุการณ์ดังกล่าวก็อาจถือเป็นการคัดเลือกสมาชิกของชุมชนได้อีกระดับหนึ่ง นั่นคือสมาชิกที่ไม่มีความศรัทธามั่นคงกับแนวทางชาวอโศกก็จะถูกรองออกไปจนกระทั่งเหลือเฉพาะกลุ่มที่มีความศรัทธามั่นคงแท้จริง ขณะเดียวกันผลจากเหตุการณ์นี้ก็ยังทำให้ชุมชนได้สมาชิกที่มีความรู้ความสามารถซึ่งหลายคนเป็นผู้ที่พลาดหวังจากการสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาอยู่ในชุมชนอย่างเป็นทางการเติมตัวอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นผลทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่เริ่มก่อร่างไว้ได้รับการสานต่อให้เป็นรูปร่างมากขึ้นและเป็นฐานรองรับในการพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นสามารถเห็นได้ในด้านการผลิตและอาชีพที่สามารถขยายพื้นที่ทางด้านกิจกรรมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โรงเห็ดที่ได้ริเริ่มตั้งขึ้นมาก่อนหน้าก็ประสบผล

สำเร็จได้รับผลผลิตมากเพียงพอบริโภคในชุมชนรวมทั้งมีส่วนเกินเหลือขายสู่ท้องตลาดสร้างรายได้ให้กับชุมชนเดือนละ 3-5 หมื่นบาท ส่วนร้านน้ำใจเมื่อขยายการให้บริการสู่ภายนอกมากขึ้นก็ประสบความสำเร็จมากในวันหนึ่ง ๆ สามารถมียอดขายถึง 5-6 หมื่นบาทซึ่งถือว่าสูงมากสำหรับร้านค้าเล็ก ๆ ที่อยู่ในชนบทและมีที่ตั้งไม่ติดกับถนนใหญ่ด้วยซ้ำไป ทั้งสองกิจการได้กลายเป็นช่องทางหลักที่สร้างรายได้เป็นตัวเงินของชุมชนนำไปสร้าง พัฒนาและขยายกิจการอื่น ๆ ของชุมชนที่เพิ่งจะเริ่มต้นให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2533 ชุมชนก็สามารถจัดระบบการอบรมเยาวชนโดยการตั้งกลุ่มนักเรียนพุทธธรรมแข่งแข่งทำการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาภายใต้หลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียนได้เป็นผลสำเร็จ ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ชุมชนก็มีกิจการชมพุดมุนไพรเพิ่มขึ้นมาเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง ขณะเดียวกันในช่วงปลายนี้ก็มีคนเริ่มให้ความสนใจมาศึกษาดูงานที่ชุมชนกันบ้างแล้ว

เมื่อก้าวเข้าสู่ช่วงปี พ.ศ. 2535-2538 ชุมชนก็ถือว่าการเข้าสู่ช่วงของการ “มีอยู่มีกิน” ทั้งนี้เพราะดอกผลจากการลงแรงกายแรงใจบุกเบิกอาชีพการงานในยุคก่อนหน้าได้ทำให้ปัญหาเรื่องปากท้องและความขาดแคลนอดตัดต่าง ๆ ได้หมดไป ในช่วงนี้จึงเป็นช่วงของการพัฒนาและขยายกิจการให้มั่นคงแข็งแรงมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 2535 ชุมชนได้ทำการย้ายร้านน้ำใจออกมาอยู่ข้างนอกด้านหน้าชุมชนหลังจากที่มีการตั้งปั้มน้ำมันขึ้นมาก่อนหน้านี้แล้วด้วย ซึ่งยิ่งทำให้ความคึกคักของร้านน้ำใจนั้นมีมากจนรายได้ในบางวันสูงถึง 1 แสนบาททีเดียว ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ก็มีการจัดตั้งโรงสีของชุมชนขึ้นมาเป็นผลสำเร็จหลังจากที่ก่อนหน้านี้ได้มีการตั้งโรงสีขนาดเล็ก และปี พ.ศ. 2537-2538 ชุมชนก็สามารถสร้างศาลาโถงคุณที่อาจถือได้ว่าเป็นอาคารขนาดใหญ่หลังแรกสำหรับใช้ในการศึกษาโดยเฉพาะได้ ขณะเดียวกันก็เริ่มสานต่องานใหม่ในด้านเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพาการรักษายาบาลและการผลิตยาสมุนไพร เช่น อโรคยาศาลาและบ้านยาดีซึ่งได้เริ่มมาแล้วบางส่วนในยุคก่อนหน้าเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2538 ชุมชนได้ทำการซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นอีก 5 ไร่เพื่อสร้างคุ่มคำพุทธขึ้นมารองรับสมาชิกใหม่ที่มีความมั่นใจและเข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนในชุมชนมากขึ้นด้วย

เมื่อเข้าสู่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ขณะที่สังคมภายนอกเริ่มประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจนั้น ชุมชนศีระะอโคกกลับถือว่าเป็นช่วงเวลาของการเริ่มต้นการ “อยู่ดีมีสุข” เพราะชุมชนเห็นว่าชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้แล้วอย่างเพียงพอ และในปีนี้ชุมชนก็สามารถขออนุญาตจัดตั้งเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายจากกระทรวงมหาดไทยได้ รวมทั้งจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาอย่างเป็นทางการคือโรงเรียนสัมมาสิกขาศีระะอโคกซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับ ป.1-ม.6 หลังจากที่มีการเรียนการสอนมาก่อนแล้วในระบบการศึกษานอกโรงเรียน ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 จึง

เปิดโรงเรียนสามมาอาชีวะศรีระอโคกที่เปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เพิ่มขึ้นอีกโรงเรียนหนึ่ง โดยที่โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนถือว่าเป็นโรงเรียนเอกชนการกุศลตามพระราชบัญญัติการศึกษาเอกชน มาตรา 15(3) นักเรียนจะกินอยู่ประจำที่โรงเรียน โดยไม่มีเก็บค่าเล่าเรียน ค่ากินอยู่ ค่าอุปกรณ์การศึกษา และค่ารักษาพยาบาลต่าง ๆ เพราะชุมชนจะเป็นผู้รับผิดชอบเองทั้งหมด และในช่วงเวลานี้เองที่ชุมชนศรีระอโคกเริ่มได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐบาลและเอกชนจากภายนอกเพื่อนำมาพัฒนากิจการของชุมชนให้เป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2542 กลุ่มภคิกรวมไร้สารพิษซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านภายนอกที่ได้ทำกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมด้านวัตถุพิษสมุนไพรร่วมกับชุมชนศรีระอโคกจนสามารถจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้นได้ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2541 ก็สามารถขอรับงบประมาณสนับสนุนจำนวน 10.5 ล้านบาท จากโครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วน (SIF Menu 5) สำนักงานการกองทุนเพื่อสังคมได้โดยมีชุมชนศรีระอโคกเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งผลจากการทำงานร่วมกับกลุ่มภคิกรวมไร้สารพิษและกลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการดังกล่าวนี้ได้ทำให้กิจการงานของชุมชนศรีระอโคกสามารถขยายกว้างขวางออกไปอีกมาก ขณะเดียวกันก็เป็นการดึงคนที่เข้าร่วมกับโครงการได้มีโอกาสเข้ามาสัมผัสกับการทำงานของชุมชนมากยิ่งขึ้นเช่นกันดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันที่ชุมชนศรีระอโคกมีอาคารใหม่หลายแห่งกำลังได้รับการก่อสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับกับงานในอนาคต ขณะเดียวกันก็มีผู้คนมาศึกษาดูงานยังชุมชนเป็นจำนวนมากในแต่ละเดือน

โดยสรุป จากพัฒนาการของชุมชนศรีระอโคกพบว่าในช่วงแรกตั้งแต่มีการเริ่มสร้างวัดขึ้นมาจนถึงปี พ.ศ. 2528 นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงของการเผยแพร่แนวคิด อุดมการณ์ ความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งระดมพลังของกลุ่มญาติธรรมให้เป็นกลุ่มก้อนพร้อมทั้งมาร่วมฝึกฝนพัฒนาตนเองร่วมกันให้เป็นไปในทางเดียวกันเสียก่อน จากนั้นเมื่อมีความพร้อมในระดับหนึ่งแล้วจึงเข้าสู่ช่วงพัฒนาการที่สองของชุมชนที่มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นมาในปี พ.ศ. 2529 เพื่อให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็งมากขึ้น จนสามารถเป็นฐานในการขยายสู่กิจกรรมอื่น ๆ ตามมาอีกมากมายในภายหลัง

3.2 ลักษณะทางกายภาพ

3.2.1 ที่ตั้ง เนื้อที่ และการใช้ประโยชน์

ในปัจจุบัน หมู่บ้านศรีระอโคกเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการรับรองถูกต้องตามกฎหมายแล้วโดยถือว่าเป็นหมู่ที่ 15 ตำบลกระแซง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยที่การเดินทางไปยังชุมชนสามารถทำได้โดยสะดวก เพราะเมื่อเดินทางไปตามทางหลวงระหว่างตัวจังหวัดศรีสะเกษไปยัง

รูปภาพ 3.1 ที่ตั้งชุมชนศิระระอโคก

ชุมชนศิระระอโคก
บ้านกระแซง อ.กันทรลักษ์
จ. ศรีสะเกษ

อำเภอกันทรลักษ์ ก็จะมีพบวก่อนถึงตัวอำเภอประมาณ 5 ก.ม. จะมีทางแยกด้านขวามือเป็นถนนลาดยางเข้าไปยังบ้านกระแซงและหมู่บ้านอื่น ๆ และเมื่อเดินทางไปตามเส้นทางนี้อีกเพียงแค่ว่าประมาณ 300 เมตรก็จะพบชุมชนศิระะอโคกอยู่ด้านขวามือ ขณะที่ฝั่งตรงข้ามจะเป็นที่ทำกาารองค์การบริหารส่วนตำบลกระแซง (ดูรูปภาพ 3.1)

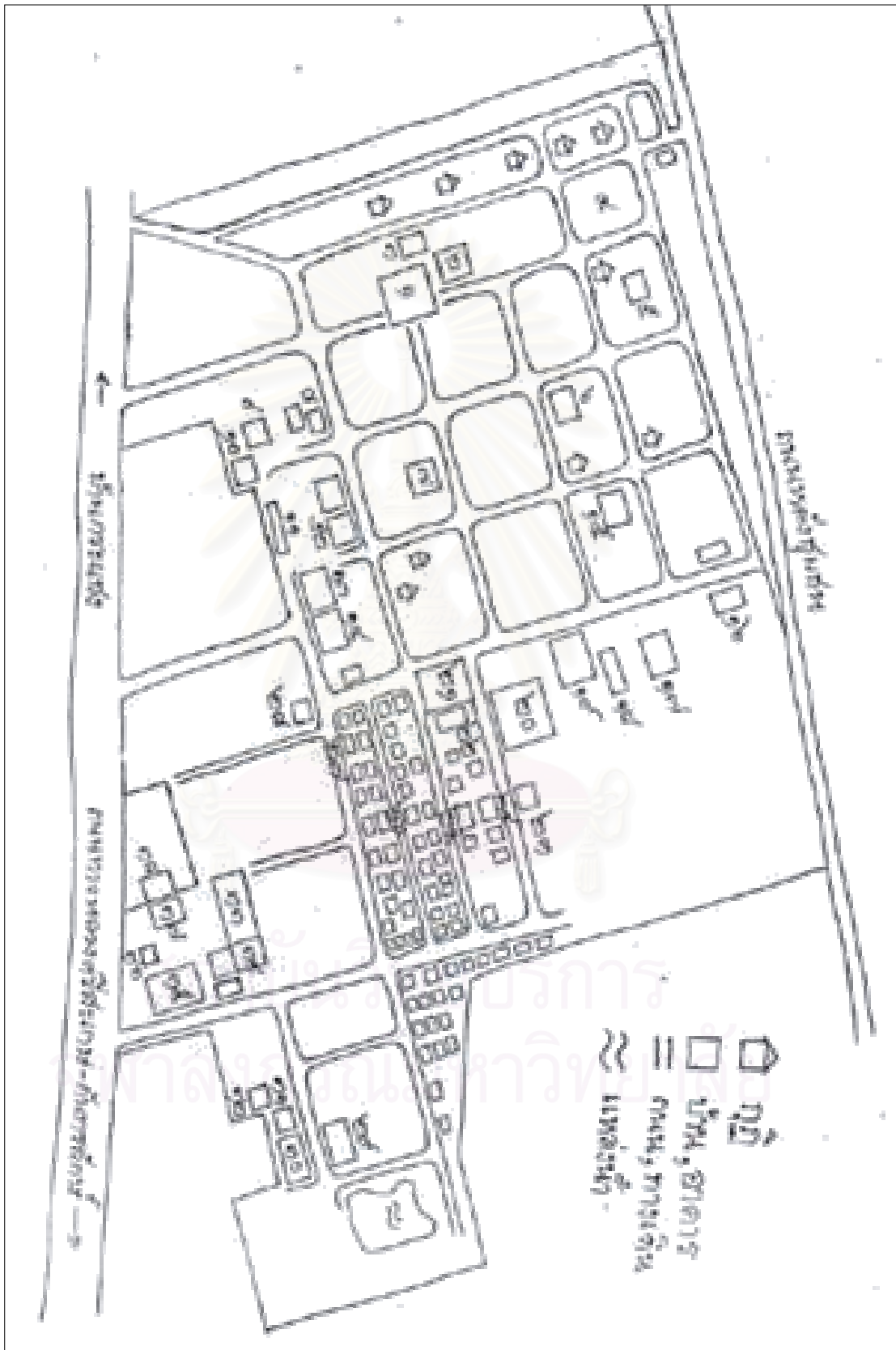
เมื่อพิจารณาเฉพาะพื้นที่หมู่ 15 นั้น พบว่าชุมชนศิระะอโคกประกอบด้วยพื้นที่หลักอยู่ 2 ส่วนด้วยกันคือส่วนที่เป็นพุทธสถานซึ่งเป็นเขตที่พักของสมณะและคนวัดมีเนื้อที่ประมาณ 46 ไร่ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งเป็นหมู่บ้านซึ่งเป็นเขตที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนและนักเรียนมีเนื้อที่ประมาณ 77 ไร่ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ทางกายภาพสามารถแสดงให้เห็นได้จากรูปภาพ 3.2 อย่างไรก็ตามชุมชนศิระะอโคกก็ยังมีที่ดินที่อยู่นอกเขตหมู่ที่ 15 อีกหลายแปลง ทั้งที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชนหรือไกลออกไปอีกประมาณ 496 ไร่ ซึ่งเมื่อรวมแล้วทำให้ชุมชนมีพื้นที่ทั้งหมด 573 ไร่ โดยที่ยังไม่รวมพื้นที่พุทธสถานเข้าไปด้วยเพราะถือว่าเป็นพื้นที่ป่าสาธารณะ นอกจากพื้นที่ซึ่งเป็นที่กรรมสิทธิ์ของชุมชนโดยสมบูรณ์แล้ว ชุมชนยังมีที่นาและไร่ซึ่งญาติกรรมอนุญาติให้ชุมชนเข้าไปทำประโยชน์ได้อีกจำนวนหนึ่งมีพื้นที่รวมกัน 93 ไร่ ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงมีพื้นที่ที่สามารถเข้าทำประโยชน์ได้มากถึง 666 ไร่ด้วยกัน

สำหรับองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญของพุทธสถานศิระะอโคกซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของเขตพุทธสถาน ก็คือศาลาปลูกเสกฯ (๑) มีลักษณะเป็นอาคารโถงโล่งขนาดใหญ่ มีชั้นลอยส่วนหนึ่งจัดเป็นคลังเสียง ส่วนพื้นที่โถงล่างเป็นบริเวณสำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงธรรม การถวายภัตตาหาร ตลอดจนการประชุมต่าง ๆ ฯลฯ ส่วนโบสถ์ (๒) เพิ่งจะมีการก่อสร้างอยู่ใกล้ ๆ กันเป็นอาคารปูน 2 ชั้นเพื่อใช้เป็นที่ทำสังกรรมของหมู่สมณะในอนาคต ส่วนกุฏิสมณะหลังเล็ก ๆ กะทัดรัดสามารถเปิดโล่งได้ทั้ง 3 ด้านนั้นจะอยู่กระจัดกระจายเป็นจุด ๆ ไป ด้านหลังของศาลาปลูกเสกฯ ยังมีศาลาสมณะอาพาธ (๓) ซึ่งเป็นที่พักของสมณะที่เจ็บป่วยได้นอนพักเพื่อสามารถดูแลได้สะดวก สำหรับคนวัดและอาคันตุกะฝ่ายชายจะพักที่บ้านชาวหินฟ้า (๕) ส่วนคนวัดและอาคันตุกะฝ่ายหญิงจะพักที่บ้านชาวดิน (๖) แต่คนวัดหญิงบางส่วนจะพักที่กุฏิของฝ่ายหญิงก็ได้เช่นกัน ในเขตพุทธสถานยังมีสถานที่สำคัญอื่น ๆ อีก คือวิหารพระธาตุ (๑๓) ซึ่งบรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้าที่ได้รับแบ่งมาจากส่วนกลางเมื่อมีการสร้างพระวิหารพื้นที่พุทธสถานสันติอโคก ส่วนศาลาบรรพชนและพิพิธกรรมชาวหินฟ้า (๑๔) เป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับแสดงนิทรรศการการดำเนินชีวิตของชาวอโคกในภาพรวมทั้งหมด ลานชวนชวาย (๔) เป็นสถานที่จัดงานปลูกเสกฯ นอกจากนี้ก็ยังมีอาคาร เช่น ศาลาสันติธรรม (๗) ศาลาธรรมทายาท (๖) ห้องสมุด (๑๕)

โรงเห็ดอภัย (๑๒) และโรงจักร (๑๐) ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมของชาวชุมชนก็อยู่ในเขตพุทธสถานด้วย

ส่วนที่ตั้งของหมู่บ้านศิระระอโศกจะอยู่ถัดขึ้นไปทางด้านเหนือของพุทธสถาน ประกอบด้วยกลุ่มบ้าน 2 คุ้มด้วยกัน คุ้มแรกคือคุ้มพุทธธรรมซึ่งเป็นกลุ่มบ้านที่สร้างขึ้นในยุคแรก นอกจากจะมีบ้านซึ่งเป็นที่พักของสมาชิกชุมชนแล้ว ยังเป็นที่ตั้งของหน่วยงานสำคัญ ๆ ในการบริหารจัดการชุมชนด้วย ส่วนคุ้มที่สองคือคุ้มคำพุทธเป็นกลุ่มบ้านที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการสร้างบ้านเรือนในคุ้มพุทธธรรมเต็มแล้ว แต่ยังมีญาติธรรมที่ต้องการปลูกสร้างบ้านในชุมชนอีก ดังนั้นจึงต้องขยายหมู่บ้านออกมาแต่ในคุ้มคำพุทธจะมีเพียงบ้านสำหรับอยู่อาศัยเท่านั้นไม่มีหน่วยงานของชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณคุ้มพุทธธรรมประกอบด้วยสถานที่สำคัญคือบ้านเวียงหลวง (๒๖) ซึ่งเป็นที่ทำการผู้ใหญ่บ้านตลอดจนการเป็นศูนย์กลางในการบริหาร ชุมชน ส่วนโรงครวกลาง (๒๑) เป็นสถานที่สำหรับประกอบอาหารส่วนกลางรวมทั้งการเป็นสถานที่ทำงานของฐานแปรรูปผลิตภัณฑ์บางชนิดร่วมกับฐานวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิตด้วย นอกจากนี้ฐานแปรรูปก็ยังขยายออกไปยังอาคารสร้างใหม่อย่างเหือนกู่ไทย (๓๐) และโรงปลาร้า (๓๑) เพราะสถานที่เริ่มคับแคบมากขึ้น ใกล้เคียงกันนั้นก็จะเป็นบ้านยาดี (๒๙) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำการผลิตยาสมุนไพร และโรงหีบอ้อย (๓๒) ซึ่งผลิตน้ำอ้อยและน้ำตาลอ้อยด้วย สำหรับศาลาโขลงคุณ (๑๗) เป็นอาคาร 2 ชั้นขนาดใหญ่ชั้นบนใช้เป็นที่พักเด็กนักเรียนชายมัธยมศึกษา ขณะที่เด็กนักเรียนหญิงจะพักร่วมกันเป็นกลุ่ม ๆ ตามบ้านในหมู่บ้าน ส่วนชั้นล่างจะเป็นส่วนสำนักงานของฝ่ายการศึกษาและห้องทำงานของฐานแซมพู ห้องเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นนั้นจะใช้ได้ถุนบ้านมาดัดแปลงเป็นสถานที่เรียน ขณะที่ระดับมัธยมศึกษาจะมีสถานที่เรียนประจำของแต่ละชั้น เช่น ศาลาสันติธรรม ได้ถุนศาลาบรรพชน หรือศาลาโขลงคุณ เป็นต้น สำหรับอาคารที่ตั้งอยู่ถัดไปจากศูนย์ฝึกอบรมซึ่งเป็นอาคารที่กำลังอยู่ในการก่อสร้าง (๒๐) ก็จะเป็นอโรคยาศาลา (๒๓) ซึ่งเป็นสถานพยาบาลสำหรับสมาชิกชุมชนที่เจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนฝั่งตรงข้ามของอโรคยาศาลาเป็นที่ตั้งของบ้านชราภิบาล (๒๔) ซึ่งเป็นที่พักของผู้เฒ่าผู้แก่จำนวนหนึ่งที่อยู่ร่วมกันเพื่อที่จะได้ดูแลรักษาได้โดยสะดวก ขณะที่ด้านหลังติดกันจะเป็นโรงกึ่ง (๒๕) ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับทอผ้า สำหรับกองบุญสวัสดิการหรือปัจจัยสี่ (๒๘) กับห้องเครื่องมือ (๒๗) จะอยู่ใกล้ ๆ กัน กองบุญสวัสดิการจะให้บริการเบิกจ่ายเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นแก่สมาชิกชุมชน ขณะที่ห้องเครื่องมือเป็นสถานที่เก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานซึ่งชาวชุมชนจะสามารถเบิกใช้ตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ในบริเวณด้านหน้าของหมู่บ้านจะเป็นที่ตั้งของกิจการที่เกี่ยวกับการค้าขาย ประกอบด้วยโรงสีข้าวโฮมบุญ (๓๔) และฉางข้าว (๓๓) ส่วนร้านน้ำใจ (๓๕) เป็นร้านค้าของชุมชนที่มีสินค้าจัดจำหน่ายมากมายหลายประเภท และด้านหน้าร้านน้ำใจก็มีปั๊มน้ำมัน (๓๖) ซึ่งให้บริการทั้งยานยนต์ของชุมชนและจำหน่ายให้กับบุคคลภายนอก และใน

รูปภาพ 3.2 แผนผังชุมชนศิระระอโคก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปภาพ 3.3 ป้ายทางเข้าพุทธสถาน

รูปภาพ 3.4 ป้ายทางเข้าหมู่บ้าน

รูปภาพ 3.5 คຸ້มพุทธธรรม

รูปภาพ 3.6 คຸ້มคำพุทธ

บริเวณใกล้เคียงกันนั้นก็ยังมีร้านไร่สารพิษ (๓๗) ซึ่งเป็นร้านค้าที่ดำเนินกิจการโดยกลุ่มอุดรศึกษาโดยสินค้าในร้านจะเน้นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นหลัก และมีเรือนเพาะชำ (๓๘) ซึ่งมีพันธุ์ไม้ไว้จำหน่าย นอกจากนี้ในบริเวณชุมชนศิระะอโศกก็ยังมีพื้นที่ทำกิจกรรมหลายแห่ง เช่น สวนรวมบุญ สวน

สร้างดิน สวนโรงหีบอ้อย และอุทยานสมุนไพร เป็นต้น เพื่อเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผักสำหรับใช้เป็นอาหารในชุมชนรวมทั้งเป็นสถานที่ดูงานของแขกด้วย

3.2.2 ไฟฟ้า แหล่งน้ำ และการสื่อสารคมนาคม

ในชุมชนศิระชะโศกมีระบบไฟฟ้าที่เข้าถึงอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ ทั่วทั้งชุมชน โดยเฉพาะที่ศาลาปลูกเสกฯ นอกจากนี้จะมีระบบไฟฟ้าตามปกติแล้วยังมีระบบไฟฟ้าสำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉินอีกด้วย ในชุมชนจะมีระบบประปาของหมู่บ้านซึ่งสูบน้ำบาดาลและน้ำจากสระหรือบ่อขึ้นมาเก็บไว้ในถังสูงแล้วปล่อยลงมาตามท่อน้ำไปยังบ้านเรือนและจุดต่าง ๆ ที่จัดไว้เพื่อใช้ทั้งในด้านกิจกรรมและอุปโภค โดยน้ำสำหรับบริโภคนั้นจะมีแหล่งน้ำอยู่หลายแหล่งด้วยกัน แหล่งแรกคือน้ำดื่มจากบ่อน้ำที่มีการขุดไว้ในชุมชนตั้งแต่เมื่อเริ่มสร้างหมู่บ้านซึ่งจะเป็นแหล่งน้ำที่ได้รับความนิยมมากที่สุด แหล่งที่สองคือน้ำบาดาลที่สูบน้ำขึ้นมาโดยประปาหมู่บ้านแล้วนำไปผ่านเครื่องกรองที่มีอยู่ที่ศาลาปลูกเสกฯแต่น้ำที่ได้ก็ไม่ค่อยเป็นที่นิยมนัก แหล่งที่สามคือน้ำฝนซึ่งเป็นแหล่งน้ำดื่มที่เพิ่งจะเริ่มนำมาใช้กันแพร่หลายในชุมชน ดังจะเห็นได้ว่าการสั่งซื้อถังน้ำสแตนเลสขนาดใหญ่เข้ามาเพื่อรองรับน้ำฝนไว้ใช้ สำหรับการเดินทางในชุมชนโดยทั่วไปแล้วสมาชิกจะต้องอาศัยการเดินทางเท้าเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันก็มีชาวชุมชนหลายคนได้นำจักรยานมาใช้อำนวยความสะดวกด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชุมชนมีพื้นที่กว้างขวางมากขึ้น ส่วนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนนอกจากจะมีระบบเสียงตามสายโดยฝ่ายประชาสัมพันธ์ที่ศาลาปลูกเสกฯ เป็นตัวกลางในการประกาศติดต่อเมื่อมีเหตุสำคัญให้สมาชิกชุมชนทราบแล้ว ชุมชนยังได้ติดตั้งโทรศัพท์ภายในไว้ยังจุดสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้ติดต่อประสานงานทำได้ง่ายขึ้นขณะเดียวกันเมื่อมีโทรศัพท์จากภายนอกเข้ามาถึงสมาชิกชุมชนคนใดก็จะมี การประกาศโดยระบบเสียงตามสายให้รับโอนจากโทรศัพท์หลักได้ทันที

3.3 สมาชิกชุมชน

ในปัจจุบัน ชุมชนศิระชะโศกมีสมาชิกชุมชนอยู่หลายกลุ่มหรือฐานะด้วยกัน ประกอบด้วย สมณะ คนวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษา นักเรียนมัธยมศึกษา* นักเรียนประถมศึกษา และกลุ่มเด็กเล็กที่ติดตามผู้ปกครองเข้ามาอยู่ในชุมชนเป็นกลุ่มสุดท้าย ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอถึงกระบวนการเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชน ลักษณะทางประชากร ภูมิหลัง สมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกชุมชน การสิ้นสุดสภาพสมาชิกชุมชน และที่สำคัญจะเป็นการแสดงถึงกระบวนการเรียนรู้หลักคำสอนและการแปลงไปสู่การปฏิบัติจริงของสมาชิกชุมชน

* จะหมายความถึงนักเรียนอาชีวศึกษาด้วย

3.3.1 การเข้าเป็นสมาชิกชุมชน

การเข้าเป็นสมาชิกชุมชนศีรชะอโคกสามารถกระทำได้หลายช่องทางขึ้นกับว่าบุคคลดังกล่าวมีคุณลักษณะอย่างไรและต้องการเป็นสมาชิกชุมชนในฐานะใด โดยช่องทางแรกคือการเข้าเป็นสมาชิกชุมชนในฐานะของคนวัด ซึ่งในขั้นแรกสุดก็ต้องเข้ามาเป็นผู้พักค้างในฐานะอาคันตุกะจรเสียก่อนโดยจะต้องพักค้างครั้งหนึ่ง ๆ ไม่เกิน 7 วัน แต่ถ้าหากจะอยู่ต่อยาวนานกว่านั้นก็ต้องขอวิักปปีจากสมณะทุกวันที 7 จากนั้นเมื่ออยู่ในฐานะอาคันตุกะจรอย่างน้อย 3 เดือนแล้วก็สามารถขอเลื่อนฐานะขึ้นเป็นอาคันตุกะประจำหรือฐานะอื่น ๆ ที่สูงขึ้นไปได้ตามลำดับ แต่ในทางปฏิบัติถ้าหากอาคันตุกะจรคนใดต้องการอยู่ในฐานะอาคันตุกะจรเช่นเดิมก็สามารถทำได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อาคันตุกะจรมีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกันคืออาคันตุกะจรที่มาพักค้างชั่วคราวกับอาคันตุกะจรที่อยู่ประจำ ในปัจจุบันชุมชนศีรชะอโคกมีสมาชิกชุมชนที่อยู่ในฐานะคนวัด 3 ฐานะด้วยกัน คือ อาคันตุกะจร (อยู่ประจำ) อาคันตุกะประจำ และอารามิกหรืออารามิกา ส่วนฐานะคนวัดอื่น ๆ ที่สูงขึ้นไป พุทธสถานศีรชะอโคกยังไม่ได้รับอนุญาตให้มีได้

ส่วนกรณีการเข้าเป็นสมาชิกชุมชนในฐานะสมณะนั้น จะเกิดจากการจัดสรรของที่ประชุมหมู่สมณะว่าสมณะรูปไหนจะไปประจำอยู่พุทธสถานหรือสังฆสถานแห่งใด การประชุมดังกล่าวจะมีการกระทำกันในงานมหาปวารณาช่วงหลังออกพรรษาของทุกปี พุทธสถานศีรชะอโคกจะได้รับการจัดสรรสมณะให้มาอยู่ประจำประมาณ 10 รูปต่อปีแต่ในช่วงปกติจะมีสมณะที่อยู่จริงประมาณ 7 รูปเท่านั้นขณะที่สมณะรูปอื่น ๆ ที่เหลือจะมาพักในช่วงเข้าพรรษา

สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกชุมชนในฐานะชาวชุมชน ในปัจจุบันชุมชนศีรชะอโคกได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไปสำหรับผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกชาวชุมชนต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. ต้องเข้ามาทดลองอยู่ในชุมชนในฐานะอาคันตุกะจรอย่างน้อยเป็นเวลา 3 เดือนก่อน
2. ต้องผ่านการเข้าร่วมงานอบรมธรรมใหญ่ประจำปีของชาวอโคก คือ งานปลุกเสกพระแท้ ๆ ของพุทธหรืองานพุทธาภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์ อย่างน้อย 2 ครั้งขึ้นไป
3. ต้องมีผู้นำเสนอเข้าเป็นสมาชิกชุมชน ผู้สมัครจะเสนอตัวเองไม่ได้
4. ต้องผ่านการรับรองจากที่ประชุมให้เข้าเป็นสมาชิกชุมชนด้วยมติเป็นเอกฉันท์เท่านั้น

นอกจากคุณสมบัติทั่วไปดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้ที่ต้องการเข้าเป็นสมาชิกชุมชนจะต้องมีผลการตรวจโรคมายืนยันกับทางชุมชนด้วยโดยเฉพาะผลการตรวจโรคเอดส์เพราะชุมชนมีมติเป็นเงื่อนไขกำหนดไว้ไม่ให้รับผู้ติดเชื้อเอดส์เข้าเป็นสมาชิกโดยเด็ดขาด

หลังจากผ่านการลงมติรับรองจากที่ประชุมแล้ว บุคคลผู้นั้นก็จะได้รับการยอมรับเข้าเป็นสมาชิกชาวชุมชนซึ่งมีสิทธิได้รับบริการต่าง ๆ จากชุมชนโดยสมบูรณ์ทุกประการ การเข้ามาอยู่ในชุมชนสมาชิกชาวชุมชนจะต้องปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบของหมู่บ้านที่ได้รับการกำหนดไว้มาตั้งแต่ต้น ดังนี้

1. สมาชิกชาวชุมชนต้องถือศีล 5 ละอายมุขและรับประทานอาหารมังสวิรัตินไม่เกินวันละ 2 มื้อ เป็นอย่างต่ำ
2. ห้ามมีเครื่องใช้ไฟฟ้าส่วนตัวในหมู่บ้าน เช่น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า ตู้เย็น วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องซักผ้า เตารีด เครื่องปั่นน้ำผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น
3. ห้ามเลี้ยงสัตว์หรือนำสัตว์เลี้ยงใด ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน
4. ห้ามทำธุรกิจเพื่อการส่วนตัวในหมู่บ้าน
5. ห้ามนำเครื่องจักรเข้ามาในหมู่บ้าน เช่น เครื่องรางของขลัง การทวงเจ้าเข้าผี หมอคุณไสยศาสตร์ต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกชุมชนในฐานะนักเรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษาศึกษานั้น จะมีการเปิดรับสมัครทุกปีในงานปลูกเสกฯ ช่วงเดือนเมษายน โดยในระดับมัธยมศึกษาจะรับสมัครเฉพาะนักเรียนใหม่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เท่านั้น ส่วนระดับประถมศึกษาจะรับนักเรียนใหม่ได้ทุกชั้นปีแต่มีเงื่อนไขว่าต้องมีผู้ปกครองเป็นสมาชิกชุมชนเพื่ออยู่ดูแลด้วย โดยถ้าหากผู้ปกครองเป็นบิดาหรือมารดา ชุมชนก็จะรับลูก ๆ เข้าเรียนได้ทุกคนแต่ถ้าหากผู้ปกครองเป็นเพียงญาติ เช่น ตาหรือยายชุมชนก็จะรับหลานเข้ามาอยู่ด้วยได้ในอัตราผู้ใหญ่ 1 คนต่อเด็ก 1 คนเท่านั้น กระบวนการคัดเลือกนักเรียนจะเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่วันรับสมัครในช่วงงานปลูกเสกฯ โดยอาศัยการใช้ชีวิตในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นแบบทดสอบ หลักจากนั้นอีกประมาณ 2 อาทิตย์จึงจะมีการเข้าค่ายอบรม (ค่ายยุวพุทธกสิกรรม) เพื่อเป็นการคัดเลือกดูตัวอย่างเข้มข้นอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับสมาชิกชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งคือฐานะอุดรศึกษาซึ่งที่มาหรือจุดกำเนิดจากการที่มีนักเรียนที่เรียนสำเร็จระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนของชุมชนแล้วแต่ยังไม่อยากออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอกเพราะต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมในชุมชนต่อไปอีก ชุมชนจึงต้องสร้างฐานะอุดรศึกษาขึ้นมารองรับเพื่อให้มีการจัดการทำงานและดูแลทำได้โดยสะดวกและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และด้วยเหตุผลข้างต้น จึงทำให้โดยทั่วไปแล้วการเข้าเป็นสมาชิกชุมชนในฐานะอุดรศึกษาสำหรับบุคคลภายนอกนั้นยังไม่สามารถกระทำได้ในปัจจุบัน นอกจากนี้ก็ยังมีอีกช่องทางหนึ่งที่ชุมชนยังไม่สามารถใช้เป็นช่องทางสร้างสมาชิกใหม่ได้ ช่องทางดังกล่าวก็คือการมีสมาชิกใหม่ที่เกิดจากการคลอดบุตรของสมาชิกชุมชนในชุมชนนั่นเอง ทั้งนี้เพราะทางชุมชนยังไม่อนุญาตให้สมาชิก

ชุมชนแต่งงานและตั้งครอบครัวในชุมชนได้ ถ้าหากผู้ใดจะแต่งงานหรือตั้งครอบครัวก็ต้องออกไปกระทำอยู่นอกชุมชนเท่านั้นเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วจึงค่อยกลับเข้ามา ด้วยเหตุนี้เด็กเล็กที่มีอยู่ในชุมชนจึงเป็นลูกหรือหลานของสมาชิกชุมชนที่เกิดนอกชุมชนแต่ได้ติดตามบิดามารดาหรือญาติเข้ามาอยู่ในชุมชนภายหลังทั้งสิ้น

ในส่วนของสมาชิกชุมชนที่เป็นฆราวาสจำนวนไม่น้อย เมื่อเข้ามาอยู่ในชุมชนแล้วก็มีชื่อใหม่ที่ขอให้สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ตั้งให้ โดยจะใช้ควบคู่ไปกับชื่อที่มีอยู่เดิมเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจในการปฏิบัติธรรม แต่ในบางคนก็จะมี การเปลี่ยนมาใช้ชื่อใหม่อย่างเป็นทางการด้วย ตัวอย่างชื่อเหล่านี้ เช่น ขวัญดิน ผิวดิน เป็นต้น และยังไปกว่านั้นบางคนก็จะมีนามสกุลใหม่ที่เข้าร่วมกันในหมู่ชาวอโศกด้วย เช่น ชาวหินฟ้า เป็นต้น

3.3.2 ลักษณะทางประชากร

3.3.2.1 จำนวน เพศ และโครงสร้างอายุ

จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามร่วมกับข้อมูลบางส่วนที่ได้จากทะเบียนของนักเรียนทำให้ผู้ศึกษาสามารถแสดงถึงจำนวนสมาชิกชุมชนแยกตามฐานะและเพศได้ดังแสดงในตาราง 3.1

ตาราง 3.1 จำนวนสมาชิกชุมชนจำแนกตามฐานะและเพศ (หน่วย: คน)

ฐานะ	จำนวน (%)		
	ชาย	หญิง	รวม
สมณะ	10 (3.07)	-	10 (3.07)
คนวัด	3	9	12 (3.68)
อารามิก/อารามิกา	2	1	3
อาคันตุกะประจำ	1	4	5
อาคันตุกะจร	-	4	4
ชาวชุมชน	14 (4.29)	40 (12.27)	54 (16.56)
อุดรศึกษา	20 (6.13)	12 (3.68)	32 (9.82)
นักเรียนมัธยมศึกษา	93 (28.53)	67 (20.55)	160 (49.08)
มัธยมศึกษาปีที่ 6	10	19	29
มัธยมศึกษาปีที่ 5	14	2	16
มัธยมศึกษาปีที่ 4	13	7	20

ฐานะ	จำนวน (%)		
	ชาย	หญิง	รวม
มัธยมศึกษาปีที่ 3	18	9	27
มัธยมศึกษาปีที่ 2	16	13	29
มัธยมศึกษาปีที่ 1	22	17	39
นักเรียนประถมศึกษา	30 (9.20)	20 (6.13)	50 (15.34)
ประถมศึกษาปีที่ 6	4	4	8
ประถมศึกษาปีที่ 5	7	3	10
ประถมศึกษาปีที่ 4	8	8	16
ประถมศึกษาปีที่ 3	3	2	5
ประถมศึกษาปีที่ 2	4	1	5
ประถมศึกษาปีที่ 1	4	2	6
เด็กเล็ก	4 (1.23)	4 (1.23)	8 (2.45)
รวม	174 (53.37)	152 (46.63)	326 (100)

ที่มา: จากการสำรวจและข้อมูลบางส่วนจากทะเบียนนักเรียน (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

จากตาราง 3.1 จะเห็นได้ว่าจำนวนสมาชิกชุมชนเมื่อรวมทุกฐานะแล้วมีอยู่ทั้งหมด 326 คน โดยมีนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนมากที่สุด 160 คน (49.08%) และถ้าหากรวมจำนวนสมาชิกที่เป็นนักเรียนประถมศึกษาและเด็กเล็กเข้าไปด้วย จำนวนนักเรียนก็จะมีสูงถึง 218 คน (64.42%) ส่วนสมาชิกชาวชุมชนจะมีอยู่เพียง 54 คนเท่านั้น (16.56%) ซึ่งถือว่าค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนของสมาชิกทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ถ้าหากรวมสมาชิกคนวัดและอุดรศึกษาเข้าด้วยก็จะทำให้จำนวนสมาชิกชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่เพิ่มขึ้นเป็น 108 คน (33.13%) และเมื่อพิจารณาตามเพศก็พบว่าชุมชนมีสมาชิกเพศชายจำนวน 174 คน (53.37%) เพศหญิงจำนวน 152 คน (46.63%) ข้อสังเกตก็คือขณะที่คนวัดและชาวชุมชนต่างก็มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงแต่อุดรศึกษาและนักเรียนทั้งมัธยมศึกษาและประถมศึกษาต่างก็มีสมาชิกเป็นเพศชายมากกว่าทั้ง 2 ฐานะ ด้วยเหตุนี้เมื่อพิจารณาโครงสร้างอายุของสมาชิกชุมชนจากตาราง 3.2 จึงไม่แปลกที่จะพบว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 10-19 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุของนักเรียนมัธยมศึกษาพร้อมกับประถมศึกษาและอุดรศึกษาบางส่วน ขณะที่โครงสร้างอายุช่วงอื่น ๆ จะกระจายในระดับใกล้เคียงกัน รวมทั้งยังไม่มี ความแตกต่างของโครงสร้างอายุระหว่างเพศอีกด้วย

ตาราง 3.2 โครงสร้างอายุของสมาชิกชุมชน

(หน่วย: คน)

ช่วงอายุ	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		อุดมศึกษา		มัธยมศึกษา		ประถมศึกษา		เด็กเล็ก		รวม		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
0-4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1(0.31)	2(0.61)	3(0.92)
5-9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	5	3	2	14(4.29)	7(2.15)	21(6.44)
10-14	-	-	-	-	-	-	-	46	33	19	15	-	-	65(19.94)	48(14.72)	113(34.66)
15-19	-	-	-	-	-	5	5	47	33	-	-	-	-	52(15.95)	38(11.66)	90(27.61)
20-24	-	-	-	-	1	14	7	-	1	-	-	-	-	14(4.29)	9(2.76)	23(7.06)
25-29	-	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	2(0.61)	2(0.61)	4(1.23)
30-34	1	-	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2(0.61)	4(1.23)	6(1.84)
35-39	2	-	4	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-	5(1.53)	10(3.07)	15(4.60)
40-44	2	1	-	2	8	-	-	-	-	-	-	-	-	5(1.53)	8(2.45)	13(3.99)
45-49	1	-	1	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	4(1.23)	4(1.23)	8(2.45)
50-54	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1(0.31)	2(0.61)	3(0.92)
55-59	1	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2(0.61)	2(0.61)	4(1.23)
60-64	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2(0.61)	2(0.61)	4(1.23)
65-69	1	-	-	1	6	-	-	-	-	-	-	-	-	2(0.61)	6(1.84)	8(2.45)
70-74	-	1	1	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	3(0.92)	5(1.53)	8(2.45)
75-79	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
>80	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3(0.92)	3(0.92)
รวม	10	3	9	14	40	20	12	93	67	30	20	4	4	174(53.37)	152(46.63)	326(100)

ที่มา: จากการสำรวจ และข้อมูลบางส่วนจากทะเบียนนักเรียน (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

3.3.2.2 สถานภาพการสมรส

ย่อมเป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่าอุดรศึกษา นักเรียน และเด็กเล็กล้วนแล้วแต่ยังเป็นโสดทั้งสิ้น ดังนั้นในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะพิจารณาเฉพาะกรณีของสมณะ คนวัดและชาวชุมชนเท่านั้น จากตาราง 3.3 แสดงให้เห็นว่าสถานภาพการสมรสของสมาชิกชุมชนสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 แบบด้วยกัน คือการอยู่เป็นโสด การอยู่ด้วยกันในชุมชน การแยกกันอยู่โดยยังไม่ได้หย่าร้างกันแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเข้ามาอยู่ในชุมชน การหย่าร้าง การเป็นม่าย และการอยู่ด้วยกันแต่สามีหรือภรรยาคนใดคนหนึ่งเข้ามาอยู่ในชุมชนเพื่อดูแลบุตรหลานที่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยพบว่ามีสมาชิกที่อยู่แบบเป็นโสดมีจำนวนมากที่สุด 28 คน (37.33%) รองลงมาคือแบบที่อยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวพ่อแม่ลูกในชุมชนมีอยู่ 8 ครอบครัวหรือคิดเป็นจำนวน 16 คน (21.33%) ขณะที่แบบอื่น ๆ นั้นอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน แต่ที่น่าสนใจก็คือถ้าหากรวมสมาชิกที่อยู่เป็นโสดเข้ากับสมาชิกที่แยกกันอยู่กับสามีหรือภรรยาหรือหย่าร้างหรือเป็นม่ายก็จะพบว่าชุมชนมีสมาชิกที่ไม่มีคู่ครองสูงถึง 51 คน (68%) จากสมาชิกชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งหมด 75 คน แยกเป็นฝ่ายหญิง 36 คน (48%) และฝ่ายชาย 15 คน และถ้าหากไม่นับรวมสมณะอีก 9 รูปแล้วพบว่าไม่มีฝ่ายชายที่ไม่มีคู่ครองมีอยู่ 6 คน

ตาราง 3.3 สถานภาพการสมรสของสมณะ คนวัดและชาวชุมชน

(หน่วย: คน)

สถานภาพ	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
โสด	9	1	5	3	10	13(17.33)	15(20)	28(37.33)
อยู่ด้วยกัน	-	-	-	8	8	8(10.67)	8(10.67)	16(21.33)
แยกกันอยู่	-	2	1	-	5	2(2.67)	6(8)	8(10.67)
หย่าร้าง	-	-	3	-	6	-	9(12)	9(12)
ม่าย	-	-	-	-	6	-	6(8)	6(8)
สามี/ภรรยาเป็นสมาชิกชุมชน	-	-	-	3	5	3(4)	5(6.67)	8(10.67)
รวม	9	3	9	14	40	26(34.66)	49(65.33)	75(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

3.3.3 ภูมิหลังของสมาชิกชุมชน

ผู้ศึกษาให้ความสนใจกับภูมิหลังของสมาชิกชุมชนก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในชุมชนใน 4 ด้านด้วยกัน คือภูมิลาเนาเดิม การศึกษา การประกอบอาชีพและการถือครองทรัพย์สิน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ทราบว่ามีสมาชิกชุมชนนั้นโดยทั่วไปแล้วมาจากภูมิภาคใดกันบ้าง มีการศึกษาในระดับใด เคย

ประกอบอาชีพอะไรมาก่อนรวมทั้งมีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไรโดยผู้ศึกษาได้ใช้การถ้อยครอง
ทรัพย์สินหลักเป็นตัวแทน

3.3.3.1 ภูมิลำเนาเดิม

จากตาราง 3.4 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนามาจากภาคอีสานหรือ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (67.62%) ขณะเดียวกันก็มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นคนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเก
ษซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนศรีสะเกษเอง (23.81%) และเมื่อพิจารณาแยกตามฐานะต่าง ๆ ก็พบ
ว่าลักษณะที่ปรากฏในภาพรวมก็เกิดขึ้นในแต่ละฐานะเช่นกัน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจก็คือ
จำนวนสมาชิกชุมชนที่มาจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล รวมกับภาคกลางแล้วกลับมีจำนวนน้อย
กว่าสมาชิกที่มาจากภาคเหนือ ทั้งที่โดยระยะทาง การคมนาคม และการแพร่หลายของชาวอโศก
นั้นเป็นอุปสรรคน้อยกว่า เหตุผลหนึ่งที่น่ามาอธิบายได้ก็คือขณะที่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล
รวมทั้งภาคกลางนั้นมีชุมชนชาวอโศกอยู่แล้วถึง 3 แห่ง และแต่ละแห่งก็มีโรงเรียนรองรับนักเรียน
อยู่แล้ว ส่วนในภาคเหนือนั้นแม้ว่าจะมีชุมชนภูผาฟ้าที่ตั้งอยู่แต่ก็ยังไม่มีการตั้งโรงเรียนตามแนว
ทางของชาวอโศกอย่างสมบูรณ์ขึ้นมา (มีเพียงจัดเรียนการสอนในระบบ กศน. ที่ลานนาอโศกซึ่งก็
เพิ่งจะเริ่มต้น) ดังนั้นนักเรียนจากภาคเหนือจึงต้องกระจายกันมาเรียนยังศูนย์กลางอื่น ๆ แทน และ
เมื่อกลับไปพิจารณาว่าสมาชิกชุมชนจากภาคเหนือนั้นอยู่ในฐานะใด ก็พบว่าเกือบทั้งหมดเป็นนัก
เรียนมัธยมศึกษาที่เข้ามาเรียนในชุมชนนั่นเองซึ่งยืนยันคำอธิบายข้างต้นได้เป็นอย่างดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 3.4 ภูมิลำเนาเดิมของสมณะ คนวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา

(หน่วย: คน)

ภูมิลำเนา	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		อุดรศึกษา		นักเรียนมัธยมศึกษา		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6	2	6	7	21	11	7	49	33	75	67	142(67.62)
จังหวัดศรีสะเกษ	1	2	1	4	8	7	4	14	9	28	22	50(23.81)
จังหวัดอื่น ๆ	5	-	5	3	13	4	3	35	24	47	45	92(43.81)
กรุงเทพฯ และปริมณฑล	2	-	1	3	1	1	-	4	7	10	9	19(9.05)
ภาคกลาง	-	1	1	-	-	-	-	-	2	1	3	4(1.90)
ภาคเหนือ	1	-	1	-	2	-	-	20	15	21	18	39(18.57)
ภาคใต้	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	5(2.38)
ภาคตะวันออก	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1(0.48)
รวม	9	3	9	10	24	12	8	75	60	109	101	210(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.3.2 ภูมิหลังการศึกษา

จากตาราง 3.5 แสดงให้เห็นว่าทั้งสมณะ คนวัด และชาวชุมชนส่วนใหญ่แล้วมีโอกาสได้รับการศึกษาเพียงแค่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น (50.67%) แต่ที่น่าสนใจคือมีสมาชิกชุมชนจำนวน 19 คน (25.33%) ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า โดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นชาวชุมชน 16 คน (84.21%) คนวัด 1 คน และสมณะอีก 2 รูป นอกจากนี้ก็ยังมีสมณะรูปหนึ่งที่ลาออกมาปฏิบัติธรรมระหว่างกำลังศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยด้วย

ตาราง 3.5 ภูมิหลังการศึกษาของสมณะ คนวัดและชาวชุมชน (หน่วย: คน)

ระดับการศึกษา	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
ไม่ได้เรียน	-	-	-	-	1	-	1(1.33)	1(1.33)
ประถมศึกษา	4	2	5	6	21	12(16)	26(34.67)	38(50.67)
มัธยมต้น	1	-	3	-	4	1(1.33)	7(9.33)	8(10.67)
มัธยมปลาย/ ปวช.	2	-	1	1	4	3(4)	5(6.66)	8(10.67)
อนุปริญญา	-	-	-	-	1	-	1(1.33)	1(1.33)
ปริญญาตรีหรือ สูงกว่า	2	1	-	7	9	10 (13.33)	9 (12)	19 (25.33)
รวม	9	3	9	14	40	26(34.67)	49(65.33)	75(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

สำหรับภูมิหลังด้านการศึกษาของอุตรศึกษานั้น พบว่าอุตรศึกษาทั้ง 20 คนที่ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากการเรียนการสอนในชุมชน โดยที่ 14 คน (70%) สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ยังอยู่ในระบบการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนอีก 6 คน (30%) สำเร็จการศึกษาเมื่อมีการเปลี่ยนระบบมาสู่โรงเรียนสามัญศึกษาในปี พ.ศ. 2539 แล้ว และจากตาราง 3.6 ก็ทำให้ทราบเพิ่มเติมว่าอุตรศึกษาส่วนใหญ่ (80%) กำลังเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ และมีอุตรศึกษาคนหนึ่งกำลังเรียนแพทย์แผนโบราณเกี่ยวกับการปรุงยาสมุนไพร ขณะที่อุตรศึกษาอีกส่วนหนึ่งจำนวน 3 คน (15%) ไม่ได้เรียนต่อในระบบอีกแล้ว ในปัจจุบัน อุตรศึกษาทุกคนถือเป็นนิสิตของสัมมาสิกขาลัยวังชีวิต วิทยาเขตศีระะอโศก ซึ่งเป็นการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับชาวอโศกที่เป็นผู้ใหญ่ โดยศูนย์กลางของสัมมาสิกขาลัยวังชีวิตนี้จะอยู่ที่ชุมชนราชธานีอโศกแต่ก็ให้ถือว่าที่ชุมชนศีระะอโศกนั้นเป็นวิทยาเขตแห่งหนึ่ง

ตาราง 3.6 สถานภาพการศึกษาคู่ของอุดรศึกษา

(หน่วย: คน)

สถานภาพ	อุดรศึกษา (%)		
	ชาย	หญิง	รวม
เรียนมศธ.	9	6	15(75)
เรียนรามคำแหง	-	1	1(5)
เรียนอื่น ๆ	-	1	1(5)
ไม่ได้เรียนต่อ	3	-	3(15)
รวม	12	8	20(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

3.3.3.3 ภูมิหลังการประกอบอาชีพ

จากตาราง 3.7 แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่แล้วสมณะ คนวัด และชาวชุมชนมีภูมิหลังการประกอบอาชีพก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชนเป็นเกษตรกร (46.67%) รองลงมาจึงเป็นอาชีพค้าขาย (18.67%) และอื่น ๆ (16%) ตามลำดับ สำหรับสมาชิกชุมชนที่มีภูมิหลังเป็นข้าราชการ 9 คน (12%) ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการครู ส่วนสมาชิกที่มีภูมิหลังอาชีพอื่น ๆ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นสมณะ กล่าวคือมีสมณะรูปหนึ่งเข้ามาอยู่ในชุมชนตั้งแต่ยังเป็นนักศึกษา ส่วนรูปอื่น ๆ ได้บวชเป็นสมณะก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ก็มีสมณะอีก 2 รูปซึ่งมีภูมิหลังเป็นเกษตรกรได้เข้ามาอยู่ตั้งแต่ยังเป็นฆราวาสแล้วจึงเลื่อนฐานะขึ้นเป็นสมณะทีหลัง ในส่วนของคนวัดและชาวชุมชนพบว่า มีบางคนเคยเป็นสมาชิกชุมชนชาวอโคตอื่น ๆ มาก่อน ขณะเดียวกันก็มีชาวชุมชนหญิง 3 คนไม่เคยประกอบอาชีพในสังคมภายนอกมาก่อนเพราะอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เด็ก

ตาราง 3.7 ภูมิหลังการประกอบอาชีพของสมณะ คนวัดและชาวชุมชน

(หน่วย: คน)

อาชีพ	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
เกษตรกร	2	2	5	4	20	8(10.67)	25(33.33)	33(44)
รับราชการ	-	-	-	2	7	2(2.67)	7(9.33)	9(12)
ค้าขาย	-	-	3	4	7	4(5.33)	10(13.33)	14(18.67)
รับจ้าง	-	-	1	1	1	1(1.33)	2(2.67)	3(4)
ลูกจ้างเอกชน	-	-	-	2	2	2(2.67)	2(2.67)	4(5.33)
อื่น ๆ	7	1	-	1	3	9(12)	3(4)	12(16)
รวม	9	3	9	14	40	26(34.67)	49(65.33)	75(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

ในส่วนของผู้ศีกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นนั้น ผู้ศีกษาจะพิจารณาจากการประกอบอาชีพของบิดาหรือมารดาซึ่งจะทำให้ทราบถึงพื้นฐานหรือภูมิหลังทางครอบครัวของผู้ศีกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาได้ จากตาราง 3.8 แสดงให้เห็นว่าผู้ศีกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ (65.81%) มาจากครอบครัวเกษตรกร รองลงมาจึงมาจากครอบครัวข้าราชการ (12.90%) และครอบครัวค้าขาย (10.97%) ตามลำดับ และถ้าหากแยกพิจารณาตามฐานะก็พบว่าผู้ศีกษาถึง 17 คน (85%) มาจากครอบครัวเกษตรกร ส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นนั้นจะมีสัดส่วนที่มาจากครอบครัวเกษตรกรน้อยกว่า(62.96%) เพราะมีส่วนหนึ่งมาจากครอบครัวข้าราชการ (14.07%) และครอบครัวค้าขาย (11.11%) สำหรับกรณีของอาชีพอื่น ๆ นั้นพบว่านักเรียนมัธยมศึกษา 2 คนที่มีมารดาเป็นชาวมุสลิมอยู่ที่ชุมชนศิระะอโศก ขณะที่อีก 1 คนมีบิดาและมารดาทำงานในกิจการของกลุ่มญาติธรรมชาวอโศกที่จังหวัดเชียงใหม่

ตาราง 3.8 การประกอบอาชีพของบิดา/มารดาของผู้ศีกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา (หน่วย: คน)

อาชีพบิดา/มารดา	ผู้ศีกษา		นักเรียนมัธยมศึกษา		รวม (%)		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
เกษตรกร	10	7	48	37	58(37.42)	44(28.39)	102(65.81)
รับราชการ	1	-	12	7	13(8.39)	7(5.16)	20(12.90)
ค้าขาย	1	1	9	6	10(6.45)	7(4.52)	17(10.97)
รับจ้าง	-	-	3	5	3(1.94)	5(3.23)	8(5.16)
ลูกจ้างเอกชน	-	-	3	2	3(1.94)	2(1.29)	5(3.23)
อื่น ๆ	-	-	-	3	-	3(1.94)	3(1.94)
รวม	12	8	75	60	87(56.13)	68(43.87)	155(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

3.3.3.4 ภูมิหลังการถือครองทรัพย์สิน

หลังจากที่ได้แสดงให้เห็นถึงภูมิหลังการประกอบอาชีพของสมณะ คนวัด และชาวมุสลิมแล้วในหัวข้อ 3.3.3.3 ดังนั้นเพื่อให้มีความเข้าใจถึงภูมิหลังทางด้านเศรษฐกิจของสมณะ คนวัด และชาวมุสลิมชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้ศีกษาจึงจะนำเสนอถึงภูมิหลังการถือครองทรัพย์สินสำคัญประกอบด้วย บ้านเรือน ที่ดิน (นา สวน ไร่) เงินฝากธนาคาร และทรัพย์สินอื่น ๆ ก่อนเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนควบคู่กันไปด้วย จากตาราง 3.9 แสดงให้เห็นว่าโดยรวมแล้วสมาชิกชุมชนมีการถือครองทรัพย์สิน 2 อย่าง (32.73%) และ 3 อย่างขึ้นไป (30.90%) เป็นส่วนมากซึ่งรวมแล้วจะมีสมาชิกอยู่ในกลุ่มนี้ 35 คน (63.64%) ซึ่งช่วยยืนยันในคำกล่าวของสมาชิกชุมชนท่านหนึ่งว่า “ที่นี่

โดยส่วนใหญ่คนที่มาอยู่จะมีฐานะค่อนข้างดีมาก่อน” สำหรับสมาชิกที่ตอบว่าไม่มีทรัพย์สินใดแล้ว นั้นผู้ศึกษาพบว่าราวครึ่งหนึ่งเป็นสมณะที่บวชมาแล้วก่อนมาอยู่ในชุมชน ขณะที่คนวัดและชาวชุมชนส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้แบ่งทรัพย์สินให้กับลูกหลานไปหมดแล้ว

ตาราง 3.9 ภูมิหลังการถือครองทรัพย์สินของสมณะ คนวัดและชาวชุมชน

(หน่วย: คน)

อาชีพ	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
ไม่มี	6	-	3	-	4	6(10.90)	7(12.73)	13(23.64)
มี 1 อย่าง	-	1	2	2	2	3(5.45)	4(7.27)	7(12.73)
มี 2 อย่าง	2	1	3	4	8	7(12.73)	11(20)	18(32.73)
มี 3 อย่างขึ้นไป	1	1	1	4	10	6(10.90)	11(20)	17(30.90)
รวม	9	3	9	10	24	22(40)	33(60)	55(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

4.3.4 สมาชิกในครอบครัว

เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของสมาชิกในครอบครัวกับการเข้ามาเป็นสมาชิกในชุมชนศิรัระอโศกของสมาชิกชุมชน ผู้ศึกษาได้แบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน ในส่วนแรกจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะการเข้ามาอยู่ในชุมชนของสมาชิกในครอบครัวของสมณะ คนวัด และชาวชุมชนซึ่งพบว่ามียุ่หลายรูปแบบ ประกอบด้วยการอยู่คนเดียวไม่มีสมาชิกคนใดในครอบครัวเข้ามาอยู่ด้วย การอยู่คนเดียวแต่มีหลานมาอยู่ด้วย การอยู่เป็นครอบครัวสามีภรรยาและอาจมีลูกหรือหลานมาอยู่ด้วย การอยู่เพียงพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและมีลูกหรือหลานมาอยู่ด้วย และกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่เข้ากลุ่มใดข้างต้น ขณะที่ในส่วนที่สองจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในครอบครัวของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษามีความเกี่ยวข้องกับชาวอโศกหรือไม่ และมีความเกี่ยวข้องในฐานะใดบ้าง ซึ่งจากตาราง 3.10 ก็พบว่าสมณะทุกรูปจะอยู่คนเดียว โดยไม่มีสมาชิกในครอบครัวอยู่ในชุมชนเลย ส่วนกลุ่มคนวัดพบว่าส่วนใหญ่ก็จะอยู่คนเดียวเช่นกัน แม้ว่าจะมีคนวัดคนหนึ่งที่มีมารดา พี่สาวและหลานเป็นสมาชิกชุมชนอยู่ด้วย และมีคนวัดอีก 2 คนมีลูกเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษา สำหรับชาวชุมชนแล้วส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่คนเดียวมากที่สุด 23 คน รองลงมาคือกรณีที่พ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งอยู่กับลูกและอาจมีหลานรวมอยู่ด้วยมีอยู่ 16 คน ส่วนการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์พบอยู่ 8 ครอบครัว ส่วนกรณีอื่น ๆ นั้นพบว่ามียุ่ครอบครัวหนึ่งที่เป็นพี่น้องกัน ส่วนอีกสองครอบครัวเป็นการอยู่ในรูปแบบของเพื่อนซึ่งจะหมายรวมถึงการอยู่ด้วยกันของผู้สูงอายุที่ชราภาพด้วย

ตาราง 3.10 ลักษณะการเข้ามาอยู่ในชุมชนของสมาชิกในครอบครัวของสมณะ คนวัดและชาวชุมชน

(หน่วย: คน)

สมาชิกในครอบครัว	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
อยู่คนเดียว	9	3	6	1	4	13 (23.64)	10 (18.18)	23 (41.82)
อยู่คนเดียว+หลาน	-	-	-	-	5	-	5(9.09)	5(9.09)
ครอบครัว (สามี ภรรยา+ลูก/หลาน)	-	-	-	5	3	5(9.09)	3(5.45)	8(14.55)
พ่อ+ลูก/หลาน แม่+ลูก/หลาน	-	-	3	4	9	4(7.27)	12 (21.82)	16 (29.09)
อื่น ๆ	-	-	-	-	3	-	3(5.45)	3(5.45)
รวม	9	3	9	10	24	22(40)	33(60)	55(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

ในส่วนของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา จากตาราง 3.11 แสดงให้เห็นว่าโดยส่วนใหญ่จะมีสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 1 คนที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวอโศก (55.48%) ในลักษณะต่าง ๆ เช่น สมณะ คนวัด ชาวชุมชน นักเรียน และญาติธรรม และจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณาเฉพาะอุดรศึกษา ซึ่งพบว่าผู้ที่มีสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับชาวอโศก 14 คน (70%) อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาในทางกลับกันก็จะมีอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนไม่น้อย (44.52%) ที่ไม่มีสมาชิกในครอบครัวคนใดเลยที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวอโศก โดยเฉพาะในกรณีของนักเรียนมัธยมศึกษาชายที่สัดส่วนของผู้ที่มีและไม่มีสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับชาวอโศกแทบไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 3.11 ความเกี่ยวข้องกับชาวอโศกของสมาชิกในครอบครัวของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา

(หน่วย: คน)

ความเกี่ยวข้องกับชาวอโศก	อุดรศึกษา		นักเรียนมัธยมศึกษา		รวม (%)		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
มี	9	5	37	35	46(29.68)	40(25.81)	86(55.48)
ไม่มี	3	3	38	25	41(26.45)	28(18.06)	69(44.52)
รวม	12	8	75	60	87(56.13)	68(43.87)	155(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

และจากตาราง 3.12 ก็ทำให้ทราบเพิ่มเติมว่าสมาชิกในครอบครัวของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวอโศกนั้นมีความเกี่ยวข้องในลักษณะใดบ้าง ซึ่งพบว่าอุดรศึกษาจำนวน 8 คน (40%) มีสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 1 คนที่อาจเป็นบิดา มารดาหรือพี่น้องคนใดคนหนึ่งที่เป็นญาติธรรมชาวอโศก และมีอุดรศึกษาหญิงคนหนึ่งมีพี่ชายเป็นคนวัดอยู่ที่พุทธสถานสันตืออโศกด้วย ส่วนนักเรียนมัศึกษามี 52 คน (38.52%) ที่มีสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 1 คนเป็นญาติธรรมชาวอโศก มีนักเรียนอยู่คนหนึ่งที่มีพี่ชายเป็นนักบวชชาวอโศก ส่วนอีก 2 คนมีมารดาเป็นชาวชุมชน และเมื่อพิจารณาโดยรวมทั้งหมดก็พบว่าอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาที่มีสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 1 คนที่เป็นญาติธรรมชาวอโศกมีอยู่ 60 คน (38.71%) ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนค่อนข้างน้อยแต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่แล้วอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาไม่ได้มาจากครอบครัวชาวอโศก นอกจากนี้อุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนหนึ่งก็ยังมีพี่หรือน้องเรียนอยู่ในโรงเรียนของชาวอโศกซึ่งทั่วไปแล้วคือที่ชุมชนศิระระอโศกนั่นเอง แต่บางคนที่อาจมีพี่หรือน้องเรียนอยู่ที่ชุมชนสันตืออโศกและชุมชนราชธานีอโศก

ตาราง 3.12 ลักษณะความเกี่ยวข้องกับชาวอโศกของสมาชิกในครอบครัวของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา (หน่วย: คน)

ลักษณะความเกี่ยวข้อง กับชาวอโศก	อุดรศึกษา		นักเรียนมัธยมศึกษา		รวม		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
นักบวช	-	-	1	-	1	-	1
คนวัด	-	1	-	-	-	1	1
ชาวชุมชน	-	-	1	1	1	1	2
นักเรียน	7	3	15	11	22	14	36
ญาติธรรม	7	1	29	23	36	24	60

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

3.3.5 ระยะเวลาในการอยู่ในชุมชน

จากตาราง 3.13 แสดงให้เห็นถึงระยะเวลาในการอยู่ในชุมชนของสมาชิกชุมชน ซึ่งพบว่าสมาชิกส่วนใหญ่จะมีระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในช่วง 1-2 ปี (31.43%), 3-4 ปี (19.52%) และน้อยกว่า 1 ปี (18.10%) ตามลำดับ หรืออีกนัยหนึ่งก็แสดงให้เห็นว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนมานานไม่เกิน 4 ปี (69.05%) ซึ่งก็ไม่น่าแปลกแต่อย่างใดเพราะสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ก็เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาอยู่แล้ว นอกจากนี้ในกลุ่มนี้ก็มีคนวัด 5 คน (41.67%) และชาวชุมชน 17 คน (50%) รวมอยู่ด้วย โดยในกรณีของชาวชุมชนนั้นมีถึง 7 คน (20.59%) ที่เพิ่งมาอยู่ไม่ถึง 1 ปีซึ่งก็เป็นสัญญาณว่าชุมชนมีแนวโน้มดึงดูดสมาชิกชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่มากขึ้นนอกเหนือไปจาก

การเพิ่มขึ้นของสมาชิกชุมชนที่เป็นนักเรียน สำหรับสมาชิกชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นสมาชิกชุมชนที่เข้ามาอยู่ในชุมชนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี โดยเห็นได้ชัดเจนในส่วนของสมณะที่มีอยู่ 3 รูปอยู่มานานไม่ต่ำกว่า 7 ปี และมีสมณะถึง 4 รูปที่อยู่ในชุมชนมานานเกิน 10 ปีขึ้นไป ซึ่งรวมถึงสมณะดินดี สันตจิตโตที่อยู่มานานถึง 26 ปีด้วย ขณะเดียวกันก็มีคนวัดอีก 7 คน ชาวชุมชน 1 คน ที่อยู่ในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 4 ปีเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะมีชาวชุมชนฝ่ายหญิงถึง 8 คน (23.53%) ที่อยู่มาไม่น้อยกว่า 10 ปี สำหรับอุดรศึกษานั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนอย่างน้อยคนละ 5 ปี รวมทั้งยังมีนักเรียนมัธยมศึกษาบางคนเข้ามาอยู่ในชุมชนตั้งแต่ยังเรียนชั้นประถมศึกษา

3.3.6 การสิ้นสุดสภาพสมาชิกชุมชน

การสิ้นสุดสภาพจากการเป็นสมาชิกชุมชนศิระะอโศกนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีอยู่ 3 รูปแบบหลักด้วยกัน รูปแบบแรกคือการสิ้นสุดสภาพอันเนื่องมาจากการทำผิดกฎระเบียบของชุมชน จึงต้องถูกทำโทษให้ออกไปจากชุมชน เท่าที่ผ่านมามีการสิ้นสุดสภาพในลักษณะเช่นนี้มีไม่บ่อยนัก โดยที่ในส่วนของนักเรียนนั้นอาจจะมีโอกาสเกิดขึ้นมากกว่าฐานะอื่น ๆ นักเรียนที่ถูกทำโทษโดยการให้ออกนั้นจะเกิดจากการทำความผิดร้ายแรงหรือมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การลักขโมย พกพาอาวุธและมีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นต้น แม้จะมีการทำโทษตักเตือนแล้วก็ยังไม่เลาบจำในท้ายที่สุดก็จะมี การพิจารณาให้ออกได้เช่นกัน ส่วนรูปแบบที่สองเป็นการสิ้นสุดสภาพสมาชิกชุมชนโดยสมัครใจ ซึ่งอาจแบ่งได้อีก 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือการออกจากชุมชนศิระะอโศกไปประจำอยู่ชุมชนชาวอโศกแห่งอื่น ๆ แต่กรณีเช่นนี้ก็ยังมีไม่มากนัก เพราะแม้แต่สมณะที่มีการจัดสรรกันใหม่ทุกปี สมณะส่วนใหญ่ก็จะขอประจำอยู่ที่ชุมชนศิระะอโศกเหมือนเดิม ส่วนลักษณะที่สองคือการออกจากชุมชนไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมภายนอก กรณีที่เป็นตัวอย่างได้ชัดเจนก็คือการออกไปจากชุมชนของนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว นอกจากนี้ก็มีนักเรียนบางคนที่จะลาออกไปอยู่ข้างนอกโดยไม่ต้องรอให้จบชั้นสูงสุดเสียก่อนซึ่งมีอยู่ทุกปี ส่วนการสิ้นสุดสภาพในรูปแบบสุดท้ายก็คือการสิ้นสุดสภาพโดยธรรมชาติ นั่นคือเป็นผลอันเนื่องมาจากการเสียชีวิต ซึ่งที่ผ่านมามีสมาชิกชุมชนที่เสียชีวิตที่เกิดจากการชราภาพและได้รับอุบัติเหตุจำนวนหนึ่ง

ตาราง 3.13 ระยะเวลาการเข้ามาอยู่ในชุมชนของสมณะ คนวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา (หน่วย: คน)

ระยะเวลา (ปี)	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		อุดรศึกษา		นักเรียนมัธยมศึกษา		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
น้อยกว่า 1	1	-	1	3	4	-	-	12	17	16(7.62)	22(10.48)	38(18.10)
1-2	-	-	4	1	3	-	-	33	25	34(16.19)	32(15.24)	66(31.43)
3-4	1	-	-	3	3	-	2	20	12	24(11.43)	17(8.10)	41(19.52)
5-6	-	-	1	1	1	5	5	8	6	14(6.67)	13(6.19)	27(12.86)
7-8	2	2	-	1	1	4	-	1	-	10(7.76)	1(0.48)	11(5.24)
9-10	1	-	2	1	4	3	1	1	-	6(2.86)	7(3.33)	13(6.19)
มากกว่า 10	4	1	1		8	-	-	-	-	5(2.38)	9(4.29)	14(6.67)
รวม	9	3	9	10	24	12	8	75	60	109(51.96)	101(48.10)	210(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.7 การเรียนรู้สู่การปฏิบัติ

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะแสดงให้เห็นตั้งแต่เริ่มแรกที่สมาชิกชุมชนรู้จักชุมชนศิระชะอโคก ความประทับใจและแรงจูงใจในการเข้าเป็นสมาชิกชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอด ปลูกฝังหลักคำสอนต่าง ๆ ให้กับสมาชิกนำไปสู่การปฏิบัติ และในตอนท้ายผู้ศึกษาจะได้พิจารณาถึงการรับรู้ถึงหลักคำสอนดังกล่าวและแนวทางการปฏิบัติของสมาชิกชุมชน

3.3.7.1 ประสบการณ์เริ่มแรกกับชุมชน

เมื่อพิจารณาจากประสบการณ์เริ่มแรกกับชุมชน ก็จะสามารถแบ่งสมาชิกชุมชนออกได้เป็น 2 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกเป็นสมาชิกชุมชนที่เคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกในที่อื่น ๆ มาก่อนแล้วอย่างน้อยในฐานะญาติธรรมชาวอโคก ขณะที่กลุ่มที่สองเป็นสมาชิกชุมชนที่ไม่เคยร่วมกิจกรรมหรือปฏิบัติธรรมร่วมกับชาวอโคกอื่น ๆ มาก่อน โดยมาร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกครั้งแรกที่ชุมชนศิระชะอโคกนี้เอง จากตาราง 3.14 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกชุมชนศิระชะอโคกส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่เคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกอื่น ๆ มาก่อน โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาซึ่งส่วนใหญ่ (78.71%) ไม่เคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกอื่น ๆ มาก่อน อย่างไรก็ตาม ในกรณีของสมณะนั้นมีความแตกต่างไปจากฐานะอื่น ๆ เพราะส่วนใหญ่แล้วสมณะจะเคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกอื่น ๆ มาก่อน รวมทั้งคนวัดชาย 1 คน กับชาวชุมชนอีก 3 คนที่เคยเป็นสมาชิกชุมชนปฐมอโคกมาก่อน ขณะที่ชาวชุมชนอีกคนหนึ่งที่เคยเป็นสมาชิกกลุ่มรามบุชาธรรมมาก่อนด้วยเช่นกัน ส่วนฝ่ายหญิงนั้นมีผู้ที่เคยร่วมกิจกรรมกับกลุ่มญาติธรรมที่กรุงเทพฯ จำนวนหนึ่งแต่ก็มีบางคนทีมาจากกลุ่มญาติธรรมทางภาคเหนือ สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือมีสมาชิกชุมชนบางคนถึงแม้จะไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกโดยตรงแต่ก็ได้มีการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของชาวอโคกด้วยตนเองอยู่ที่บ้านมาก่อนแล้ว

สำหรับการรับทราบเรื่องราวของชุมชนศิระชะอโคกและการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรกกับชุมชนนั้น ในกรณีของสมณะ คนวัดและชาวชุมชนที่เคยได้ร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกอื่น ๆ มาก่อนก็จะได้รับการแนะนำ บอกเล่าให้รู้จักกับชุมชนศิระชะอโคกซึ่งเป็นชุมชนชาวอโคกอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะมาพบกับชุมชนเป็นครั้งแรกในงานปลูกเสกฯ ที่ชุมชนจัดขึ้นนั่นเอง ขณะที่ผู้ที่ไม่เคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชาวอโคกอื่น ๆ มาก่อน ส่วนใหญ่ก็จะได้รับการบอกเล่า แนะนำให้รู้จักจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน คนรู้จักที่เป็นญาติธรรมที่รู้จักชุมชนมาก่อนแล้วให้มาเยี่ยมชม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสมาชิกในกลุ่มนี้มักจะมาร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชุมชนเป็น

ครั้งแรกในงานปลูกเสกฯ เช่นเดียวกันกับกลุ่มข้างต้น แต่ก็มีไม่น้อยที่มาในโอกาสอื่น ๆ เช่น การมาฟังเทศน์ ทำบุญที่พุทธสถานในวันปกติ

ส่วนอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาจะมีประสบการณ์ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะส่วนใหญ่ถ้าหากไม่ได้มาจากครอบครัวที่มีสมาชิกเกี่ยวข้องกับชุมชนมาก่อน ก็จะมีรู้จักชุมชนจากการแนะนำของเพื่อนบ้าน คนรู้จัก ครูที่โรงเรียนเดิมที่เป็นญาติธรรมหรือมีลูกหลานเรียนหนังสืออยู่แล้วที่ชุมชน ด้วยเหตุนี้ทั้งอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่จึงมาเข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรกกับชุมชนเพื่อมาคัดเลือกดูตัวเข้าเป็นนักเรียน แต่ถ้าหากเป็นลูกหลานของญาติธรรมแล้ว ส่วนใหญ่ก็มักจะพบกับชุมชนครั้งแรกในโอกาสอื่น ๆ เช่น การติดตามครอบครัวมาพุทธสถานเพื่อทำบุญฟังธรรมหรือการมาร่วมงานปลูกเสกฯ เป็นต้น

และจากการมาพบและร่วมกิจกรรมครั้งแรกกับชุมชน สมณะจะประทับใจในการเป็นชุมชนที่ยึดถือพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่อย่างน้อยทุกคนในชุมชนถือศีล 5 ละอายมุขและทานมังสวิรัต มีความเรียบง่ายในการกินอยู่หลับนอน ขยันทำงานเสียสละช่วยเหลือเกื้อกูลกันและช่วยเหลือสังคมได้ นอกจากนี้สมณะบางรูปก็ประทับใจกับการทำกิจกรรมไร่สารพิก ความอ่อนน้อมถ่อมตน สิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์และการทำงานเป็นกลุ่ม ส่วนคนวัดและชาวชุมชนนั้น ส่วนใหญ่จะประทับใจการเทศน์แสดงธรรมของสมณะโดยเฉพาะของสมณะโพธิรักษ์ที่สอนให้รู้จักฟังตนเองได้ ไม่มีเรื่องมงาย ใช้คำพูดที่ฟังรู้เรื่อง เข้าใจง่าย ไม่ได้ท่องบาลีแต่อย่างใดเหมือนข้างนอก เมื่อได้ฟังแล้วก็เห็นว่า “เป็นธรรมะที่ถูกตรง เป็นพุทธศาสนาล้วน ๆ ไม่มีศาสนาพรหมณ์หรืออื่น ๆ มาเจือปน” บางคนกล่าวว่าเป็นการ “ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยได้ฟัง ได้เห็นในสิ่งที่ไม่เคยได้เห็น” นอกจากนี้ก็มีหลายคนที่ประทับใจกับอภัยาศัยอ่อนน้อมถ่อมตนของญาติธรรม สมาชิกชุมชน การทำกิจกรรมธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

สำหรับอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่จะประทับใจกับการทักทาย อ่อนน้อมถ่อมตน การแต่งกาย การไม่ใส่รองเท้า การทานอาหารมังสวิรัต ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สภาพแวดล้อมที่ดูร่มรื่น การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทำอะไร ๆ ก็พร้อมกันดี ในการทำงานก็มีการช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นพี่เป็นน้องกัน อย่างไรก็ตามก็มีนักเรียนมัธยมศึกษาหลายคนก็ไม่ประทับใจอะไรเลยกับชีวิตในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ไม่ใส่รองเท้า หรือการทานอาหารมังสวิรัต

ตาราง 3.14 ประสบการณ์ร่วมกับชาวอโศกก่อนเข้าเป็นสมาชิกชุมชน

(หน่วย: คน)

ประสบการณ์ร่วมกับชาวอโศก	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		อุดมศึกษา		นักเรียนมัธยมศึกษา		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
เคย	7	1	3	5	6	1	-	18	14	32(15.24)	23(0.95)	55(26.19)
ไม่เคย	2	2	6	5	18	11	8	57	46	77(36.67)	78(37.14)	155(73.81)
รวม	9	3	9	10	24	12	8	75	60	109(51.96)	101(48.10)	210(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.7.2 แรงจูงใจในการเข้าเป็นสมาชิกชุมชน

สมณะโดยส่วนใหญ่จะให้เหตุผลไปในทางเดียวกันว่าเพื่อต้องการสร้างชุมชนให้สมบูรณ์มีความเข้มแข็ง เป็นตัวอย่างให้กับสังคมอื่น ๆ แต่ก็มีสมณะหลายรูปก็เห็นว่าสมณะนั้นเป็นผู้ที่ไม่ยึดติดกับสถานที่และบุคคล ดังนั้นการที่จะอยู่ที่ใดที่หนึ่งก็เพื่อความเหมาะสมตามหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบจากหมู่สมณะ เพื่อประโยชน์ตนคือลดละกิเลสและประโยชน์ท่านช่วยเหลือสังคม

ขณะที่คนวัดส่วนใหญ่เน้นต้องการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นเป็นสำคัญทั้งในด้านการทำงาน การอดทน ลดละความเห็นแก่ตัว เสียสละทำงานเพื่อผู้อื่นฯ โดยไม่หวังผลตอบแทน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้เข้าถึงสัจจะของชีวิต มีคนวัดบางคนให้เหตุผลว่า “เพราะเล็งเห็นข้อเท็จจริงที่ว่าชีวิตคนเราเกิดมาควรจะทำอะไร บาป-บุญ ความดี-ความชั่ว แม้ว่าอยู่ข้างนอกก็ทำได้ แต่ไม่สมบูรณ์เต็มที่ แต่ที่ศีระะโศกมีทั้งมิตรดี สหายดี สังคม สิ่งแวดล้อมดี ทำให้มีโอกาสศึกษาธรรมะอย่างมีสัมมาทิฐิ”

สำหรับชาวชุมชนนั้นค่อนข้างจะมีแรงจูงใจที่หลากหลายกว่าคนวัดเพราะนอกจากการเข้ามาอยู่เพื่อการปฏิบัติธรรมในหมู่กลุ่ม ได้ใกล้ชิดกับผู้อื่นเพื่อพัฒนาตัวเอง และต้องการความสงบ แสวงหาอริยทรัพย์ให้กับจิตวิญญาณเพื่อหลุดพ้นจากวัฏสงสารซึ่งเป็นประโยชน์ตนเช่นเดียวกับคนวัดแล้ว ชาวชุมชนจำนวนไม่น้อยได้กล่าวถึงการได้ใช้ความรู้ความสามารถ เวลาที่มีอยู่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น เกิดประโยชน์ท่านไปพร้อม ๆ กัน เพราะนอกจากจะสามารถแก้ปัญหาให้กับตนเองและเป็นตัวอย่างให้กับสังคมภายนอกได้ด้วย เจตนารมณ์ดังกล่าวเห็นได้ชัดจากชาวชุมชนบางคนที่กล่าวว่า “ต้องการพิสูจน์ให้โลกรับรู้ถึงหลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์” หรือบางคนก็กล่าวว่า “คนในสังคมหลงทางมากแต่ไม่สามารถแนะนำดึงให้คนในสังคมเห็นจริงได้โดยลำพังตัวเอง จึงมาร่วมกับมวลหมู่นี้เพื่อรอโอกาสดึงให้คนในสังคมเห็นจริงให้ได้” นอกจากนี้ก็ยังมีชาวชุมชนอีกหลายคนที่ยากให้ลูกหลานได้ดีได้ใกล้ชิดกับธรรมะจึงเข้ามาอยู่ในฐานะผู้ปกครองเด็กขณะเดียวกันตนเองก็ได้ปฏิบัติธรรมไปด้วย

สำหรับอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นนั้นโดยรวมแล้วไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนใหญ่แล้วทางครอบครัวหรือผู้ปกครองเป็นผู้แนะนำและพามาให้ทดลองอยู่ก่อน เพราะไม่อยากจะเรียนในสังคมภายนอกที่มียาเสพติด อบายมุขต่าง ๆ มากมาย ที่นอกจากจะถูกมอมเมาให้หลงผิดได้ง่ายแล้วยังต้องเสียค่าใช้จ่ายอีกมากในการศึกษา ขณะที่การเข้ามาเรียนในชุมชนนอกจากจะได้เป็นคนดีแล้วยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้มาก

3.3.7.3 การแปลงหลักคำสอนสู่การปฏิบัติ

เนื่องจากชุมชนศิระชอโคกไม่ได้เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นเองโดยปกติทั่วไปเช่นชุมชนอื่น ๆ ภายนอกแต่เป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งขึ้นมาโดยเจตนาโดยมีหลักคำสอน ความเชื่อ และอุดมการณ์ทางศาสนาชุดหนึ่งเป็นพื้นฐานรองรับ ด้วยเหตุนี้การใช้ชีวิตในชุมชนศิระชอโคกจึงเป็นชีวิตที่ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนที่กำหนดขึ้นมาใช้ร่วมกัน ดังนั้นสมาชิกชุมชนแต่ละคนจึงจะมีตารางเวลาเฉพาะสำหรับแต่ละฐานะว่าในรอบวัน เดือน และปีหนึ่ง ๆ สมาชิกควรเข้าไปในภารกิจใดบ้าง (ดูรายละเอียดได้จากภาคผนวก ข) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการปลูกฝัง ถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ตามหลักคำสอนของชาวอโคกลงไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตของสมาชิกชุมชนที่มีประสบการณ์และแรงจูงใจที่แตกต่างกันตามฐานะในการเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนนั่นเอง และในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาก็ได้ประมวลหลักการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนซึ่งได้รับการแปลงมาจากหลักคำสอนต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งก็พบว่าหลักคำสอนที่เกี่ยวกับศีลอันเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของชาวอโคกนั้นจะเป็นหลักคำสอนที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด สำหรับหลักการดำเนินชีวิตเหล่านั้นแสดงได้ดังนี้

หลักการข้อแรก คือการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แม้ว่าจะเป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อยหรือสัตว์ที่มีอันตรายก็ตาม หลักการข้อที่ 2 คือการไม่ลักขโมยหรือหยิบฉวยสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวของผู้อื่นไปใช้โดยไม่รับอนุญาตก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ หลักการข้อที่ 3 คือการละเว้นในกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจสนับสนุนให้อารมณ์ทางกามเกิดขึ้น การไม่สนับสนุนความสัมพันธ์แบบเป็นคู่รัก ตลอดจนการไม่ส่งเสริมการแต่งงานมีครอบครัว แต่สนับสนุนการรักษาพรหมจรรย์ หลักการข้อที่ 4 คือการไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดโกหก ไม่พูดนินทา ตลอดจนการไม่พูดยุแหยให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ชุ่ยเคื่องเข้าใจผิด ไม่สบายใจหรือได้รับความเสียหาย หลักการข้อที่ 5 คือการไม่ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ใช้น้ำเสฟติด เล่นการพนัน การเที่ยวสถานบันเทิง ตลอดจนเสฟติดอบายมุขใด ๆ

หลักการข้อที่ 6 คือการไม่ทานอาหารนอกเวลาอาหารที่กำหนดไว้ 1 หรือ 2 มื้อต่อวันตามฐานะของตน รวมทั้งการไม่กินจุบจิบด้วย หลักการข้อที่ 7 คือการไม่ใช้เครื่องประทีนผิว ไข่มหอม เครื่องสำอาง และเครื่องประดับต่าง ๆ ตกแต่งร่างกาย หลักการข้อที่ 8 คือการไม่ใช้ที่นั่งหรือที่นอนอันสูงใหญ่เพื่อความสะดวกสบาย หลักการข้อที่ 9 คือการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เรียบง่าย มีเสื้อผ้าเท่าที่จำเป็นแก่การใช้และการไม่สวมรองเท้า หลักการข้อที่ 10 คือการละเว้นจากการเล่นดนตรี ร้องเพลง ฟังเพลง เต้นรำ ตลอดจนการเล่นกีฬาหรือให้มีได้แต่ก็ต้องผ่านการพิจารณาอนุญาตแล้ว หลักการข้อที่ 11 คือการไม่รับข่าวสารจากสื่อ เช่น ทีวี วิทยุ สิ่งพิมพ์ ตลอดจน

สื่ออื่น ๆ ที่มอมเมา หรือที่ให้ได้นั้นจะต้องผ่านการอนุญาตแล้ว หลักการข้อที่ 12 คือการตื่นนอนแต่เช้า ใช้เวลาทำงานที่มีคุณค่ามีประโยชน์ ไม่นอนกลางวัน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน และชวนขยายสร้างสรรค์พัฒนาให้งานดีขึ้น หลักการข้อที่ 13 คือการสนับสนุนให้ใช้สิ่งของต่าง ๆ อย่างประหยัดที่สุด การพยายามนำสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วมาดัดแปลงเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด หลักการข้อที่ 14 คือการสนับสนุนการรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการปลูกต้นไม้ในชุมชน การตัดต้นไม้ต้องได้รับการเห็นชอบก่อน หลักการข้อที่ 15 คือการเคารพผู้อื่นโดยการไหว้ทักทายกันอย่างสม่ำเสมอเมื่อพบเจอกัน

หลักการข้อที่ 16 คือการให้ความสำคัญกับการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกลุ่ม มีการสอดส่องดูแลกัน และมีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ หลักการข้อที่ 17 คือการทำกิจกรรมไร้สารพิษ โดยไม่ใช้ยาฆ่าแมลงหรือปุ๋ยเคมี ตลอดจนสนับสนุนการไม่ไถพรวนดิน หลักการข้อที่ 18 คือการทานอาหารมังสวิรัตินอกจากนี้เฉพาะข้าวกล้อง ถั่ว งา และการไม่ปรุงแต่งอาหารมากนักแต่จะเน้นอาหารที่มีรสจืดหรือไม่จัด หลักการข้อที่ 19 คือการให้ความสำคัญกับการรักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพร การรักษาแผนโบราณ หลักการข้อที่ 20 คือการสนับสนุนการทำงานโดยไม่รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนหรือรับเฉพาะเท่าที่จำเป็น หลักการข้อที่ 21 คือการไม่เก็บสะสมเงินทอง ของมีค่า ซึ่งเป็นสมบัติทางโลกเป็นของส่วนตัว แต่พยายามให้นำมารวมกันเพื่อใช้เป็นของส่วนกลาง หลักการข้อที่ 22 คือการขายเฉพาะสินค้าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต และมีการตั้งราคาหลายระดับตั้งแต่แจกฟรีจนถึงการคิดกำไรในระดับหนึ่ง และ หลักการข้อที่ 23 คือการส่งเสริมการช่วยเหลือหมู่กลุ่มหรือชุมชนชาวอโศกในที่อื่นๆ และขยายออกไปช่วยเหลือสังคมภายนอกด้วย

3.3.7.4 การรับรู้และแนวทางการปฏิบัติ

จากหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของชาวอโศกที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา ผู้ศึกษาได้นำมาใช้เป็นคำถามในแบบสอบถามเพื่อให้ผู้ตอบได้อธิบายถึงทัศนคติความเข้าใจของตนต่อหลักการดำเนินชีวิตดังกล่าวรวมทั้งการดำเนินชีวิตตามหลักการนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อที่ทราบได้ว่าสมาชิกชุมชนมีการรับรู้ถึงหลักคำสอนหรือไม่ และมีการตอบสนองนำไปสู่การปฏิบัติอย่างไร โดยผู้ศึกษาจะเริ่มพิจารณาจากหลักการข้อแรกไปจนถึงหลักการข้อสุดท้ายตามลำดับ

ในหลักการข้อที่ 1 สมาชิกชุมชนเกือบทั้งหมดต่างก็เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องของวิบากกรรม เพราะชีวิตใคร ๆ ก็รัก ถ้าหากชีวิตนี้มีการเบียดเบียนชีวิตอื่นก็จะ เป็นบาปกรรมติดตามไปชาติแล้วชาติเล่า ดังนั้นจึงต้องลดโทสะ สร้างความเมตตาให้เกิดขึ้นในใจ

รูปภาพ 3.7 การทำวัตรเช้า

รูปภาพ 3.8 การประชุมทรัพย์สิน

รูปภาพ 3.9 งานปลูกเสกฯ

และทานมังสวิริติ อย่างไรก็ตาม ก็มีนักเรียนมัธยมศึกษา 3 คนที่ไม่แน่ใจกับหลักการข้อนี้ก็เห็นว่า ถ้าจำเป็นเพื่อป้องกันตัวจากสัตว์ร้ายก็ต้องทำเช่นกัน ต่อหลักการข้อที่ 2 สมาชิกชุมชนเกือบทั้งหมดก็เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้เช่นกัน เพราะเห็นว่าของของใคร ๆ ก็หวง การไปเอามานอกจากจะทำให้เขาเกิดทุกข์แล้วเรายังเกิดทุกข์ด้วยอีกทั้งยังผิดศีลเป็นบาปสังคมก็จะไม่สงบสุข ดังนั้นจึงต้องพยายามฝึกฝนให้ตัวเองเป็นผู้ให้มากกว่าผู้เอาลดความโลภของตัวเองลงหรือเมื่อต้องหยิบฉวยของผู้อื่นก็ต้องขออนุญาตเสียก่อน สำหรับผู้ที่ไม่แน่ใจนั้นเพราะเห็นว่าในบางครั้งก็ยังจำเป็นต้องถือวิสาสะบ้าง สำหรับหลักการข้อที่ 3 ดูเหมือนว่าสมาชิกชุมชนจะมีความเห็นค่อนข้างแตกต่างกันมากขึ้น เพราะแม้ว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะยังคงเห็นด้วยกับหลักการดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่า การแต่งงานทำให้เกิดทุกข์ เป็นห่วงห่วงให้ไม่สามารถทำงานเสียสละได้เต็มที่ ดังนั้นจึงต้องการสำรวมกาย วาจา ใจไม่ไปข้องแวะยุ่งเกี่ยวกับเพศตรงข้ามมากนัก ชาวชุมชนที่แต่งงานแล้วบางคนบอกว่าต้องพยายามประกอบกิจให้น้อยลง ห่างออกมา แต่ก็มีชาวชุมชนและอุดรศึกษาฐานะละ 1 คน ที่ยังไม่แน่ใจกับหลักการดังกล่าวหนักเพราะตั้งใจที่จะรักษาแคศีล 5 ซึ่งสามารถแต่งงานมีลูกเมียได้ตามปกติ ส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนไม่น้อย (27.41%) ที่ยังไม่แน่ใจเช่นกันหลายคนให้เหตุผลว่าตนเองยังเป็นนักเรียนยังไม่ได้คิดถึงเรื่องแบบนี้ หรือบางคนก็ว่าเป็นเรื่องของอนาคตที่ยังไม่มีความแน่นอน นอกจากนี้ก็มีนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 4 คนที่ไม่เห็นด้วยเพราะคิดว่าเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องแต่งงานมีลูกหลาน ความพยายามของชุมชนในการที่จะปฏิบัติตามหลักการข้อนี้ เห็นได้ชัดเจนจากการที่ชุมชนจะการดูแลความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงอย่างเข้มงวด รวมทั้งการยังไม่ยินยอมให้มีการแต่งงานเกิดขึ้นในชุมชน หรือถ้าหากมีการตั้งครรภ์เกิดขึ้นก็ต้องออกไปจากชุมชนก่อน จนกระทั่งคลอดเสร็จแล้วจึงจะกลับเข้ามาในชุมชนได้

สำหรับหลักการข้อที่ 4 สมาชิกเกือบทั้งหมดเห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่า นอกจากจะผิดศีลข้อ 4 เป็นผลเสียแก่ตัวแล้วยังจะก่อให้เกิดความแตกแยกในชุมชนอีกด้วย ดังนั้นจึงต้องพยายามพูดแต่ความจริง มีสาระสร้างสรรค์ แต่นักเรียนมัธยมศึกษาบางคน (7.41%) ก็ไม่แน่ใจนักเพราะเห็นว่าเมื่อออกไปกับเพื่อนข้างนอกก็ต้องพูดอยู่ดี รวมทั้งในบางครั้งก็อาจพูดไม่ดีออกไปบ้าง ต่อหลักการข้อที่ 5 สมาชิกชุมชนเกือบทั้งหมดเห็นว่าเป็นหนทางแห่งความเสื่อมทั้งหลาย ไม่ว่าจะ เป็นศีล ทรัพย์สิน กำล้างกาย กำล้างปัญญา และสุขภาพรวมทั้งเป็นที่มาของปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย แต่นักเรียนมัธยมศึกษา 3 คนก็เห็นว่าเมื่อออกไปข้างนอกก็ต้องมีบ้างเพราะไปกับเพื่อน ในชุมชนหลักการข้อนี้จะได้รับการเน้นย้ำมาก ดังจะเห็นได้จากการมีป้ายห้ามสูบบุหรี่ติดไว้หลายจุดเพื่อเตือนแก่ผู้ที่มาเยือน และถ้าหากมีการสูบบุหรี่เกิดขึ้นทางชุมชนก็จะเชิญให้ออกไปจากชุมชน ในหลักการข้อที่ 6 แม้ว่าจะสมาชิกส่วนใหญ่จะเห็นด้วยโดยเห็นว่าจะเป็นการวินัยในการกิน ไม่เป็นภาระ ไม่เสียเวลา และประหยัดทรัพยากรแล้ว แต่นักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนไม่น้อย (5.19%)

ไม่แน่ใจกับหลักการข้อนี้เพราะเห็นว่าในเมื่อต้องทำงานหนักแล้วก็ควรทานให้อิ่มแต่เนิ่นๆจะมีไม่พอจึงต้องมีการกินจุบจิบ บางคนก็เห็นว่าควรที่จะให้มีการทาน 3 มื้อด้วยซ้ำไป อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติสมาชิกชุมชนไม่น้อยก็ยังกินจุบจิบอยู่ นอกจากนี้นักเรียนระดับประถมศึกษาและเด็กเล็กก็จะสามารถทานอาหารได้ 3 มื้อ

ต่อหลักการข้อที่ 7 สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ต่างก็มองว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นของชีวิต ยิ่งแต่งตัวมากเท่าใดก็ยิ่งมอมเมาแกมราคะต่อเพศตรงข้ามมากเท่านั้น เป็นอันตรายต่อตนเอง แต่ก็มีนักเรียนมัธยมศึกษาอีกไม่น้อย (17.78%) ที่ไม่แน่ใจกับหลักการนี้เพราะเห็นว่าเมื่อทำงานเหงื่อออกมา กลิ่นตัวจะแรงก็ต้องใช้น้ำหอมดับกลิ่นบ้าง และเช่นเดียวกันในหลักการข้อที่ 8 สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าหลักการข้อนี้จะทำให้ไม่ต้องยุ่งยาก ไม่เป็นภาระและติดกับความสะดวกสบายซึ่งขัดขวางต่อการปฏิบัติธรรม ดังนั้นโดยทั่วไปในชุมชนเครื่องนอนจึงประกอบด้วยเสื่อ หมอน มุ้งและผ้าห่มเท่านั้น ไม่มีที่นั้งหรือที่นอนเป็นเบาะอยู่แล้วเว้นแต่ที่อโรคยาศาลาซึ่งมีไว้สำหรับผู้ป่วย แต่ก็มีนักเรียนมัธยมศึกษาไม่น้อยไม่แน่ใจ (7.94%) และไม่เห็นด้วย (3.70%) กับหลักการข้อนี้เพราะเห็นว่าน่าจะมีที่นอนให้สบายกว่าที่เป็นอยู่ หลายคนกล่าวว่า “ไม่เห็นว่าจะเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมตรงไหน” และในหลักการข้อที่ 9 สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการปฏิบัติดังกล่าวจะทำให้ไม่เป็นการสิ้นเปลือง ชีวิตเรียบง่าย ไม่เป็นภาระ อย่างไรก็ตามก็มีสมาชิกชุมชนไม่น้อยที่ไม่แน่ใจกับหลักการนี้ ชาวชุมชนคนหนึ่งไม่ค่อยชอบแบบเสื่อผ้าที่ชุมชนมีให้เพราะเห็นว่าเรียบง่ายเกินไปก็จะหาเสื่อผ้ามาเองแต่ก็ไม่ให้แตกต่างกันมากนักโดยเฉพาะในเรื่องของสีสันทัน ขณะที่อุตรศึกษาคนหนึ่งและนักเรียนมัธยมศึกษาส่วนหนึ่ง (14.81%) ไม่แน่ใจกับหลักการนี้นักเพราะเห็นว่ามิใช่เสื่อผ้าที่น้อยเกินไป ทำให้หมุนเวียนใส่ไม่ทันโดยเฉพาะยามหน้าฝน ขณะเดียวกันก็เห็นว่าน่าจะมีการอนุญาตให้ใส่รองเท้าได้ง่ายขึ้นเมื่อเวลาทำเจ็บ

ต่อหลักการข้อที่ 10 ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นหลักการที่มีผู้ไม่เห็นด้วยมากที่สุดเพราะแม้ว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะมองว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของที่มี 2 ด้าน กล่าวคือสามารถใช้ในทางดีก็ได้เลวก็ได้ ดังนั้นจึงต้องมีการคัดเลือกให้กับสมาชิกที่ยังมีภูมิปัญญาดีไม่พอเพราะจะได้ไม่เป็นการฟุ่มเฟือยสิ้นเปลืองทรัพยากรไปกับสิ่งไร้สาระ และมอมเมาให้หลงติดไปกับมัน แต่สมาชิกชุมชนไม่น้อยโดยเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาไม่แน่ใจ (20.74%) และไม่เห็นด้วย (17.78%) กับหลักการข้อนี้ นอกจากนี้ก็มีอุตรศึกษาส่วนหนึ่ง (20%) และชาวชุมชนอีก 1 คนที่ยังไม่แน่ใจด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพราะเห็นว่าน่าจะมีการผ่อนคลายเป็นสนุกสนานกันมากกว่าที่เป็นอยู่โดยเฉพาะการร้องหรือฟังเพลงและเล่นกีฬาเพราะชีวิตมันเคร่งเครียดพออยู่แล้ว ดังนั้นจึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่จะหรือได้ยินการร้องเพลงเป็นการส่วนตัวอยู่บ่อย ๆ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้วชุมชนจะมีกิจกรรมสนุก

สนานอยู่เหมือนกัน เช่น ในโอกาสการกินข้าวป่าที่สมาชิกในชุมชนจะสามารถร้องเพลง เล่นดนตรี เต้นรำ และแสดงละครสั้น ๆ ได้ เดือนละ 1 ครั้ง โดยทั่วไปแล้วทางชุมชนจะอนุญาตให้สมาชิกชุมชนเล่นดนตรีไทยหรือดนตรีพื้นบ้านได้ แต่ถือว่าการนำแถบบันทึกเสียงจากภายนอกเข้ามาโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้นมีความผิด ในช่วงเช้าและเย็นหลังเลิกงานสมณะจะเป็นผู้ควบคุมการเปิดเพลงที่ได้รับอนุญาตแล้วผ่านทางเครื่องขยายเสียงบ่อย ๆ โดยที่เนื้อหาของเพลงจะเน้นในเรื่องศีลธรรม ความสามัคคี ความกตัญญูเป็นหลัก ส่วนการเล่นกีฬาจะไม่มีการเล่นกีฬาที่ต้องแบ่งข้างเพื่อเอาชนะกัน เช่น ฟุตบอล แต่จะเน้นที่การแข่งขันกันทำงานมากกว่า สำหรับหลักการข้อที่ 11 แม้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่จะเห็นว่าสื่อต่าง ๆ มีอิทธิพลมาก การรับข่าวสารโดยไม่มีการกลั่นกรองจะทำให้ถูกหลอกกลายเป็นนักบริโภคนิยมเป็นทาสของระบบทุนนิยมได้ แต่อุดรศึกษา (10%) และนักเรียนมัธยมศึกษา (12.59%) มีความไม่แน่ใจ และอุดรศึกษา (15%) และนักเรียนมัธยมศึกษา (15.55%) ไม่เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้เพราะเห็นว่าทำให้กลายเป็นคนคับแคบตามโลกภายนอกไม่ทัน ในชุมชนนั้นการรับสื่อจากภายนอกถือเป็นเรื่องเข้มงวดมากเพราะจะต้องผ่านการกลั่นกรองพิจารณาจากสมณะเสียก่อน ในตอนเช้าช่วงการทานอาหารบนศาลาจะมีรายการสารคดี รายการสนทนา ข่าวบางเรื่อง และรายการอื่น ๆ ที่สมณะเป็นผู้บันทึกเก็บไว้มาเปิดให้ชมกัน ส่วนในตอนเย็นจะมีการนำวีดิทัศน์หนึ่งหรือละครที่บันทึกจากโทรทัศน์หรือชื่อมานำมาฉายให้ดูกัน วีดิทัศน์เหล่านี้จะนำมาจากชุมชนสันติอโศกซึ่งผ่านการพิจารณาแล้วจากสมณะโพธิรักษ์ทุกเรื่อง

ต่อหลักการข้อที่ 12 สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้เพราะจะทำให้ได้ประโยชน์ตนเป็นคนขยัน อดทนแข็งแรง และได้ประโยชน์ท่านในแง่ของการมีเวลาสร้างสรรค์ทำงานมากขึ้น แต่ก็มีนักเรียนมัธยมศึกษาส่วนหนึ่งที่ไม่แน่ใจ (10.37%) และไม่เห็นด้วย (2.48%) นักเพราะเห็นว่าทำให้พักผ่อนไม่เพียงพอ ทั้งที่ต้องทำงานหนัก ส่วนหลักการข้อที่ 13 ถือเป็นหลักการข้อเดียวที่สมาชิกชุมชนทุกคนเห็นด้วยทุกคน โดยให้เหตุผลว่าจะทำให้ใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด ประหยัดที่สุด ต่อหลักการข้อที่ 14 สมาชิกเกือบทั้งหมดเห็นด้วยเพราะจะเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นที่มาของปัจจัย 4 ทั้งหลาย เกิดประโยชน์สูงสุดเช่นกัน หลักการข้อนี้จะเห็นได้ชัดเจนจากสภาพพื้นที่ของชุมชนที่มีต้นไม้จำนวนมากให้ความร่มรื่น แต่ก็มีต้นไม้จำนวนมากอยู่ประชิดกับอาคาร บ้านเรือนเกินไป และมีนักเรียนมัธยมศึกษาบางคน (1.48%) ก็ไม่แน่ใจนักเพราะเห็นว่าในบางที่บางแห่งมันรกรุงรังเกินไปน่าจะมีการตัดออกเสียบ้าง สำหรับหลักการข้อที่ 15 สมาชิกเกือบทั้งหมดเห็นว่าเป็นการฝึกตนเองให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ ลดละตัวตน และเป็นวัฒนธรรมที่ดี แต่ก็มีนักเรียนมัธยมศึกษาคนหนึ่งที่ไม่แน่ใจเพราะเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องทำบ่อย ๆ ก็ได้ มันน่าเบื่อ พร่ำเพรื่อเกินไป ในทางปฏิบัติเมื่อสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ เจอกับสมณะก็จะไหว้หรือกราบขึ้นกับสถานที่และเวลา ส่วนการหักทลายทำความเคารพ

สมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ ด้วยกันเองก็จะใช้วิธีการไหว้ พร้อมกับกล่าวคำว่า “สำนึกดีครับ/ค่ะ” หรือ “เจริญธรรมครับ/ค่ะ” ซึ่งปกติแล้วจะกระทำกันเมื่อพบกันครั้งแรกในวัน ๆ หนึ่ง หลักการข้อที่ 16 เป็นหลักการที่ได้รับการเน้นย้ำมากเพราะชุมชนถือว่ากระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเช่นนี้มีประสิทธิภาพได้ ดังจะเห็นได้ว่าสมาชิกเกือบทั้งหมดต่างก็เห็นด้วยโดยมองว่าเป็นวิธีการที่ช่วยให้ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ อีกทั้งยังช่วยให้เห็นถึงข้อบกพร่องของตนเองและเรียนรู้ซึ่งกันและกันอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ก็มีนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 4 คน (2.96%) ที่ไม่แน่ใจและไม่เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้ เพราะเห็นว่ามีการประชุมกันบ่อยเกินไปและใช้เวลานาน หลังจากที่เหนื่อยมาแล้วทั้งวัน โดยปกติแล้วในชุมชนจะมีการประชุมที่สำคัญอยู่หลายโอกาส ได้แก่ การประชุมเช็คคืบ การประชุมชี้แจงชุมชน การประชุมหมู่บ้าน และประชุมฝ่ายการศึกษา นอกจากนี้ก็จะมีกรเรียกประชุมอื่น ๆ ได้อีกตามความเหมาะสม

สำหรับหลักการข้อที่ 17 สมาชิกทั้งหมดเห็นด้วยกับการทำกิจกรรมธรรมชาติ เพราะเห็นว่านอกจากจะไม่เป็นอันตรายแล้ว ยังช่วยลดต้นทุนการผลิต คื่นชีวิตให้กับแผ่นดิน และไม่ผิติดด้วย แต่ก็มิใช่ประเด็นของการสนับสนุนให้ไม่มีไถพรวนดิน ที่มีชาวชุมชนคนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับวิธีการเช่นนี้เพราะเห็นว่าจะไม่ได้ผล ส่วนนักเรียนอีกส่วนหนึ่ง (6.66%) ก็ยังไม่แน่ใจกับวิธีการดังกล่าวเช่นกัน ในทางปฏิบัติถึงแม้ชุมชนจะทำกิจกรรมธรรมชาติแต่ในการทำไร่ทำนาก็ยังคงมีไถพรวนดินอยู่เพราะจากประสบการณ์ที่เคยทำในอดีตแสดงให้เห็นว่าชุมชนยังไม่พร้อมที่จะทำนาโดยการไม่ไถพรวนดินแต่ในเขตพื้นที่สวนในชุมชนก็พยายามไม่ให้มีการไถพรวนเกิดขึ้น ส่วนหลักการข้อที่ 18 ซึ่งเป็นการทานมังสวิวัตินั้นเป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่าสมาชิกชุมชนทุกคนจะเห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่านอกจากจะไม่เป็นการผิติด ไม่ส่งเสริมให้คนทำบาปแล้วยังเป็นผลดีต่อสุขภาพด้วย อย่างไรก็ตามในประเด็นของการกินข้าวกล้อง ถั่ว งา ซึ่งสมณะโพธิรักษ์ได้เน้นย้ำอยู่เสมอเพื่อการรักษาสุขภาพ และการไม่ปรุงแต่งอาหารมากนักโดยเน้นอาหารรสจืดหรือไม่จัดนั้น มีชาวชุมชนและอุดรศึกษาฐานะละ 1 คนและนักเรียนมัธยมศึกษาอีกส่วนหนึ่ง (14.07%) ไม่แน่ใจนักเพราะส่วนใหญ่ยังรับประทานข้าวกล้อง ถั่ว งาไม่ค่อยได้ บางคนยังติดใจกับอาหารรสจัดอยู่ และบางคนก็เห็นว่าทานอาหารมังสวิวัตินั้นขอให้ไม่มีเนื้อสัตว์ก็พอแล้ว ในทางปฏิบัติอาหารที่เตรียมขึ้นศาลาตอนเช้าจากโรงครัวกลางจะมีทั้งข้าวกล้อง ถั่ว งาร่วมอยู่ด้วยให้เลือกทานขณะเดียวกันก็มีรสจืดเป็นหลัก แต่ในมือเย็นซึ่งจะเป็นการเตรียมอาหารกันเองตามบ้านนั้นส่วนใหญ่มักจะเป็นการทานข้าวเหนียว อาหารจะมีรสชาติจัดขึ้นและมักจะไม่ม่ถั่วหรืองา สำหรับหลักการข้อที่ 19 สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าการรักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพรหรือแผนโบราณนอกจากจะเป็นการประหยัด ช่วยลดรายจ่ายให้กับชุมชนแล้วยังไม่มีผลข้างเคียงและสอดคล้องกับธรรมชาติด้วย แต่ก็มีชาวชุมชนและอุดรศึกษาฐานะละ 1 คน และนักเรียนมัธยมศึกษาอีก

ส่วนหนึ่ง (11.85%) ไม่แน่ใจนักเพราะเห็นว่ายาสมุนไพรหรือการรักษาแผนโบราณนั้นไม่ได้รักษาได้ทุกอย่าง จะต้องมีการใช้การแพทย์สมัยใหม่ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับในทางปฏิบัติที่ทางชุมชนจะมีการรักษาพยาบาลทั้ง 2 แบบให้บริการตามความเหมาะสมของอาการเจ็บป่วย

ต่อหลักการข้อที่ 20 สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการลดความเห็นแก่ตัว การทำงานเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการสั่งสมบุญ ซึ่งยิ่งทำงานได้มากก็จะได้บุญมากขึ้นอีก งานนั้นยังมีค่ามากเป็นการลดบาปด้วย รวมทั้งต้องทำเป็นตัวอย่างให้กับคนอื่นด้วย แต่ก็มีอุดรศึกษา (15%) และนักเรียนมัธยมศึกษา (13.33%) ไม่แน่ใจ รวมทั้งนักเรียนมัธยมศึกษา (14.81%) ไม่เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้ โดยให้เหตุผลว่าต้องมีภาระทางบ้านต้องช่วยเหลือดูแลรวมทั้งถ้าหากทำงานข้างนอกก็ต้องมีเงินใช้จ่ายบ้าง แต่การเข้ามาอยู่ในชุมชนที่กินอยู่หลับนอนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายก็ถือว่าทำงานเป็นการตอบแทนให้กับชุมชน ส่วนหลักการข้อที่ 21 ก็มีลักษณะเดียวกัน เพราะสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ไม่ต้องหวังว่าใครจะปล้นหรือขโมย และเมื่อส่วนกลางดีแล้วส่วนตัวก็จะดีตามไปด้วย จะเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อย่างพี่น้อง อยากรู้ก็ตาม ก็มีชาวชุมชน 1 คนและอุดรศึกษา 3 คน และนักเรียนมัธยมศึกษาอีกส่วนหนึ่ง (14.07%) ไม่แน่ใจกับหลักการข้อนี้นัก เพราะเห็นว่าคนเราจะต้องมีทรัพย์สินเงินทองส่วนตัวกันบ้างเพื่อใช้จ่ายเมื่อยามจำเป็น ไม่ว่าจะอยู่ภายในหรือนอกชุมชน ในกรณีภายในชุมชนการจะไปเบิกกองกลางก็จะเกรงใจไม่กล้าไปเบิกหรือถ้ามีเรื่องเร่งด่วนก็อาจไม่ทันการณ์ ซึ่งในทางปฏิบัติทางชุมชนก็ไม่ได้มีข้อห้ามการมีเงินทองหรือทรัพย์สิน ใดๆ ของสมาชิก แต่ในกรณีของนักเรียนมัธยมศึกษาที่พ่อแม่ผู้ปกครองให้เงินติดตัวมานั้นให้นำไปฝากไว้กับฝ่ายการเงินของชุมชนทั้งนี้เพื่อป้องกันการสูญหายมากกว่า

ต่อหลักการที่ 22 สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่าเป็นการลดกิเลสและได้บุญเป็นการทำตามระบบบุญนิยมที่ต้องขायถูกไม่เอากำไรมากจะไม่เป็นแบบทุนนิยม แต่ก็มีชาวชุมชนและอุดรศึกษาฐานะละ 1 คนและนักเรียนมัธยมศึกษาอีกจำนวนหนึ่ง (5.19%) ที่ไม่แน่ใจนักเพราะเห็นว่าการค้าขายนั้นก็ต้องมีกำไรบ้างเพื่อให้อยู่รอดเลี้ยงตัวได้ มีนักเรียนบางคนเห็นว่าทางชุมชนมักเอาของไปขายเสียก่อนโดยที่บางที่เด็กนักเรียนก็ยังไม่ได้อ่านหรือไม่กี่เหลือส่วนที่ไม่ค่อยดีนักไว้ให้ทานกัน สำหรับหลักการที่ 23ซึ่งเป็นหลักการดำเนินชีวิตข้อสุดท้ายที่พิจารณาก็พบว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ต่างก็เห็นด้วยกับหลักการข้อนี้โดยให้เหตุผลว่าตามแนวทางปฏิบัติธรรมของชาวอโศกนั้นเมื่อทำตัวเองให้เจริญขึ้นหรือพึ่งตัวเองได้แล้ว หมู่มากก็จะเจริญตาม และสามารถแจกจ่ายสู่สังคมภายนอก เป็นที่พึ่งให้กับคนอื่นได้ รวมทั้งการเป็นอุดมคติของสมณะโพธิรักษ์อยู่แล้วที่ต้องการช่วยเหลือสังคม อยากรู้ก็ตามก็ยังมีสมณะ 1 รูปและชาวชุมชนและนักเรียน

มัธยมศึกษาฐานะละ 1 คน ที่แม้จะเห็นด้วยกับหลักการข้อนี้แต่ก็ท้วงติงขึ้นว่าปัจจุบันชาวอโศกเองก็เชื่อว่าจะมีเข้มแข็งอะไรนัก ดังนั้นจึงไม่ควรรีบร้อนเกินควร ส่วนที่ท่าทำให้ทำบ้างเท่าที่พอจะทำได้ก่อน ไม่เช่นนั้นก็จะถูกกลืนไปกับสังคมภายนอกได้ นอกจากนี้ก็ยังมีนักเรียนมัธยมศึกษาอีกกลุ่มหนึ่ง (4.44%) ที่กล่าวว่ายังไม่เข้าใจกับหลักการข้อนี้ และเพื่อเป็นการยืนยันอีกครั้งหนึ่งถึงการรับรู้ต่อหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติของสมาชิกชุมชน ผู้ศึกษาจึงได้ถามคำถามในตอนท้ายว่า “ท่านคิดว่าได้รับสิ่งใดบ้างจากการเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนศิรัชะอโศก” ซึ่งคำตอบที่ได้รับก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก็คือ การได้มาเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาตน ลดละกิเลสในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการงานและวิชาความรู้ จนกลายเป็นคนที่มีความขยัน อดทน เสียสละ การทำงาน มีศีล มีวินัยมากขึ้น รวมทั้งการได้เป็นชาวพุทธที่แท้จริงที่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

จากการศึกษาที่แสดงให้เห็นข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาพอที่จะสรุปได้ว่าสมาชิกชุมชนศิรัชะอโศกทุกคนสามารถรับรู้หรือซึมซับถึงหลักคำสอนของชาวอโศกได้จากกระบวนการเรียนรู้ข้างต้น แต่ก็สามารถสังเกตเห็นถึงความแตกต่างของการรับรู้ได้ระดับหนึ่งระหว่างกลุ่มสมณะ คนวัด ชาวชุมชน กับกลุ่มของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา แต่ก็ไม่เป็นเรื่องแปลกแต่อย่างใดทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งทั้ง 2 กลุ่มต่างมีเงื่อนไขโดยเฉพาะประสบการณ์และแรงจูงใจในการเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนแตกต่างกันอยู่แล้ว ในกรณีของนักเรียนมัธยมศึกษาซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจนว่ามีการรับรู้ซึมซับถึงหลักคำสอนน้อยกว่าฐานะอื่น ๆ โดยเฉพาะในหลักการดำเนินชีวิตข้อที่ 10 11 และ 13 ส่วนอุดรศึกษานั้นแม้ดูเหมือนว่าจะมีความชัดเจนในการรับรู้ซึมซับหลักคำสอนได้มากกว่านักเรียนมัธยมศึกษาแต่โดยรวมก็ยังไม่มีความแตกต่างโดยชัดเจนนัก ดังจะเห็นได้ว่าหลักการข้อต่าง ๆ ที่อุดรศึกษาไม่แน่ใจหรือไม่เห็นด้วยกันมากก็จะเป็นข้อเดียวกับของนักเรียนมัธยมศึกษา รวมทั้งการมีอัตราส่วนของผู้ที่ยังไม่ชัดเจนใกล้เคียงกัน ส่วนชาวชุมชนนั้นแม้ว่าจะมีผู้ที่ไม่แน่ใจหรือไม่เห็นด้วยกับหลักการดำเนินชีวิตอยู่บ้างแต่ก็เพียงเล็กน้อยไม่กี่คนไม่กี่ข้อเท่านั้น ส่วนคนวัดและสมณะนั้นต่างก็ถือได้ว่าเป็นฐานะที่รับรู้ถึงหลักคำสอนของชาวอโศกได้ดีกว่าฐานะอื่น ๆ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้วสมาชิกชุมชนทุกคนรวมทั้งผู้ที่ยังไม่แน่ใจหรือไม่เห็นด้วยกับหลักการบางข้อก็ต้องปฏิบัติตามหลักการดำเนินชีวิตที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทุกข้อ แม้ว่าอาจจะมีการบกพร่องตกหล่น หรือไม่สมบูรณ์ไปบ้างก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อสมาชิกต้องการมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนที่มีกฎระเบียบในการดูแล สอดส่องดูแลซึ่งกันและกันก็ย่อมจะต้องปฏิบัติตามโดยอัตโนมัติ ซึ่งในแง่หนึ่งก็ย่อมเป็นการยืนยันให้เห็นว่าการมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนนั้นจะทำให้สามารถเคร่งครัดปฏิบัติธรรมได้มากขึ้นกว่าการปฏิบัติธรรมอยู่คนเดียวได้

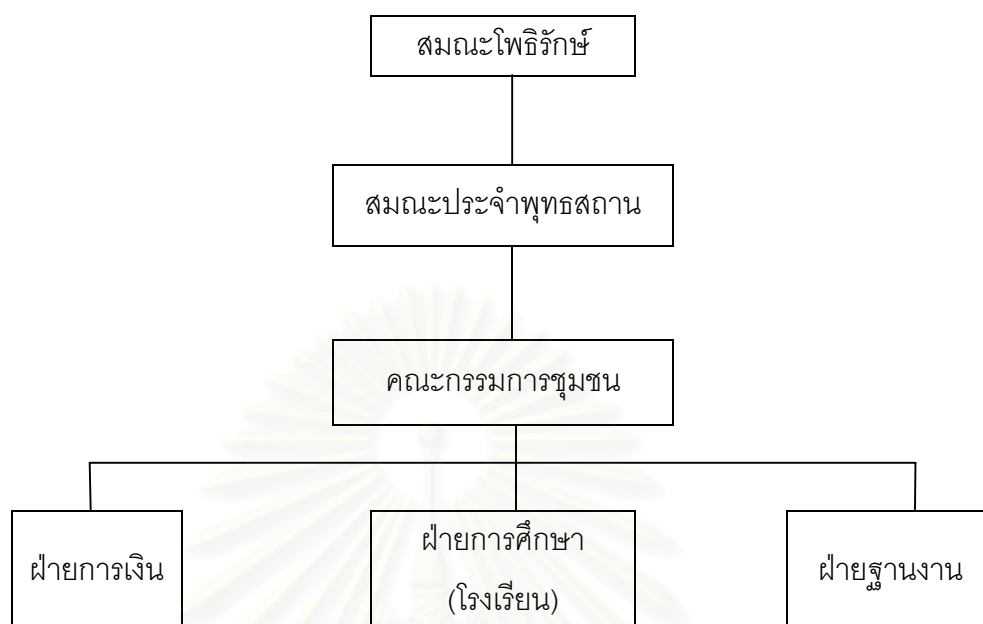
ในตอนท้าย เพื่อเป็นการประเมินถึงทัศนคติและการรับรู้ของสมาชิกชุมชนศึกษาต่อการพัฒนาของชุมชนว่าเป็นไปตามหรือขัดแย้งกับหลักคำสอนที่สำคัญ 2 ประการ ที่ได้รับการเน้นย้ำเป็นอย่างมากคือการไม่สะสมและการช่วยเหลือสังคม ผู้ศึกษาจึงได้มีคำถามกับสมาชิกชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ ประกอบด้วยสมณะ คนวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษา ถึงความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนศิระชะอโศกที่มีการเติบโตขึ้นมาก รวมทั้งประเด็นที่ว่าชุมชนศิระชะอโศกหรือชุมชนชาวอโศกอื่น ๆ จะสามารถช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทยได้หรือไม่และอย่างไร ซึ่งผู้ศึกษาพบว่าในประเด็นแรกนั้นสมาชิกชุมชนเห็นว่าไม่ขัดแย้งกับการไม่สะสมเพราะทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามเหตุปัจจัยหรือโดยธรรมชาติอยู่แล้วเพราะเมื่อคนมีคุณภาพมากขึ้น มีทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านก็ย่อมที่จะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ เติบโตเป็นไปในทางที่ดีขึ้นและสามารถช่วยเหลือสังคมได้มากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามการเติบโตดังกล่าวก็ต้องระมัดระวังในเรื่องของปริมาณที่จะต้องมีการควบคุมคุณภาพควบคู่ไปด้วย

ในการทำงานเดียวกันสำหรับประเด็นที่สองสมาชิกชุมชนเห็นว่าชุมชนศิระชะอโศกหรือชุมชนชาวอโศกอื่น ๆ นั้นสามารถช่วยแก้ปัญหาสังคมได้แน่นอนตามสโลแกนของสมณะโพธิรักษ์ที่ว่า “อโศกเพื่อมวลมนุษยชาติ” โดยการช่วยแก้ปัญหานั้นอาจแบ่งได้ 3 ระดับ ระดับแรกคือชาวอโศกที่เมื่อมาปฏิบัติธรรมแล้วกลายเป็นคนมีศีล ละอบายมุข สามารถแก้ปัญหาให้กับตัวเองได้แล้วยังไม่เป็นปัญหาให้กับสังคมด้วย ระดับที่สองคือเมื่อมาลดละกิเลสแล้วกลายเป็นคนกินน้อย ใช้น้อย ทำงานมาก ที่เหลือก็จุนเจือสังคมได้ไม่ว่าจะเป็น การฝึกอบรม การสร้างคนผ่านทางโรงเรียน หรือกิจกรรมอื่น ๆ และระดับที่สามคือการเป็นตัวอย่างให้คนในสังคมได้เห็นถึงแนวทางการใช้ชีวิตอีกแบบหนึ่งตามระบบบุญนิยมและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับสังคม อย่างไรก็ตาม สมาชิกบางคนก็เห็นว่าการทำงานที่ชาวอโศกจะช่วยเหลือสังคมได้มากน้อยแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับว่าสังคมยอมรับชาวอโศกได้แค่ไหนต่างหาก

3.4 โครงสร้างการจัดองค์กรชุมชน

โครงสร้างของชุมชนศิระชะอโศกมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ พุทธสถาน หมู่บ้าน และโรงเรียนตามลำดับ ซึ่งทั้งส่วนนี้อาจเรียกรวมกันว่า “บวร” อันมาจากคำว่าบ้าน วัด และโรงเรียนที่แต่ละส่วนต่างก็ทำงานสอดคล้องประสานกลมกลืนกัน จนเป็นกลไกขับเคลื่อนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โครงสร้างการจัดองค์กรในการทำงานของชุมชนศิระชะอโศกสามารถแสดงได้ดังรูปภาพ 3.3

รูปภาพ 3.10 โครงสร้างการจัดองค์กรของชุมชนศิระะอโศก

จากรูปภาพ 3.3 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ส่วนของชุมชนศิระะอโศกว่ามีจุดเริ่มต้นมาจากสมณะโพธิรักษ์ซึ่งเป็นผู้ตีความหลักคำสอนต่าง ๆ ออกเผยแพร่ให้กับชาวอโศกทั้งหลายได้นำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นชุมชนชาวอโศกขึ้นมา สมณะโพธิรักษ์นั้นนอกจากจะมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารจัดการชุมชนผ่านทางเทศนาสั่งสอน ให้คำปรึกษาชี้แนะในโอกาสต่าง ๆ เช่น การประชุมพูดคุยกับผู้นำชุมชนโดยตรง การมาเยี่ยมเยียนชุมชน และงานเทศกาลประจำปีของชาวอโศก เป็นต้น นอกจากนี้แล้วสมณะโพธิรักษ์ยังมีบทบาทผ่านทางตัวแทนคือสมณะที่อยู่ประจำพุทธสถานซึ่งจะเป็นผู้ชี้แนะ อธิบายแนวทางการปฏิบัติธรรมและการทำงานให้กับสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ ได้รับรู้และนำไปปฏิบัติตามหลักคำสอนอีกทางหนึ่ง

ในส่วนของพุทธสถาน การปกครองดูแลของหมู่สมณะจะอยู่รูปแบบของระบบอาวุโสที่มีความเคารพนับถือกัน ทำให้พุทธสถานไม่มีเจ้าอาวาสหรือสมณะรูปใดมีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว แต่ต้องมีการปรึกษาหารือกันเป็นหมู่คณะและถ้าหากมีเรื่องใดที่หมู่สมณะเห็นว่าอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบมากเกินไปก็จะมีการศึกษาไปยังสมณะโพธิรักษ์โดยตรง ส่วนโครงสร้างการจัดองค์กรของฝ่ายฆราวาสจะอยู่ในรูปของคณะกรรมการชุมชนที่มีการเลือกตั้งขึ้นมาเองในชุมชนตามความเหมาะสมให้เป็นผู้ทำหน้าที่ดูแล ประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนที่แบ่งย่อยออกเป็นฝ่ายหรือฐานงานต่าง ๆ จำนวนมากให้ดำเนินกิจการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยชุมชนมีฝ่ายหรือฐานงานที่สำคัญรับผิดชอบในหน้าที่ต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. ฝ่ายการเงิน รับผิดชอบการรับจ่ายเงินของชุมชนในทุกด้าน
2. ฝ่ายการศึกษา เป็นฝ่ายที่ดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียนของชุมชนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา
3. ฝ่ายฐานงาน เป็นฝ่ายที่ประกอบด้วยฐานงานต่าง ๆ มากมายครอบคลุมกิจกรรมเกือบทั้งหมดในชุมชน

อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วบทบาทในการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนก็จะตกอยู่กับกลุ่มผู้นำชุมชน 4-5 คนเท่านั้น กลุ่มผู้นำชุมชนเหล่านี้จะมีการพูดคุยพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการเสมอเพื่อปรึกษาหารือปัญหา อุปสรรค ตลอดจนการวางแผนในการทำงานต่อไป และในทุกเดือนชุมชนก็จะจัดให้มีการประชุมชุมชนที่มีสมณะ คนวัด ชาวชุมชนและบุตรศึกษามาพร้อมประชุมพร้อมกัน ในที่ประชุมจะมีวาระสำคัญคือการแจ้งให้ทราบถึงภาวะการดำเนินงานและการเงินของหมู่บ้านให้แก่สมาชิกได้ทราบ นอกจากนี้ก็จะมีการร่วมกันพิจารณาและตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ที่ได้มีการเสนอเป็นวาระขึ้นมา การประชุมที่มีความสำคัญอีกการประชุมหนึ่งก็คือการประชุมฝ่ายการศึกษาซึ่งโดยปกติจะจัดให้มีเดือนละ 2 ครั้ง การประชุมดังกล่าวนี้จะเป็นการประชุมสมาชิกชุมชนที่รับผิดชอบในด้านการสอนให้กับนักเรียนทุกระดับเพื่อพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยตรง สำหรับสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ ที่สนใจก็สามารถเข้าร่วมรับฟังการประชุมได้

สำหรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) รวมทั้งตำแหน่งอื่น ๆ ตามระบบของราชการที่ชุมชนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยนั้น จะเป็นการคัดเลือกกันเองของที่ประชุมชุมชนว่าควรให้สมาชิกชุมชนคนใดเป็นผู้เหมาะสมในการเข้าไปทำหน้าที่ดังกล่าว แต่ตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะไม่มีอำนาจสิทธิขาดในการตัดสินใจดำเนินการของชุมชน เพราะจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับทางการหรือสังคมภายนอกเท่านั้น

3.5 เครือข่ายชุมชน: กลุ่มกิจกรรมไร้สารพิษ

ในปัจจุบัน นอกจากชุมชนศิระะอโคกจะมีชุมชนชาวอโคกอื่น ๆ และกลุ่มญาติธรรมชาวอโคกเป็นเครือข่ายสำคัญ ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วในบทที่ 2 ชุมชนศิระะอโคกยังมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับกลุ่มหรือองค์กรภายนอกที่ไม่ใช่ชาวอโคกทั้งภาครัฐและเอกชนด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะเครือข่ายชุมชนที่ไม่ใช่ชาวอโคกที่สำคัญ ก็คือกลุ่มกิจกรรมไร้สารพิษและเครือข่ายชุมชนกิจกรรมไร้สารพิษ ซึ่งจะได้รับการพิจารณาโดยละเอียดในการศึกษาครั้งนี้

กลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษมีจุดเริ่มต้นขึ้นในราวปี พ.ศ. 2540 เมื่อมีชาวบ้าน 2-3 คนได้เข้ามาศึกษาดูงานที่ชุมชนและเห็นว่าการทำกิจกรรมของชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะงานด้านสมุนไพรน่าจะเป็นทางรอดในการประกอบอาชีพให้กับพวกตนได้ ชาวบ้านเหล่านี้จึงได้ไปรวมกลุ่มกันขึ้นมาเองก่อน จากนั้นจึงมาเสนอการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งในตอนนั้นก็ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับกลุ่มหรือชุมชนภายนอกในลักษณะดังกล่าวมาก่อน ดังนั้น จึงต้องมีการประชุมร่วมกันเพื่อพูดคุย ถกเถียง และเผยแพร่ความคิดหาสมาชิกมาร่วมงานอยู่นาน จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2541 เรียกว่า “กลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษ” มีสมาชิกเริ่มต้นประมาณ 20 คน กิจกรรมที่ทำกันในช่วงแรกจะเป็นการลงแขกปลูกสมุนไพร และพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เพื่อสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในพื้นที่ของสมาชิก มีการเดินป่าศึกษาสมุนไพร และเวลาว่างต่าง ๆ ก็จะไปออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ร่วมกันในนามของกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มกสิกรรมฯ จะมีการประชุมกันทุกเดือนที่ชุมชนศิระชะอโคก

จนกระทั่งในช่วงต้นปี พ.ศ. 2542 เมื่อผลผลิตของสมาชิกเริ่มออกสู่ตลาด สมาชิกก็นำมาจำหน่ายให้กับชุมชนเป็นจำนวนมากจนสร้างปัญหาให้กับชุมชนไม่น้อย ดังนั้น หลังจากนั้นไม่นานนัก ชุมชนศิระชะอโคกจึงได้จัดให้มีการอบรมสำหรับสมาชิกและผู้สนใจครั้งใหญ่ขึ้นเป็นครั้งแรก เรียกว่า “การอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิต” ผลจากการประชุมดังกล่าว ทำให้กลุ่มกสิกรรมฯ มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 178 คน จากพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในเขตอำเภอกันทรลักษ์และอำเภอใกล้เคียงรวมทั้งบางส่วนจากจังหวัดอุบลราชธานี สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ใช่ชาวอโคกแม้ว่าจะมีบางคนที่เป็นญาติกรรมชาวอโคกอยู่แล้วแต่เดิมก็ตาม สำหรับเงื่อนไขสำหรับผู้ที่จะเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มได้นั้นต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการด้วยกัน ประการแรกจะต้องเข้าร่วมประชุมประจำเดือนกับกลุ่มอย่างน้อย 3 ครั้ง ประการที่ 2 ต้องได้รับการรับรองสมาชิกอย่างน้อย 5 คนขึ้นไป และประการสุดท้ายจะต้องผ่านการอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิต 1 ครั้ง นอกจากนี้ก็ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีตั้งแต่การร่วมกันลด ละ เลิกอบายมุข การร่วมมือกันวางแผนจัดการทางการผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่ายผลิต และการบริโภคเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนครบวงจร การสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ การร่วมมือกันทำกิจกรรมที่ไม่มีสารเคมีใด ๆ และการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

รูปแบบการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มกสิกรรมฯ จะมีอยู่หลากหลายโดยมีชุมชนศิระชะอโคกเป็นพี่เลี้ยงให้การสนับสนุน ในด้านการผลิตชุมชนศิระชะอโคกได้แจกพันธุ์พืชให้กับสมาชิกนำไปปลูกหลังจากนั้นจึงเอามาคืนเมื่อนำผลผลิตมาขายให้กับชุมชน และมีการร่วมกันทำน้ำตาลอ้อยเพื่อจำหน่ายด้วย หรือในด้านการรับซื้อผลผลิตชุมชนศิระชะอโคกก็ได้มีการกำหนดรายการวัตถุดิบ

ที่รับซื้อประมาณ 200 ชนิด แต่ละชนิดจะรับซื้อจากสมาชิกรายละไม่เกิน 1,200 บาทต่อเดือน ในด้านการจัดจำหน่าย ชุมชนศิระระอโคกได้ร่วมกับกลุ่มภักดีธรรมฯ จัดตั้งตลาดกลุ่มภักดีธรรมฯ ไร่สารพิษขึ้นมาในตำบลอ่าวกันทรลักษณ์เพื่อเป็นการจำหน่ายพืชผักผลไม้ทั้งของกลุ่มและของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อต้องการที่จะให้ชาวบ้านค้าขายเป็นด้วยมิใช่ทำการผลิตได้แต่เพียงอย่างเดียว ขณะที่ในชุมชนก็มีการจัดตั้งร้านไร่สารพิษขึ้นมาเพื่อเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ในบางกรณีทางชุมชนก็ยังได้เป็นผู้ประสานงานจัดหาตลาดรับซื้อผลผลิตโดยตรงให้กับสมาชิกด้วยเช่นกัน

ในการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดจำหน่ายผลผลิตดังกล่าวข้างต้น ทางกลุ่มภักดีธรรมฯ ได้มีการจัดตั้งกองทุนการตลาดขึ้นเป็นกองกลางเพื่อรองรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นค่ายานพาหนะ ค่าเบี้ยเลี้ยงสมาชิกผู้ปฏิบัติงาน โดยที่มาของเงินกองทุนส่วนหนึ่งจะได้มาจากรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต 7 วันแรกของสมาชิกที่เพิ่งจะนำผลผลิตมาจำหน่ายโดยจะต้องยกให้กับกองทุนทั้งหมด อีกส่วนหนึ่งได้มาจากการหักจากยอดขายของสมาชิกที่นำผลผลิตมาจำหน่ายซึ่งจะคิดในอัตราก้าวหน้า กล่าวคือใครนำผลผลิตมาขายมากก็จะหักเข้ากองทุนมากขึ้นไปด้วย ปัจจุบันกองทุนการตลาดมียอดเงินอยู่ประมาณ 1 หมื่นบาท

นอกจากนี้ชุมชนศิระระอโคกยังสนับสนุนให้สมาชิกมีการออมกันมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิก จึงได้มีการจัดตั้งกองทุนสัจจะออมทรัพย์ขึ้นมา โดยที่มาของเงินกองทุนสัจจะออมทรัพย์จะมาจากการฝากเงินของสมาชิกเมื่อมีการประชุมกันทุกเดือนวันพระใหญ่ โดยมีการกำหนดเงื่อนไขการฝากอย่างต่ำ 30 บาท และมียอดสูงสุดไม่จำกัด กองทุนนี้จะไม่มีการดอกเบี้ยจ่ายให้แต่สมาชิกสามารถขอกู้ได้โดยไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ยเช่นกัน ในการขอกู้จากกองทุนทำได้แต่จะต้องเป็นการกู้เป็นกลุ่ม 5 คนหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการให้มีสมาชิกคนอื่น ๆ เป็นผู้รับรองและตรวจสอบให้แน่นอน ในการกู้มีกำหนดระยะเวลา 3 เดือน และเมื่อต้องส่งเงินกู้คืน ผู้กู้จะต้องส่งเงินคืนในจำนวนที่มากกว่ายอดที่กู้ไปซึ่งเงินส่วนเกินนี้จะเป็นเหมือนกับการบังคับให้ออมอีกทางหนึ่งเพราะเงินส่วนนี้จะถูกฝากไว้ในบัญชีของผู้กู้นั่นเอง ปัจจุบันกองทุนมียอดเงินรวมประมาณ 7 หมื่นบาท

ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มภักดีธรรมฯ นอกจากจะมีกองทุนทั้ง 2 ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วก็ยังมีกองทุนสวัสดิการอีกกองทุนหนึ่งด้วย กองทุนสวัสดิการเป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของกลุ่มโดยรวมทั้งหมด ขณะเดียวกันก็จะมีการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลสมาชิกในยามเจ็บป่วยด้วยตนเอง เช่น เมื่อสมาชิกคนหนึ่งคลอดบุตรทางกลุ่มก็นำสิ่งของ

และอาหารไปเยี่ยม หรือเมื่อมีสมาชิกคนหนึ่งเสียชีวิตทางกลุ่มก็ซื้อโลงศพไปช่วย จัดอาหารไปร่วมงาน เป็นต้น ยอดเงินของกองทุนจะมีที่มาส่วนหนึ่งจากการหักเปอร์เซ็นต์ในอัตราค่าหัวหน้าจากยอดขายผลผลิตของสมาชิกให้กับทางชุมชน อีกส่วนหนึ่งจะมาจากการส่วนแบ่งจากยอดเงินที่หักเข้ากองทุนการตลาดแต่ก็ยังมีอัตราที่ยังไม่แน่นอนนัก

ในปี พ.ศ. 2542 กลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษในนามของเครือข่ายชุมชนกสิกรรมไร้สารพิษที่มีชุมชนศิระชะโศกเป็นพี่เลี้ยงก็ได้จัดทำโครงการขอรับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานการลงทุนเพื่อสังคม (SIF) ตามโครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วน (SIF Menu 5) สำนักงานการลงทุนเพื่อสังคมมาดำเนินการเป็นเงิน 10.5 ล้านบาท โดยกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษสามารถสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้รับประโยชน์ตามโครงการนี้ได้ถึง 42 กลุ่มที่มีสมาชิกรวมกันประมาณ 1 พันคนเศษ ในแต่ละกลุ่มจะต้องมีสมาชิกจากกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษเป็นสมาชิกผู้ประสานงานอย่างน้อย 1 คน ความช่วยเหลือที่เครือข่ายนี้ช่วยให้กับสมาชิกเครือข่ายจะมีทั้งการช่วยเหลือแบบสงเคราะห์ให้เปล่า เช่น การช่วยเหลือผู้พิการ ผู้ติดเชื้อ ทุนการศึกษานักเรียน เป็นต้น ส่วนการช่วยเหลืออีกแบบหนึ่งก็คือการช่วยเหลือในการปรับเปลี่ยนอาชีพ กระบวนการผลิต ซึ่งการช่วยเหลือในลักษณะนี้ผู้รับการช่วยเหลือจะต้องรวมกลุ่มกันนำเงินที่ได้รับไปทำกิจกรรมอาชีพสร้างรายได้ขึ้นมาและจะต้องส่งเงินส่วนหนึ่งกลับคืนให้กับแม่ข่ายเพื่อที่จะหมุนเวียนช่วยเหลือกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เครือข่ายยั่งยืนยิ่งขึ้น

ในปัจจุบัน แม้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษและเครือข่ายเพิ่งจะเริ่มดำเนินการได้ไม่นานนักแต่ก็เริ่มมีปรากฏเป็นรูปร่างชัดเจนขึ้น ดังจะเห็นได้ว่ากำลังจะมีผลผลิตจากเครือข่าย เช่น ผ้าทอจากกลุ่มแม่บ้าน เข้ามาวางขายในร้านไร้สารพิษของชุมชนนอกเหนือจากผลผลิตทางกสิกรรมของกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษ ในท้ายที่สุดโดยรวมแล้วนั้นอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินการตามโครงการนี้ได้ทำให้ชุมชนศิระชะโศกสามารถขยายเครือข่ายและขอบเขตการทำงานออกไปกว้างขวางขึ้นอีกมากทีเดียว

รูปภาพ 3.11 ตลาดไร้สารพิษ

รูปภาพ 3.12 การประชุมเครือข่ายชุมชนกิจกรรมไรสารพิษ

3.6 สรุป

ชุมชนศิระชะอโคกเป็นชุมชนที่เกิดจากกลุ่มคนที่เลื่อมใสศรัทธาต่อหลักคำสอนและแนวทางการปฏิบัติธรรมของชาวอโคกซึ่งมีสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำ โดยเริ่มจากการสร้างวัดหรือพุทธสถานขึ้นมาก่อนเพื่อเป็นศูนย์รวมให้กับญาติธรรมที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น จนกระทั่งหมู่กลุ่มมีทั้งปริมาณและคุณภาพถึงพร้อมในระดับหนึ่งแล้วจึงได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านติดกับพุทธสถานเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับอยู่อาศัยและช่วยให้ปฏิบัติธรรมได้เข้มแข็งมากขึ้น จากนั้นจึงมีการดำเนินกิจกรรมและการต่าง ๆ ตามมาอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นการผลิตเพื่อกินอยู่ ธุรกิจชุมชน และการตั้งโรงเรียนขึ้นมาตามแนวทางระบบบุญนิยมจนกระทั่งกลายเป็นชุมชนศิระชะอโคกในทุกวันนี้ ในปัจจุบันชุมชนมีโครงสร้างการจัดองค์กรอยู่ในรูปของคณะกรรมการชุมชนที่ทำหน้าที่ดูแล ประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนซึ่งได้แบ่งออกเป็นฐานงานต่าง ๆ จำนวนมาก โดยมีสมณะประจำพุทธสถานในฐานะตัวแทนของสมณะโพธิรักษ์เป็นที่ปรึกษาให้คำชี้แนะกำกับดูแลให้เป็นที่ไปตามแนวทางหลักคำสอนของชาวอโคกนอกเหนือจากการถ่ายทอดโดยตรงจากสมณะโพธิรักษ์เอง อย่างไรก็ตามนอกจากชุมชนจะมีการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มชาวอโคกด้วยกันแล้วยังได้ขยายวงกว้างออกไปสู่ภายนอกมากขึ้นดังจะเห็นได้จากการทำงานร่วมกับกลุ่มกิจกรรมไร้สารพิษและเครือข่าย

สมาชิกชุมชนศิระชะอโคกประกอบด้วยสมาชิกชุมชนหลายฐานะด้วยกัน โดยมีทั้งสมณะคนวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษา นักเรียนมัธยมศึกษา/ประถมศึกษาและเด็กเล็ก ซึ่งรวมแล้วมีอยู่ทั้งสิ้น 326 คน แต่กระนั้นสมาชิกกว่าครึ่งหนึ่งก็จะเป็นนักเรียนซึ่งในช่วงหลังมานี้ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วย ภูมิลำเนาของสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคอีสานและมีไม่น้อยที่เป็นคนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ สำหรับสมณะ คนวัด และชาวชุมชนนั้นส่วนใหญ่มีโอกาสได้เล่าเรียนเพียงแค่ระดับประถมศึกษาเท่านั้นแต่ก็มีสมาชิกชุมชนอีกไม่น้อยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวชุมชนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า โดยสมาชิกในกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนหรือแกนนำในการทำงานตามฐานต่าง ๆ ขณะที่อุดรศึกษาซึ่งส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากระบบการเรียนการสอนของชุมชนเองก็กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเปิดอย่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และยังเป็นแกนนำในการทำงานตามฐานงานต่าง ๆ ด้วย สำหรับการประกอบอาชีพก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่แล้วสมณะ คนวัด และชาวชุมชนจะเป็นเกษตรกรมาก่อน ขณะที่ภูมิหลังการถือครองทรัพย์สินก็แสดงให้เห็นว่าสมณะ คนวัดและชาวชุมชนส่วนใหญ่จะมีทรัพย์สินอยู่ในการครอบครองระดับหนึ่ง ส่วนอุดรศึกษาและนักเรียนมัศึกษานั้นโดยส่วนใหญ่ก็มาจากครอบครัวเกษตรกรเช่นเดียวกัน ซึ่งจากที่กล่าวมาก็แสดงให้เห็นได้ว่าสมาชิกชุมชนศิระชะอโคกนั้นไม่อาจถือได้ว่าเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาชาวอโคกใน

ภาพรวมของ Apinya (1993) และ เฮกิลลา-โฮร์น (2541) ที่ชี้ให้เห็นว่าชาวอโศกไม่ใช่ตัวแทนของชนชั้นสูงและกลางระดับบนของไทยดังที่การศึกษาอื่น ๆ ที่ผ่านมาเชื่อถือกัน ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่แล้วชาวอโศกจะเป็นกลุ่มคนจากชนบทที่มีการศึกษาน้อยและมาจากภาคเกษตร อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาคั้งนี้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมด้วยว่าสมาชิกชาวอโศกในส่วนของชุมชนศิระะอโศกนั้นไม่ได้เป็นกลุ่มคนที่ยากไร้หรืออยู่ระดับล่างสุดของสังคมแต่อย่างใด

สำหรับระยะเวลาการเข้ามาอยู่ในชุมชนของสมาชิกชุมชนนั้น พบว่านอกจากชุมชนจะมีสมาชิกชุมชนกลุ่มหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสมณะ คนวัด และชาวชุมชนที่ร่วมบุกเบิกชุมชนมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ แล้ว สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะมีระยะเวลาในการเข้ามาอยู่ในชุมชนไม่เกิน 4 ปี ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็คือกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษา แต่กระนั้นก็มีคนวัดและชาวชุมชนอีกส่วนหนึ่งด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในช่วงหลังมานี้ไม่เพียงแต่นักเรียนเท่านั้นที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่สมาชิกชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน สำหรับประเด็นเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวนั้นในกรณีของสมณะ คนวัดและชาวชุมชน พบว่าโดยส่วนใหญ่จะมีสถานภาพการสมรสเป็นโสด รวมทั้งเป็นม่ายหย่าร้างหรือแยกกันอยู่จึงทำให้การใช้ชีวิตในชุมชนเป็นลักษณะการอยู่คนเดียวมากที่สุด แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงมีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ (พ่อ แม่ ลูก) ด้วย นอกจากนี้ก็จะมีสมาชิกชุมชนอีกส่วนหนึ่งที่มีลูกหรือหลานเข้ามาอยู่ด้วย ขณะที่ในส่วนของอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาชั้น พบว่าส่วนใหญ่จะไม่ได้เป็นนักเรียนที่มาจากครอบครัวญาติธรรมชาวอโศกเหมือนกับในช่วงแรก ๆ แต่อย่างใด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขยายขอบเขตการทำงานของชุมชนมากขึ้นและเป็นการช่วยเผยแพร่หลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติของชาวอโศกให้กว้างขวางออกไป

สำหรับกระบวนการเรียนรู้หลักคำสอนจนกระทั่งคลี่คลายไปสู่การปฏิบัติจริงของสมาชิกชุมชนนั้น จะเริ่มตั้งแต่การที่สมาชิกชุมชนมีประสบการณ์เริ่มแรกกับชุมชน ซึ่งพบว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะไม่เคยร่วมกิจกรรมกับชาวอโศกอื่น ๆ มาก่อน สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่จะรับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนศิระะอโศกจากคำแนะนำของผู้ที่รู้จักมาก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อได้มาพบด้วยตนเองส่วนใหญ่ก็จะประทับใจในรูปแบบการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนตลอดจนหลักคำสอนต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากวัดอื่น ๆ ทั่วไป สำหรับแรงจูงใจในการเข้ามาอยู่ในชุมชน ในกรณีของสมณะ คนวัด และชาวชุมชนนั้นโดยทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่าล้วนต้องการที่จะมุ่งพัฒนาฝึกฝนตนเองให้เกิดทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านควบคู่กัน แต่ในกรณีของอุดรศึกษาและมัธยมศึกษาจะแตกต่างออกไป ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่แนะนำให้มาเรียนต่อที่นี่ เพื่อต้องการให้ฝึกฝนทักษะ ประสบการณ์ และไม่ใช้ชีวิตไปในทางผิด ขณะเดียวกันก็ยังไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอีกด้วย และในส่วนของกระบวนการปลูกฝังถ่ายทอดหลักคำสอนลงสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังให้กับ

สมาชิกชุมชนนั้น จะเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกผู้เป็นตัวเป็นต้นมาจนกระทั่งเมื่อเข้าเป็นสมาชิกแล้วก็จะยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะกระบวนการถูกทำให้กลมกลืนกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของสมาชิกชุมชนในลักษณะของแบบแผน กฎเกณฑ์ หรือหลักการดำเนินชีวิตที่จะต้องปฏิบัติตาม รวมทั้งมีการสอดส่องดูแลตรวจสอบประเมินผลปฏิบัติซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งทำให้โดยทั่วไปแล้วสมาชิกชุมชนสามารถรับรู้หรือซึมซับหลักคำสอนได้ แต่กระนั้นก็อาจสังเกตเห็นถึงความแตกต่างได้ในระดับหนึ่งระหว่างกลุ่มของสมณะ คณวัด และชาวชุมชนที่สามารถรับรู้และยอมรับหลักคำสอนได้มากกว่ากลุ่มของบุตรศีกษาและนักเรียนมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการมีประสบการณ์และแรงจูงใจในการเข้าเป็นสมาชิกแตกต่างกันนั่นเอง อย่างไรก็ตามเมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนแล้ว สมาชิกชุมชนทุกคนก็ต้องมีแนวทางปฏิบัติหรือวิถีชีวิตตามหลักคำสอนตามฐานะของตนตามหลักคำสอนแม้ว่าอาจจะยังไม่สมบูรณ์หรือบกพร่องไปบ้าง แต่สมาชิกชุมชนทุกคนก็ต้องพยายามพัฒนาปรับปรุงตัวเองขึ้นมาซึ่งถือว่าเป็นข้อดีของการมาปฏิบัติธรรมร่วมกันเป็นหมู่กลุ่ม และถ้าหากสมาชิกชุมชนคนใดไม่สามารถปฏิบัติได้หรือทำความผิดร้ายแรงก็จะถูกให้ออกไปจากชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละปีนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่ที่สำเร็จการศึกษาแล้วก็จะออกไปจากชุมชน มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เลื่อนสู่ระดับอุดมศึกษาที่บางส่วนก็จะออกไปจากชุมชนเช่นเดียวกัน แต่สำหรับปรากฏการณ์เช่นนี้ทางชุมชนจะไม่เห็นว่าเป็นการสูญเสียแต่อย่างใด หากแต่ถือว่าเป็นการสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพให้กับสังคมได้ในระดับหนึ่ง

ในท้ายที่สุด จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าชุมชนศิระชอโคกมีลักษณะพิเศษที่เด่นชัดแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ อยู่อย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกชุมชนสามารถคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนได้ ดังจะเห็นได้ชัดเจนในกรณีของคณวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษา และนักเรียนที่จะต้องผ่านกระบวนการดูตัวเสียก่อน รวมทั้งถ้าหากไม่มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ก็สามารถให้ออกไปจากชุมชนได้ ส่วนในกรณีของสมณะนั้นแม้ว่าจะไม่ต้องผ่านกระบวนการดูตัวในระดับชุมชนแต่กว่าที่จะก้าวขึ้นสู่ฐานะสมณะได้นั้นก็ต้องผ่านกระบวนการดูตัวที่เข้มงวดยิ่งกว่ามาก่อนแล้ว นอกจากนี้ในปัจจุบันสมณะที่มีพรรษาไม่ถึง 5 พรรษาซึ่งรวมถึงสมณะบวชใหม่ด้วยก็ต้องไปประจำอยู่ที่พุทธสถานภูผาฟ้าซึ่งเป็นสถานที่สำหรับฝึกอบรมสมณะบวชเสียก่อนเพื่อให้เกิดความพร้อมเพียงพอที่จะมาประจำตามชุมชนชาวอโคกต่าง ๆ ซึ่งในแง่หนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงการสร้างตัวแทนผู้สืบทอดประกาศคำสอนต่อเนื่องจากสมณะโพธิรักษ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตนั่นเอง สำหรับลักษณะพิเศษประการที่สองก็คือการที่ชุมชนมีกระบวนการผลิตซ้ำทางหลักคำสอน ความเชื่อ และอุดมการณ์ให้กับสมาชิกชุมชนตลอดเวลา และมีการตรวจสอบกระบวนการดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งมีความพยายามเผยแพร่ออกไปสู่บุคคลภายนอกชุมชนด้วย โดยมีตัวอย่างสำคัญคือกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษและเครือข่าย

บทที่ 4

เศรษฐกิจชุมชน

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงกระบวนการทำงานทางเศรษฐกิจของชุมชนภายใต้การนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์บุญนิยมลงไปสู่ชีวิตทางเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองของสมาชิกชุมชน โดยจะเริ่มตั้งแต่โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนที่รองรับกระบวนการผลิตและการจัดสรรผลผลิต การบริโภค ธุรกิจชุมชน และการหมุนเวียนทุนของชุมชนซึ่งจะได้นำเสนอถัดมาตามลำดับ

4.1 โครงสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน

ในส่วนแรกจะเป็นการพิจารณาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนใน 3 ด้านด้วยกัน คือการถือครองทรัพย์สิน การจัดสรรแรงงาน และการจัดการเงิน ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจกระบวนการทำงานทางเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ ของชุมชนต่อไป

4.1.1 การถือครองทรัพย์สิน

สำหรับชุมชนศรัทธาโคกนั้นจะถือว่าทรัพย์สินส่วนกลางไม่ว่าจะเป็นที่ดิน อาคารสิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนทั้งหมดตามหลักสาธารณโภคี แม้ว่าในกรณีของบ้านพักอาศัยในหมู่บ้านจะถือเป็นกรณีพิเศษออกไปก็ตาม ทั้งนี้เพราะบ้านเหล่านั้นเป็นบ้านที่สมาชิกชุมชนหรือญาติธรรมที่ยังอยู่ภายนอกเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการปลูกสร้างหรือซื้อต่อมาจากที่หนึ่ง ดังนั้นชุมชนจึงถือว่าบ้านพักดังกล่าวยังคงเป็นสิทธิของสมาชิกชุมชนหรือญาติธรรมผู้นั้นอยู่ แต่ก็มีเงื่อนไขว่าห้ามรั่วถอนหรือซื้อขายหรือยกให้กับผู้ใดโดยไม่ได้รับอนุญาตจากชุมชนเสียก่อนเพราะผู้ที่จะมาเป็นเจ้าของบ้านพักในหมู่บ้านได้นั้นอย่างน้อยก็ต้องเป็นญาติธรรมชาวโคก แต่ถ้าหากเจ้าของบ้านเดิมไม่สามารถหาผู้รับช่วงต่อได้ทางชุมชนก็จะเป็นผู้รับซื้อไว้เอง

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชุมชนนั้นไม่ถือว่ามีฐานะเป็นนิติบุคคลในทางกฎหมายแต่อย่างใด ดังนั้นชุมชนจึงไม่สามารถถือครองทรัพย์สินใด ๆ ได้ ในอดีตที่ผ่านมาการถือครองทรัพย์สินต่าง ๆ ของชุมชนจึงอยู่ในลักษณะการกระจายให้สมาชิกชุมชนหรือญาติธรรมที่ใกล้ชิดช่วยกันรับเป็นผู้ถือครอง โดยอาศัยความเชื่อถือไว้วางใจในตัวบุคคลกันเป็นหลัก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2538 ชุมชนจึงได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมา 2 สหกรณ์ ประกอบด้วยสหกรณ์สวนพืชนาบุญจำกัดซึ่งเป็นสหกรณ์

การเกษตร และสหกรณ์บุญนิยมศีระชะโศกจำกัดซึ่งเป็นสหกรณ์ร้านค้า โดยมีสมาชิกชุมชนเป็นผู้ถือหุ้น จากนั้นชุมชนจึงได้ใช้ชื่อของสหกรณ์สวนพืชนาบุญจำกัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลและสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้เป็นผู้ถือครองที่ดินแทน รวมทั้งเป็นผู้ดำเนินการของโรงสีข้าวบางส่วนด้วย ขณะที่สหกรณ์บุญนิยมศีระชะโศกจำกัดจะเป็นผู้ดำเนินการรื้อน้ำใจและปั้มน้ำมันเป็นหลัก ต่อมาชุมชนจึงได้ยุบสหกรณ์บุญนิยมศีระชะโศกเสียให้เหลือสหกรณ์สวนพืชนาบุญเพียงสหกรณ์เดียวพร้อมกับได้เปลี่ยนชื่อเป็นสหกรณ์บุญนิยมศีระชะโศกจำกัดแทน ทั้งนี้เนื่องมาจากระบบของสหกรณ์นั้นมีกฎระเบียบในการปฏิบัติที่ละเอียดและยุ่งยากเป็นอุปสรรคในการทำงานของชุมชน ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้ชุมชนยังคงมีที่ดินบางส่วนและทรัพย์สินอื่น ๆ อีกไม่น้อยที่ยังไม่ได้นำเข้าสู่การถือครองหรือดำเนินการโดยระบบสหกรณ์ อย่างไรก็ตาม การที่ชุมชนมีสหกรณ์ซึ่งเป็นองค์กรที่มีกฎหมายรองรับอย่างเป็นทางการเป็นตัวแทน ก็ได้ช่วยให้ชุมชนสามารถติดต่อกับองค์กรภายนอกได้สะดวกยิ่งขึ้น

สำหรับสมาชิกชุมชนนั้น นอกจากจะสามารถมีสิทธิในการครอบครองบ้านพักอาศัยในระดับหนึ่งแล้วยังสามารถครอบครองทรัพย์สินอื่น ๆ ได้อีก ทั้งนี้เพราะตามแนวคิดสาธารณโภคีนั้นการมอบทรัพย์สินเข้าสู่ส่วนกลางจะต้องเป็นการเสียสละสมัครใจโดยไม่มีการบังคับแต่อย่างใด และจากตาราง 4.1 ก็แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีสมาชิกจำนวนไม่น้อย (47.27%) ที่ไม่มีการถือครองทรัพย์สินไม่ว่าจะเป็นบ้าน ที่ดิน เงินฝากธนาคารหรือทรัพย์สินอื่น ๆ แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ (52.73%) ที่ยังมีการครอบครองทรัพย์สินส่วนตัวอยู่ โดยส่วนใหญ่ได้ให้เหตุผลว่าต้องเก็บเพื่อไว้ให้ลูกที่ยังอยู่ภายนอกหรือบางคนถึงแม้ลูกจะเข้ามาเรียนอยู่ในชุมชนด้วยแล้วแต่ก็ยังไม่มีความไม่แน่นอนว่าลูกจะอยู่ตลอดไปหรือไม่ ขณะที่บางคนก็เก็บเพื่อไว้เพราะจะได้ทำอะไร ๆ ได้สะดวกไม่ต้องรบกวนชุมชนแต่บางคนก็กล่าวที่ไม่รู้ว่าจะอยู่ในชุมชนได้นานมากน้อยแค่ไหนก็ต้องเก็บไว้เผื่ออนาคตด้วย

ตาราง 4.1 การถือครองทรัพย์สินของสมณะ คนวัดและชาวชุมชนหลังจากเข้ามาอยู่ในชุมชน (หน่วย: คน)

จำนวนทรัพย์สินที่ถือครอง	สมณะ	คนวัด		ชาวชุมชน		รวม (%)		
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	รวม
ไม่มี	9	2	6	3	6	14(25.45)	12(21.82)	26(47.27)
มี 1 อย่าง	-	1	3	1	7	2(3.64)	10(18.18)	12(21.82)
มี 2 อย่าง	-	-	-	4	5	4(7.27)	5(9.09)	9(16.36)
มี 3 อย่างขึ้นไป	-	-	-	2	6	2(3.64)	6(10.91)	8(14.55)
รวม	9	3	9	10	24	22(40)	33(60)	55(100)

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

4.1.2 การจัดสรรแรงงาน

นับตั้งแต่ช่วงแรกที่มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นมา กระบวนการทำงานของชุมชนศีรชะอโศกจะมีการแบ่งงานออกเป็นฐานงานต่าง ๆ แม้ว่าในตอนแรกจะยังมีฐานงานไม่มากนัก แต่ต่อมาเมื่อชุมชนมีการขยายตัวเติบโตขึ้นฐานงานก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันชุมชนมีฐานงานจำนวนมากดังได้แสดงไว้ในตาราง 4.2 ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมของชุมชนตั้งแต่การผลิต การจัดสรร การบริโภค และสวัสดิการชุมชนในด้านต่าง ๆ และมีสมาชิกชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ฐานงานเหล่านั้นมีตั้งแต่ฐานงานเล็ก ๆ ที่มีผู้ดำเนินการไม่กี่คนไปจนถึงฐานงานขนาดใหญ่ที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมากในการดำเนินการ

ตาราง 4.2 รายชื่อฝ่าย/ฐานงานและกิจกรรมในฐานงาน

ฐานงาน	กิจกรรมที่รับผิดชอบ
ฝ่าย/ฐานการเงิน	ดูแลการเงินและบัญชีของชุมชน
ฝ่าย/ฐานการศึกษา	บริหารจัดการศึกษาโรงเรียนสัมมาสิกขา
เวียกหลวง	ดูแลงานด้านเอกสารของชุมชน
ศาลาปลูกเสกฯ	ดูแลความเรียบร้อยของศาลาปลูกเสกฯ
ประชาสัมพันธ์	ต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมชุมชน และติดต่อรับโทรศัพท์จากภายนอก
ห้องสมุด	ดูแลและให้บริการห้องสมุด
ศาลาบรรพชน	ดูแลพิพิธภัณฑ์ ศาลาบรรพชน วิหารพระธาตุและศูนย์วัฒนธรรมบุญนิยม
ช่าง	ทำงานก่อสร้างในชุมชน ซ่อมแซมเครื่องจักร รถยนต์
ช่างศิลป์	ทำงานด้านภาพเขียน ป้าย คำขวัญ
ช่างไม้	ทำงานช่างไม้
บำรุงบวร	ดูแลซ่อมแซม ทำความสะอาด บำรุงพื้นที่และอาคารบ้านเรือน
ห้องเครื่องมือ	ดูแลรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน เช่น จอบ เสียม คราด ฯลฯ
บ้านยานยนต์	ดูแลบริหารจัดการใช้รถยนต์
คนตีเหล็ก	บริการซ่อมแซมมีด ขวาน เสียม เคียว ฯลฯ
โรงครัวกลาง	บริการประกอบอาหาร
อาหารเสริม	ประกอบอาหารเสริมสุขภาพ
เก็บผลผลิต	บริการเก็บพืชผัก ผลผลิตต่าง ๆ มาให้กับโรงครัว
โรงฟืนและพลังงานเชื้อเพลิง	บริการจัดหาและเตรียมฟืน ถ่าน
กองทุนสวัสดิการ	บริการเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็น
โรงกี่	ทอผ้า
โรงจักร	ตัดเย็บ ซ่อมแซมเสื้อผ้า
จักรสาน	ผลิตเครื่องจักรสาน

ฐานงาน	กิจกรรมที่รับผิดชอบ
ชยะเอ๋ย	บริหารจัดการชยะที่เกิดขึ้นในชุมชน
กสิกรรม	ทำนา ไร่ สวน ทั้งในและนอกชุมชน
สวนสมุนไพร	ดูแลรักษาสวนสมุนไพรทั้งในและนอกชุมชน
โรงเห็ด	จัดการผลิตเห็ดตั้งแต่การต่อเชื้อ เชื้อเชื้อ ก้อนเห็ดและเปิดดอก
ปุ๋ยสะอาด	ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ
พลังชีวิต	เพาะถั่วงอก
แปรรูปอาหาร	แปรรูปและจำหน่ายผลผลิตทางการกสิกรรม
วิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต	ค้นคว้า ทดลอง ตรวจสอบผลิตภัณฑ์
แชมพูสมุนไพร	ผลิตและจำหน่ายแชมพู และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดประเภทต่าง ๆ
บ้านยาดี	ผลิตและจำหน่ายยาสมุนไพร
โรงสีข้าว	ผลิตและจำหน่ายข้าวกล้อง
บรรจุผลิตภัณฑ์	บรรจุผลผลิตต่าง ๆ ลงหีบห่อ
เพาะชำ	ผลิตและจำหน่ายกล้าไม้
ปั้มน้ำมัน	บริการและจำหน่ายน้ำมัน
ร้านน้ำใจ	จำหน่ายสินค้าชุมชนและจากภายนอก
ร้านไร่สารพิษ	จำหน่ายสินค้าชุมชนและเครือข่ายชุมชน

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

ในกระบวนการจัดสรรงานเพื่อให้สมาชิกชุมชนแต่ละคนเป็นผู้รับผิดชอบในฐานะแกนนำหรือเป็นผู้ร่วมทำงานในฐานงานใดฐานงานหนึ่งนั้นจะขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยด้วยกันไม่ว่าจะเป็นทักษะประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ และความสนใจ แต่ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการขึ้นกับว่าสมาชิกผู้นั้นอยู่ในฐานะใดด้วย ซึ่งการทำงานของชุมชนศิวะอโคกเมื่อแยกพิจารณาตามฐานะต่าง ๆ นั้นสามารถแสดงให้เห็นได้ดังนี้

1) สมณะ โดยปกติสมณะจะไม่มีหน้าที่รับผิดชอบฐานงานใดโดยตรง แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำชี้แนะในการใช้ชีวิตและการทำงานให้กับสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ รวมทั้งการเป็นครูสอนวิชาพุทธศาสนาในโรงเรียน และมีสมณะรูปหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลคลังเสียงซึ่งเป็นศูนย์กลางในการควบคุมสื่อต่าง ๆ ที่เผยแพร่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ วีดีทัศน์ และแถบบันทึกเสียง เป็นต้น

2) คนวัด โดยทั่วไปแล้วคนวัดจะมีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการดูแลรับใช้สมณะและงานในส่วนของพุทธสถานเป็นหลัก เช่น การติดตามสมณะไปกิจนิมนต์ การดูแลฐานศาลาปลูกเสกฯ

และฐานประชาสัมพันธ์ การดูแลจัดอาหารให้กับสมณะอาพาธ การจัดผลไม้ขึ้นศาลา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วคนวัดก็จะเข้ามาร่วมทำงานกับชาวชุมชนในหมู่บ้านด้วย ซึ่งโดยปกติลักษณะของงานก็จะไม่แตกต่างกันมากนักเพียงแต่ในการทำงานอาจจะต้องระมัดระวังเคร่งครัดในการรักษาที่ดีมากกว่า สำหรับงานที่คนวัดเข้ามาร่วมทำงานด้วย ได้แก่ การทำนา การประกอบอาหารที่โรงครัว การดูแลอาหารสำหรับผู้ป่วยที่อโรคยาศาลา จักรสาน เก็บผลผลิต ผักสด ฐานแปรรูปอาหาร และการดูแลและห้องเครื่องมือ เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีคนวัดบางคนทำหน้าที่เป็นครูในฝ่ายการศึกษาสอนวิชาการในโรงเรียน และเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนด้วย

3) ชาวชุมชน สำหรับหน้าที่รับผิดชอบของชาวชุมชนนั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรกจะเป็นงานด้านการประสานงานบริหารจัดการชุมชนโดยรวม ดูแลการเงิน และการศึกษาในฐานะครูสอนวิชาการ รวมทั้งการติดต่อกับชาวอโคกอื่น ๆ การติดต่อกับองค์กรภายนอกและเครือข่ายชุมชน ซึ่งงานในส่วนนี้ผู้ที่รับผิดชอบโดยตรงก็คือชาวชุมชนที่เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน อย่างไรก็ตามชาวชุมชนกลุ่มนี้ก็ยังมีรับผิดชอบทำงานในส่วนที่สองซึ่งเป็นงานตามฐานงานต่าง ๆ ร่วมกับชาวชุมชนและสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน โดยปกติแล้วชาวชุมชนจะเป็นแกนนำและร่วมทำงานในฐานงานต่าง ๆ หลากหลายขึ้นกับประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ความสนใจและความจำเป็นที่ต้องมีผู้ใหญ่ไปดูแลในฐานงานนั้น ๆ โดยเฉพาะฐานงานที่ชาวชุมชนทำงานอยู่ ได้แก่ ฐานกสิกรรม แปรรูปอาหาร โรงสีข้าว บ้านยาดี ร้านน้ำใจ โรงครัวกลาง อโรคยาศาลา ช่าง ช่างไม้ จักรสาน ช่างศิลป์ โรงกึ่ง โรงจักร กองบุญสวัสดิการ ยานยนต์ เป็นต้น ถึงแม้ว่าโดยหลักแล้วหลังจากเข้ามาอยู่ในชุมชนสมาชิกจะต้องไม่ประกอบอาชีพภายนอกอีก แต่กระนั้นก็มีชาวชุมชนอีก 2 คนยังคงประกอบอาชีพภายนอกเป็นครูและพยาบาลตามลำดับ ทั้งนี้เพราะยังมีภาระต้องส่งเสียทางบ้านอยู่ซึ่งทางชุมชนก็จะพิจารณาอนุญาตให้ได้เป็นกรณี ๆ ไป อย่างไรก็ตามสมาชิกชุมชนในลักษณะนี้ก็ต้องช่วยรับภาระงานของชุมชนด้วยเช่นกัน

4) อุดรศึกษา ถือว่าเป็นกำลังสำคัญที่มีส่วนทดแทนช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานสมาชิกชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะการเป็นแกนนำในการจัดการดำเนินการฐานงานบางฐาน เช่น ฐานแชมพูสมุนไพร โรงเห็ด เพาะชำและห้องสมุด ขณะเดียวกันอุดรศึกษาอีกส่วนหนึ่งยังร่วมทำงานในฐานงานอื่น ๆ เช่น ฐานกสิกรรม ช่าง ร้านน้ำใจ อโรคยาศาลา เวียกหลวง แปรรูปอาหาร และโรงจักร เป็นต้น ในปัจจุบันทางชุมชนพยายามให้อุดรศึกษาเป็นผู้ดำเนินการหลักในบ้านยาดีและร้านไร่สารพิษเพื่อนำรายได้ส่วนหนึ่งมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในกลุ่มโดยเฉพาะนอกจากนี้อุดรศึกษาบางคนยังทำหน้าที่เป็นครูสอนวิชาการให้กับทั้งนักเรียนมัธยมศึกษาและประถมศึกษาด้วย

5) นักเรียนมัธยมศึกษา ถือได้ว่าเป็นสมาชิกชุมชนกลุ่มใหญ่ที่สุดและเป็นแรงงานหลักของชุมชนและจะประจำอยู่ตามฐานงานต่าง ๆ โดยอาจมียกเว้นในบางฐานงาน เช่น การเงิน ประชาสัมพันธ์ จักรสาน และโรงสี รูปแบบการจัดสรรแรงงานในกลุ่มนักเรียนจะเกี่ยวข้องอย่างมากกับระบบการเรียนการสอนของ ร.ร. สัมมาสิกขา ที่มีปรัชญาการเรียนรู้ว่า “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา” กล่าวคือในส่วนของ “เป็นงาน” ซึ่งมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงนั้นสามารถนำไปสู่การทำงานได้ 2 ส่วน โดยส่วนแรกคือส่วนที่เรียกว่าวิชาปฏิบัติวิทยาที่นักเรียนจะต้องลงไปเรียนรู้ สรุปลงผลจากการทำงานในฐานงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องขึ้นมา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจะเรียนวิชาปฏิบัติวิทยาเดียวกันตลอดทั้ง 3 ปี ดังนั้นจึงมักจะเรียกว่า “สาย” หรือ “อาชีพะ” มากกว่า สายวิชาเหล่านี้มีอยู่หลายสายด้วยกัน เช่น สายกสิกรรม สายช่างซึ่งก็คือนักเรียนสัมมาอาชีวศึกษา สายอโรคยา สายสมุนไพร สายพาณิชย เป็นต้น ส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจะมีการเรียนตามฐานงานที่กำหนดไว้สำหรับแต่ละชั้น ซึ่งจะมีการเปลี่ยนทุกภาคเรียน ขณะที่ส่วนที่สองคือส่วนของการทำงานในฐานงานต่าง ๆ โดยที่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจะเลือกฐานงานที่ต้องรับผิดชอบด้วยตนเองโดยใช้เวลาหนึ่งเทอมต่อการทำงานอยู่ในฐานนั้น ๆ แต่ถ้าหากนักเรียนคนใดสนใจที่จะฝึกฝนให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้นก็สามารถขออยู่ในฐานงานนั้น ๆ ต่อไปได้อีก โดยเฉพาะนักเรียนสัมมาอาชีวศึกษาหรือสายช่างที่จะต้องอยู่ประจำในฐานช่างตลอดทั้ง 3 ปี ส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นจะใช้การหมุนเวียนตามฐานงานต่าง ๆ ทุกเดือน เพื่อเป็นการเรียนรู้งานในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ก่อนที่จะก้าวขึ้นมารับผิดชอบงานต่อจากรุ่นพี่ ๆ ต่อไป โดยปกติการทำงานตามฐานงานของนักเรียนมัธยมศึกษาจะอยู่ในลักษณะการเป็นลูกมือร่วมทำงาน โดยมีคนวัด ชาวชุมชนหรืออุตุรศึกษารับผิดชอบดูแลโดยตรง แต่ก็มีหลายฐานงานที่นักเรียนมัธยมศึกษาโดยเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นพี่ฐานจะมีบทบาทมากขึ้น

6) นักเรียนประถมศึกษา โดยส่วนใหญ่จะใช้เวลาไปกับการเรียนเนื้อหาทางวิชาการมากกว่า ส่วนการทำงานนั้นยังไม่ได้มีการจัดระบบการทำงานที่ชัดเจนเหมือนกับระดับมัธยมศึกษา เพราะจะเป็นการทำงานตามแต่จะมอบหมายให้ช่วยเหลืองานของชุมชน เช่น การกวาดถนน ทำความสะอาดชุมชน เก็บผัก หรืองานอื่น ๆ ตามแต่จะเรียกใช้ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันก็มีความพยายามที่จะนำเอาระบบฐานงานมาใช้ปฏิบัติกับนักเรียนระดับประถมศึกษาด้วยเช่นกัน

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าในฐานงานหนึ่ง ๆ จะมีสมาชิกชุมชนหลายฐานะทำงานร่วมกัน และมีการแบ่งงานดูแลรับผิดชอบแตกต่างกันตามความเหมาะสมของสมาชิกคนนั้น ๆ ในยามที่บางฐานงานมีงานมากหรือมีงานเร่งด่วนก็มีการประกาศให้สมาชิกชุมชนที่ว่างอยู่หรือมีงานไม่เร่งด่วนให้มาลงแขกช่วยกันทำงาน เช่น ฐานกสิกรรมที่มีการทำนาก็ต้องไปช่วยกันลงแขกดำนา เกี่ยว

ข่าว การระดมแรงงานทำก้อนเห็ด เป็นต้น อย่างไรก็ตามสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ก็เห็นว่าในปัจจุบันการทำงานของชุมชนศิระะอโศกประสบกับปัญหาขาดแคลนบุคลากรผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอกับงานที่เพิ่มมากขึ้น ขณะที่สมาชิกชุมชนที่มีอยู่ส่วนใหญ่ยังเป็นนักเรียนที่ยังไม่สามารถรับผิดชอบงานได้เต็มที่ ขณะเดียวกันก็ชุมชนก็ยังมีปัญหาที่สมาชิกชุมชนมีความคิดในการทำงานที่แตกต่างกันโดยเฉพาะการขาดจิตสำนึกซึ่งทำให้การทำงานมีอุปสรรคไม่น้อย

4.1.3 การจัดการเงิน

ในอดีตที่ผ่านมาเมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นมาในช่วงแรก การจัดการเงินของชุมชนยังไม่มี การรวมเงินเป็นศูนย์กลางเสียทีเดียวนักแต่จะมีการแยกเงินออกเป็นหลายกองแต่ละกองก็จะมีผู้รับผิดชอบต่างหาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 จึงเริ่มมีการรวมกันเหลือเพียงกองกลางของหมู่บ้านเพียงกองเดียวที่มีผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ จนกระทั่งปัจจุบันการเงินทั้งหมดของชุมชนศิระะอโศก จะอยู่ในความดูแลของฝ่ายการเงินที่มีชาวชุมชนคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการทำบัญชีรับจ่ายของฐานงานและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเงิน

โดยทั่วไปแล้วฐานงานต่าง ๆ จะไม่มีการทำบัญชีของฐานงานและเก็บเงินไว้เองเพราะถือ ว่าได้รวมกันไว้ที่ส่วนกลางหรือฝ่ายการเงินอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อฐานงานมีการใช้จ่ายหรือมีรายได้เข้ามา ก็จะมาเบิกหรือส่งเงินให้กับทางฝ่ายการเงินโดยตรง ซึ่งก็จะทำการลงรายการในบัญชีแยกประเภทเป็นฐานงานต่าง ๆ ไว้ จากนั้นจึงจะมีการตรวจสอบสรุปผลทางบัญชีเพื่อแจ้งให้กับที่ประชุมชุมชนทราบในทุกเดือน อย่างไรก็ตามก็มีบางฐานงาน เช่น ร้านน้ำใจหรือโรงสีข้าวที่โดย ลักษณะของกิจกรรมแล้วจะต้องมีเงินบางส่วนสำหรับหมุนเวียนในการทำงานก็สามารถเก็บเงินไว้ได้ส่วนหนึ่ง นอกจากการดูแลบัญชีรับจ่ายของฐานงานต่าง ๆ แล้ว ฝ่ายการเงินยังต้องดูแลการเงินในส่วนอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ กองบุญบริจาคจากญาติธรรม เงินฝากญาติธรรมและผู้ปกครองนักเรียน รวมทั้งเงินงบประมาณต่าง ๆ จากภายนอก เป็นต้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเมื่อมีเงินงบประมาณจากสำนักงานการลงทุนเพื่อสังคมเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทางชุมชนจึงได้แยกบัญชีและเงินงบประมาณโครงการที่ได้รับออกมาต่างหากเพื่อให้ชาวชุมชนที่เป็นผู้ประสานงานโครงการเป็นผู้ดูแล โดยเฉพาะต่างหาก สำหรับการเก็บรักษาเงินของชุมชนนั้นนอกจากจะมีเงินสดที่ใช้ในการดำเนินการแล้วชุมชนจะมีบัญชีเงินฝากกับธนาคารพาณิชย์หลายแห่งโดยมีชื่อผู้ถือบัญชีร่วมกันหลายคน

ขณะที่การถือเงินของสมาชิกชุมชนนั้นเป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่าสมณะจะไม่มีเงินทองส่วนตัว ขณะที่คนวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษานั้นจะได้รับอนุญาตให้มีหรือพกพาเงินส่วนตัวสำหรับใช้จ่ายได้ แต่ก็ยังสามารถไปเบิกเงินจากฝ่ายการเงินได้ถ้าต้องการเพื่อใช้จ่ายในสวัสดิการด้านต่าง ๆ เช่น

ค่าเดินทาง การไปรักษาพยาบาลภายนอกชุมชนด้วยตนเอง และค่าเล่าเรียน เป็นต้น ส่วนนักเรียนทั้งมัธยมศึกษาและประถมศึกษาชั้นนั้นจะไม่ได้รับอนุญาตให้ถือเงินไว้กับตัว นักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนหนึ่งจะมีเงินฝากจากผู้ปกครองเก็บไว้ที่ฝ่ายการเงินเพื่อใช้จ่ายส่วนตัว เมื่อต้องการใช้ก็จะไปเบิกมาโดยตรง แต่ถ้าหากเป็นการซื้อของจากร้านน้ำใจก็จะใช้ใบเบิกแทนโดยจะมีการนำมาหักจากยอดเงินฝากที่เหลือ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้นอกจากจะเป็นการป้องกันการลักขโมยแล้วยังเป็นการควบคุมดูแลการใช้เงินของนักเรียนไปด้วยอีกทางหนึ่ง* ซึ่งในกรณีของฐานงานที่ต้องการเบิกสินค้าจากร้านน้ำใจมาใช้ก็จะใช้ใบเบิกเช่นกัน (ดูตัวอย่างใบเบิก จากรูปภาพ 4.1)

4.2 การผลิตและการจัดสรรผลผลิต

ในปัจจุบันการผลิตของชุมชนศิระชะอโคกมีอยู่ 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือการทำกิจกรรมซึ่งเป็นการผลิตพื้นฐานของชุมชนมาตั้งแต่ต้นและเกี่ยวพันกับแนวทางการผลิต 3 อาชีพภู่ชาติโดยตรง ขณะที่การผลิตในรูปแบบที่สองคือการแปรรูปผลผลิตที่เกิดขึ้นตามมาทีหลัง โดยในส่วนนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของชุมชนในการผลิตทั้ง 2 รูปแบบ รวมทั้งการจัดสรรผลผลิตที่ได้รับตามช่องทางต่าง ๆ

4.2.1 กสิกรรม

พัฒนาการในการทำกิจกรรมของชุมชนศิระชะอโคก เริ่มจากการปลูกพืชผักสวนครัวในเขตชุมชนเพื่อกินใช้กันเอง จากนั้นจึงมีการขยายไปสู่การทำนา สวน ไร่ ซึ่งอยู่นอกเขตชุมชน และมีการสร้างโรงเห็ด สวนสมุนไพรและกิจกรรมอื่น ๆ เกิดขึ้นตามมาอีกมาก มีรายละเอียดดังนี้

4.2.1.1 นา สวน ไร่

การผลิตทางกสิกรรมที่เป็นด้านหลักของชุมชนก็คือการทำนา สวน และไร่ โดยอยู่ในความดูแลของฐานกสิกรรมที่มีรูปแบบการทำกิจกรรมตามแนวทางกิจกรรมธรรมชาติตามแนวทางหลักคำสอนของชาวอโคกที่ได้กล่าวมาแล้ว ในปัจจุบันการทำกิจกรรมนา สวน ไร่ของชุมชนที่อยู่ในความดูแลของฐานกสิกรรมแบ่งออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน ดังนี้

* ในกรณีที่นักเรียนต้องการเบิกของใช้ส่วนตัวจากกองทุนสวัสดิการก็จะใช้ใบเบิกเช่นเดียวกัน โดยใบเบิกดังกล่าวจะต้องมีลายเซ็นอนุมัติจากผู้ที่ได้รับมอบหมายจากชุมชนโดยเฉพาะ ขณะที่สมาชิกที่เป็นผู้ใหญ่จะไม่ต้องใช้ใบเบิกแต่จะเบิกได้โดยตรง

1) สวนผักในเขตชุมชน ได้แก่ สวนสร้างดิน สวนโรงหีบอ้อย และสวนข้างบ้านยาดี เป็นต้น สวนผักเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะอยู่ในความดูแลของนักเรียนมัธยมศึกษาที่ประจำอยู่ในฐานกิจกรรมและที่เรียนปฏิบัติวิทยาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโดยจะเป็นพื้นที่ทดลองทำกิจกรรมตามหลักกิจกรรมธรรมชาติอย่างเคร่งครัด ขณะที่สวนอีกส่วนหนึ่งจะเป็นพื้นที่ทำสวนผักของชาวชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ในพื้นที่นี้จะอนุญาตให้ทำกิจกรรมในวิธีการที่ถนัดหรือเห็นชอบได้ตามความพอใจ ซึ่งอาจมีการขุดหรือพรวนดินได้แต่ข้อห้ามสำคัญก็คือจะต้องไม่มีการใช้สารเคมีโดยเด็ดขาด

2) นา ในปัจจุบันชุมชนมีที่นาหลายแห่งด้วยกันแต่อยู่นอกเขตชุมชนทั้งหมด โดยมีทั้งส่วนที่เป็นของชุมชนเองและส่วนที่เป็นของญาติธรรมแต่อนุญาตให้ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ สำหรับการนาของชุมชนจะเป็นการทำนาดำปีละ 1 ครั้ง โดยมีชาวชุมชนและนักเรียนมัธยมศึกษาที่ดูแลฐานกิจกรรมเป็นแกนหลักในการวางแผนเตรียมการทำนา ตั้งแต่การหว่านข้าว เพาะกล้า และการไถนาซึ่งยังมีความจำเป็นอยู่เพื่อการพรวนดินและกำจัดวัชพืช จากนั้นเมื่อถึงเวลาที่จะมีการระดมแรงงานสมาชิกชุมชนไปช่วยกันดำนาและเกี่ยวข้าว ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ ชุมชนจะได้ผลผลิตข้าวเปลือกประมาณ 500 กระสอบ จากที่นาประมาณ 150-160 ไร่ สำหรับข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นข้าวเจ้าหอมมะลิแดงและข้าวเหนียวในสัดส่วนประมาณครึ่งต่อครึ่ง

3) สวนชำตาโตง ถือได้ว่าเป็นสวนผลไม้แห่งแรกของชุมชน สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2532 โดยเริ่มจากเนื้อที่ 15 ไร่ แต่ปัจจุบันได้มีการขยายจนมีเนื้อที่ประมาณ 66 ไร่ สวนชำตาโตงตั้งอยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 10 กิโลเมตรในเขตรอยต่อกับอำเภอขุนหาญ ใช้เป็นพื้นที่สำหรับปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไม้ผลโดยเฉพาะกล้วย ฝรั่ง และมะละกอ แต่ก็มีการปลูกพืชผักอื่น ๆ ผสมรวมอยู่ด้วยอีกมาก ที่สวนชำตาโตงนี้นอกจากจะมีชาวชุมชนคนหนึ่งมาอยู่ประจำแล้วก็จะมีอุดรศึกษาอีกคนหนึ่งกับนักเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ฐานกิจกรรมอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ โดยนักเรียนจะมีการหมุนเวียนกันมาพักค้างอยู่ที่สวนด้วย

4) ไร่ ชุมชนมีไร่ที่เป็นหลักอยู่ 4 แห่งด้วยกัน ประกอบด้วย ไร่ 39 ไร่ชำเบ็ง ไร่บ้านกระเซง และไร่ 30 ไร่ โดยแต่ละไร่มีพื้นที่ประมาณ 83 ไร่ 26 ไร่ 20 ไร่ และ 30 ไร่ ตามลำดับ โดยทั่วไปแล้วไร่เหล่านี้เป็นพื้นที่สำหรับปลูกพืชผักต่าง ๆ หมุนเวียนตลอดทั้งปี เช่น พริก ผักบุ้ง ข้าวโพด แตง ถั่ว ผักยาว ข่า ชিং ผักเครื่องเทศ และผักพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น ขณะที่ไร่ 39 ไร่ก็จะมีสวนกล้วยและการเพาะเห็ดฟางสำหรับใช้งานปลูกเสกฯ โดยเฉพาะอีกด้วย สำหรับที่ไร่ 39 ไร่ นั้นจะมีอุดรศึกษาประมาณ 4 คนที่อยู่ประจำ ส่วนไร่อื่น ๆ ที่เหลือจะไม่มีคนอยู่ประจำแต่จะมีนักเรียนมัธยมศึกษาฐานกิจกรรมไปดูแลและเก็บเกี่ยวผลผลิตอยู่เสมอ นอกจากการทำไร่ผักทั้ง 4 แห่งแล้วทางชุมชนก็

ยังมีการทำไร่ปลูกพืชชนิดเดียว เช่น ถั่ว งา แดงโม เป็นต้น ก่อนช่วงการทำนาและควบคู่ไปกับการทำนาในรอบปีหนึ่ง ๆ ด้วย แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก

สำหรับวัฏจักรการผลิตด้านกลีกรมนา สวน ไร่ของชุมชนศรีระขอโคกตลอดทั้งปีตามฤดูกาลนั้นสามารถแสดงให้เห็นได้จากตาราง 4.3 โดยถือว่าฤดูการผลิตของชุมชนจะเริ่มต้นในราวเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ชุมชนทำการหว่านพืชจำพวกถั่วและงาเตรียมไว้ในพื้นที่ไร่ควบคู่หรือก่อนที่จะเริ่มเตรียมพื้นที่และหว่านกล้าสำหรับการทำนา จากนั้นจึงจะเป็นการดำนาและเกี่ยวข้าวตามลำดับซึ่งจะเสร็จสิ้นในประมาณเดือนตุลาคม ในระหว่างที่รอการเกี่ยวข้าวนั้นพืชจำพวกถั่วและงาที่เพาะปลูกเอาไว้ก็จะได้รับผลผลิตเก็บเกี่ยวได้พอดี เมื่อเข้าสู่ฤดูหนาวในช่วงเดือนพฤศจิกายนซึ่งจะมีแมลงรบกวนน้อยก็จะทำการปลูกพืชผักฤดูหนาว เช่น กระหล่ำปลีดอก ผักกวางตุ้ง ผักกาด เป็นต้น ขึ้นมาเป็นพิเศษนอกเหนือจากผักทั่วไปหรือผักพื้นบ้านที่มีการปลูกตลอดทั้งปีอยู่แล้วทั้งในเขตชุมชนและในไร่ และในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ก็จะมีมีการปลูกพืชคลุมดิน เช่น ถั่ว งา และพืชอื่น ๆ อีกครั้งหนึ่งเพราะนอกจากจะได้ผลผลิตแล้วยังถือเป็นการบำรุงดินไปด้วยในตัว และถ้าหากได้ผลผลิตไม่ดีนักก็จะทำการไถกลบเป็นปุ๋ยเสียเลย

ตาราง 4.3 วัฏจักรการผลิตทางกลีกรมนาในรอบปี

เดือน	ฤดูกาล	กิจกรรม
พฤษภาคม	ฝน	ปลูกถั่ว งา และหว่านกล้า เตรียมพื้นที่ทำนา
มิถุนายน-กรกฎาคม	ฝน	ดำนา
สิงหาคม	ฝน	เก็บผลผลิตถั่ว งา
กันยายน-ตุลาคม	ฝน	เก็บเกี่ยวข้าว
พฤศจิกายน-มกราคม	หนาว	ปลูกผักฤดูหนาว
กุมภาพันธ์-เมษายน	ร้อน	ปลูกถั่ว งา

ในการผลิตทางกลีกรมนา สวน ไร่ ชุมชนจะใช้ปัจจัยการผลิตทั้งส่วนที่มีอยู่แล้วในชุมชน ได้แก่ พันธุ์ข้าวพันธุ์พืชต่าง ๆ และปุ๋ยหมักชีวภาพที่ผลิตขึ้นใช้เอง ซึ่งในสวนนี้จะไม่มีการบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ขณะที่อีกส่วนหนึ่งจะเป็นส่วนที่ต้องนำเข้ามาจากภายนอกโดยตรง และจากตาราง 4.4 ก็แสดงให้เห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายที่คิดจากการเบิกของฐานนาสวนไร่จะเป็นส่วนที่เบิกจากร้านน้ำใจหรือปั้มน้ำมันเป็นสำคัญ นอกจากนี้ก็มีการเบิกปุ๋ยหมักชีวภาพจากฐานปุ๋ยสะอาดที่เพิ่งจะมีการบันทึกเพียงเล็กน้อยในปี พ.ศ. 2543 โดยรวมอยู่กับค่าใช้จ่ายที่เบิกจากฐานเพาะชำสำหรับค่าใช้จ่ายที่ฐานนาสวนไร่ต้องจ่ายเป็นตัวแทนออกไปภายนอกโดยตรงนั้น ในปี พ.ศ. 2542

ส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้ออะไหล่ ค่าซ่อมแซมเครื่องจักรและยานยนต์ที่ใช้ในงานกิจกรรม ขณะที่ในปี พ.ศ. 2543 มีการปรับปรุงไร่ 39 เกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อผ่านไปประมาณครึ่งปีค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าอะไหล่ ค่าซ่อมแซม หรือค่าอุปกรณ์ก็มีมูลค่าสูงถึงแสนกว่าบาท ซึ่งรวมไปถึงค่าพันธุ์พืช ค่าต้นไม้ที่เพิ่มสูงจากปี พ.ศ. 2542 ขึ้นมาด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อีกที่เป็นค่าปรับปรุงไร่โดยไม่ได้มีการระบุถึงประเภทของการใช้จ่ายไว้ด้วย ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือถึงแม้ว่าชุมชนจะมีเมล็ดพันธุ์หรือพันธุ์พืชอยู่แล้วก็ตามแต่ชุมชนก็ยังต้องซื้อเมล็ดพันธุ์โดยเฉพาะพันธุ์ผักหรือพันธุ์พืชอื่น ๆ เพิ่มเติมในส่วนที่ยังผลิตไม่ได้หรือมีไม่เพียงพอ อีกทั้งในบางครั้งก็จำเป็นต้องซื้อปุ๋ยคอกจากชาวบ้านมาใช้แทนปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อใช้ปรับปรุงดินเพิ่มเติมด้วยแม้ว่าตามแนวทางการกิจกรรมของชุมชนจะไม่มีการใช้ปุ๋ยคอกจากสัตว์ก็ตาม

ตาราง 4.4 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานนาสวนไร่ (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าอะไหล่ ค่าซ่อมแซม ค่าอุปกรณ์	74,210	116,048
ค่าจ้างบุคคลภายนอก	10,670	17,850
ค่าพันธุ์พืช ค่าปุ๋ย	29,455	55,380
ค่าน้ำมัน ค่าไฟฟ้า	7,678	5,880
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	27,178	50,699
ค่าใช้จ่ายเบิกจากบิมน้ำมัน	74,987	41,786
ค่าใช้จ่ายเบิกจากปุ๋ยสะอาดและเพาะชำ	-	6,140
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	-	280,000
รวม	224,178	573,783

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

จากรูปแบบการผลิตทางกิจกรรมนา สวน ไร่ที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าทางชุมชนยังไม่อาจทำตามหลักกิจกรรมไร่สารพิษได้อย่างสมบูรณ์ทั้งหมด เพราะจะต้องมีการปรับรูปแบบวิธีการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นจริงของชุมชนด้วย ซึ่งเห็นได้ชัดจากการทำนาที่ยังต้องไถพรวนดินอยู่ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในเรื่องของฟางสำหรับคลุมดิน การควบคุมน้ำ และแรงงานสำหรับดูแล เป็นต้น

สำหรับผลผลิตที่ได้จากการทำงานของฐานนาสวนไร่นั้น เกือบทั้งหมดจะถูกจัดสรรเข้าสู่ชุมชน โดยข้าวเปลือกจะถูกนำไปไว้ยังโรงสีข้าวเพื่อรอไว้สีสำหรับบริโภคต่อไป ขณะที่ผลผลิตอื่น ๆ จะถูกนำไปยังโรงครักกลางเป็นหลัก รวมทั้งบางส่วนที่ชาวชุมชนไปเก็บผลผลิตมาเอง อย่างไรก็ตาม

ตามผลผลิตบางอย่างที่เกินจากความต้องการในชุมชนแล้วก็จะนำออกจำหน่ายจ่ายแจกสู่สังคมภายนอกด้วย

4.2.1.2 โรงเห็ด

กิจการโรงเห็ดเป็นกิจกรรมทางการผลิตทางด้านกิจกรรมของชุมชนที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 โดยก่อนหน้านั้นชุมชนต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนไม่น้อยเพื่อซื้อเห็ดจากตลาด จึงได้มีการจัดตั้งโรงเห็ดขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งอาหารให้กับสมาชิกชุมชนสามารถนำผลผลิตที่ได้มาใช้ทานกันเองในชุมชน ขณะเดียวกันก็จะสามารถนำผลผลิตออกขายสร้างรายได้มาหล่อเลี้ยงชุมชนอีกทางหนึ่ง เพราะชุมชนเองก็ยังไม่ได้มีการผลิตอะไรที่สร้างรายได้นอกจากการทำสวนครัวและการทำนาเพื่อนำผลผลิตมาบริโภคเท่านั้น อีกทั้งก็จะใช้เป็นฐานงานการเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน กศน. พุทธธรรมแสงแสวงที่กำลังเป็นรูปร่างขึ้นมาด้วย

กระบวนการการผลิตเห็ดที่ครบวงจรของชุมชนจะเริ่มตั้งแต่การต่อเชื้อเห็ดจากดอกเห็ดสดมาเลี้ยงไว้ในอาหารสำหรับเลี้ยงเชื้อให้เจริญเติบโตแข็งแรงในภาชนะบรรจุที่เตรียมไว้ และเมื่อเชื้อเห็ดที่แข็งแรงดีแล้วจะถูกนำไปเชื้อเชื้อลงในก้อนเห็ดที่ได้มีการจัดทำเตรียมไว้ล่วงหน้า จากนั้นก้อนเห็ดที่เชื้อเชื้อเสร็จแล้วจะถูกนำไปเก็บไว้ในโรงบ่มจนกระทั่งเชื้อเห็ดเติบโตเต็มที่แล้วก็จะเป็นการเปิดดอกเพื่อให้เชื้อเห็ดเติบโตออกมาข้างนอกกลายเป็นดอกเห็ดที่สามารถเก็บไปประกอบอาหารเพื่อบริโภคได้ ในปัจจุบันขั้นตอนการผลิตเหล่านี้ชุมชนได้ให้อุตรศึกษาเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบหลักและมีนักเรียนมัธยมศึกษาเป็นแรงงานสำคัญ โดยเฉพาะการทำก้อนเห็ดที่จะมีการระดมแรงงานจากฐานงานอื่น ๆ มาช่วยกันลงแขก สำหรับเห็ดที่ชุมชนผลิตได้ในปัจจุบันมีอยู่หลายชนิดแต่ที่ผลิตเป็นหลัก คือ เห็ดนางฟ้า เห็ดนางรม และเห็ดพันทาส ซึ่งเห็ดชนิดหลังสุดนี้เป็นเห็ดที่นักเรียนนำเห็ดที่เก็บได้จากป่าในเขตพุทธสถานมาทดลองต่อเชื้อเพาะเลี้ยงจนประสบความสำเร็จ

การดำเนินงานของโรงเห็ดจะมีการผลิตตลอดทั้งปี โดยที่การผลิตทุกขั้นตอนนั้นจะใช้วัตถุดิบที่ผลิตได้เองในชุมชนชนิดเดียวเท่านั้นคือรำจากโรงสี แต่ปริมาณที่มีอยู่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการดังนั้นจึงต้องมีส่วนที่ต้องหาซื้อมาจากภายนอกด้วย จากตาราง 4.5 พบว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของโรงเห็ดก็คือค่าวัตถุดิบในการผลิต ไม่ว่าจะเป็น ขี้เลื่อย รำ ข้าวฟ่าง ปูนขาว เป็นต้น รวมทั้งมีการซื้อเชื้อเห็ดบางตัวที่ผลิตเองไม่ได้ด้วย โดยเฉพาะขี้เลื่อยซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักสำหรับใช้ในการทำก้อนเห็ดนั้นจะต้องมีการสั่งซื้อจากแหล่งทางภาคใต้แต่ละครั้งเป็นจำนวนมาก รองลงมาจะเป็นค่าใช้จ่ายที่โรงเห็ดเบิกมาจากร้านน้ำใจ ส่วนอุปกรณ์การผลิตที่ต้องซื้อจากภายนอกนั้นจะเป็น

อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตเห็ดโดยเฉพาะ เช่น ขวดเชื้อ ฝาก้อนเห็ด และถุง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วในปี พ.ศ. 2542 โรงเห็ดก็มีรายจ่ายสำคัญส่วนหนึ่งในการก่อสร้างโรงเห็ดเปิดดอกหลังใหม่ด้วย

ตาราง 4.5 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานโรงเห็ด (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542 (มี.ค.-ธ.ค.)	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าวัตถุดิบในการผลิต	76,647	81,550
ค่าอุปกรณ์ในการผลิต	16,158	1,760
ค่าอุปกรณ์ก่อสร้างปรับปรุงโรงเรือน	15,078	4,068
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	19,749	27,446
รวม	127,632	114,824

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

ผลผลิตที่ได้จากโรงเห็ดจะมีอยู่ 3 ประเภทขึ้นกับแต่ระดับขั้นตอนการผลิต โดยประเภทแรกคือเชื้อเห็ดที่เลี้ยงไว้ในขวดเพื่อนำไปเขี่ยเชื้อลงก้อนเห็ดต่อไป ส่วนประเภทที่สองคือก้อนเห็ดซึ่งมีทั้งก้อนเห็ดที่ยังไม่ได้เขี่ยเชื้อและก้อนเห็ดที่เขี่ยเชื้อแล้ว สำหรับประเภทที่สามคือดอกเห็ดซึ่งเป็นผลผลิตขั้นสุดท้ายหรือเป้าหมายของโรงเห็ด โดยปกติแล้วผลผลิต 2 ประเภทแรกจะผลิตเพื่อใช้เองในกระบวนการผลิต แต่ก็จะมีส่วนหนึ่งที่ผลิตออกจำหน่ายด้วยโดยเฉพาะก้อนเห็ดที่จะมีชาวบ้านมาสั่งซื้อเพื่อนำไปเปิดดอกเอง ส่วนดอกเห็ดนั้นเดิมทีก็มีการผลิตเพื่อขายจำนวนหนึ่ง แต่ในปัจจุบันเกือบทั้งหมดจะถูกส่งไปยังโรงครัวเพื่อใช้ประกอบอาหารหรือแปรรูปต่อไป มีส่วนที่เหลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่นำออกขาย นอกจากนี้ก็มีชาวบ้านบางคนเข้ามาขอแบ่งซื้ออุปกรณ์หรือวัตถุดิบที่ใช้บางตัวโดยเฉพาะซีล้อยด้วย

4.2.1.3 สวนสมุนไพร

เนื่องจากชุมชนจึงมีการส่งเสริมให้มีการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาพยาบาล รวมทั้งการมีฐานบ้านยาดีซึ่งเป็นผู้ผลิตยาสมุนไพรด้วย ดังนั้นชุมชนจึงมีการสร้างสวนสมุนไพรเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบโดยเฉพาะขึ้นมา ในปัจจุบันชุมชนมีสวนสมุนไพรหลักอยู่ 2 แห่ง โดยแห่งหนึ่งอยู่ในเขตชุมชนเรียกว่าอุทยานสมุนไพร ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังโรคยาศาลา มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ สำหรับปลูกพันธุ์ไม้พืชสมุนไพรต่าง ๆ รวมทั้งบางตัวที่หายากด้วย ขณะที่สวนสมุนไพรอีกแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ภายนอกชุมชนซึ่งเรียกกันว่าปายานันจะตั้งอยู่ห่างจากชุมชนไม่กี่ร้อยเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 14 ไร่ ใช้สำหรับปลูกสมุนไพรจำพวกหัวต่าง ๆ เช่น ไพล ขมิ้นชัน ขิง ข่า เป็นต้น ซึ่งสามารถทนแล้งได้ดี ทั้งนี้

เพราะป่ายาจะตั้งอยู่ห่างจากแหล่งน้ำพอสมควร สวนสมุนไพรทั้ง 2 แห่งจะอยู่ในความดูแลของชาวชุมชน อุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาที่เรียนด้านสมุนไพร โดยจะมีการไปเพาะปลูกเพิ่มเติม การดูแลรักษาเป็นระยะ และการเก็บผลผลิต ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่จะนำเข้าไปยังบ้านยาดีเป็นหลัก รองลงมาจะเป็นฐานงานอื่น เช่น แชมพูสมุนไพรและอโรคยาศาลา

4.2.1.4 เพาะชำ

ฐานเพาะชำเป็นฐานงานที่เกิดขึ้นมาเพื่อสนับสนุนพันธ์ไม้ให้แก่ชุมชนและส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีการปลูกต้นไม้ด้วย พันธุ์ไม้ที่มีอยู่ในฐานเพาะชำจะมีอยู่ 2 ประเภทแยกตามแหล่งที่มา ประเภทแรกเป็นพันธุ์ไม้ที่ฐานเพาะชำขยายพันธุ์ขึ้นมาเอง ส่วนประเภทที่สองจะเป็นพันธุ์ไม้ชนิดที่ชุมชนผลิตเองไม่ได้หรือมีไม่เพียงพอจึงต้องซื้อมาจากภายนอก ซึ่งบางครั้งจะไปซื้อไกลถึงแถบสระแก้ว ปรากฏินบุรีที่เดียวโดยจะซื้อครั้งละมาก ๆ และจากตาราง 4.6 ก็จะได้เห็นว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของฐานเพาะชำจะเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อพันธุ์ไม้จากภายนอก เว้นแต่ในปี พ.ศ. 2542 เท่านั้นที่ฐานงานขาดคนดูแลจึงซบเซาลงไป สำหรับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออุปกรณ์การผลิตและวัสดุ เช่น ถุงดำ แกลบดำ และค่าใช้จ่ายที่เบิกจากร้านน้ำใจ ซึ่งอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน และแม้ว่าในปี พ.ศ. 2541 ค่าอุปกรณ์การผลิตจะสูงกว่าค่าใช้จ่ายในปีอื่น ๆ แต่ก็เพราะมีการซื้อกระถางเข้ามาจำนวนมาก สำหรับพันธุ์ไม้จากฐานเพาะชำจะถูกจัดสรรไปใน 2 ทางในทางแรกคือการเบิกนำไปใช้เองในชุมชนซึ่งที่ผ่านมามีปริมาณน้อย ขณะที่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการจัดสรรสู่ทางที่สองคือการจัดจำหน่ายสู่ภายนอก ในปัจจุบันฐานเพาะชำอยู่ในความดูแลของอุดรศึกษาคนหนึ่งและนักเรียนมัธยมศึกษาที่เข้าฐานงาน

ตาราง 4.6 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานเพาะชำ

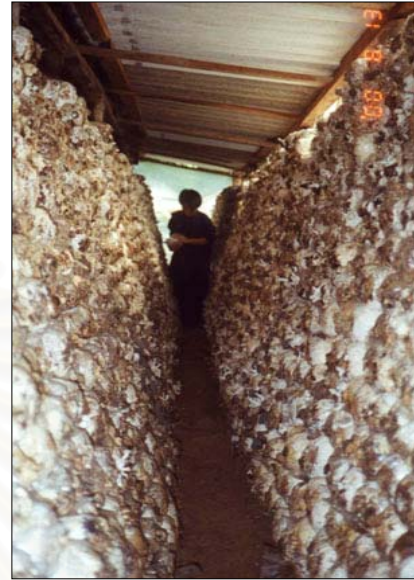
(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.		
	2541	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าพันธุ์ไม้	10,570	1,000	61,500
ค่าอุปกรณ์การผลิตและวัสดุ	12,525	3,328	3,100
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	3,709	3,332	2,680
รวม	26,804	7,660	67,280

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

รูปภาพ 4.2 ไร่ 39

รูปภาพ 4.3 โรงเห็ดเปิดดอก

รูปภาพ 4.4 ปุ๋ยสะอาด

รูปภาพ 4.5 ชาวชุมชนกับผักจากสวน

4.2.1.5 ปุ๋ยสะอาด

จากหลักกสิกรรมธรรมชาติของชาวอโศกที่จะไม่มีการใช้สารเคมีใด ๆ ซึ่งรวมทั้งปุ๋ยวิทยาศาสตร์หรือแม้กระทั่งปุ๋ยจากมูลสัตว์ก็ตาม ดังนั้นฐานปุ๋ยสะอาดจึงถูกตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการทดแทนตามหลักคำสอนเรื่องปุ๋ยสะอาด โดยการทำหน้าที่ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพสำหรับใช้ในงานด้านกสิกรรมของชุมชน ในการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพสามารถใช้วัตถุดิบหลากหลายชนิดมาทำขึ้นอยู่กับการมีสูตรหรือวัตถุดิบประสมใดในการใช้งานอย่างไร หรือว่าในตอนนั้นสามารถหาวัตถุดิบอะไรก็ได้ อย่างไรก็ตาม การผลิตของฐานปุ๋ยสะอาดจะมีวัตถุดิบที่ใช้เป็นหลัก ได้แก่ แกลบจากโรงสี ก้อนเชื้อเห็ดที่หมดอายุแล้ว เศษอาหารจากโรงครัวและศาลาปลูกเสกฯ เศษหญ้าใบไม้จากการตากถาง ซากต้นถั่วหรือเปลือกถั่ว รวมทั้งน้ำตาลอ้อยที่เสียแล้วจากโรงอ้อยด้วย ซึ่งวัตถุดิบเหล่านี้สามารถหาได้ในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียงโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่กระนั้นก็มีวัตถุดิบบางตัวที่ต้องซื้อมาจากภายนอก ได้แก่ แกลบดำ ชีลีส้อย และกากน้ำตาลหรือโมลาส เป็นต้น จากนั้นจึงนำเอาวัตถุดิบเหล่านี้มาคลุกเคล้ากันกับหัวเชื้อน้ำหมักชีวภาพที่หมักเก็บจุลินทรีย์ไว้ด้วยอาหารสูตรต่าง ๆ จากนั้นก็จะทิ้งไว้ให้มีการย่อยสลายทำปฏิกิริยาจนกระทั่งได้เวลาเหมาะสมจึงจะสามารถนำไปใช้ได้ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพนี้จะเป็นหน้าที่ของชาวชุมชนและนักเรียนมัธยมศึกษาจากฐานกสิกรรมกลุ่มเดียวกับที่ดูแลนา สวน ไร่ โดยผลผลิตที่ได้นำไปใช้ในนา สวนและไร่ทั้งหมดโดยเฉพาะในฤดูการทำนาที่ต้องมีการผลิตปุ๋ยเป็นจำนวนมาก

สำหรับน้ำหมักชีวภาพซึ่งเป็นหัวเชื้อนั้นก็ยังสามารถดัดแปลงไปใช้ประโยชน์อีกหลายทาง ซึ่งขึ้นกับว่าเป็นสูตรที่หมักจากอะไร การใช้ประโยชน์เหล่านั้น ได้แก่ การทำให้น้ำหมักเจือจางลงก็สามารถใช้เป็นยาไล่แมลงได้ บางคนก็ใช้เป็นน้ำยาซักผ้า ล้างจาน หรือยิ่งกว่านั้นบางคนก็ใช้ทานเป็นยารักษาโรคด้วย สมาชิกชุมชนจะมีการทดลองค้นคว้าดัดแปลงสูตรน้ำหมักนี้กันมากดังจะเห็นได้จากตามบ้านพักจะมีขวดน้ำหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ ตั้งเรียงรายอยู่เสมอ ขณะที่ทางชุมชนเองก็ได้ให้ฐานวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิตทำการศึกษาอย่างเป็นระบบมากขึ้นแต่ก็อยู่ในช่วงการเริ่มต้น

4.2.2 การแปรรูป

นอกจากการผลิตทางด้านกสิกรรมแล้ว ในอีกด้านหนึ่งชุมชนก็ยังมีผลิตที่เกิดจากการนำผลผลิตทางด้านกสิกรรมมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ด้วย โดยมีทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคสำหรับใช้เองในชุมชนและผลิตเพื่อนำออกจำหน่ายเป็นสินค้าชุมชน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

4.2.2.1 แคมพูสมุนไพร

การผลิตแคมพูสมุนไพรถือได้ว่าเป็นกิจกรรมการแปรรูปที่เกิดขึ้นเป็นกิจกรรมแรกของชุมชนในปี พ.ศ. 2534 โดยมีสมาชิกชุมชนคนหนึ่งที่เคยมีประสบการณ์ในการผลิตมาบ้างแล้วจากชุมชนปทุมอโคกเป็นผู้ริเริ่ม ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการลดรายจ่ายของชุมชนที่ต้องซื้อจากภายนอกมาใช้ ขณะเดียวกันก็ได้ใช้เป็นฐานงานของนักเรียนพุทธธรรมแขวงแขวเพื่อผลิตสินค้าชุมชนออกจำหน่ายด้วยผลิตภัณฑ์ชนิดแรก ๆ ของฐานแคมพูสมุนไพรคือแคมพูมะกรูดผสมว่านหางจระเข้และแคมพูอัณชันผสมใบหมี่ซึ่งมีวัตถุดิบสมุนไพรอยู่แล้วในชุมชน อีกทั้งในพื้นที่แถบนี้ก็สามารถหาได้ง่ายและมีราคาถูก จากนั้นฐานงานก็ได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นแคมพูสมุนไพรสูตรใหม่ ๆ น้ำยาซักผ้าและน้ำยาล้างจานสูตรน้ำต่างธรรมชาติที่มีส่วนผสมของขี้เถ้าจากโรงครัว ครีมนวดผสมสมุนไพรสูตรต่าง ๆ และสบู่เหลวขมิ้นชัน โดยมีอุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาเป็นผู้ดูแลดำเนินการ

สำหรับกระบวนการผลิตของฐานแคมพูสมุนไพรจะแยกออกเป็น 2 ส่วนตามการจัดสรรผลผลิต โดยส่วนแรกคือส่วนที่ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้กันเองในชุมชน และส่วนที่สองคือส่วนที่ผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าชุมชน โดยการผลิตในส่วนแรกนั้นจะแตกต่างจากการผลิตในส่วนที่สอง เพราะจะมีการลดปริมาณวัตถุดิบที่เป็นสารเคมีลงหรือบางครั้งก็จะไม่ใส่สารเคมีบางตัว เช่น หัวน้ำหอม ซึ่งชุมชนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ออกเหนือความจำเป็นและยิ่งใช้มากก็จะทำลายสภาพแวดล้อมมากด้วย ผลผลิตที่ได้ในส่วนนี้ฐานงานจะนำไปส่งไว้ที่กองบุญสวัสดิการเพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถนำภาชนะมาเบิกไปใช้ อย่างไรก็ตามสมาชิกชุมชนก็อาจมาเบิกโดยตรงที่ฐานงานก็ได้

ในส่วนของปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการดำเนินการของฐานแคมพูสมุนไพรนั้นก็แยกได้เป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ฐานงานไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายซื้อเข้ามา ตัวสำคัญก็คือวัตถุดิบสมุนไพรที่ฐานงานจะไปเบิกมาจากฐานบ้านยาดี และมีส่วนที่ญาติธรรมให้มา ขณะที่ส่วนที่สองคือส่วนที่ฐานงานต้องเสียค่าใช้จ่ายซื้อจากภายนอก ดังแสดงในตาราง 4.7 ซึ่งพบว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าวัตถุดิบจำพวกสารเคมีที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของผลิตภัณฑ์ สารเคมีเหล่านี้ฐานงานจะซื้อโดยตรงจากผู้จำหน่ายในกรุงเทพฯ รองลงมาก็จะเป็นค่าบรรจุภัณฑ์ เช่น ขวด โดยจะสั่งซื้อจากผู้ผลิตโดยตรงในกรุงเทพฯ เช่นกัน แต่ในอนาคตเมื่อโรงงานผลิตขวดที่ชุมชนสีมาอโคกสามารถผลิตได้แล้วก็จะสั่งซื้อจากที่นั่นแทน ส่วนฉลากผลิตภัณฑ์สีสี่สวยงามนั้นฐานงานจะสั่งพิมพ์ที่โรงพิมพ์ฟ้าอภัยที่ชุมชนสันตอโคก นอกจากนี้แล้วฐานงานก็ยังมีค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งจากการเบิกที่ร้านน้ำใจ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าแก๊ส ค่าส่งผลิตภัณฑ์ให้กับลูกค้าบางคนทางไปรษณีย์ รวมทั้งยังมีค่าใช้จ่าย

จ่ายที่เป็นการซื้อวัตถุดิบสมุนไพรโดยตรงของฐานงานเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2543 ด้วย ซึ่งจะเป็นการรับซื้อวัตถุดิบจากกลุ่มเกษตรกรไร้สารพิษ

ตาราง 4.7 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานแชมพูสมุนไพร (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าวัตถุดิบธรรมชาติ	-	3,565
ค่าวัตถุดิบสารเคมี	280,754	227,798
ค่าอุปกรณ์การผลิต	158,072	3,629
ค่าบรรจุภัณฑ์	175,054	104,497
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	3,125	24,354
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	2,986	450
รวม	619,991	364,293

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4.2.2.2 โรงสีข้าว

โรงสีข้าวของชุมชนเป็นผลเกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่มีการส่งเสริมให้สมาชิกทานข้าวกล้องกันขึ้นในหมู่ชาวอโศก แต่ในตอนนั้นชุมชนยังต้องนำผลผลิตข้าวที่ได้ไปสียังโรงสีที่บ้านกระแจะซึ่งไม่ใช่โรงสีข้าวกล้องโดยตรง ดังนั้นชุมชนจึงมีการจัดตั้งโรงสีข้าวขึ้นมาเองในปี พ.ศ. 2536 เมื่อมีการตั้งโรงสีข้าวขึ้นมาแล้วก็ได้รับซื้อข้าวจากภายนอกมาสีขายด้วย เพราะถ้าจะสีเฉพาะข้าวที่ชุมชนปลูกเพื่อบริโภคก็จะไม่คุ้มค่านัก อย่างไรก็ตามในช่วงแรกก็ยังรับซื้อไม่มากนัก ต่อมาเมื่อกระแจะความต้องการบริโภคข้าวกล้องมีมากขึ้นจึงได้มีการรับซื้อข้าวเพื่อสีขายขึ้นด้วย และได้มีการสร้างโรงสีใหม่ขึ้นโดยยุบโรงสีเก่า 2 โรงที่ได้รับบริจาคมาให้เป็นโรงเดียว จากนั้นในปี พ.ศ. 2540 ชุมชนก็ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงมหาดไทยเพื่อสร้างโรงสีข้าวหลังใหม่ นอกเหนือจากการได้รับงบประมาณสร้างฉางข้าวจากกองทุนปูนซิเมนต์ไทยมาก่อนหน้านี้แล้วในปี พ.ศ. 2539

ในปัจจุบัน การดำเนินการของโรงสีข้าวตั้งแต่การรับซื้อข้าวเปลือก การสีแปรรูป และการจัดจำหน่ายจะอยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของชาวชุมชนและบุตรศึกษา โดยมีนักเรียนมัธยมศึกษาเป็นแรงงานสำคัญ ในการผลิตของโรงสีข้าวจะมีข้าวเปลือกซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรกคือข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนาของชุมชนเองซึ่งจะมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ขณะที่อีกส่วนหนึ่งจะเป็นข้าวเปลือกที่ได้จากการรับซื้อจากกลุ่มเกษตรกรไร้สารพิษและชาวบ้านทั่วไป โดยจะรับซื้อเฉพาะข้าวหอมมะลิและข้าวหอมมะลิแดงซึ่งเป็นข้าวเจ้าเท่านั้น ขณะเดียว

กันก็ต้องเป็นข้าวไร่สารพิษด้วย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ โรงสีข้าวก็ไม่ได้มีขั้นตอนในการตรวจสอบข้าวเหล่านั้นแต่อย่างใดว่าไร่สารพิษจริงหรือไม่ แต่จะอาศัยความคุ้นเคยและเชื่อถือกันของผู้ที่มาขาย และให้เห็นว่าโดยทั่วไปชาวบ้านในพื้นที่แถบนี้จะไม่ได้ใช้ยาปราบศัตรูพืชอยู่แล้ว ที่สารเคมีที่ใช้กันอยู่ก็จะเป็นปุ๋ยเคมีเสียมากกว่า

โดยปกติแล้ว โรงสีข้าวจะเดินเครื่องสีข้าวประมาณ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยพยายามจะแยกสีระหว่างข้าวที่ชุมชนปลูกเองกับข้าวที่รับซื้อมาแต่ก็ยังไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ แม้ว่าจะทำได้ในส่วนของข้าวเหนียวที่จะสีเป็นข้าวกล้องแต่บางส่วนที่ต้องสีเป็นข้าวขาวก็ต้องนำออกไปสีที่โรงสีข้างนอก สำหรับผลผลิตข้าวกล้องที่ได้จากโรงสีในส่วนปลูกเองนั้นจะใช้สำหรับรับประทานเองในชุมชนเป็นหลักและมีบางส่วนที่จะส่งไปให้กับชุมชนสันติอโศกและชุมชนปฐมอโศกซึ่งไม่ได้มีการทำนา ขณะที่ข้าวกล้องที่ได้จากข้าวที่รับซื้อนั้นจะส่งออกจำหน่ายสู่ภายนอก และในการสีข้าวนี้ นอกจากจะได้ข้าวกล้องที่สมบูรณ์แล้วก็ยังจะได้ผลผลิตอีกหลายอย่างตามมาด้วย คือ ข้าวหักรำ และแกลบ โดยข้าวหักนั้นจะเป็นข้าวกล้องที่ถูกคัดเกรดออกมาซึ่งทางชุมชนเห็นว่าขายได้ในราคาถูกมากจึงได้พยายามนำมาบริโภคร่วมกับข้าวกล้องที่ปลูกเองด้วย ส่วนรำและแกลบจะถูกนำไปใช้ในกิจการอื่น ๆ ของชุมชนต่อไป เช่น โรงเห็ด และปุ๋ยสะอาด เป็นต้น และจากตาราง 4.8 ก็แสดงให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของโรงสีข้าวจะเป็นการรับซื้อข้าวเปลือกจากภายนอก ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ จะรับซื้อประมาณ 500 ตัน คิดเป็นเงินประมาณ 3-4 ล้านบาท นอกจากนี้ก็ยังมีค่าใช้จ่ายรองลงมา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อส่งข้าวให้กับลูกค้า ค่าอะไหล่ ค่าซ่อมแซม ค่าบรรจุภัณฑ์ เช่น ถุง กระสอบ และค่าเบิกน้ำมันจากปั้มน้ำมันซึ่งถือว่าอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

ตาราง 4.8 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานโรงสีข้าว (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าข้าวเปลือก	3,915,842	2,307,523
ค่าอะไหล่ ค่าซ่อมแซม ค่าอุปกรณ์	64,581	44,964
ค่าบรรจุภัณฑ์	48,685	17,949
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	2,395	8,018
ค่าใช้จ่ายเบิกปั้มน้ำมัน	41,775	63,502
ค่าเดินทาง	60,484	49,340
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	4,428	455
รวม	4,096,706	2,491,751

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4.2.2.3 แปรรูปอาหาร

การแปรรูปอาหารเป็นกิจกรรมทางการผลิตที่ประกอบด้วยฐานงานต่าง ๆ หลายฐาน โดยทำการแปรรูปผลผลิตทางกลีกรวมทั้งเพื่อการบริโภคภายในชุมชนและผลิตเป็นสินค้าชุมชนจำหน่ายสู่ภายนอก การแปรรูปอาหารจะประกอบด้วยฐานงาน ดังนี้

1) ฐานแปรรูป 1 ถือได้ว่าเป็นฐานแปรรูปอาหารที่เกิดขึ้นแรกสุด ในปี พ.ศ 2540 โดยเริ่มจากการทำกะปิแผ่นจากถั่วเหลืองและข้าวเกรียบ จากนั้นจึงมีการพัฒนาตัดแปลงสร้างผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น ๆ ตามมาอีกมาก เช่น ไข่กเห็ดหอม ข้าวกล้องอนามัย นมผงถั่วเหลือง เป็นต้น สำหรับฐานแปรรูป 1 จะทำการผลิตอยู่ที่โรงครัวกลางเป็นหลัก

2) ฐานแปรรูป 2 เดิมที่จะรวมอยู่กับฐานแปรรูป 1 แต่ต่อมาเมื่อกิจการขยายมากขึ้น จึงได้ย้ายมาอยู่ที่เฮือนกู่ไทและเฮือนปลาร้าแทน ผลผลิตของแปรรูป 2 ส่วนใหญ่จะเป็นการแปรรูปด้วยการหมักไม่ว่าจะเป็นเต้าเจี้ยว ซีอิ๊ว ปลาร้าถั่วเหลือง กะปิถั่วเหลือง จ่อมเห็ด ปลาร้าเห็ด แต่ก็มีผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นด้วย เช่น กล้วยอบ กล้วยตาก ไปรตีนสวรรค์ เห็ดสวรรค์ เป็นต้น

3) ฐานแปรรูป 3 เป็นฐานแปรรูปอาหารที่เพิ่งจะเกิดขึ้นไม่นานนัก จึงยังมีผลิตภัณฑ์เพียงชนิดเดียว คือเทมเป้ซึ่งเป็นกากถั่วเหลืองที่นำมาหมักกับเชื้อจุลินทรีย์เพื่อเพิ่มวิตามิน B-12 ที่จำเป็นต่อร่างกายแต่พบมากในเนื้อสัตว์ให้มีมากขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อทดแทนการไม่ได้ทานเนื้อสัตว์ของสมาชิกชุมชน ฐานแปรรูป 3 จะอยู่บริเวณเดียวกับฐานแปรรูป 1

4) ฐานเต้าหู้ เป็นฐานงานที่ทำหน้าที่ผลิตทั้งน้ำเต้าหู้และเต้าหู้ก้อนเพื่อใช้สำหรับบริโภคในชุมชน

5) ฐานโรงอ้อย เป็นฐานงานที่ทำหน้าที่ผลิตน้ำอ้อยและน้ำตาลอ้อยในช่วงฤดูที่อ้อยออกสู่ตลาด โดยจะแยกออกไปทำการผลิตต่างหากที่โรงอ้อย

ในการผลิตด้านการแปรรูปอาหารจะใช้วัตถุดิบจาก 2 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือวัตถุดิบที่ได้จากการผลิตทางด้านกลีกรวมของชุมชนซึ่งจะนำมาส่งไว้ที่โรงครัวกลาง ขณะที่อีกส่วนหนึ่ง จะเป็น วัตถุดิบที่ต้องซื้อมาจากภายนอกเข้ามาโดยเฉพาะถั่วเหลืองที่จำเป็นต้องใช้ในการผลิตในฐานงานต่าง ๆ มากเกือบทุกฐานงาน โดยจะมีการสั่งซื้อเข้ามาเก็บไว้ครั้งละมาก ๆ นอกจากนี้ก็ยังมีวัตถุดิบที่มีการซื้อเข้ามาเป็นจำนวนมาก ได้แก่ กล้วย อ้อย แป้งมัน และงา งานแปรรูปอาหารจะมีการ

ใช้วัตถุดิบร่วมกันโดยไม่ได้แยกกันโดยเด็ดขาดกับโรงครัวกลาง จากตาราง 4.9 แสดงให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของการแปรรูปอาหารจะเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับซื้อวัตถุดิบเพื่อการผลิต ขณะที่ค่าใช้จ่ายที่สำคัญรองลงมาจะเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออุปกรณ์การผลิต ค่าซ่อมแซม และค่าใช้จ่ายที่เบิกจากร้านน้ำใจ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2543 ค่าบรรจุภัณฑ์ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพราะมีการพัฒนาการบรรจุให้มีมาตรฐานมากขึ้นเพื่อการจัดจำหน่าย

ตาราง 4.9 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานแปรรูปอาหาร (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าวัตถุดิบ	294,399	227,255
ค่าอุปกรณ์การผลิตและค่าซ่อมแซม	65,248	55,677
ค่าบรรจุภัณฑ์	8,826	25,400
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	63,433	30,653
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	1,530	3,992
รวม	433,436	342,977

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4.2.2.4 บ้านยาดี

ฐานบ้านยาดีเป็นฐานงานที่รับผิดชอบผลิตยาสมุนไพร โดยมีจุดเริ่มต้นขึ้นมาจากการรักษาพยาบาลกันเองของสมาชิกชุมชนด้วยยาสมุนไพรซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ขณะที่ทางชุมชนปฐมอโคกซึ่งมีความพร้อมมากกว่าได้มีรูปแบบการผลิตอย่างชัดเจนมาก่อนแล้ว โดยที่วัตถุดิบบางตัวก็มาเอาไปจากชุมชน ซึ่งทางชุมชนก็ได้รับการตอบแทนในรูปของการบริจาคยาช่วยเหลือกลับมา ต่อมาชุมชนจึงคิดที่จะผลิตยาขึ้นมาเองบ้างเพราะเห็นว่ายากก็เป็นหนึ่งในปัจจัย 4 เช่นกัน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2538 ทางชุมชนจึงได้ส่งสมาชิกไปฝึกงานเรียนรู้ที่ชุมชนปฐมอโคก เมื่อกลับมาแล้วจึงได้มีการทดลองผลิตโดยเริ่มจากการทำยาจำพวกยาหม่องน้ำ ชี้ผึ้งแก้หวัด หรือน้ำมันระกำ โดยแจกทดลองใช้กันในชุมชนก่อน ต่อมาเมื่อคนที่มาศึกษาดูงานสนใจก็ซื้อไปใช้กัน จากนั้นจึงได้มีการปรับปรุงพัฒนาสร้างผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ ๆ ขึ้นมาอีกเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นยาสมุนไพรรักษาโรค ชาและเครื่องดื่มสมุนไพรชนิดต่าง ๆ รวมทั้งบ้านยาดีก็ได้ย้ายที่ทำการจากสถานที่ตั้งฐานวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิตไปอยู่อาคารหลังใหม่ในบริเวณสวนสร้างดิน โดยอยู่ในการดูแลของชาวชุมชนคนหนึ่งสำเร็จการศึกษาแพทย์แผนโบราณมาโดยตรง

รูปภาพ 4.6 สุสานแชมพูสมุนไพร

รูปภาพ 4.7 โรงสีข้าว

รูปภาพ 4.8 บ้านยาดี

รูปภาพ 4.9 โรงปลาข้าว

ในการดำเนินการผลิตของบ้านยาดี วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตจะมีที่มาอยู่ 3 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือส่วนที่ได้จากการเพาะปลูกเองในสวนสมุนไพรของชุมชน ส่วนที่สองจะเป็นวัตถุดิบที่ชุมชนยังไม่สามารถผลิตได้จึงต้องซื้อเข้ามา เช่น โกฐ เทียน พิกุล บุนนาค ดอกมะลิ ฯลฯ แต่ก็มี ความพยายามที่จะเพาะปลูกวัตถุดิบบางตัวในชุมชนด้วยเช่นกัน เช่น ดอกมะลิ นอกจากนี้ก็จะรวมไปถึง วัตถุดิบที่เป็นสารเคมีบางตัวอย่างเมทอลและดินสอพองด้วย สำหรับส่วนที่สามจะเป็นวัตถุดิบ ส่วนที่ชุมชนส่งเสริมให้ชาวบ้านซึ่งก็คือกลุ่มกิจกรรมไร่สารพิษเป็นผู้ปลูกและบ้านยาดีจะเป็นผู้รับซื้อ ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ อัญชัน กระเทียม ขมิ้นชัน ขี้เหล็ก เป็นต้น และจากตาราง 4.10 ก็แสดงให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของฐานบ้านยาดีจะเป็นค่าวัตถุดิบที่ต้องซื้อเข้ามา รองลงมาจึงจะเป็น ค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์เครื่องมือและค่าซ่อมแซมในการผลิต ดังจะเห็นได้ว่าในบ้านยาดีจะมี เครื่องมือในการผลิตที่ทันสมัย เช่น เครื่องอบวัตถุดิบสมุนไพร เครื่องบดยา เครื่องบรรจุแคปซูล และเครื่องห่อพลาสติก เป็นต้น ค่าใช้จ่ายสำคัญอีกทางหนึ่งก็จะเป็นค่าบรรจุภัณฑ์ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นค่าขวด ค่าแคปซูลซึ่งต้องสั่งซื้อเข้ามาครั้งละมาก ๆ และยังมีค่าฉลากยาที่สั่งพิมพ์ที่บริษัทฟ้า อภัยจำกัด แต่บางส่วนก็ทำกันเองในชุมชน สำหรับผลผลิตที่ได้นั้นจะแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ใช้สำหรับบริโภคในชุมชน ซึ่งจะไปส่งไปยังอโรคยาศาลาและกองบุญสวัสดิการ แต่ผลผลิต ในส่วนนี้ก็มีไม่มากนักเมื่อเทียบกับผลผลิตที่มีการจำหน่ายสู่สังคมภายนอก

ตาราง 4-10 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานบ้านยาดี (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าวัตถุดิบ	341,594	27,957
ค่าอุปกรณ์การผลิต	272,116	70,378
ค่าบรรจุภัณฑ์	170,040	19,610
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	24,374	5,992
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	9,197	-
รวม	817,321	123,937

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4.2.2.5 ชมรมอายุยาว

ชมรมอายุยาวจะหมายถึงกลุ่มของผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนซึ่งร่วมกันทำงานใน 2 ฐานงาน คือฐานจักรสานและฐานโรงกึ่ง โดยฐานจักรสานจะทำการผลิตไม้กวาดทางมะพร้าว ตะกร้าสานไม้ ฝ้าย และตะกร้าสานเส้นพลาสติก เป็นต้น ขณะที่ฐานโรงกึ่งจะทำการทอผ้าโดยใช้กี่กระตุก ในบาง

ครั้งก็จะมีกำปั่นฝ้ายที่ซื้อมาหรือได้มาจากญาติกรรม รวมทั้งซื้อเส้นด้ายดิบมาแล้วนำมาข้อมสีเอง สำหรับผลผลิตที่ได้จะประกอบด้วย ฝ้ายขาวม้า ฝ้ายพันคอ และฝ้ายผืนสำหรับตัดเย็บ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการทำการผลิตของชมรมอายุนั้นทางชุมชนไม่ได้หวังถึงผลสำเร็จทางการผลิตแต่อย่างใด หากมุ่งที่จะสร้างงานให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ได้รู้สึกว่ามีคุณค่าและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านไว้เท่านั้น สำหรับผลผลิตที่ได้จะมีทั้งส่วนที่ใช้กันเองในชุมชนและมีส่วนที่จำหน่ายแยกออกสู่ภายนอกด้วย

ในการผลิตของฐานจักรสาน วัตถุประสงค์ที่ใช้จะมีส่วนที่สามารถหาได้ในชุมชน เช่น ไม้ไผ่ หรือมีญาติกรรมเอามาให้บ้าง เช่น ทางมะพร้าว เป็นต้น แต่ก็มีส่วนที่ต้องซื้อมาเช่นกัน เช่น เส้นพลาสติกรัดของที่ใช้แล้วซึ่งสามารถซื้อได้ในราคาถูก และทางมะพร้าวอีกส่วนหนึ่ง ในขณะที่โรงกึ่งนั้นวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือด้ายจะได้รับการบริจาคมาจากญาติกรรมที่มีโรงงานทอผ้า แต่ก็มีด้ายบางส่วนที่จะซื้อเอง รวมทั้งฝ้าย และยาย้อมผ้า ซึ่งจากตาราง 4.11 แสดงให้เห็นว่าชมรมอายุนั้นมีค่าใช้จ่ายออกไปภายนอกเพียงเล็กน้อยเท่านั้นเมื่อเทียบกับฐานงานอื่น ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการผลิตมีขนาดเล็กและวัตถุประสงค์คือด้ายก็เป็นส่วนที่ได้รับความ

ตาราง 4.11 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานชมรมอายุนาว (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.		
	2541	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าวัตถุดิบจักรสาน	100	520	1,073
ค่าอุปกรณ์จักรสาน	100	250	-
ค่าวัตถุดิบโรงกึ่ง	648	295	450
ค่าอุปกรณ์โรงกึ่ง	-	500	-
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	-	809	802
รวม	848	2,374	2,325

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4.2.2.6 โรงจักร

โรงจักรเป็นฐานงานของชุมชนที่ทำการผลิตเสื้อผ้าและเครื่องใช้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้า เช่น ฝ้ายมัน ฝ้ายคลุม กลด มุ้ง เป็นต้น รวมทั้งการให้บริการซ่อมแซมด้วย ในการตัดเย็บของโรงจักร วัตถุประสงค์ที่สำคัญก็คือฝ้ายนั้นส่วนใหญ่จะได้รับการบริจาคมาจากญาติกรรมคนเดียวกับที่บริจาคด้ายให้กับโรงกึ่งซึ่งจะเป็นที่มาของผ้าสำหรับการตัดเย็บอีกส่วนหนึ่งแต่ก็ไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้ค่าใช้จ่ายสำหรับการซื้อผ้าของชุมชนจึงมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ดังแสดงให้เห็นได้ในตาราง 4.12 โดยผ้าที่

ต้องซื้อนั้นจะเป็นผ้าที่นำมาตัดเย็บเสื้อผ้าเฉพาะโอกาส เช่น ผ้าสำหรับการแสดง ผ้าสำหรับตัดชุดฝึกงานของนักเรียนสายอโรคยา เป็นต้น นอกจากนี้โรงจักรก็จะมีรายจ่ายอื่น ๆ อีกที่ต้องซื้อจากภายนอก คือ ค่าอุปกรณ์ซึ่งจะเป็นพวกด้าย กระดุม อุปกรณ์จักร และค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ ผลผลิตที่ได้จากโรงจักรจะใช้สำหรับแจกจ่ายในชุมชนเป็นหลัก และแม้ว่าจะมีการจำหน่ายชุดนักเรียนส่วนหนึ่งให้กับนักเรียนที่เข้าใหม่รวมทั้งนักเรียนบางคนที่ต้องการชุดนักเรียนมากกว่าที่ทางชุมชนแจกให้ แต่ก็เป็นการขายเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น

ตาราง 4.12 ค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินการของฐานโรงจักร (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542 (ก.ค.-ธ.ค.)	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าอุปกรณ์ และค่าซ่อมแซม	2,890	3,383
ค่าผ้า	3,820	6,540
รวม	6,710	9,923

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4.3 การบริโภค

จากแนวทางการดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดระบบบุญนิยม โดยเฉพาะการมาอยู่ร่วมกันตามแนวคิดสาธารณโภคีของชาวอโศกนั้น จะสนับสนุนให้สมาชิกสมัครใจเข้ามาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชนได้ผลผลิตมากน้อยเท่าไรก็นำมาร่วมเป็นของส่วนกลาง โดยชุมชนจะเป็นผู้จัดหาบริการสวัสดิการโดยพยายามให้ครอบคลุมสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็คือปัจจัย 4 อันประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคให้กับสมาชิกชุมชน ซึ่งในปัจจุบันชุมชนศิระะอโศกได้ดำเนินตามแนวทางดังกล่าวโดยจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้กับสมาชิกชุมชนในแต่ละด้าน ดังนี้

4.3.1 อาหาร

สำหรับอาหารที่รับประทานกันในชุมชนศิระะอโศกนั้น สมาชิกชุมชนทุกฐานจะทานอาหารมังสวิรัติเหมือนกันทั้งหมดแต่ก็จะมีความแตกต่างกันในด้านจำนวนมื้อและเวลาในการทานตามวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันในแต่ละฐานะ กล่าวคือสมณะและคนวัดจะทานอาหารเพียงวันละ 1 มื้อในตอนสายของแต่ละวันบนศาลาปลูกเสกฯ โดยที่อาหารจะมาจาก 3 แหล่งด้วยกัน แหล่งแรกจะได้มาจากการบิณฑบาตในตอนเช้าของสมณะ ส่วนแหล่งที่สองได้มาจากชุมชนทั้งจากโรงครัว

กลางและชาวชุมชนปรุงกันเองตามบ้านเรือนนำไปถวาย และแหล่งสุดท้ายจะเป็นอาหารที่มาจากญาติธรรมจากภายนอกที่นำเข้ามาถวายในบางวัน เช่น วันพระ แต่ก็มีจำนวนเพียงเล็กน้อย

สำหรับชาวชุมชนและอุตรศึกษานั้นจะรับประทานวันละ 2 มื้อ โดยมื้อแรกจะไปรับประทานอาหารร่วมกันบนศาลาปลูกเสกฯ ส่วนมื้อเย็นจะทานตามบ้านของแต่ละคนซึ่งบ้านที่ไม่ได้ทำอาหารเองก็จะไปทานอาหารร่วมกับบ้านอื่น แต่บางคนก็จะเก็บอาหารจากตอนเช้าไว้รับประทานในตอนเย็นหรือได้อาหารมาจากโรงครัวกลางที่จะทำเตรียมไว้ให้กับนักเรียนอยู่แล้ว ทั้งนี้ นักเรียนมัธยมศึกษา ก็จะรับประทานอาหารวันละ 2 มื้อเช่นเดียวกันแต่จะมีเวลาเฉพาะต่างหาก โดยมื้อแรกจะทานร่วมกันเมื่อเลิกจากการลงฐานงานช่วงเช้าในเวลาประมาณ 7.30 น. ที่กันบริเวณโรงครัว อาหารที่นักเรียนทานนี้จะจัดแยกต่างหากจากอาหารส่วนกลางที่นำขึ้นศาลาปลูกเสกฯ ส่วนตอนเย็นหลังจากที่เสร็จจากการลงฐานงานภาคบ่ายแล้วก็จะมาอาหารร่วมกันอีกครั้งที่โรงครัวเช่นเดิมในเวลาประมาณ 5.30 น. ส่วนนักเรียนระดับประถมศึกษารวมทั้งเด็กเล็ก ๆ จะเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวที่ทานอาหารวันละ 3 มื้อ โดยมื้อเช้าจะทานพร้อมกับนักเรียนมัธยมศึกษาแต่จะแยกอาหารกันต่างหาก ส่วนในตอนเที่ยงเวลาประมาณ 11.00 น. นักเรียนระดับประถมศึกษา ก็จะหยุดพักเพื่อทานอาหารกลางวันที่โรงครัวกลาง ส่วนตอนเย็นเด็ก ๆ จะแยกย้ายกันทานอาหารกับครอบครัวผู้ปกครองของตน อย่างไรก็ตามในทุกวันพุธและพฤหัสบดี สมาชิกชุมชนทุกคนจะต้องขึ้นไปทานอาหารเข้าร่วมกันบนศาลาฯ ส่วนตอนเย็นวันพฤหัสบดี ก็จะเป็นการกินข้าวบ้าน โดยเย็นวันนั้นครัวที่โรงครัวกลางจะปิด นักเรียนจะต้องไปทานอาหารตามบ้านต่าง ๆ ในชุมชนที่จะเตรียมอาหารไว้รออยู่แล้ว

สำหรับวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหารโดยเฉพาะที่โรงครัวกลางนั้นจะเป็นผลผลิตที่ได้จากชุมชนเอง กล่าวคือข้าวสารก็เป็นข้าวสารที่ได้จากโรงสีข้าว ผัก ผลไม้ และเครื่องเทศต่าง ๆ ก็จะมาจากการทำสิกรรม เหน็ดก็จะได้จากโรงเห็ด อาหารแปรรูปและเครื่องปรุงอย่างเช่น กะปิ ปลา ร้า ซีอิ๊ว เต้าเจี้ยว เต้าหู้ น้ำอ้อย เป็นต้น ก็จะได้จากการแปรรูปอาหารชุมชน และมีฐานพลังชีวิตที่ทำหน้าที่เพาะถั่วงอกให้ อย่างไรก็ตามอาหารและเครื่องปรุงบางส่วนก็ต้องนำเข้ามาจากภายนอกด้วยทั้งในส่วนที่เบิกจากร้านน้ำใจและส่วนที่ต้องไปซื้อเองโดยตรงจากตลาดแต่ก็พยายามใช้ให้น้อยที่สุด วัตถุดิบเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ชุมชนผลิตไม่ได้ เช่น เกลือ โปรตีนเกษตร เส้นก๋วยเตี๋ยว เครื่องพะไล ดีเกลือ เป็นต้น หรือถ้าในช่วงที่ต้องทำอาหารเลี้ยงแขกหรือชาวบ้านที่มาดูงานหรือรับการอบรมก็ต้องไปหาซื้อผักและผลไม้มาจากภายนอกเพิ่มเติมด้วย นอกจากนี้วัตถุดิบในการปรุงอาหารจำนวนไม่น้อย เช่น ผัก ผลไม้ต่าง ๆ จะเป็นส่วนที่ญาติธรรมหรือผู้ปกครองของเด็กที่ทำงานอยู่ภายนอกนำมาให้ชุมชนได้กินใช้กัน นอกจากการประกอบอาหารปกติแล้วที่โรงครัวกลางก็จะมีฐาน

อาหารเสริมซึ่งทำหน้าที่ผลิตอาหารเสริมสุขภาพ เช่น ข้าวกล้องต้ม ถั่วต้ม งาคั่ว งามบด เป็นต้น ให้กับสมาชิกชุมชนได้รับประทานด้วย

สำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของโรงครัวนั้นสามารถแสดงให้เห็นได้ในตาราง 4.13 ซึ่งพบว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าข้าวจากโรงสีข้าวและค่าเห็ดจากโรงเห็ดแต่ก็เป็นเพียงค่าใช้จ่ายที่คิดขึ้นเป็นเพียงตัวเลขเท่านั้นไม่ได้จ่ายเป็นเงินจริงแต่อย่างใด นอกจากนี้ก็ยังไม่ได้รวมค่าผักผลไม้และอาหารแปรรูปที่เบิกจากฐานงานอื่น ๆ ด้วย ในส่วนของค่าใช้จ่ายเป็นที่ค่าอาหารจากภายนอกนั้นเมื่อเทียบกับทั้งหมดแล้วถือได้ว่ามีสัดส่วนไม่มากนัก แต่เมื่อรวมกับค่าใช้จ่ายที่เบิกจากร้านน้ำใจซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นสินค้าประเภทอาหารด้วยแล้วก็ถือเป็นจำนวนค่อนข้างมากทีเดียว ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ จะเป็นค่าใช้จ่ายจำพวกค่าแก๊สซึ่งไม่มากนักทั้งนี้เพราะโดยปกติแล้วทางโรงครัวจะใช้ไม้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงหลัก

ตาราง 4.13 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของฐานโรงครัว

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าวัตถุดิบจากภายนอก	84,713	44,164
ค่าเห็ดจากโรงเห็ด	143,426	130,000
ค่าข้าวจากโรงสีข้าว	279,650	175,000
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	300,767	74,501
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	2,155	6,065
รวม	810,711	429,730

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

สำหรับบ้านเรือนที่มีการประกอบอาหารนั้นจะได้ข้าวสารก็จะได้ข้าวสารจากการแบ่งมาจากโรงครัวหรือบางบ้านที่นักเรียนหรือชาวชุมชนมักจะมาทานอาหารเย็นด้วยเสมอในวันกินข้าวบ้านทางโรงสีก็จะนำมาส่งให้โดยตรง ส่วนเครื่องปรุงหรืออาหารแห้งก็จะสามารถเบิกได้จากกองบุญสวัสดิการหรือแบ่งมาจากโรงครัวก็ได้ แต่สมาชิกบางคนที่ไม่อยากรบกวนเบิกจากส่วนกลางประกอบกับอาจมีเงินส่วนตัวเหลืออยู่ก็จะไปซื้อเองที่ร้านน้ำใจหรือบางที่ลูกหลานญาติพี่น้องที่ยังอยู่ภายนอกก็จะนำมาให้เป็นครั้งคราว สำหรับพวกผักหรือผลไม้ก็สามารถแบ่งมาจากโรงครัวได้เช่นกันหรืออาจไปเก็บมาจากสวนผักของชุมชนก็ได้ นอกจากนี้ในช่วงปิดเทอมซึ่งเป็นช่วงที่นักเรียนจะต้องกลับบ้าน ชุมชนก็จะให้นักเรียนสามารถเบิกอาหารแห้งจากกองบุญสวัสดิการกลับไปบ้านได้ด้วยภายใต้วงเงินคนละประมาณ 150 บาท ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนสามารถรักษาการทาน

อาหารมังสวิรัตได้สะดวกขึ้น ขณะที่ชาวชุมชนก็สามารถใช้สิทธิเบิกได้เช่นกันเมื่อต้องการกลับไปเยี่ยมบ้านที่อยู่นอกชุมชน

4.3.2 เครื่องนุ่งห่ม

สมาชิกชุมชนศีรษะอโศกจะมีรูปแบบการแต่งกายที่เหมือน ๆ กัน ตามแต่ฐานะ โดยสมณะจะแต่งกายเช่นเดียวกับพระสงฆ์ในพุทธศาสนากระแสหลักเพียงแต่สีของผ้าจะเป็นสีรัก ส่วนคนวัด ชาวชุมชนและบุตรศึกษาส่วนใหญ่จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีน้ำเงินหรืออาจจะเป็นสีอื่น ๆ เช่น สีน้ำตาลหรือสีดำก็ได้ซึ่งไม่ใช่สีชุดขาด โดยฝ่ายชายจะใส่กางเกงขายาว เสื้อแขนสั้นหรือยาวก็ได้ ส่วนฝ่ายหญิงจะนุ่งผ้าถุง เสื้อแขนสั้นหรือยาวก็ได้เช่นกัน แต่โดยปกติแล้วมักจะใส่เสื้อแขนยาวกันเป็นส่วนมาก ส่วนนักเรียนทั้งมัธยมศึกษาและประถมศึกษาจะมีเครื่องแบบนักเรียนโดยเฉพาะคือ ฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขายาว เสื้อแขนยาวสีน้ำเงินปักตราสัญลักษณ์ที่กระเป๋าสีเสื้อ และชื่อสกุลบนอกเสื้ออีกด้านหนึ่ง ขณะที่ฝ่ายหญิงก็จะเปลี่ยนจากกางเกงเป็นผ้าถุงแทน ส่วนเสื้อนั้นจะเหมือนกับนักเรียนชาย

สำหรับแหล่งที่มาของเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มนั้น ในกรณีของสมณะจะได้จากการถวายให้ของสมาชิกชุมชนหรือญาติธรรมที่เห็นว่าเครื่องนุ่งห่มของท่านทรุดโทรมควรจะเปลี่ยนใหม่ได้แล้ว ส่วนในกรณีของสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ นั้นถึงแม้ว่าในปัจจุบันชุมชนจะมีการปั่นด้ายและมีโรงกึ่งสำหรับทอผ้าขึ้นมาใช้เอง แต่กำลังการผลิตก็ยังไม่เพียงพอต่อการใช้ในชุมชน เพราะนอกจากจะขาดกำลังคนแล้วการปั่นด้ายและการทอผ้าที่โรงกึ่งก็ล้วนเป็นหน้าที่ของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นโรงกึ่งจึงต้องซื้อด้ายจากภายนอกหรือญาติธรรมให้มาเป็นหลัก สำหรับผ้าฝืนที่ได้จะนำมาใช้ตัดเย็บได้ในบางโอกาสหรือตอบสนองความต้องการเพียงบางส่วนของชุมชนเท่านั้นยังไม่สามารถผลิตได้เพียงพอกับความต้องการทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้โรงจักรซึ่งเป็นฐานงานในการตัดเย็บ ซ่อมแซมเสื้อผ้าตลอดจนเครื่องนอนหมอนมุ้งต่าง ๆ จึงต้องใช้ผ้าจากภายนอกเกือบทั้งหมดเพื่อตัดเย็บเสื้อผ้าใช้ในชุมชน ผ้าเหล่านี้จะได้มาจากญาติธรรมคนหนึ่งที่มีโรงงานทอผ้าจะบริจาคให้มาเป็นครั้ง ๆ ไป แต่ก็มีผ้าบางส่วนที่ต้องซื้อมาด้วย สำหรับเสื้อผ้าที่โรงจักรตัดเย็บเป็นหลักก็คือชุดนักเรียนที่จะแจกให้กับเด็กนักเรียนคนละ 2 ชุดต่อปี ส่วนเสื้อผ้าของคนวัด ชาวชุมชนหรือบุตรศึกษาจะแจกให้คนละ 2 ชุดต่อปีเช่นกัน แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมีเสื้อผ้าของตนเองที่อาจซื้อเองหรือมีญาติธรรมหรือลูกหลานให้มาอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามถ้าหากสมาชิกชุมชนคนใดต้องการเสื้อผ้ามากกว่าจำนวนที่ทางชุมชนแจกให้ก็จะต้องซื้อเอาเอง เว้นแต่จะมีความจำเป็นหรือเหตุอันควรก็สามารถขอ

เบิกเพิ่มได้เป็นราย ๆ ไปโดยต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากชุมชนเสียก่อน สำหรับเครื่องนุ่งห่มอื่น ๆ เช่น ผ้าเช็ดตัว มุ้ง สามารถเบิกได้จากกองทุนสวัสดิการได้ตามความเหมาะสม โดยทางกองทุนสวัสดิการจะเป็นผู้ไปเบิกมาให้จากร้านน้ำใจอีกทอดหนึ่ง

4.3.3 ที่อยู่อาศัย

สมาชิกในชุมชนจะมีที่พักเป็นสัดส่วนแยกตามฐานะของตน กล่าวคือสมณะจะพักตามกฎไม่หลังเล็ก ๆ ตั้งกระจายอยู่ในเขตพุทธสถาน แต่ก็มีศาลาสมณะอาพาธสำหรับเป็นที่พักของสมณะที่อาพาธโดยเฉพาะเพื่อความสะดวกในการดูแล ส่วนคนวัดชายทุกฐานะจะพักอยู่ที่บ้านชาวหินฟ้า ขณะที่คนวัดหญิงทุกฐานะเช่นกันจะพักอยู่ที่บ้านชาวดิน ซึ่งบ้านทั้งสองหลังเป็นบ้านส่วนกลางของชุมชนตั้งอยู่ในเขตพุทธสถาน อย่างไรก็ตามก็มีคนวัดหญิงหลายคนที่พักตามกฎในเขตของสิกขมาตุ นอกจากนี้คนวัดบางคนก็จะพักในเขตหมู่บ้านด้วยเพราะมีการงานจำเป็นที่จะต้องดูแล

สำหรับชาวชุมชนจะพักอยู่ในเขตหมู่บ้าน โดยมีบ้านพักเป็นหลัง ๆ ซึ่งได้รับอนุญาตจากชุมชนให้ปลูกสร้างขึ้นได้ อย่างไรก็ตามบ้านเรือนในชุมชนจะมีอยู่หลายประเภทขึ้นกับสิทธิความเป็นเจ้าของและผู้อยู่อาศัย โดยบ้านประเภทแรกเป็นบ้านที่เจ้าของได้ปลูกสร้างขึ้นหรือซื้อต่อมาจากเจ้าของเดิมและเข้ามาอยู่อาศัยเองในบ้าน ส่วนบ้านประเภทที่สองจะเป็นบ้านที่เจ้าของมาสร้างหรือซื้อต่อไว้แต่ไม่ได้เข้ามาอยู่ในชุมชน หรืออาจเข้ามาพักอาศัยบ้างเป็นครั้งคราว บ้านประเภทนี้ชุมชนจะเป็นผู้ดูแลจัดการใช้ประโยชน์ เช่น จัดเป็นบ้านให้สมาชิกชุมชนที่ไม่มีบ้านได้พักอาศัย จัดให้เป็นที่พักของอุดรศึกษาหรือเด็กนักเรียน หรือจัดสำรองไว้เป็นที่พักของแขกที่เข้ามาพักค้างในชุมชนก็ได้ ขณะที่บ้านประเภทที่สามเป็นบ้านส่วนกลางของชุมชนที่ซื้อต่อมาจากเจ้าของบ้านที่ต้องการขาย ซึ่งชุมชนก็จะใช้ทำประโยชน์เช่นเดียวกับบ้านประเภทที่สอง สำหรับบ้านประเภทที่สี่นั้นแม้ว่าอาจจะไม่ใช่บ้านพักโดยตรงแต่ก็สามารถใช้เป็นที่พักได้ เช่น เวียกหลวง ศาลาโขลงคุณ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ชาวชุมชนบางคนจึงอาจจะมีบ้านพักเป็นสิทธิของตัวเองหรือไม่ก็ได้ คนที่ไม่มีบ้านก็สามารถพักได้ที่บ้านของญาติหรือเพื่อนที่อาจเป็นชาวชุมชนอยู่แล้วหรือมาสร้างทิ้งไว้ก็ได้ ส่วนผู้ที่ไม่มีญาติหรือคนรู้จักจริง ๆ แต่ต้องการพักอาศัยในหมู่บ้านก็สามารถเข้าพักได้เมื่อได้คบคุ้นกันดีเพียงพอ ในปัจจุบันพื้นที่สำหรับสร้างบ้านในหมู่บ้านได้เต็มหมดแล้ว ซึ่งชุมชนเองก็ไม่มียุทธศาสตร์ที่จะขยายพื้นที่ ดังนั้นถ้าหากใครต้องการที่จะมีบ้านเป็นของตนเองก็ต้องอาศัยการซื้อต่อจากเจ้าของเดิมได้แต่เพียงทางเดียวเท่านั้น

สำหรับอุดรศึกษานั้นจะกระจายกันพักตามบ้านที่ยังว่างอยู่หรืออาจพักกับชาวชุมชนบ้านใดบ้านหนึ่งก็ได้ และอุดรศึกษาชายส่วนหนึ่งจะพักประจำอยู่ที่ไร่ 39 นอกเขตชุมชน เพื่อที่จะดูแลผลผลิตทางการเกษตรได้สะดวกขึ้น แต่ก็จะกลับมาร่วมกิจกรรมของชุมชนตามปกติ ส่วนที่พักของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นนั้น นักเรียนชายจะพักรวมกันทั้งหมดที่ชั้นบนของศาลาโกลนคุณ ส่วนนักเรียนหญิงจะแยกกันพักตามบ้านแต่ละหลังที่ว่างในเขตหมู่บ้านเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 4-5 คนต่อหลัง สำหรับนักเรียนประถมศึกษาหรือเด็กเล็กจะพักอยู่ร่วมกับผู้ปกครอง

4.3.4 การรักษาโรค

โดยความจำเป็นพื้นฐาน ในชุมชนศีระชะโคกจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพรักษาสุขภาพและรักษาพยาบาลโดยตรงคือโรงพยาบาลซึ่งเกิดขึ้นมาหลังจากที่มีการตั้งหมู่บ้านไม่นานนัก โดยในตอนแรกอาศัยบ้านส่วนกลางของชุมชนหลังหนึ่งเป็นที่รักษาพยาบาล ต่อมาเมื่อชุมชนมีความพร้อมมากขึ้นจึงได้ทำการสร้างอาคารอโรคยาศาลาขึ้น โดยมีชาวชุมชนที่ปัจจุบันก็ยังคงเป็นพยาบาลประจำอยู่ที่โรงพยาบาลอำเภอกันทรลักษ์รับผิดชอบดูแล ซึ่งเมื่อสมาชิกชุมชนคนใดเกิดเจ็บป่วยขึ้นมากก็จะเข้ามารับการรักษาพยาบาลขั้นต้นที่นี้ก่อนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ แต่ถ้าหากผู้ป่วยมีอาการหนักเกินความสามารถของอโรคยาศาลาจะรักษาได้ก็จะส่งต่อไปยังโรงพยาบาลอำเภอรือหรือจังหวัดต่อไปตามลำดับ อย่างไรก็ตามในปีหนึ่ง ๆ นั้นจะมีสมาชิกที่เจ็บป่วยจนต้องออกไปรักษาภายนอกไม่มากนัก โดยการเจ็บป่วยที่พบบ่อยจะเป็นของนักเรียนที่มักจะเกิดอุบัติเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ จากการทำงานซึ่งสามารถทำการรักษาพยาบาลได้ในชุมชน นอกจากนี้ที่อโรคยาศาลาก็ยังมีเตียงสำหรับผู้ป่วยสามารถนอนค้างได้เพื่อความสะดวกในการดูแลสุขภาพ และมีฝ่ายที่จะประกอบอาหารสำหรับผู้ป่วยโดยเฉพาะ

สำหรับรูปแบบการรักษาพยาบาลนั้นจะมีให้ควบคู่กันไปทั้งการรักษาด้วยแพทย์แผนใหม่และการรักษาด้วยแพทย์แผนไทย เพราะนอกจากจะมีพยาบาลแผนใหม่ที่ประจำอยู่อโรคยาศาลาแล้วในชุมชนแล้วก็มีแพทย์แผนโบราณที่สำเร็จการศึกษาทางด้านนี้มาโดยตรงแต่จะประจำอยู่ที่บ้านยาดีเพื่อดูแลการผลิตยาสมุนไพรอยู่ด้วย ซึ่งยาสมุนไพรที่ผลิตได้ส่วนหนึ่งจะนำมาไว้ที่อโรคยาศาลา และอีกส่วนหนึ่งจะนำไปไว้ที่กองบุญสวัสดิการเพื่อให้ผู้ที่เจ็บป่วยเล็กน้อยมาเบิกไปใช้ด้วยตนเอง ซึ่งก็ช่วยให้สามารถลดค่าใช้จ่ายลงไปได้ สำหรับกรณีที่ผู้ป่วยมีความจำเป็นต้องไปรับการรักษาพยาบาลข้างนอกนั้น ชุมชนก็พร้อมที่จะให้บริการผ่านช่องทาง 3 ช่องทางด้วยกัน ดังนี้

1. การใช้บริการผ่านบัตรสวัสดิการประชาชน (สปร.) ซึ่งเป็นบริการของรัฐตามนโยบายรัฐสวัสดิการที่จัดผ่านทางกระทรวงสาธารณสุขให้กับประชาชนที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่

กำหนดโดยอัตโนมัติ ผู้ที่ถือบัตรสามารถเข้ารับการรักษาพยาบาลได้ในสถานพยาบาลของรัฐตาม
ท้องที่ในบัตรได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และแม้ว่าบัตรชนิดนี้จะมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน แต่
บัตรที่สมาชิกชุมชนจะใช้บริการ ประกอบด้วย

* บัตรสำหรับเด็กแรกเกิด -15 ปี ซึ่งครอบคลุมเด็กเล็ก ๆ จนถึงนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น

* บัตรสำหรับคนชราอายุ 60 ปีขึ้นไป

* บัตร สปร. เงื่อนไขอื่น ๆ ที่ทางรัฐจัดสรรให้กับชาวบ้านหมู่ที่ 15 เช่น บัตร สปร. สำหรับ
ผู้มีรายได้น้อย เป็นต้น

2. การใช้บริการรักษาพยาบาลผ่านทางความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนศิระะอโศกกับโรง
พยาบาลอำเภอกันทรลักษ์ กล่าวคือเมื่อสมาชิกชุมชนคนใดที่ไม่ได้ถือบัตรสปร.ประเภทใดประเภท
หนึ่งเกิดเจ็บป่วยขึ้นมา ชุมชนก็จะส่งตัวไปยังโรงพยาบาลพร้อมกับหนังสือขอความอนุเคราะห์ไป
ด้วย ทางโรงพยาบาลก็จะไม่คิดค่ารักษาพยาบาล แต่อย่างไรก็ดีถ้าหากต้องการใช้บริการห้อง
พิเศษก็ต้องเสียค่าบริการเช่นกัน สาเหตุที่ทางโรงพยาบาลให้ความอนุเคราะห์แก่ชุมชนเช่นนี้ก็
เนื่องจากต้องการตอบแทนชุมชนที่มีส่วนช่วยเหลือทางโรงพยาบาลมาไม่น้อย เช่น เมื่อมีคน
ที่ต้องการที่จะบริจาคอุปกรณ์ทางการแพทย์หรืออุปกรณ์อื่น ๆ แม้กระทั่งเป็นตัวเงิน แต่ชุมชนยังไม่มี
ความจำเป็นหรือความพร้อมในการใช้งาน ชุมชนก็จะแนะนำให้ไปบริจาคให้กับโรงพยาบาลเพื่อให้
เกิดประโยชน์มากกว่า

3. ชุมชนเป็นผู้จ่ายค่ารักษาพยาบาลโดยตรง จะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกชุมชนเกิดเจ็บป่วยขึ้น
แล้วมีความต้องการที่จะไปรักษาที่โรงพยาบาลที่สูงกว่าระดับอำเภอหรือสถานพยาบาลอื่น ๆ โดย
ตรงก็สามารถที่จะไปใช้บริการได้ ซึ่งทางชุมชนจะรับภาระออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม
ถ้าหากผู้ป่วยเป็นผู้ใหญ่หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีฐานะก็มักจะใช้เงินทองของตัวเองหรือลูกหลานที่อยู่ข้าง
นอกเป็นผู้ออกให้ เนื่องจากไม่อยากจะรบกวนเงินของชุมชน

และจากตาราง 4.14 ซึ่งแสดงถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาสุขภาพและรักษาพยาบาล
ของชุมชนโดยผ่านทางอโรคยาศาลาที่ปรากฏเป็นตัวเลขนั้น พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นค่ารักษา
พยาบาลภายนอกชุมชนซึ่งเป็นค่าทำฟันของสมณะ ค่ารักษาอาการเจ็บป่วยของชาวชุมชนซึ่งก็มัก
เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ และค่ารักษาของบุตรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาอีกส่วนหนึ่ง รองลงมาจึงจะ
เป็นค่าใช้จ่ายที่เบิกจากร้านน้ำใจซึ่งเป็นสินค้าจำพวกอุปกรณ์ เครื่องใช้และอาหารต่าง ๆ นอกจาก

นี่ก็จะมีค่าใช้จ่ายที่เป็นค่ายาและอุปกรณ์ของแพทย์แผนปัจจุบันอีกจำนวนหนึ่ง สำหรับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ นั้นจะส่วนใหญ่จะเป็นค่าที่นอน มุ้ง ผ้าห่ม และค่าแก๊สสำหรับประกอบอาหารให้ผู้ป่วย

ตาราง 4.14 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของฐานอโรคยาศาลา (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่ายาและอุปกรณ์	10,878	30,438
ค่ารักษาพยาบาลภายนอก	37,578	29,043
ค่าอาหารผู้ป่วย	2,240	6,207
ค่าใช้จ่ายเบิกจากร้านน้ำใจ	28,760	30,219
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	10,348	5,683
รวม	89,804	101,590

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือชุมชนมีข้อกำหนดสำคัญสำหรับผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนไว้ว่าจะต้องมีการตรวจสุขภาพเสียก่อนทั้งนี้เพื่อที่จะทราบว่าใครมีสุขภาพหรือโรคประจำตัวอะไรบ้าง โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับเชื้อ HIV จะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชนโดยเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะเป้าหมายในการก่อตั้งชุมชนขึ้นมามิใช่เป็นสถานสงเคราะห์แต่ต้องการที่จะเป็นตัวอย่างและสร้างคนที่มีคุณภาพให้กับสังคม ดังนั้นหากในชุมชนมีผู้ป่วยเอดส์อยู่ด้วยก็อาจจะเป็นที่รังเกียจแก่ผู้ที่มาฝึกอบรมศึกษาดูงานในชุมชน อีกทั้งทางชุมชนเองก็ไม่มีกำลังหรือความสามารถเพียงพอที่จะให้การดูแลรักษาผู้ป่วยเหล่านั้นได้

4.3.5 สวัสดิการอื่น ๆ

นอกจากการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองของความต้องการด้านปัจจัย 4 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ชุมชนศิระชะโศกยังได้จัดสวัสดิการในด้านอื่น ๆ ให้กับสมาชิกชุมชนอีก โดยมีสวัสดิการที่สำคัญก็คือการศึกษาและการเดินทาง

4.3.5.1 การศึกษา

ชุมชนศิระชะโศกให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยการจัดการศึกษาให้กับเด็ก ๆ ลูกหลานของชาวชุมชนและญาติธรรม โดยการเปิดโรงเรียนทำการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา และประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนแต่อย่างใด โดยชุมชน

ชนจะจัดหาอาหาร เครื่องแต่งกาย เครื่องเขียนและแบบเรียนให้กับนักเรียนทุกคนจนกว่าจะจบการศึกษา ส่วนระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้ว หากคนใดต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ทางชุมชนก็จะออกค่าใช้จ่ายในการเรียนให้ทุกอย่าง แต่ในปัจจุบันชุมชนได้มอบงานที่อยู่เดิมคือการดำเนินกิจการบ้านยาดี และสร้างงานใหม่คือร้านไร่สารพิษขึ้นมาให้กลุ่มอุดมศึกษาได้รับผิดชอบดำเนินการเพื่อที่จะมีรายได้เป็นของกลุ่มนำไปบริหารใช้จ่ายกันเอง โดยส่วนใหญ่อุดมศึกษาจะเรียนในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และมีอยู่ 2 คนที่เรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง วิทยาเขตอุบลราชธานี แต่ก็เสียค่าใช้จ่ายเองทั้งนี้เพราะไม่ยอมรับทางชุมชน

4.3.5.2 การเดินทาง

ชุมชนศิระชะอโศกมีรถสำหรับการทำงานและรับส่งสมาชิกไปทำกิจธุระอยู่หลายคัน โดยเฉพาะการต้องติดต่อและเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวอโศกอื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นประจำ โดยรถเหล่านั้นจะมีตั้งแต่รถ 4 ล้อ ไปจนถึงรถบรรทุก แต่กระนั้นในบางครั้งเมื่อต้องเดินทางเป็นหมู่คณะจำนวนมากก็ต้องอาศัยการเดินทางด้วยรถไฟหรือการเหมารถโดยสารประจำทาง สำหรับค่าใช้จ่ายเหล่านี้ชุมชนจะเป็นผู้จ่ายเองโดยตรง ส่วนในกรณีที่สมาชิกชุมชนจำเป็นต้องเดินทางไปทำธุระ เช่น ชาวชุมชนเดินทางไปเยี่ยมบ้าน หรือเด็กนักเรียนเดินทางกลับบ้านในช่วงปิดภาคเรียน ก็สามารถที่จะมาขอเบิกเงินล่วงหน้าได้จากฝ่ายการเงินของชุมชนตามยอดที่ต้องจ่ายจริง สำหรับการเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางสามารถใช้บริการได้จนถึงระดับรถระดับ VIP ส่วนการเดินทางด้วยรถไฟก็สามารถใช้บริการได้ในระดับรถด่วนอน

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ชุมชนศิระชะอโศกก็ยังมีบริการด้านอื่น ๆ อีกที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกและใช้ในกิจการงานของชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริการไฟฟ้า โทรศัพท์ การดูแลรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม อาคารสิ่งก่อสร้างโดยฐานบำรุงบวร และฐานช่างต่าง ๆ และที่สำคัญก็คือฐานขยะที่เกิดขึ้นตามแนวทางหลักคำสอนเรื่องขยะวิทยา โดยฐานงานจะทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวมขยะจากศาลาทั้งขยะที่มีการแยกภาชนะบรรจุขยะออกเป็นประเภทต่าง ๆ ซึ่งขยะที่เก็บรวบรวมได้จะถูกนำไปแยกอีกครั้งหนึ่งเป็นส่วนที่นำกลับมาปรับปรุงดัดแปลงใช้ใหม่ได้ หรือนำไปขาย ขณะที่ขยะเปียกที่ได้โรงครัวหรือศาลาปลูกเสกฯ ก็จะนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในฐานปุ๋ยสะอาดต่อไป ส่วนขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ก็ต้องทำลายทิ้ง

รูปภาพ 4.10 โรงครัวกลาง

รูปภาพ 4.11 บ้านพักในชุมชน

รูปภาพ 4.12 โรงทอ

รูปภาพ 4.13 อโรคยาศาลา

4.4 ธุรกิจชุมชน

จากการศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน พบว่านอกจากชุมชนจะมีกิจกรรมการผลิตเพื่อใช้ภายในชุมชนแล้วยังมีกิจกรรมอีกส่วนหนึ่งที่มีลักษณะของการทำธุรกิจชุมชนรวมอยู่ด้วย และสามารถจัดแบ่งกิจกรรมลักษณะดังกล่าวออกเป็น 2 กลุ่มที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน โดยกลุ่มแรกคือธุรกิจชุมชนการผลิตซึ่งหมายถึงการทำธุรกิจชุมชนที่มีการผลิตเกิดขึ้นในชุมชนเอง ส่วนกลุ่มที่สองคือธุรกิจชุมชนการค้าซึ่งหมายถึงการทำธุรกิจชุมชนที่เป็นการซื้อมาและขายไป สำหรับธุรกิจชุมชนแต่ละกลุ่มมีรายละเอียด ดังนี้

4.4.1 ธุรกิจชุมชนการผลิต

จากที่ได้มีการกล่าวมาแล้วในหัวข้อ 4.2 จะเห็นได้ว่าการผลิตของชุมชนนั้นจะอยู่บนพื้นฐานของการผลิตเพื่อบริโภคภายในชุมชน ขณะเดียวกันก็มีผลผลิตส่วนเกินเพื่อแบ่งปันออกจำหน่ายให้กับสังคมภายนอกได้บริโภคสินค้าที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และราคาถูกลงด้วย จนกระทั่งเกิดเป็นธุรกิจชุมชนที่มีสินค้าหลากหลายชนิดขึ้นมา ในปัจจุบันธุรกิจชุมชนการผลิตของชุมชนประกอบด้วยฐานการผลิตและผลผลิตที่จัดจำหน่าย

ตาราง 4.15 ฐานการผลิตและผลผลิตที่จัดจำหน่าย

ฐานการผลิต	ผลผลิตที่จำหน่าย
นา ไร่ สวน	ผักและผลไม้สด
โรงเห็ด	ดอกเห็ด ก้อนเห็ด เชื้อเห็ด ซีลี้อย
เพาะชำ	พันธุ์ไม้
แชมพูสมุนไพร	แชมพู ครีมนวดผม น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน สบู่เหลว
โรงสีข้าว	ข้าวกล้อง
แปรรูปอาหาร	แปรรูป 1: กะปิแผ่นถั่วเหลือง ข้าวเกรียบ ไข่ข้าวกล้อง ข้าวกล้องบด อนามัย และจมูกข้าวสาลี แปรรูป 2: ปลายั้วถั่วเหลือง ปลายั้วเห็ด จ่อมเห็ด กะปิถั่วเหลือง ถั่วคั่ว โปรตีนสวรรค์ และเห็ดสวรรค์ แปรรูป 3: เหมเบ้ โรงอ้อย: น้ำอ้อย และน้ำตาลอ้อยก้อน
บ้านยาดี	ยาสมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพร และวัตถุดิบสมุนไพร
ชมรมอายุยาว	จักรสาน: ไม้กวาดทางมะพร้าว เฆง ตะกร้าไม้ไผ่และเส้นพลาสติก โรงกี: ผ้าขาวม้า ผ้าพันคอ และผ้าฝืน

4.4.1.1 การกำหนดราคา

ในภาพรวมถึงแม้ว่าชาวอโศกจะมีการผลิตสินค้าจำหน่ายสู่สังคมภายนอกตามแนวทางหลักธุรกิจการค้าบุญนิยมมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่มีกระบวนการกำหนดราคาผลผลิตของชาวอโศกที่ชัดเจนตามแนวทางดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็ให้ขึ้นกับระดับจิตสำนึกของแต่ละบุคคลหรือชุมชนผู้ผลิตและจำหน่ายมากกว่าว่าจะคิดอะไรเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนบ้าง และคิดในอัตราเท่าไร จนกระทั่งได้ราคาของสินค้าชนิดนั้น ๆ ขึ้นมา ในกรณีของชุมชนศิระะอโศกนั้น แม้ว่าชุมชนจะมีหลักการกำหนดราคาสินค้าใช้อยู่แล้วในระดับหนึ่งแต่ก็ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามในช่วงปลายของการเก็บข้อมูลภาคสนามของผู้ศึกษา ทางชุมชนก็ได้มีการวางหลักการหรือรูปแบบในการกำหนดราคาสินค้าตามหลักธุรกิจการค้าบุญนิยมให้มีความชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น ดังแสดงให้เห็นได้จากสมการ (1) ดังนี้

$$(1) \quad \text{ต้นทุนการผลิตขั้นต้น (ต่อหน่วย)} = \text{ค่าวัตถุดิบ} + \text{ค่าแรงการผลิต} + \text{ค่าสูญเสียในการผลิต} \\ + \text{ค่าบริหารจัดการ}$$

จากสมการต้นทุนการผลิตขั้นต้น (ต่อหน่วย) จะพบว่ามีองค์ประกอบของต้นทุนอยู่ 3 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือค่าวัตถุดิบในการผลิตทั้งหมด โดยจะรวมทั้งค่าภาชนะบรรจุและค่าฉลากเข้าไปด้วย ส่วนที่สองคือค่าแรงการผลิตจะหมายถึงค่าแรงงานที่ใช้ในการผลิตผลผลิตชนิดนั้น ๆ ส่วนที่สามคือค่าสูญเสียในการผลิตจะหมายถึงค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิต เช่น วัตถุดิบเสียหายหรือสูญหายไปในช่วงการผลิต โดยเฉพาะวัตถุดิบจากธรรมชาติที่จะมีการสูญเสียได้ง่ายที่สุด และส่วนที่สี่คือค่าบริหารจัดการจะหมายถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกในการจัดการผลิตไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ฯลฯ สำหรับต้นทุนในส่วนที่หนึ่งนั้นจะเป็นการคิดตามราคาที่ได้มีการจ่ายจริงหรือในกรณีที่เป็นวัตถุดิบที่ได้จากภายในชุมชนหรือได้มาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายก็จะได้รับการตีมูลค่าเป็นตัวเงิน แต่ต้นทุนในส่วนที่สอง สาม และสี่ นั้นจะคิดเป็นอัตราส่วนร้อยละของราคาวัตถุดิบ (ต่อหน่วย) แทน โดยอิงกับหลักธุรกิจการค้าบุญนิยมซึ่งมีอยู่ 4 ระดับ ดังแสดงในตาราง 4.16

ตาราง 4.16 อัตราส่วนร้อยละของต้นทุนการผลิตตามหลักธุรกิจการค้าบุญนิยม

รายการต้นทุน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4
ค่าแรงงานการผลิต	ไม่เกิน 30%	20%	ต่ำกว่า 20%	0%
ค่าสูญเสียในการผลิต	ไม่เกิน 7%	5%	ต่ำกว่า 5%	0%
ค่าบริหารจัดการ	ไม่เกิน 10%	7%	ต่ำกว่า 7%	0%

สำหรับค่าอัตราส่วนร้อยละของต้นทุนการผลิตในตาราง 4.16 นั้นเป็นค่าที่ชุมชนได้จากการประเมินค่าใช้จ่ายจริงของชุมชนควบคู่กับการอ้างอิงจากค่าอัตราส่วนที่มีการให้อยู่จริงในวง การธุรกิจภายนอก โดยที่การคิดในระดับที่หนึ่งจะเป็นอัตราส่วนที่ต่ำกว่าในตลาด ขณะที่การคิดใน ระดับที่สองเป็นอัตราส่วนที่ต่ำกว่าลงอีกแต่ก็ได้มีการประเมินแล้วว่าน่าจะเป็นอัตราส่วนที่ต่ำที่สุด ที่จะทำให้ชุมชนยังสามารถดำเนินการผลิตต่อไปได้ ส่วนระดับที่สามเป็นอัตราส่วนที่ต่ำกว่าลงกว่า ระดับที่ต่ำสุดที่จะยังทำการผลิตต่อไปได้ และถ้าหากชุมชนลดอัตราส่วนลงไปอีกจนกระทั่งคิดใน อัตรา 0% ก็จะเป็นการก้าวสู่การคิดในระดับที่สี่ซึ่งในระดับดังกล่าวนี้ต้นทุนวัตถุดิบก็จะถูกลดลง มาจนกระทั่งกลายเป็นศูนย์ด้วยเช่นกัน

และเมื่อมีการคิดคำนวณต้นทุนต่าง ๆ ตามสมการข้างต้นก็จะได้ต้นทุนการผลิตขั้นต้น (ต่อหน่วย) ออกมา ซึ่งชุมชนจะถือเป็นราคาจำหน่าย ณ หน่วยผลิตของชุมชน โดยถ้าหากเป็นผล ผลิตที่คิดต้นทุนการผลิตตามการคิดระดับที่หนึ่งก็จะเรียกได้ว่าเป็นราคาผลผลิตที่ต่ำกว่าท้อง ตลาด และถ้าหากเป็นการคิดตามระดับที่สองก็จะเป็นราคาผลผลิตที่เท่าทุน ขณะที่ถ้าหากเป็น การคิดตามระดับที่สามก็จะเป็นราคาผลผลิตที่ขาดทุน และในที่สุดถ้าหากเป็นการคิดต้นทุนใน ระดับที่สี่ราคาผลผลิตก็จะเท่ากันศูนย์ ซึ่งชุมชนจะทำการการบริจาดหรือแจกฟรีให้กับผู้บริโภค นอกจากนี้ถึงแม้ว่าอัตราส่วนที่ชุมชนใช้ในการคิดต้นทุนสินค้าชุมชนจะต่ำกว่าที่สังคมภายนอกใช้ แล้วก็ตาม แต่ในบางกรณีผลผลิตหรือสินค้าของชุมชนก็อาจจะมีราคาแพงกว่าสินค้าจากภายนอก ก็ได้ ทั้งนี้ก็อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากการที่ชุมชนมีต้นทุนวัตถุดิบที่สูงกว่า แต่กระนั้นชุมชนก็ยังถือ ว่าราคดังกล่าวก็ยังเป็นราคาตามแนวทางบุญนิยมอยู่ เพราะในการคิดราคาของชุมชนไม่ได้มีการ บวกกำไรใด ๆ แต่เป็นการขายตามต้นทุนการผลิตแท้จริงของชุมชนทั้งสิ้น

สำหรับผลผลิตหรือสินค้าแต่ละชนิดที่มีกระบวนการผลิตแตกต่างกันก็จะมีอัตราส่วน ทั้ง 3 แตกต่างกันไปด้วย เช่น กรณีของโรงสีข้าวกับบ้านยาดี ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการผลิตของ บ้านยาดีจะต้องใช้แรงงานที่มีความชำนาญมากกว่า ดังนั้นอัตราส่วนค่าแรงงานการผลิตของผล ผลิตจากบ้านยาดีก็ย่อมจะสูงกว่าอัตราส่วนค่าแรงงานในผลผลิตสินค้าจากโรงสีข้าว และลักษณะ เช่นนี้ก็จะมีปรากฏในการคิดอัตราส่วนค่าบริหารจัดการและค่าสูญเสียในการผลิตด้วย โดยจะขึ้น อยู่กับการประเมินค่าของชุมชนเอง แต่อัตราส่วนการคิดดังกล่าวก็ต้องไม่เกินขอบเขตของการ คิดทั้ง 4 ระดับที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในตาราง 4.16 และเนื่องจากชุมชนจะไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงราคาจำหน่ายผลผลิต ดังนั้นเมื่อเกิดกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงของราคาวัตถุดิบ เช่น วัตถุดิบ บางตัวมีราคาสูงขึ้นซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไปด้วยแต่ราคาขายยังคงเท่าเดิมชุมชนก็จะมี การขาดทุนโดยไม่ตั้งใจเกิดขึ้น หรือในทางกลับกันถ้าวัตถุดิบบางตัวมีราคาลดลงก็จะทำให้ต้นทุนการ

ผลิตลดลงด้วยแต่ราคาขายยังคงเท่าเดิมชุมชนก็จะได้รับกำไรโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งเมื่อมีเกิดปัญหาเช่นนี้ ในกรณีแรกนั้นชุมชนก็จะถือว่าเป็นการลดค่าแรงการผลิตและเป็นโชคดีที่ไม่ได้ตั้งใจให้ได้เข้าใกล้บุญนิยมเพิ่มขึ้น ขณะที่ในกรณีที่สองชุมชนก็จะถือว่าเป็นการเพิ่มค่าแรงในการผลิตและเป็นโชคร้ายที่ไม่ได้ตั้งใจทำให้ห่างไกลจากแนวทางบุญนิยมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม โดยปกติแล้วชุมชนจะกำหนดราคาในระดับที่หนึ่ง ส่วนการกำหนดราคาในระดับอื่น ๆ นั้นจะเห็นได้ชัดเจนในบางโอกาส เช่น การขายสินค้าในงานปีใหม่อาริยะซึ่งเป็นการขายในสินค้าต่ำกว่าทุน หรือการตั้งโรงบุญ 5 ธันวาคมหาราชเพื่อแจกอาหารฟรี การส่งข่าวสารไปให้กับชุมชนสันติอโศกและปฐมอโศก และการแจกจ่ายผลผลิตให้กับญาติธรรม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการขายในระดับที่สี่

และนอกจากชุมชนจะขายปลีกให้กับลูกค้ารายย่อยที่ซื้อไปใช้กันเองแล้วยังมีการขายให้กับลูกค้ารายใหญ่ที่มีการซื้อสินค้าเพื่อนำไปขายส่งต่อด้วย ดังนั้นเพื่อไม่ต้องทำให้มีการฉวยโอกาสเอาเปรียบผู้บริโภค ชุมชนจึงมีการกำหนดราคาบนฉลากไว้ว่า “ห้ามขายเกินราคา.....บาท” หรือ “ไม่ควรขายเกินราคา.....บาท” ไว้ด้วย ซึ่งที่มาของราคาบนฉลากนี้จะมีที่มาจากการคิดราคาขายของชุมชนให้กับผู้ขายส่ง ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้จากสมการ (2)

$$(2) \quad \text{ราคาขายส่งของชุมชน (ต่อหน่วย)} = \text{ต้นทุนการผลิตขั้นต้น (ต่อหน่วย)} + \text{ค่าหีบห่อ} \\ + \text{ค่าขนส่ง} + \text{ค่าสูญเสียในการขนส่ง}$$

โดยที่ค่าหีบห่อและค่าขนส่งนั้นจะคิดเฉลี่ยต่อหน่วยตามค่าใช้จ่ายจริงที่เกิดขึ้น ขณะที่ค่าสูญเสียในการขนส่งจะคิดในอัตราส่วนตามแต่ละชนิดของสินค้า สำหรับกรณีผู้ขายส่งนั้นเมื่อจะขายต่อให้กับผู้ค้าปลีก ก็จะมีราคาขายที่คิดจากต้นทุนตามสมการ (3)

$$(3) \quad \text{ราคาขายของผู้ขายส่ง (ต่อหน่วย)} = \text{ราคาขายส่งของชุมชน} + \text{ค่าภาษีมูลค่าเพิ่ม} \\ + \text{ค่าบริหารจัดการ}$$

สำหรับผู้ขายส่งนั้นจะอ้างอิงจากกรณีของพลังบุญหรือแต่ชีวิตซึ่งเป็นร้านค้าตามแนวทางบุญนิยมเหมือนกัน ดังนั้นจึงไม่คิดบวกกำไรเพิ่มขึ้น ขณะที่ส่วนอื่น ๆ จะประกอบด้วยค่าภาษีมูลค่าเพิ่มซึ่งจะคิดตามอัตราทางการ 7% ส่วนค่าบริหารจัดการชุมชนจะคิดในอัตราส่วนประมาณ 10% ของราคาขายส่งของชุมชน ซึ่งเมื่อรวมกับราคาขายส่งของชุมชนที่ถือเป็นต้นทุนของผู้ขายส่งแล้วก็จะได้ราคาขายของผู้ขายส่งให้กับผู้ค้าปลีกที่ 1 ซึ่งมีราคาขายที่แสดงได้ดังสมการ (4)

$$(4) \quad \text{ราคาขายของผู้ค้าปลีกที่ 1 (ต่อหน่วย)} = \text{ราคาขายของผู้ขายส่ง} + \text{ค่าบริหารจัดการ} \\ + \text{ค่าอนุโลมบาป}$$

สำหรับค่าบริหารจัดการของผู้ค้าปลีกที่ 1 ชุมชนจะคิดในอัตราส่วนประมาณ 10% ของราคาขายของผู้ขายส่ง ส่วนค่าอนุโลมบาปจะหมายถึงกำไรทางการค้าที่ชุมชนยินยอมให้ผู้ค้าปลีกสามารถบวกเพิ่มขึ้นได้แต่ไม่เกิน 20% ของราคาขายของผู้ขายส่ง ซึ่งเมื่อรวมกันทั้งหมดแล้วก็จะได้ราคาขายของผู้ค้าปลีกที่ 1 อย่างไรก็ตามกระบวนการคิดราคابรรณาก็ยังไม่สิ้นสุดเพราะยังจะมีผู้ค้าปลีกที่ 2 มาซื้อสินค้าจากผู้ค้าปลีกที่ 1 เพื่อนำไปจำหน่ายต่อด้วย สำหรับราคาขายของผู้ค้าปลีกที่ 2 แสดงได้โดยสมการ (5)

$$(5) \quad \text{ราคาขายของผู้ค้าปลีกที่ 2 (ต่อหน่วย)} = \text{ราคาขายของผู้ค้าปลีกที่ 1} + \text{ค่าบริหารจัดการ} \\ + \text{ค่าอนุโลมบาป}$$

สำหรับค่าบริหารจัดการและค่าอนุโลมบาปของผู้ค้าปลีกที่ 2 ก็จะไม่แตกต่างกับผู้ค้าปลีกที่ 1 ซึ่งเมื่อรวมต้นทุนทั้งหมดแล้ว ราคาขายของผู้ค้าปลีกที่ 2 ก็จะเป็นราคาสุดท้ายที่ปรากฏอยู่บนฉลากสินค้าต่อไป อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชุมชนก็ยังคงมีเพียงสินค้าจากฐานแชมป์ชุมชนไพรเท่านั้นที่มีการติดฉลากในลักษณะเช่นนี้

4.4.1.2 การจำหน่ายและรายได้

1) นา สวน ไร่ ที่ผ่านมามีผลผลิตจากการทำนา สวน ไร่ ส่วนที่เกินความต้องการบริโภคในชุมชนแล้วจะถูกนำออกจำหน่ายใน 2 ช่องทาง ช่องทางแรกคือการขายที่ร้านน้ำใจ ส่วนช่องทางที่สองคือการขายที่ร้านน้ำฟ้าซึ่งเป็นร้านของน้องสาวของผู้ใหญ่บ้าน ตั้งอยู่ในตัวอำเภอกันทรลักษ์ แต่ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ช่องทางนี้ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นการขายร่วมกับกลุ่มกสิกรรมฯ ในตลาดไร่สารพิชซึ่งก็ตั้งอยู่ที่หน้าร้านน้ำฟ้านั่นเอง ขณะที่ช่องทางร้านน้ำใจก็ได้เปลี่ยนมาเป็นการขายที่ร้านไร่สารพิชแทนเช่นกัน สำหรับรายได้จากการขายผลผลิตจากการทำนา สวน ไร่นี้ก็จะมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากตาราง 4.17 ที่จะมีรายได้ประมาณ 10,000 บาทต่อปี

ตาราง 4.17 รายได้ของฐานนา สวน ไร่

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าร้านน้ำใจ	5,522	2,029

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าตลาดอื่น ๆ	4,522	6,090
รวม	10,044	8,119

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

2) โรงเห็ด ถือได้ว่าเป็นการผลิตแรกที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในช่วงเริ่มต้น แต่เนื่องจากในปัจจุบันชุมชนมีการผลิตสินค้าชนิดอื่น ๆ ที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนมากขึ้น การผลิตของโรงเห็ดจึงได้หันมาผลิตเพื่อมุ่งตอบสนองต่อความต้องการภายในชุมชนเป็นหลักมากกว่า แต่กระนั้นโรงเห็ดก็ยังคงมีผลผลิตออกจำหน่ายให้กับสังคมภายนอกอยู่ในระดับหนึ่งดังแสดงในตาราง 4.18 โดยที่รายได้ของโรงเห็ดส่วนใหญ่จะมาจากการขายก้อนเห็ดเป็นหลัก และมีเชื้อเห็ดกับดอกเห็ดอีกส่วนหนึ่ง สำหรับก้อนเห็ดและเชื้อเห็ดนั้นจะต้องมีการสั่งซื้อล่วงหน้าเพื่อจะได้มีการจัดเตรียมไว้ให้ได้ ส่วนดอกเห็ดนั้นเดิมทีจะขายอยู่ที่ร้านน้ำใจต่อมาเมื่อมีร้านไร่สารพิษเกิดขึ้นก็จะย้ายตามมาขายที่ใหม่ นอกจากนี้โรงเห็ดยังมีรายได้ส่วนหนึ่งจากการขายขี้เลื่อยซึ่งเป็นวัตถุดิบด้วย

ตาราง 4.18 รายได้ของฐานโรงเห็ด

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542 (มี.ค.-ธ.ค.)	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายผลผลิต	44,795	36,005
ขายวัตถุดิบและอุปกรณ์	600	10,187
รวม	45,395	46,192

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

3) เพาะชำ แม้ว่าจะจัดฐานเพาะชำเป็นธุรกิจชุมชนการผลิตซึ่งผลิตพันธุ์ไม้จำหน่าย แต่พันธุ์ไม้จำนวนมากที่มีอยู่ก็ได้มาจากการซื้อจากภายนอกเพื่อขายให้กับผู้สนใจซึ่งจะมาเลือกซื้อเองในฐานงานโดยตรง ควบคู่ไปกับพันธุ์ไม้ที่ฐานงานเพาะขยายพันธุ์ขึ้นมา

ตาราง 4.19 รายได้ของฐานเพาะชำ

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.		
	2541	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าโดยตรง	58,360	6,854	56,050
รวม	58,360	6,854	56,050

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4) แคมพูสมุนไพโร เป็นฐานงานที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ จนกระทั่งปัจจุบัน แต่เดิมนั้นตลาดที่สำคัญจะอยู่ที่ร้านค้าของชาวอโศกในกรุงเทพฯ อย่างแคชชีวิตหรือพลังบุญ แต่ต่อมาเมื่อชาวอโศกในที่ต่าง ๆ มีการผลิตกันมากขึ้น ทางชุมชนจึงได้ให้กับชุมชนศาลือโคกที่เพิ่งจะเริ่มต้นผลิตรายเป็นผู้ส่งสินค้าจำหน่ายแทน ขณะที่ชุมชนได้หันมาบุกเบิกตลาดในเขตพื้นที่ท้องถิ่นให้ขยายมากขึ้นแต่กระนั้นก็มีสินค้าบางตัว เช่น แคมพูอัญชัญผสมใบหมี น้ำยาซักล้าง และน้ำยาทำความสะอาดซึ่งที่อื่น ๆ ยังผลิตไม่ได้เท่านั้นที่ยังคงส่งไปจำหน่าย ดังจะเห็นได้จากตาราง 4.20 ที่รายได้จากการขายสินค้าให้กับชาวอโศกด้วยกัน เช่น แคชชีวิต พลังบุญ และสหกรณ์เพื่อนช่วยเพื่อนจะยังมีค่อนข้างน้อย ขณะที่รายได้ส่วนใหญ่ของฐานแคมพูสมุนไพโรจะมาจากการขายสินค้าผ่านทางร้านน้ำใจ รองลงมาจึงจะเป็นการขายโดยตรงให้กับกลุ่มลูกค้าในเขตพื้นที่ใกล้เคียงและเขตกรุงเทพฯ บางส่วน ซึ่งลูกค้าในกลุ่มนี้จะมีทั้งที่มาซื้อด้วยตนเองที่ฐานการผลิตและชุมชนนำไปส่งให้

ตาราง 4.20 รายได้ของฐานแคมพูสมุนไพโร

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าร้านน้ำใจ	639,382	335,100
ขายสินค้าชาวอโศก	38,441	61,389
ขายสินค้าโดยตรง	274,611	105,073
ขายสินค้างานเทศกาล	7,122	21,775
ขายอุปกรณ์	10,600	-
รวม	970,156	523,337

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

5) โรงสีข้าว จากตาราง 4.21 จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้วรายได้ของโรงสีข้าวจะมาจากการขายข้าวโดยตรงให้กับลูกค้าภายนอกเป็นหลัก แต่กระนั้นการซื้อข้าวจากชาวอโศกด้วยกันเองอย่างเช่น แคชชีวิต พลังบุญ ชมรมมังสวิรัตย์ และร้านค้าของญาติธรรมอีกส่วนหนึ่งก็ถือได้ว่ามีมูลค่าค่อนข้างสูงทีเดียว อย่างไรก็ตามสำหรับตลาดหลักทั้ง 2 ส่วนนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตกรุงเทพฯ ดังนั้นโรงสีข้าวจะมีรถบรรทุกไปส่งข้าวรวมทั้งสินค้าชุมชนอื่น ๆ ด้วยประมาณ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ และในขากลับก็จะนำสินค้าที่ชุมชนสั่งซื้อกลับมาด้วย นอกจากนี้ชุมชนยังส่งข้าวอีกส่วนหนึ่งไปให้กับพุทธสถานอย่างสันติอโศกและปฐมอโศกซึ่งไม่มีการทำนาด้วย สำหรับรายได้จากการขายข้าวที่ร้านน้ำใจนั้นจะมีไม่มากนัก

ตาราง 4.21 รายได้ของฐานโรงสีข้าว

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าร้านน้ำใจ	210,359	99,680
ขายสินค้าชาวอโศก	1,304,437	1,781,731
ขายสินค้าโดยตรง	2,603,541	1,934,415
ขายสินค้างานเทศกาล	55,611	29,611
รวม	4,173,948	2,934,415

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

6) แปรรูปอาหาร โดยส่วนใหญ่ตลาดของสินค้าอาหารแปรรูปจะอยู่ในเขตพื้นที่แถบนี้ ดังจะเห็นได้จากตาราง 4.22 ที่รายได้ส่วนใหญ่ของฐานแปรรูปอาหารจะมาจากการขายที่ร้านน้ำใจ ขณะเดียวกันก็มีการขายให้กับลูกค้าโดยตรงจากฐานการผลิตเอง ซึ่งในส่วนนี้ก็จะมีส่วนที่ส่งมายังกรุงเทพฯ ด้วยแต่ก็ยังมีปริมาณไม่มากนัก อย่างไรก็ตามในช่วงหลังก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นจากสินค้าจำพวกกล้วยอบและน้ำตาลอ้อยที่มีการสั่งซื้อมาจากเลมอนฟาร์มและบางจาก

ตาราง 4.22 รายได้ของฐานแปรรูปอาหาร

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าร้านน้ำใจ	198,076	127,217
ขายสินค้าชาวอโศก	24,585	46,609
ขายสินค้าโดยตรง	191,440	88,418
ขายสินค้างานเทศกาล	18,795	34,352
ขายวัตถุดิบ อุปกรณ์	31,498	46,032
รวม	464,394	342,629

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

7) บ้านยาดี จากตาราง 4.23 จะเห็นว่ารายได้ส่วนใหญ่ของบ้านยาดีจะมาจากการจำหน่ายที่ร้านน้ำใจ ขณะที่รายได้สำคัญอีกส่วนจะมาจากการจำหน่ายโดยตรงจากฐานงานให้กับลูกค้าซึ่งปกติก็จะอยู่ในพื้นที่แถบนี้ไม่ว่าจะเป็นร้านค้าหรือโรงพยาบาลต่าง ๆ สำหรับการขายให้กับชาวอโศกด้วยกันนั้นจะมีไม่มากนักโดยเฉพาะการส่งเข้าไปขายยังเขตกรุงเทพฯ นอกจากการขายผลผลิตแล้วบ้านยาดียังขายวัตถุดิบสมุนไพรที่ซื้อเก็บไว้ เช่น อัญชัน ให้กับลูกค้าที่สนใจด้วย

ตาราง 4.23 รายได้ของฐานบ้านยาดี

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าร้านน้ำใจ	488,611	153,180
ขายสินค้าชาวอโศก	76,510	7,650
ขายสินค้าโดยตรง	216,186	17,100
ขายสินค้างานเทศกาล	11,963	34,402
ขายวัตถุดิบ อุปกรณ์	86,013	1,695
รวม	879,283	214,027

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

8) ชมรมอายุยาว รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตของชมรมอายุยาวจะมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และโดยทั่วไปแล้วสินค้าจะส่งไปจำหน่ายยังร้านน้ำใจเป็นหลัก แม้ว่าจะมีการซื้อโดยตรงฐานงานบ้างก็ตาม

ตาราง 4.24 รายได้ของชมรมอายุยาว

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.		
	2541	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ขายสินค้าร้านน้ำใจ	4,125	9,783	2,312
ขายสินค้าโดยตรง	425	1,706	1,060
รวม	4,550	11,489	3,372

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

4.4.2 ธุรกิจชุมชนการค้า

ธุรกิจชุมชนการค้าของชุมชนศิระะอโศกจะประกอบด้วย 1) ร้านน้ำใจ 2) ปิ๊มน้ำมัน และ 3) ร้านไร่สารพิษ ซึ่งจะได้มีการพิจารณาถึงการทำงานของทั้ง 3 กิจการ แต่ก่อนอื่นก็ต้องมีการพิจารณาถึงรูปแบบการกำหนดราคาซึ่งจะมีผลการทำงานของกิจการทั้ง 3 เสียก่อน

4.4.2.1 การกำหนดราคา

การกำหนดราคาสินค้าเพื่อจำหน่ายตามหลักธุรกิจการค้าบุญนิยมสำหรับกรซื้อมาและขายไปนั้น จะมีความชัดเจนและทำได้ง่ายกว่าการกำหนดราคาผลผลิตที่มีการผลิตขึ้นมาเอง กล่าวคือจะมีหลักการกำหนดราคาอยู่ 4 ระดับ ระดับแรกเป็นระดับที่ต่ำกว่าท้องตลาดซึ่งจะหมาย

ถึงการกำหนดราคาสินค้าโดยการบวกราคาเพิ่มจากที่ซื้อมาไม่เกิน 15% ส่วนระดับที่สองซึ่งเป็นระดับเท่าทุนจะหมายถึงการกำหนดราคาที่ซื้อมาในราคาเท่าไรก็จะขายไปในราคาเท่านั้น ขณะที่ระดับที่สามจะเป็นระดับต่ำกว่าทุนคือการกำหนดราคาสินค้าที่ขายให้ต่ำกว่าราคาซื้อ สำหรับระดับสุดท้ายคือระดับที่สี่นั่นคือการแจกฟรีโดยไม่มีการคิดมูลค่าใด ๆ อย่างไรก็ตามโดยปกติแล้วชุมชนจะกำหนดราคาสินค้าในระดับที่หนึ่งเป็นหลักเช่นเดียวกันกับในกรณีของธุรกิจชุมชนการผลิต สำหรับสินค้าที่ร้านค้ารับมาจากฐานงานภายในชุมชนจะไม่มีการบวกราคาเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด เพราะจะขายในราคาเดียวกันกับราคาขายจากฐานงานโดยตรง

4.4.2.3 การดำเนินงาน

1) ร้านน้ำใจ เป็นร้านค้าของชุมชนร้านแรกที่มีการก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 จากร้านค้าเล็ก ๆ มีสินค้าไม่กี่อย่างแต่ในปัจจุบันร้านน้ำใจกลายเป็นร้านค้าขนาดใหญ่มีสินค้าจำหน่ายจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นอาหาร เสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องเขียน อุปกรณ์ก่อสร้างและไฟฟ้า เป็นต้น ในการดำเนินงานของร้านน้ำใจจะมีค่าใช้จ่ายหลักคือการซื้อสินค้าเพื่อนำมาจำหน่าย ดังแสดงให้เห็นได้ในตาราง 4.25 ซึ่งพบว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของร้านน้ำใจจะเป็นการซื้อสินค้าจากภายนอกซึ่งเป็นคนทั่วไปเข้ามาโดยส่วนใหญ่จะซื้อมาจากจังหวัดอุบลราชธานีและกรุงเทพมหานคร รองลงมาจึงจะเป็นค่าสินค้าชุมชนที่นำเข้ามาจำหน่ายในร้าน สำหรับค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าจากชาวอโศกด้วยกันนั้นโดยมากแล้วจะเป็นการซื้อมาจากแต่ชีวิต

ตาราง 4.25 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของฐานร้านน้ำใจ (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
ค่าสินค้าชุมชน	803,137	897,215
ค่าสินค้าชาวอโศก	428,322	423,133
ค่าสินค้าจากภายนอก	3,003,437	4,335,630
รวม	4,234,896	5,655,978

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

สำหรับการขายสินค้าของชาวอโศกจะมีลักษณะพิเศษประการหนึ่ง นั่นคือจะมีป้ายราคาที่บอกทั้งราคาซื้อซึ่งเป็นต้นทุนและราคาที่ทางร้านจำหน่าย ทั้งนี้เพื่อยืนยันถึงการค้าตามแนวทางบุญนิยม อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติของร้านน้ำใจพบว่ายังคงมีสินค้าจำนวนไม่น้อยที่มีเพียงราคาจำหน่ายเท่านั้นหรือไม่มีราคาติดอยู่เลย ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากการมีรายการสินค้า

ค้าจำนวนมากแต่ทางร้านมีคนทำงานเพียงไม่กี่คน นอกจากนี้สินค้าบางส่วนก็มีราคาขายสูงเพิ่มขึ้นกว่า 15% ราคาต้นทุนที่ซื้อมาด้วย ซึ่งเกินกว่าที่หลักการค้าบุญนิยมกำหนดไว้ แต่ก็ได้รับการอธิบายอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรกสินค้าดังกล่าวจะมีมูลค่าไม่มากนัก ดังนั้นเมื่อตั้งราคาจึงต้องมีการปิดเศษเงินให้ลงตัวเพื่อความสะดวกในการทำงานและให้บริการ ขณะที่ในส่วนที่สองจะหมายถึงสินค้าที่ต้องไปซื้อมาจากสถานที่ไกล ๆ ซึ่งทำให้ค่าขนส่งมีต้นทุนสูงตามไปด้วย ดังนั้นจึงต้องบวกเพิ่มในราคาขายเกินกว่า 15% ของราคาซื้อ

สำหรับช่องทางรายได้ของร้านน้ำใจดังแสดงในตาราง 4.26 สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นการขายที่เกิดจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนเป็นผู้เบิกไปใช้โดยไม่ต้องจ่ายเป็นตัวเงิน ขณะที่ส่วนที่สองเป็นการขายในงานเทศกาลหรืองานออกร้านต่าง ๆ และส่วนที่สามเป็นการขายโดยตรงในร้าน ซึ่งทั้งสองส่วนหลังนี้จะเป็นส่วนที่มีรายได้เป็นตัวเงินเข้ามา

ตาราง 4.26 รายได้ของร้านน้ำใจ

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
หน่วยงานในชุมชนเบิกใช้	512,571	742,864
ขายสินค้าในงานเทศกาล	82,343	27,637
ขายสินค้าโดยตรงที่ร้าน	4,285,704	6,136,527
รวม	4,880,618	6,907,028

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

2) ปืมน้ำมัน เป็นปืมน้ำมันบางจากที่จำหน่ายเฉพาะน้ำมันไร้สารตะกั่วเพียงอย่างเดียว โดยให้บริการกับชุมชนและชาวบ้านทั่วไป ในปีหนึ่ง ๆ นั้นต้องซื้อน้ำมันกว่า 2 ล้านบาท อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2543 ปืมน้ำมันได้งดให้บริการกับชาวบ้านภายนอกชั่วคราว จึงทำให้ยอดการซื้อน้ำมันลดต่ำลงไป

ตาราง 4.27 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของร้านปืมน้ำมัน

(หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-มิ.ย.)
ค่าซื้อน้ำมัน	2,153,474	553,145
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	20,389	-
รวม	2,173,863	553,145

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

น้ำมันจากปั๊มน้ำมันจะถูกใช้ไปใน 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกคือหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนจะเป็นผู้เบิกไปใช้โดยที่ทางปั๊มน้ำมันจะไม่มีรายได้เป็นตัวเงินเข้ามา ขณะที่ส่วนที่สองคือส่วนที่ปั๊มน้ำมันขายให้กับลูกค้าทั่วไปที่มาใช้บริการซึ่งเป็นส่วนที่จะได้รับรายได้เป็นตัวเงิน รายได้ทั้งสองส่วนของปั๊มน้ำมันแสดงได้ดังตาราง 4.28

ตาราง 4.28 รายได้ของฐานปั๊มน้ำมัน (หน่วย: บาท)

รายการ	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
หน่วยงานในชุมชนเบิกใช้	404,157	258,295
ขายน้ำมันโดยตรงที่ปั๊ม	1,646,247	59,238
รวม	2,050,404	317,533

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

3) ร้านไร้สารพิษ เป็นร้านค้าชุมชนอีกแห่งหนึ่ง เพิ่งจะเปิดดำเนินการในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับกับการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับเครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษ ดังจะเห็นได้จากนโยบายของร้านที่จะจัดจำหน่ายเฉพาะสินค้าของชุมชนและสินค้าจากเครือข่ายกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษเท่านั้น อย่างไรก็ตามกิจการของร้านก็ยังไม่มียอดขายมาวางจำหน่ายมากนัก นอกจากสินค้าจากบ้านยาดีและแปรรูปอาหารบางส่วนแล้ว ก็จะมีผัก ผลไม้ และน้ำหมักชีวภาพและวัตถุดิบ เช่น แกลบดำบรรจุถุง เป็นต้น จากกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษมาวางจำหน่ายด้วย ร้านไร้สารพิษจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบดำเนินการของอุดรศึกษา

และในท้ายที่สุด ถึงแม้ว่าจากข้อมูลค่าใช้จ่ายและรายได้ของฐานงานแต่ละฐานงานที่ได้รับจะยังเป็นข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์นัก อีกทั้งข้อมูลที่มีอยู่ก็พอจะใช้ได้ประมาณ 1 ปีครั้งเท่านั้น ทั้งที่โดยพื้นฐานแล้วควรที่จะมีข้อมูลย้อนหลัง 3 ปีเป็นอย่างน้อย แต่กระนั้นจากข้อมูลดังกล่าวก็พอที่จะประเมินผลการดำเนินงานธุรกิจชุมชนของชุมชนศิระชะอศกได้ในระดับหนึ่ง ดังนี้

ตาราง 4.29 ส่วนต่างระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายของฐานงานที่ประกอบธุรกิจชุมชน

(หน่วย: บาท)

ฐานงาน	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
นาสวนไร่	-214,134	-565,664
โรงเห็ด	-82,237	-68,632
เพาะชำ	-19,950	-11,230

ฐานงาน	ปี พ.ศ.	
	2542	2543 (ม.ค.-ก.ค.)
แชมพูสมุนไพร	350,165	159,044
โรงสีข้าว	77,242	442,664
แปรรูปอาหาร	30,958	-348
บ้านยาดี	61,692	90,000
ชมรมอายุยาว	9,115	1,047
ร้านน้ำใจ	645,722	1,251,050
ปั้มน้ำมัน	-123,459	-235,612

ที่มา: คำนวณจากบัญชีชุมชน

หมายเหตุ: ข้อมูลของโรงเห็ดในปี พ.ศ. 2542 เป็นข้อมูลเฉพาะเดือนมีนาคม-ธันวาคม

จากตาราง 4.29 แสดงให้เห็นได้ว่าผลการดำเนินงานธุรกิจชุมชนของฐานงานต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถสร้างส่วนเกินหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกำไรให้กับชุมชนได้ในระดับหนึ่ง โดยจะเห็นได้ชัดเจนจากธุรกิจชุมชนการผลิตด้านการแปรรูป อันประกอบด้วยฐานแชมพูสมุนไพร โรงสีข้าว บ้านยาดี และชมรมอายุยาว รวมทั้งอาจรวมถึงฐานแปรรูปอาหารด้วย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2543 จะมีส่วนต่างติดลบอยู่ก็ตามแต่ก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อเทียบกับส่วนต่างทั้งปีที่เป็นบวกในปี พ.ศ. 2542 นอกจากนี้ถ้าหากพิจารณาถึงส่วนที่ใช้บริโภคภายในชุมชนซึ่งไม่ได้มีการบันทึกเป็นรายได้ของฐานงานด้วยแล้ว ส่วนต่างดังกล่าวก็น่าจะเป็นบวกเพิ่มขึ้นด้วย ในทำนองเดียวกันในส่วนของการผลิตทางด้านกิจกรรมซึ่งพบว่าทั้งหมดมีส่วนต่างติดลบนั้น สามารถอธิบายได้ว่าเป็นเพราะผลผลิตส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการบริโภคภายในชุมชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วไม่ได้มีการประเมินมูลค่าไว้แต่อย่างใด เว้นแต่ในกรณีของโรงเห็ดที่ได้มีการประเมินไว้แล้วก็พบว่าส่วนที่ใช้บริโภคภายในชุมชนนั้นมีมูลค่ามากพอที่จะทำให้ส่วนต่างที่เป็นลบกลายเป็นบวกได้ อย่างไรก็ตามในทางกลับกัน การพิจารณาดังกล่าวก็ยังไม่ได้รวมถึงค่าใช้จ่ายส่วนที่ไม่เป็นต้นทุนซึ่งไม่ได้มีการประเมินไว้เข้าไปด้วยแต่อย่างใด

สำหรับกรณีของธุรกิจชุมชนการค้าซึ่งในการคำนวณนั้นได้รวมมูลค่าของสินค้าชุมชนที่ร้านค้าชุมชนรับเข้ามาจำหน่ายและมูลค่าของสินค้าที่ฐานงานต่าง ๆ ในชุมชนเบิกใช้เข้าไปด้วย ก็พบว่าผลการดำเนินงานของร้านน้ำใจสามารถสร้างรายได้ส่วนเกินให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก แม้ว่าปั้มน้ำมันจะมีส่วนต่างเป็นลบหรืออาจกล่าวได้ว่าขาดทุนก็ตาม

4.5 ทุนและการหมุนเวียน

การดำเนินกิจกรรมของชุมชนศึระะอโศกจะมีเงินทุนเพื่อใช้หมุนเวียนจากหลายแหล่ง แต่ก็สามารถจัดแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 5 แหล่งใหญ่ด้วยกัน ประกอบด้วย 1) ทุนจากการดำเนินงาน 2) ทุนจากการบริจาค 3) ทุนจากการให้ยืม 4) ทุนจากการฝากเงิน และ 5) ทุนจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ทุนจากการดำเนินงาน เป็นทุนที่ชุมชนได้รับจากการดำเนินงานธุรกิจชุมชนของชุมชน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาแหล่งรายได้ที่สำคัญจากการดำเนินงานของชุมชนก็คือ แคมพูสมุนไพโร โรงเห็ด และร้านน้ำใจ ต่อมาชุมชนจึงมีกิจการต่าง ๆ ที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนมากขึ้น เช่น โรงสีข้าว บ้านยาดี และแปรรูปอาหาร อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ารายได้ที่เป็นตัวเงินเหล่านี้ของชุมชนจะมีการรวมกันเป็นกองกลางเดียวกันอยู่แล้วตามหลักสาธารณโภคี แต่ในทางบัญชีแล้วจะมีการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างฐานงานในชุมชน ซึ่งจะกระทำโดยการหักยอดบัญชีระหว่างฐานงานต่าง ๆ อย่างน้อย 1 ครั้งในตอสนั้นปี หรือในกรณีของร้านน้ำใจซึ่งเป็นกรณีพิเศษจะมีการหักเงินจำนวนหนึ่งทุกเดือนเข้าสู่บัญชีหมู่บ้านซึ่งเป็นบัญชีกองกลาง การหักยอดทางการเงินบัญชีจะเป็นการหักจากฐานงานที่มีรายได้สูงดังเช่นกิจการที่ได้กล่าวถึงข้างต้นมายังฐานงานที่เป็นฐานงานที่ให้บริการแก่ชุมชนที่ไม่มีรายได้แต่ถือเป็นสวัสดิการของชุมชน รวมทั้งใช้ขยายกิจการกิจกรรมด้านต่าง ๆ การโอนย้ายดังกล่าวจะมีการพิจารณากันในที่ประชุมของชุมชนและจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบฐานงานนั้น ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารายได้ที่ได้รับจากการดำเนินงานซึ่งเป็นกำไรทั้งส่วนที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจนั้นจะยังคงถูกมองว่าเป็นบาปหรือเป็นการเอาเปรียบสังคม แต่ชุมชนก็ถือว่าบาปส่วนนี้ก็จะได้รับการคลี่คลายลงหรือชดเชยได้ส่วนหนึ่ง เพราะชุมชนได้นำเงินทุนส่วนนี้เข้าสู่ส่วนกลางตามหลักสาธารณะโภคีโดยไม่เก็บสะสมไว้เป็นของส่วนตัว ทั้งนี้เพื่อดำเนินกิจกรรมให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมทั้งระดับชุมชนและสังคมภายนอกต่อไป เช่น การจัดการศึกษา การให้ความรู้ การขายสินค้าในราคาต่ำกว่าทุนในงานปีใหม่อาริยะ และการตั้งโรงบุญแจกอาหารฟรี เป็นต้น

2) ทุนจากการบริจาค เป็นทุนที่ชุมชนได้รับการบริจาคจากญาติธรรมเพื่อช่วยเหลือในกิจการของชุมชน ทุนในส่วนนี้มีความสำคัญมากต่อการดำเนินการของชุมชนมาตั้งแต่เริ่มต้นสร้างพุทธสถานหรือแม้แต่การสร้างหมู่บ้านขึ้นมา จนกระทั่งปัจจุบันทุนบริจาคมก็ยังเป็นทุนที่มีความสำคัญอยู่ไม่น้อยต่อการเติบโตของชุมชน ทุนจากการบริจาคเหล่านี้จะจัดตั้งอยู่ในรูปของกองทุน

ต่าง ๆ เช่น กองบุญโบสถ์ กองบุญคลังเสียง กองบุญอโรคยาศาลา กองบุญโรงครัว กองบุญชราภิบาล ฯลฯ เพื่อใช้เป็นกองทุนเฉพาะกิจในงานนั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกนำไปใช้ในการก่อสร้างอาคาร จัดซื้อที่ดิน สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อใช้ในกิจการของชุมชน (ดูได้จากภาคผนวก ค) และเมื่อการดำเนินงานนั้นเสร็จสิ้นลง กองบุญก็จะปิดตัวลงตามไปด้วย นอกจากนี้การบริจาคก็ยังสามารถกระทำได้โดยตรงเข้าสู่ฐานงานบางฐาน เช่น อโรคยาศาลา โรงครัวกลาง และห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งฐานงานนั้น ๆ จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และในอีกแง่หนึ่งการที่สมาชิกชุมชนได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนโดยตรงจากลูกหลานหรือมีญาติธรรมที่รู้จักมักคุ้น เช่น การให้เงินหรือทรัพย์สินไว้ใช้สอย การออกค่ารักษาพยาบาลให้เมื่อยามเจ็บป่วย เป็นต้น ก็อาจถือได้ว่าเป็นรูปแบบการบริจาคได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การรับบริจาคของชุมชนศิระชอโคกจะเป็นการปฏิบัติตามหรือยึดถือตามแนวทางของชาวอโคกที่มีข้อกำหนดไว้ว่าผู้บริจาคจะต้องมาคบคุ้นกับแนวทางของชาวอโคกเสียก่อนทางชุมชนจึงจะรับเงินทุนบริจาคได้ โดยอย่างน้อยบุคคลดังกล่าวต้องเคยมาพุทธสถานอย่างน้อย 7 ครั้งหรืออ่านหนังสือของชาวอโคกมาแล้วไม่ต่ำกว่า 7 เล่ม แต่กระนั้นในกรณีที่เป็นแขกมาศึกษาดูงานหรืออบรมในชุมชนก็อาจจะสามารถช่วยเหลือชุมชนได้โดยการสมทบทุนค่าใช้จ่ายให้กับทางโรงครัวกลาง ซึ่งถือเป็นการอนุโลมในระดับหนึ่ง

3) ทุนจากการให้ยืม เป็นทุนที่ชุมชนได้รับในลักษณะของการให้ยืมเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินการของชุมชนก่อน โดยไม่มีการคิดดอกเบี้ยให้แต่อย่างใด ดังเช่น การให้ญาติธรรมช่วยซื้อที่ดินให้กับชุมชนซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีเงินทุนเพียงพอโดยทางชุมชนจะผ่อนชำระให้เป็นงวด ๆ ไป สำหรับแหล่งที่มาของเงินทุนลักษณะนี้จะมาจากทั้งญาติธรรมที่อยู่นอกชุมชนและในบางครั้งก็เป็นสมาชิกชุมชนเองที่ยังมีเงินเก็บอยู่ และที่สำคัญก็คือกรณีที่ทางชุมชนเป็นผู้ขอยืมเงินมาจากกองทุนสวัสดิการซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนกลางของชาวอโคกเพื่อนำมาดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่จำเป็นแต่ชุมชนไม่มีเงินทุนเพียงพอ ซึ่งโดยปกติแล้วชุมชนจะยืมเงินกองทุนสวัสดิการมาใช้ในกิจการของโรงสีข้าวประมาณปีละ 1-2 ล้านบาท เพื่อรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านเก็บไว้ในฤดูเก็บเกี่ยวที่มีผลผลิตออกมา

4) ทุนจากการฝากเงิน หมายถึงทุนที่ญาติธรรมที่อยู่ภายนอกหรือแม้แต่สมาชิกชุมชนศิระชอโคกเองที่ยังมีเงินทุนอยู่แต่ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินในส่วนนี้ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่พร้อมที่จะบริจาคไปเลยทีเดียว ดังนั้นจึงได้เกิดช่องทางนี้ขึ้นมาเพื่อนำเงินมาฝากไว้กับทาง

ชุมชน เพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป สำหรับเงินทุนในส่วนนี้ยังจะหมายรวมถึงเงินฝากของผู้ปกครองนักเรียนที่ฝากเงินไว้กับลูกหลานที่เรียนอยู่ไว้ใช้จ่ายด้วย

5) ทุนจากภาครัฐและหน่วยงานเอกชนภายนอก นอกจากการได้รับเงินบางส่วนตามระเบียบปฏิบัติจากภาครัฐ เช่น เงินอุดหนุนโรงเรียนเอกชน เงินเดือนผู้ใหญ่บ้าน เงินเดือนสมาชิก อบต. แล้วนั้น เมื่อการทำงานของชุมชนมีการขยายเติบโตมากขึ้นโดยเฉพาะการต้องสัมพันธ์กับสังคมภายนอก จึงได้มีการขอรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและหน่วยงานเอกชนภายนอกที่ไม่ใช่ชาวอโศกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การทำงานของชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ โดยที่งบประมาณสำคัญก่อนแรกที่ชุมชนได้รับสนับสนุนจากภายนอกคือเงินทุนจากโครงการรวบรวมพันธุ์และขยายพันธุ์พืชสมุนไพร ซึ่งได้กลายมาเป็นทุนสำคัญในการเติบโตของกิจการบ้านยาดีและสวนสมุนไพร ที่ต่อมาก็ได้รับงบประมาณสนับสนุนต่อเนื่องจากสถาบันการแพทย์แผนไทยในโครงการศูนย์พัฒนาวัตตุดิบบสมุนไพร จนกระทั่งสามารถขยายตัวออกไปทำงานร่วมกับชาวบ้านภายนอกมากขึ้นและเกิดเครือข่ายชุมชนกสิกรรมไร้สารพิษขึ้นมา และในปี พ.ศ. 2542 ชุมชนก็ได้รับเงินทุนสำคัญอีกก้อนหนึ่งคือการได้รับทุนสนับสนุนในโครงการชุมชนเข้มแข็ง ประเทศชาติมั่นคง (SIF Menu 4) จากสำนักงานเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถมีงบประมาณในการพัฒนาชุมชนได้มาก ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากอาคารเอนกประสงค์ขนาดใหญ่เพื่อใช้เป็นที่ตั้งโรงครัวใหม่และอาคารฝึกอบรมเอนกประสงค์ และในปี พ.ศ. 2543 ถึงแม้ชุมชนจะไม่ได้รับงบประมาณโดยตรง แต่ก็ได้เป็นที่เลี้ยงให้กับกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษในนามของเครือข่ายชุมชนกสิกรรมไร้สารพิษขอรับทุนดำเนินการจำนวน 10.5 ล้านบาทตามโครงการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือประชาชนแบบเร่งด่วน (SIF Menu 5) ได้ ซึ่งเป็นผลทำให้กิจการต่าง ๆ ของชุมชนขยายตัวออกไปอีกมาก (ดูรายละเอียดได้จากภาคผนวก 3)

4.6 สรุป

ภายใต้แนวคิดเศรษฐศาสตร์บุญนิยม ชุมชนศิระะอโศกมีโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จัดตั้งขึ้นตามหลักการสาธารณโภคีจึงทำให้มีลักษณะสำคัญที่ต้องพิจารณาอยู่ 3 ประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรกคือการถือครองทรัพย์สินซึ่งพบว่าสมาชิกชุมชนมีการถือครองทรัพย์สินต่าง ๆ ร่วมกันเป็นของส่วนกลางของชุมชน แต่เนื่องจากชุมชนนั้นยังไม่มีสถานภาพทางกฎหมายรองรับจึงได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาเป็นผู้ครอบครองแทน แต่กระนั้นจากการทำงานของสหกรณ์ที่มีกฎระเบียบต่าง ๆ มากมายจึงไม่สะดวกต่อการดำเนินกิจการ ชุมชนจึงให้สหกรณ์เป็นเพียงผู้ถือครองทรัพย์สินที่ดินเป็นหลักเท่านั้น ขณะที่ในระดับบุคคลสมาชิกชุมชนก็ยังคงสามารถมีกรรมสิทธิ์

ครอบครัวทรัพย์สินส่วนตัวได้ สำหรับประเด็นต่อมาคือการจัดสรรแรงงานก็พบว่าสมาชิกชุมชนจะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามฐานงานต่าง ๆ ตามประสบการณ์ ความถนัด ความสนใจ และที่สำคัญก็คือการเลือกทำงานให้เหมาะสมกับฐานะหน้าที่การปฏิบัติธรรมของสมาชิกคนนั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้การทำงานดังกล่าวก็จะมีไม่ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินแต่อย่างใด อันนำไปสู่การพิจารณาในประเด็นที่สามคือการจัดการเงิน โดยชุมชนจะมีฝ่ายการเงินทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเก็บรักษาเงินเป็นของส่วนกลางแทน เมื่อฐานงานหรือสมาชิกชุมชนที่จำเป็นต้องใช้เงินก็จะมาเบิกไปใช้ได้ตามความจำเป็น แต่ในบางฐานงานที่มีความจำเป็นโดยลักษณะของงานแล้วก็สามารถเก็บเงินไว้ได้ ขณะที่ในระดับบุคคลนั้นชุมชนก็ยินยอมให้คนวัด ชาวชุมชน และอุดรศึกษาสามารถมีและเก็บเงินส่วนตัวไว้ใช้จ่ายได้เช่นกัน แต่ในระดับนักเรียนแล้วจะไม่ได้รับอนุญาตให้เก็บรักษาเงินไว้กับตัว เพราะจะต้องนำมาฝากไว้กับฝ่ายการเงิน ต่อเมื่อเกิดจำเป็นต้องใช้จึงจะสามารถเบิกไปใช้ได้ นอกจากนี้ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งในการจัดการเงินของชุมชนก็คือการสร้างเครื่องมือที่เรียกว่า “ใบเบิก” ซึ่งฐานงานใช้เป็นตัวกลางในการเบิกของจากร้านน้ำใจ และนักเรียนใช้เบิกของจากกองทุนสวัสดิการ รวมทั้งใช้ซื้อสินค้าจากร้านน้ำใจ จนอาจกล่าวได้ว่าใบเบิกนี้ได้ทำหน้าที่ทดแทนเงินตราภายในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งจากที่กล่าวมาก็แสดงให้เห็นว่าภายในชุมชนศีระชะโศกนั้นมีการควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนกับเงินอย่างเข้มงวด และในอีกทางหนึ่งก็คือการพยายามลดความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น

ในด้านการผลิตชุมชนศีระชะโศกมีการผลิตอยู่ 2 รูปแบบ โดยรูปแบบแรกคือการทำกิจกรรม ประกอบด้วย นาสวนไร่ โรงเห็ด สวนสมุนไพร เพาะชำ และปุ๋ยสะอาด โดยมีมุ่งสร้างอาหารสำหรับตอบสนองการบริโภคภายในชุมชนเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการทำกิจกรรมจะเป็นการทำตามหลักกิจกรรมธรรมชาติ แต่ก็มีมีการปรับให้เหมาะสมกับเงื่อนไขสภาพความเป็นจริงของชุมชนด้วย ดังจะเห็นได้จากในการทำนาที่ยังจะต้องมีการไถนาอยู่ซึ่งก็ไม่ใช่ไปตามหลักกิจกรรมธรรมชาติ ส่วนรูปแบบที่สองคือการแปรรูป ประกอบด้วย แซมพูสมุนไพร โรงสีข้าว แปรรูปอาหารบ้านยาดี ชมรมอายุยาว โดยที่การผลิตในส่วนนี้นอกจากจะเป็นการผลิตที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางกิจกรรมแล้วยังเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองปัจจัย 4 ด้านอื่น ๆ ได้ในระดับหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตามโดยรวมแล้วผลผลิตที่ได้จะถูกจัดสรรออกเป็น 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกคือส่วนที่ถูกใช้ไปในการบริโภคภายในชุมชนเอง ขณะที่ส่วนที่สองคือส่วนที่ถูกจัดสรรนำออกจำหน่ายแจกผู้สังคมภายนอกชุมชน

สำหรับการบริโภคภายในชุมชนจะครอบคลุมตั้งแต่ปัจจัย 4 อันได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การรักษาโรค และรวมไปถึงสวัสดิการด้านอื่น ๆ อีก เช่น การศึกษา การเดินทาง

เป็นต้น การบริโภคเหล่านี้จะจัดสรรให้เพียงพอไม่เกินไปกว่าความจำเป็นในการดำรงชีวิต โดยทางชุมชนจะเป็นผู้จัดหาบริการดังกล่าวให้กับสมาชิกชุมชนทั้งจากการดำเนินการผลิต ธุรกิจชุมชน และการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก โดยที่สมาชิกชุมชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามในบางส่วนสมาชิกก็จะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาด้วย เช่น ที่อยู่อาศัย หรือสมาชิกบางคนไม่อยากจะรบกวนทางชุมชนก็จะใช้จ่ายเงินเก็บส่วนตัวหรือมีลูกหลานจัดหามาให้

ในส่วนของการทำธุรกิจชุมชนนั้น พบว่ามีการดำเนินการอยู่ 2 รูปแบบ โดยรูปแบบแรกคือ ธุรกิจชุมชนการผลิตซึ่งเป็นการจำหน่ายผลผลิตที่ได้จากการผลิตของชุมชนเอง ได้แก่ นาสวนไร่ โรงเห็ด เพาะชำ แชมพูสมุนไพร โรงสีข้าว แปรรูปอาหาร บ้านยาดี และชมรมอายุยาว ส่วนรูปแบบที่สองคือธุรกิจชุมชนการค้าซึ่งจะเป็นส่วนที่ทำการค้าโดยตรงทั้งสินค้าชุมชนและสินค้านำเข้ามาจากภายนอก ได้แก่ ร้านน้ำใจ ปิมน้ำมัน และร้านไร้สารพิษ สำหรับช่องทางจำหน่ายของธุรกิจชุมชนการผลิตนั้นจะมี 2 ช่องทางด้วยกัน โดยช่องทางแรกคือการจำหน่ายผ่านทางร้านค้าของชุมชน ขณะที่อีกช่องทางหนึ่งจะเป็นการจำหน่ายโดยตรงสู่ตลาดภายนอก แต่กระนั้นโดยส่วนใหญ่ชุมชนก็จะเน้นการจัดจำหน่ายในพื้นที่ใกล้เคียงมากกว่าตลาดที่อยู่ห่างไกล อย่างไรก็ตามก็อาจมีข้อยกเว้นในบางกรณี เช่น โรงสีข้าวที่จะมีตลาดใหญ่อยู่ที่กรุงเทพฯ สำหรับการทำธุรกิจชุมชนนั้นถือได้ว่าเป็นช่องทางสำคัญในการขยายขอบเขตการทำงานของชุมชนออกไป ทั้งในแง่ของการเป็นช่องทางสร้างรายได้เป็นตัวเงินมาใช้ในการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของชุมชน และเป็นช่องทางในการทำงานของชุมชนร่วมกันกับเครือข่ายทั้งที่เป็นชาวอโศกซึ่งมีอยู่เดิมและเครือข่ายที่ไม่ใช่ชาวอโศกอย่างกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษและเครือข่าย เช่น การซื้อและขายสินค้านระหว่างชุมชนกับแต่ชีวิตและพลังบุญ หรือการรับซื้อวัตถุดิบและ สนับสนุนการจัดตั้งตลาดไร้สารพิษ เป็นต้น

และในการจำหน่ายตามหลักธุรกิจการค้าบุญนิยมตามที่ได้มีหลักการกำหนดราคาไว้ 4 ระดับ คือ ราคาต่ำกว่าตลาด ราคาเท่าทุน ราคาต่ำกว่าทุน และแจกฟรี ไว้แล้วนั้น เพื่อปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว ชุมชนก็ได้สร้างรูปแบบการกำหนดราคาที่ค่อนข้างตายตัวขึ้นมาโดยเฉพาะในธุรกิจชุมชนการผลิตที่มีความหลากหลายในรูปแบบการผลิต แต่จากข้อมูลที่มีอยู่ก็ยังไม่อาจชี้ชัดได้ว่าชุมชนสามารถทำได้หรือปฏิบัติได้จริงตามรูปแบบดังกล่าวหรือไม่ และอย่างน้อยแค่ไหน ขณะที่ในกรณีของธุรกิจชุมชนการค้านั้นก็ยังมีข้อมูลบางส่วนชี้ให้เห็นว่าในกรณีที่สินค้านั้นมีต้นทุนการขนส่งสูงกว่าปกติหรือในบางกรณีก็เพื่อความสะดวกในการรับทอนเงินก็ได้มีการตั้งราคาขายไว้เกินกว่า 15% ของราคาที่ซื้อมา ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามหลักการข้างต้น แต่กระนั้นก็ยังไม่ว่าจะชี้ชัดลงไปได้ว่ามีอย่างน้อยแค่ไหน อย่างไรก็ตามโดยปกติแล้วในการทำธุรกิจชุมชนทั้ง 2 รูปแบบ ชุมชนจะพยายามกำหนดราคาขายให้อยู่ในระดับแรก แต่ก็มีการกำหนดราคาในระดับอื่น ๆ ที่ต่ำกว่าให้เห็นอยู่บ้าง

ทั้งนี้เพราะถ้าหากชุมชนทำการค้าในระดับที่ต่ำกว่าลงมาซึ่งเป็นระดับที่สามและสี่ ซึ่งโดยหลักการแล้วจึงจะถือว่าเป็นบุญนิยมที่แท้จริง (เข้าเขตโลกุตระ) นั้นแม้ชุมชนจะสามารถทำได้ แต่สุดท้ายก็ทำได้ไม่ได้นานและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างแท้จริง ซึ่งในประเด็นนี้ก็จะนำไปสู่ความสงสัยได้ว่าการทำธุรกิจการค้าบุญนิยมที่แท้จริงจะสามารถนำไปปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองอย่างต่อเนื่องยั่งยืนได้จริงหรือไม่

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของทุนที่ชุมชนศีระะอโศกได้รับนั้นนอกจากจะได้รับจากการดำเนินงานของชุมชนเองแล้ว ก็ยังส่วนที่ได้รับจากการบริจาค การให้ยืม การฝากเงิน และทุนจากภาครัฐและหน่วยงานเอกชนจากภายนอกด้วย โดยที่ทุนเหล่านี้ก็ไม่ได้ถูกเก็บสะสมไว้เพื่อความมั่งคั่งหรือเพื่อการใช้จ่ายบริโภคฟุ่มเฟือยแต่อย่างใด หากแต่จะถูกรวมเข้าสู่ส่วนกลางแล้วก็พยายามสะพัดใช้ออกไปให้ได้มากและเร็วเพื่อดำเนินกิจกรรมของชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาให้กับเยาวชนอันเป็นการสร้างคนรุ่นใหม่ตามแนวทางของชาวอโศก ซึ่งในประเด็นนี้เป็นที่ยืนยันได้ในระดับหนึ่งว่ากรอบความคิดของ Max Weber (1958) ที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์กับจิตวิญญาณทุนนิยมอันนำไปสู่การสะสมทุนนั้นไม่สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนศีระะอโศกได้ (ดูการอภิปรายประเด็นนี้ในภาพรวมของชาวอโศกได้จาก เฮกิลลา-โฮร์น (2541)) เพราะถึงแม้จะมีการสะสมทุนเกิดขึ้นจริงในระดับหนึ่งแต่ทุนเหล่านั้นก็ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวหากแต่นำรวมเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อประโยชน์สาธารณะร่วมกันของชุมชน รวมทั้งขยายออกสู่ภายนอกด้วย ซึ่งเป็นไปตามศีลธรรมที่ว่า “กินน้อย ใช้น้อย ทำงานให้มาก ส่วนที่เหลือจุนเจือสังคม” นั่นเอง และที่สำคัญกว่านั้นก็คือดูเหมือนว่าชุมชนศีระะอโศกจะมีเป้าหมายในการสร้างทุนมนุษย์ขึ้นมามากกว่าการสร้างหรือสะสมทุนที่เป็นวัตถุ

ในท้ายที่สุด จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนศีระะอโศกนั้นมีอยู่ 2 ระดับด้วยกัน กล่าวคือในระดับแรกจะหมายถึงเศรษฐกิจระดับทำมาหากินที่มุ่งผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการเพื่อกินเพื่ออยู่ภายในชุมชนเป็นหลักให้สามารถมีปัจจัย 4 เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้ซึ่งอาจถือเป็นเศรษฐกิจวงใน ขณะเดียวกันชุมชนก็จะมีเศรษฐกิจวงนอกซึ่งเป็นเศรษฐกิจทำมาค้าขายหรือการทำธุรกิจชุมชนที่นอกจากจะเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนแล้ว ยังเป็นช่องทางในการขยายขอบเขตการทำงานของชุมชนออกไปกว้างขวางมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจของชุมชนศีระะอโศกก็มีลักษณะพิเศษประการหนึ่งนั่นก็คือการได้รับทุนสนับสนุนทั้งจากการบริจาค การให้ยืม และทุนจากภาครัฐและองค์กรเอกชนภายนอก เป็นต้น รวมอยู่ด้วย

บทที่ 5

บทสังเคราะห์ชุมชนพึ่งตนเอง

สำหรับในบทนี้จะเป็นการสังเคราะห์จากเนื้อหาส่วนที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้นในบทที่ 2, 3 และ 4 ตามลำดับ โดยการพิจารณาว่ามีเงื่อนไขหรือปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนศิระชะอโคก ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลสำหรับใช้เป็นบทเรียนของการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองอื่น ๆ ต่อไป

5.1 เงื่อนไขในการพึ่งตนเอง

จากการศึกษาประสบการณ์การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนศิระชะอโคกซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่เกิดจากการตีความใหม่ของสมณะโพธิรักษ์เป็นแนวทางปฏิบัติที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยทำการพิจารณามาตั้งแต่แรกเริ่มในการก่อตั้งชุมชน จนกระทั่งกลายมาเป็นชุมชนศิระชะอโคกในปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นว่าชุมชนศิระชะอโคกมีลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1) การเป็นชุมชนที่มีระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันหรือการมีระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกชุมชนที่เข้มแข็งและมีกระบวนการผลิตซ้ำระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวอยู่ตลอดเวลาภายใต้แบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากการศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ชัดเจนว่าแกนกลางของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนศิระชะอโคกก็คือหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติภายใต้การตีความของสมณะโพธิรักษ์นั่นเอง โดยเฉพาะหลักการสำคัญในการอยู่ร่วมกันคือหลักสาธารณโภคี อันหมายถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันจนกระทั่งร่วมกันกินร่วมกันใช้เป็นของส่วนกลาง โดยไม่จำกัดเฉพาะบุคคลในครอบครัวหรือญาติมิตรเท่านั้น หากแต่จะถือว่าสมาชิกชุมชนทุกคนต่างก็เป็นญาติทางธรรมด้วยกันทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเข้ามาอยู่ในระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวหรือการเข้ามาอยู่ในชุมชนได้ก็ต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกเข้าเป็นสมาชิกชุมชนอย่างเข้มงวดเสียก่อน และถึงแม้ว่าจะสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนได้แล้วก็ตาม แต่สมาชิกชุมชนก็ยังคงสามารถถูกให้ออกไปจากชุมชนได้เช่นกันถ้าหากไม่สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบแผนหรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวได้ ซึ่งผลจากกระบวนการในลักษณะเช่นนี้ แม้ว่าจะทำให้ชุมชนไม่สามารถขยายตัว

หรือเติบโตรวดเร็วได้ แต่ก็ยังเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนสามารถคัดเลือกสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพได้ในระดับหนึ่ง อีกทั้งการเป็นชุมชนที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนักก็ยังเป็นผลดีในแง่ของการสื่อสารภายในชุมชนที่สามารถกระทำได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพด้วย

การใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนศิระะอโคก สมาชิกชุมชนจะได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังให้ได้ซึมซับกับหลักคำสอน อุดมการณ์ ความเชื่อตามแนวทางของชาวอโคกมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะกระบวนการดังกล่าวได้ถูกผสมผสานกลมกลืนจนกระทั่งกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของสมาชิกชุมชน ในลักษณะของแบบแผน กฎเกณฑ์ หรือหลักการดำเนินชีวิตภายในชุมชนที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามแต่ฐานะของตน อีกทั้งยังมีการสอดส่องดูแลตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งทำให้โดยทั่วไปแล้วสมาชิกชุมชนสามารถรับรู้ถึงหลักคำสอน อุดมการณ์ ความเชื่อดังกล่าวได้ แม้ว่าในทางปฏิบัติจะยังคงมีความบกพร่องหรือไม่สามารถปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวได้ครบถ้วนสมบูรณ์ก็ตาม แต่ผลจากการเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่กลุ่มก็ทำให้สมาชิกชุมชนแต่ละคนต้องมีความพยายามในการพัฒนาปรับปรุงตัวเองขึ้นมาตามลำดับ ซึ่งในท้ายที่สุดกระบวนการเหล่านี้ก็คือกระบวนการผลิตซ้ำของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนซึ่งเป็นแรงเกาะเกี่ยวสมาชิกชุมชนไว้ด้วยกันนั่นเอง

2) การเป็นชุมชนที่มีความพอเพียงในปัจจุบันในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบัน 4 ให้กับสมาชิกชุมชนได้

ในชุมชนศิระะอโคก การใช้ชีวิตทำงานในชุมชนของสมาชิกชุมชนจะไม่มีรายได้ตอบแทนที่เป็นตัวเงินแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะผลผลิตหรือผลได้ทั้งหมดจะถูกนำเข้าสู่ส่วนกลางของชุมชนเพื่อกินใช้ร่วมกันตามหลักสาธารณโภคี ซึ่งจากการศึกษาก็พบว่าชุมชนศิระะอโคกสามารถจัดสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ที่เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของสมาชิกชุมชนได้อย่างเพียงพอและเสมอภาคกัน โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการด้านปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการรักษาพยาบาล โดยที่สมาชิกชุมชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตาม จากหลักคำสอนของชาวอโคกที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคนั้นเห็นว่อกนอกเหนือไปจากการพยายาม “ลด ละ เลิก” จากการบริโภคนิสัยไร้สาระไม่จำเป็นต่อชีวิตแล้ว การบริโภคนั้นดังกล่าวยังจะต้องเป็นการบริโภคเท่าที่จำเป็นอีกด้วย ดังนั้นแม้ว่าสวัสดิการในปัจจุบัน 4 ที่ชุมชนจัดให้จะเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตแล้วก็ตาม แต่สมาชิกชุมชนก็จะพยายามบริโภคอย่างเรียบง่ายและให้มีปริมาณน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น ซึ่งผลจากลักษณะการบริโภคนั้นนี้ทำให้ชุมชนศิระะอโคกมีภาวะในการแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตน้อยลง ขณะเดียวกันก็มีความสามารถใน

การตอบสนองของความต้องการของสมาชิกชุมชนได้มากขึ้น แต่กระนั้นนอกเหนือจากการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองในด้านปัจจัย 4 แล้ว ชุมชนศิระชะโศกก็ยังมีสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการในด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นอีก ที่สำคัญคือสวัสดิการด้านการศึกษาที่ชุมชนจัดให้กับสมาชิกชุมชนในระดับนักเรียนและอุดรศึกษาซึ่งเป็นที่คาดหวังว่าจะเป็นกำลังสำคัญของชุมชนหรือสังคมต่อไปในอนาคต

สำหรับแหล่งที่มาของปัจจัยในการดำรงชีวิตของชุมชนศิระชะโศกนั้น ส่วนหนึ่งจะได้มาจากการทำการผลิตของชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นการผลิตด้านกิจกรรมซึ่งเน้นการผลิตอาหารซึ่งถือว่าเป็นที่สุุดแห่งปัจจัย 4 ทั้งหลาย หรือในการผลิตด้านแปรรูปซึ่งนอกจากจะเป็นการผลิตอาหารที่ต่อเนื่องมาจากการผลิตทางด้านกิจกรรมแล้วการแปรรูปยังสามารถทำการผลิตตอบสนองปัจจัย 4 ในด้านอื่น ๆ ได้อีกบางส่วนด้วย เช่น ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ขณะที่ปัจจัยการดำรงชีวิตอีกส่วนหนึ่งนั้นชุมชนจะได้มาจากการทำธุรกิจชุมชนทั้งที่เป็นธุรกิจชุมชนการผลิตและธุรกิจชุมชนการค้า โดยที่การทำธุรกิจชุมชนทั้งสองช่องทางเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินสำหรับนำมาใช้จ่ายเพื่อให้ได้มาในปัจจัยการดำรงชีวิตและการดำเนินงานกิจการต่าง ๆ ของชุมชนต่อไป นอกจากนี้ชุมชนศิระชะโศกยังจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยในการดำรงชีวิตบางส่วนในรูปแบบของการบริจาค หรือการสนับสนุนด้วยวิธีการอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย

3) การเป็นชุมชนที่ยังคงรักษาความเป็นอิสระในการจัดการและดำเนินงานของชุมชนไว้ได้ แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ติดต่อกับสังคมภายนอกก็ตาม หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือการเป็นชุมชนที่สามารถรักษาความสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอกได้

อาจกล่าวได้ว่าชุมชนศิระชะโศกนั้นมีลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนซ้อนชุมชน” ทั้งนี้เพราะชุมชนศิระชะโศกเป็นชุมชนที่ถูกจัดตั้งขึ้นใหม่โดยเจตนาแต่ยังคงอยู่บนชุมชนที่มีอยู่แล้วมาแต่เดิม มีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยไม่ได้แยกออกไปเป็นชุมชนอิสระต่างหากเสียเลยทีเดียว ดังจะเห็นได้ว่าชุมชนศิระชะโศกจะมีการติดต่อเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งในส่วนที่เป็นเครือข่ายชาวอโศกและไม่ใช่อโศก โดยผ่านช่องทางที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติธรรมร่วมกัน การทำธุรกิจชุมชน หรือช่องทางอื่น ๆ ที่เป็นไปได้ ซึ่งการติดต่อเชื่อมโยงเครือข่ายเช่นนี้นอกจากการเป็นช่องทางในการขยายขอบเขตการทำงานชุมชนออกไปแล้วยังช่วยทำให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองมากยิ่งขึ้นด้วย ทั้งในแง่ของการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

สำหรับความเป็นอิสระในการจัดการและดำเนินงานของชุมชนศิระชะอโคกนั้น สามารถพิจารณาได้ในหลายมิติด้วยกัน โดยที่ในมิติด้านเศรษฐกิจก็เห็นได้ว่าเป็นการทำงานที่ของชุมชนศิระชะอโคกจะมีทั้งในส่วนที่เศรษฐกิจระดับทำมาหากินเพื่อตอบสนองความต้องการกินอยู่ภายในชุมชนให้เพียงพอเป็นหลักซึ่งทำให้อย่างน้อยชุมชนมีความเพียงพอในด้านอาหารและปัจจัย 4 ตัวอื่น ๆ แล้วในระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนก้าวสู่อีกระดับหนึ่งคือเศรษฐกิจการทำมาค้าขายซึ่งเป็นการทำธุรกิจชุมชนที่ต้องติดต่อกับโลกภายนอกทั้งในแง่ของปัจจัยการผลิต สินค้า และตลาดนั้น ก็จะได้เห็นว่าธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้นต่างก็เป็นการเริ่มต้นจากกิจการที่มุ่งตอบสนองความต้องการภายในชุมชนเป็นหลักก่อน จากนั้นจึงได้มีการขยายกิจการออกมาสู่ภายนอกมากขึ้นตามลำดับเพื่อสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินมาใช้จ่ายในกิจการที่จำเป็นและตอบสนองต่อสิ่งที่ชุมชนยังผลิตเองไม่ได้หรืออาจไม่คุ้มค่าที่จะทำ ซึ่งในท้ายที่สุดก็เป็นผลให้ชุมชนศิระชะอโคกยังคงรักษาความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการไว้ได้

ส่วนในมิติด้านทรัพยากร ชุมชนศิระชะอโคกมีการใช้ทรัพยากรที่หลากหลายทั้งส่วนที่สามารถหาได้ภายในชุมชนเองและส่วนที่ต้องนำเข้ามาจากภายนอก แต่กระนั้นชุมชนก็จะพยายามใช้ทรัพยากรที่แสวงหาได้ภายในชุมชนเองเป็นหลักเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน การดำรงชีวิตอย่างพอเพียงของสมาชิกชุมชน ขณะที่ทรัพยากรจากภายนอกที่ถูกนำเข้ามาในส่วนใหญ่นั้นก็เป็นไปเพื่อนำมาใช้ในกิจการของธุรกิจชุมชนทั้งนี้เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือชุมชนจะเน้นถึงการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด รู้คุณค่า และมีความรับผิดชอบ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ก็จะเกี่ยวข้องไปถึงการหวงใยรักษาสิ่งแวดล้อมและการคำนึงถึงผลกระทบทั้งในด้านดีและไม่ดีจากความพยายามในการพึ่งตนเองของชุมชนด้วย ดังจะเห็นจากการทำกิจกรรมไร่สารพิษ การบริโภคอย่างประหยัดเท่าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต การมีฐานปุ๋ยสะอาดและฐานขยะย่อยเพื่อจัดการกับขยะที่เกิดจากการบริโภคในชุมชน และการเน้นให้ใช้พลังงานเชื้อเพลิงจากฟืนซึ่งหาได้ในชุมชนและสามารถสร้างใหม่ทดแทนได้ง่าย เป็นต้น

สำหรับมิติการใช้เทคโนโลยี พบว่าโดยพื้นฐานแล้วในชุมชนศิระชะอโคกจะมีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน สามารถควบคุมได้ง่าย และมีต้นทุนต่ำหรือไม่สูงมากนัก เช่น การทำกิจกรรมไร่สารพิษ การใช้ยาสมุนไพร และการทอผ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อกินอยู่ภายในชุมชน แต่ในระดับการทำธุรกิจชุมชนแล้วชุมชนก็จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีระดับสูงที่ซับซ้อนมากขึ้นด้วย เช่น โรงสีข้าว บ้านยาดี เป็นต้น นอกจากนี้ในการทำงานของชุมชนก็ได้มีการนำเอาคอมพิวเตอร์มาใช้เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกไม่น้อย และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือชุมชนศิระชะอโคกยังมีความพยายามที่จะค้นคว้าพัฒนาเทคโนโลยีที่มีอยู่เดิมให้ก้าวหน้าและแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพิ่ม

ขึ้นด้วย เช่น การทดลองของโรงเห็ดเพื่อหาเห็ดพันธุ์ใหม่ ๆ จากป่า การทดลองสร้างผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ ๆ ของฐานแปรรูปอาหาร การทดลองเกี่ยวกับปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพในด้านต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งการมีฐานวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิตที่ทำหน้าที่ค้นคว้าทดลองตรวจสอบโดยตรงอีกด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมเหล่านี้เป็นการสร้างฐานความรู้ให้กับชุมชน ควบคู่ไปกับการปฏิบัติทดลองในการทำงานตามปกติอยู่แล้ว

และในมิติทางด้านจิตใจนั้น กล่าวได้ว่าชุมชนศิระะอโศกเป็นชุมชนที่มีพื้นฐานมาจากการนำหลักคำสอนทางศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจังเพื่อมุ่งเน้นไปในการพัฒนาจิตใจที่มีคุณธรรมและยิ่งไปกว่านั้นก็คือการบรรลุนิพพานขั้นสูง มากกว่าการเติบโตทางวัตถุซึ่งเกินความต้องการจำเป็นในการใช้ชีวิต ดังนั้น แม้ว่าในปัจจุบันชุมชนจะมีการเติบโตทางวัตถุค่อนข้างมาก แต่ทั้งนี้ไม่ได้เป็นไปเพื่อการสะสมมั่งคั่งหรือตอบสนองความสะดวสบายส่วนตัว หากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันของชุมชน และรองรับกับขอบเขตการทำงานที่ขยายออกไปสู่ภายนอกเพิ่มมากขึ้น

ขณะที่ในมิติทางสังคม การดำรงชีวิตในชุมชนศิระะอโศกก็เป็นความพยายามในการนำเอาวัฒนธรรมประเพณีมารื้อฟื้นตีความใหม่ให้เข้ากับรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใกล้ชิดกับศาสนา เพื่อตอบโต้กับรูปแบบสังคมสมัยใหม่ แต่ขณะเดียวกันก็เลือกรับเอาส่วนดีของสังคมสมัยใหม่มาใช้ประโยชน์ ดังจะเห็นได้ว่าแม้ชุมชนจะให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากสื่อสารมวลชน แต่ก็จะต้องมีการกลั่นกรอง เลือกสรรข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสมาชิกชุมชนที่ยังไม่มีความพร้อมเพียงพอเกิดความหลงใหล มอมเมาไปกับลัทธิบริโภคนิยม จนกระทั่งหลงผิดไปได้

โดยสรุป จากลักษณะสำคัญของชุมชนทั้ง 3 ประการที่ได้กล่าวมาก็เป็นเงื่อนไขหรือเครื่องแสดงให้เห็นได้ว่าชุมชนศิระะอโศกเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง ทั้งในแง่ของการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจที่มีความเพียงพอปัจจัยการดำรงชีวิต การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งเป็นเครื่องผูกพันสมาชิกชุมชนไว้ด้วยกัน และความมีอิสระในการจัดการและดำเนินการให้ชุมชนบรรลุสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

5.2 ลักษณะพิเศษในการพึ่งตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ถึงแม้ว่าชุมชนศิระะอโศกจะมีพัฒนาการจนกระทั่งสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่การพิจารณาการพึ่งตนเองของชุมชนศิระะอโศกนั้นก็จะต้อง

คำนี้ถึงลักษณะพิเศษหรือลักษณะจำเพาะของชุมชนศิระะอโคกซึ่งแตกต่างไปจากชุมชนภายนอกทั่วไปอย่างน้อย 2 ประการด้วยกัน ดังนี้

1) สมาชิกชุมชนศิระะอโคกไม่ได้มีวิถีชีวิตอยู่บนภราวาสวิถี ดังจะเห็นได้จากแบบแผนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตลักษณะต่าง ๆ เช่น การทานอาหารมังสวิรัตเพียงวันละ 1-2 มื้อ ตามฐานะในชุมชน การมีเสื้อผ้าจำนวนน้อยชุดเท่าที่จำเป็นและมีลักษณะเรียบง่ายคล้ายคลึงกัน การไม่ส่งเสริมให้มีการแต่งงานมีคู่ครอง และที่สำคัญก็คือมีการทำมาหากินร่วมกันโดยไม่มีเงินเดือนหรือผลตอบแทนให้แต่อย่างใด หากแต่จะร่วมกันกินร่วมกันใช้เป็นของส่วนกลาง เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมการใช้ชีวิตเช่นนี้เป็นผลเนื่องมาจากการที่ในชุมชนศิระะอโคกได้มีความพยายามนำเอารูปแบบการดำรงชีวิตของนักบวชซึ่งถือว่าการดำเนินชีวิตอันประเสริฐที่สุดมาใช้ปฏิบัติในวิถีชีวิตของภราวาสด้วย ทั้งนี้เพราะเป้าหมายหลักของการใช้ชีวิตในชุมชนศิระะอโคกก็คือการปฏิบัติธรรมเพื่อการพัฒนาตนไปสู่การเป็นอริยชนนั่นเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายที่สูงกว่าภราวาสทั่วไป ขณะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ได้กระทำร่วมกันจนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่งนั้นก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพียงกิจกรรมองค์ประกอบหรือเครื่องมือของการดำรงชีวิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น

2) ชุมชนศิระะอโคกเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนอุดมการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา กล่าวคือสมาชิกชุมชนศิระะอโคกไม่ได้เข้ามาอยู่ในชุมชนโดยเป็นผลเนื่องมาจากแรงบีบบังคับทางเศรษฐกิจหรืออื่น ๆ หากแต่มีแรงจูงใจมุ่งที่จะปฏิบัติธรรมโดยยึดถือหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ภายใต้การตีความของสมณะโพธิรักษ์เป็นเครื่องนำทาง และในอีกทางหนึ่งการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของชุมชน ชุมชนศิระะอโคกก็มีรายรับไม่น้อยมาจากการบริจาค และการช่วยเหลือจากญาติธรรมที่ศรัทธาต่อแนวทางของชาวอโคก ดังนั้นในอนาคตถ้าหากอุดมการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาดังกล่าวทั้งที่มีต่อผู้นำและหลักคำสอนเกิดขึ้นคลอนหรือหายไปจากสมาชิกชุมชนหรือญาติธรรม ก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อการพึ่งตนเองของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

5.3 สรุป

ในท้ายที่สุด จากการสังเคราะห์ประสบการณ์การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนศิระะอโคกที่ได้กล่าวมาก็ได้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจนกระทั่งเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้นั้นไม่ได้มาจากเงื่อนไขการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว หากแต่ยังมีเงื่อนไขทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่ง

เป็นการถ่ายทอดคุณค่า ความเชื่อ อุดมการณ์ควบคู่กันไป ซึ่งจะทำให้สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกเป็นแรงเกาะเกี่ยวร่วมกันสูง ขณะเดียวกันชุมชนก็จะต้องพยายามรักษาความเป็นอิสระในการจัดการดำเนินงานของชุมชนภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอกที่เกี่ยวข้องให้ได้ด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือสมาชิกของชุมชนดังกล่าวจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงความคิดและวิถีชีวิตของตนเป็นพื้นฐานเสียก่อนด้วย แม้ว่าจะยังไม่เข้มข้นเหมือนอย่างชุมชนศิระะอโศกได้กระทำมาให้เห็นเป็นตัวอย่างแล้วก็ตาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุป

6.1 สรุปผลการศึกษา

ในช่วงที่ผ่านมาท่ามกลางปัญหาเศรษฐกิจและสังคมมากมายอันเป็นผลเนื่องมาจากวิกฤตการณ์พัฒนาของสังคมไทย ได้มีนักคิดและปัญญาชนจำนวนไม่น้อยได้เสนอมุมมองต่อปัญหาและทางออกที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกใหม่ให้กับสังคม หนึ่งในนั้นก็ยังมีแนวทางที่นำเสนอโดยสมณะโพธิรักษ์และชาวอโศก โดยเป็นแนวทางการพัฒนาที่ประสานหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ภายใต้การตีความใหม่ของสมณะโพธิรักษ์เข้ากับกิจกรรมทางสังคมเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันอันจะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีได้ พร้อมกันนั้นชาวอโศกก็พยายามแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นได้หรือปฏิบัติได้จริง โดยแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างคือชุมชนชาวอโศกในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนชาวอโศกเหล่านั้นก็ได้รับการกล่าวขานถึงว่าสามารถพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวจนกระทั่งสามารถเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะขณะที่สังคมภายนอกประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมานั้น ชุมชนชาวอโศกต่าง ๆ ก็สามารถรับมือได้โดยไม่เดือดร้อน ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงให้ความสนใจในการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองของชาวอโศก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ที่มีการตีความใหม่โดยสมณะโพธิรักษ์ ขณะเดียวกันก็เป็นการศึกษาถึงกระบวนการนำหลักคำสอนดังกล่าวลงไปสู่การปฏิบัติจริงในชุมชนชาวอโศก โดยเน้นถึงกระบวนการทำงานและการจัดการทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การผลิต การจัดสรร การบริโภค ธุรกิจชุมชน และการหมุนเวียนของทุน ซึ่งเป็นกระบวนการอันนำไปสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเอง โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เลือกชุมชนศิระะอโศก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นกรณีศึกษา

ซึ่งผลจากการศึกษาในประเด็นแรกก็พบว่าหลักคำสอนของชาวอโศกนั้นเกิดจากการตีความหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยสมณะโพธิรักษ์ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ให้ความสนใจในหลักคำสอนที่เป็นหลักสำคัญอยู่ 2 ส่วน โดยส่วนแรกคือหลักคำสอนเรื่องสัมมาอาริยมรรคองค์ 8 ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมของชาวอโศก โดยมีศีลเป็นเครื่องมือในการขัดเกลากิเลสจนกระทั่งสามารถพัฒนาภวิวัฒน์ตนเป็นอาริยชนหรืออาริยบุคคลยิ่ง ๆ ขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติธรรมตามแนวทางดังกล่าวนี้ก็จะไม่ใช่การปลีกหนีไปจากสังคม แต่จะต้องเป็นชีวิตที่กลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตในสังคมได้ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการอธิบายขยายความหลักคำสอนเดิมให้

ครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์มากขึ้นจนกระทั่งเกิดเป็นหลักคำสอนชุดใหม่ที่เรียกว่า ระบบบุญนิยม โดยมีสาระสำคัญคือทฤษฎีกำไรขาดทุนแท้ของอารยชนที่ถือว่าการได้ให้หรือเสียสละเป็นการได้กำไรหรือบุญ หลักคำสอนเรื่องระบบบุญนิยมจะครอบคลุมเกี่ยวข้อในทุกด้านของชีวิตมนุษย์ ซึ่งนอกจากจะมีเป้าหมายที่มุ่งแสวงหาอิสรภาพภายในของปัจเจกชนแล้วยังได้ก้าวไปสู่การแสวงหาอิสรภาพทางสังคมด้วยดังจะเห็นได้จากการวิพากษ์วิจารณ์ระบบบุญนิยมและเสนอแนะทางออกจากปัญหาอย่างจริงจัง ซึ่งในมิติทางเศรษฐกิจของระบบบุญนิยมนั้นก็มีความคิด เศรษฐศาสตร์บุญนิยมอันถือได้ว่าเป็นแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ของชาวอโศก ภายใต้แนวคิดนี้ พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์จะต้องยึดถือหลักการไม่เป็นการเบียดเบียนตน ผู้อื่น และธรรมชาติ รวมทั้งต้องมีการประมาณแต่พอดีให้เกิดประโยชน์ตนประโยชน์ท่านควบคู่กับการได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้มีความแตกต่างไปจากแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีที่มาจากการศึกษาความของพุทธศาสนากระแสหลักแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม เศรษฐศาสตร์บุญนิยมนั้นก็มีความเด่นแตกต่างออกไป นั่นคือการเสนอเป้าหมายในการทำงานหรือปฏิบัติธรรม เพื่อการบรรลุธรรมเป็นอารยชนซึ่งอยู่ในระดับโลกุตระธรรม โดยอาศัยรูปแบบการดำรงชีวิตของพระหรือนักบวชเป็นเครื่องนำทางอันประเสริฐ อันนำไปสู่ลักษณะเด่นประการต่อมาก็คือการเสนอแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนควบคู่มาพร้อมกันด้วยว่าควรทำอะไร อย่างไร และในรูปแบบลักษณะใด ดังเช่น การเสนอให้ทำ 3 อาชีพทุกชาติ (กสิกรรมธรรมชาติ ปุ๋ยสะอาด และขยะเอ๋ย) การบริโภคเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น การทานอาหารมังสวิรัตินะ 1-2 มื้อ การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเท่าที่จำเป็น เป็นต้น การค้าขายทำธุรกิจชุมชนที่มีการกำหนดราคา 4 ระดับ (ราคาต่ำกว่าตลาด ราคาเท่าทุน ราคาต่ำกว่าทุน และการให้เปล่า) และที่สำคัญก็คือการทำมาหากินร่วมกันเป็นชุมชนตามหลักสาธารณโภคี

สำหรับผลการศึกษาในประเด็นที่สองพบว่าชุมชนศีระะอโศกเป็นชุมชนชาวอโศกที่เกิดขึ้นจากศรัทธา ความเชื่อ อุดมการณ์ในการสร้างสรรค์ชุมชนใหม่ขึ้นมาโดยเจตนามีเป้าหมายเพื่อการมาปฏิบัติธรรมอยู่ร่วมกัน พร้อมกันนั้นก็มีการประยุกต์หรือแปลงหลักคำสอนมาสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันด้วย ดังนั้นชุมชนจึงมีลักษณะเด่นที่แตกต่างไปจากสังคมภายนอกอย่างน้อย 2 ประการ โดยในประการแรกชุมชนมีกระบวนการคัดเลือกคนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก ขณะเดียวกันก็สามารถคัดคนออกได้ด้วย ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนมีความสามารถในการคัดเลือกสมาชิกที่มีคุณภาพได้ ขณะที่ลักษณะเด่นประการที่สองคือเมื่อสมาชิกเข้ามาอยู่ในชุมชนแล้วก็ยังคงจะได้รับการผลิตซ้ำในหลักคำสอน ความเชื่อ อุดมการณ์ของชาวอโศกตลอดเวลา รวมทั้งมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวันของสมาชิก อย่างไรก็ตาม กระบวนการเหล่านี้จะแตกต่างกันตามฐานะของสมาชิกชุมชนคนนั้น ๆ ซึ่งผลจากกระบวนการดังกล่าวก็จะทำให้โดยรวมแล้วสมาชิกชุมชนสามารถ

รับรู้ถึงหลักคำสอนได้ แม้ว่าจะสามารถเห็นถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสมณะ คนวัด และชาวชุมชนกับกลุ่มอุดมศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาซึ่งถือเป็นความพยายามในการสร้างคนรุ่นใหม่ให้กับชุมชนและสังคม อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าสมาชิกชุมชนบางคนจะไม่สามารถรับรู้หรือเข้าใจถึงหลักการดำเนินชีวิตหรือหลักคำสอนข้อใดแต่สมาชิกชุมชนก็ต้องพยายามปฏิบัติตามหลักการดำเนินชีวิตในชุมชนหรือหลักคำสอนข้อดังกล่าวโดยปริยายเมื่ออยู่ในชุมชนที่มีการควบคุมตรวจสอบดูแลกันอย่างเคร่งครัดเข้มงวด ซึ่งในทางหนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงผลดีของการมาปฏิบัติธรรมอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน และในปัจจุบันชุมชนศีระะอโศกก็ยังสามารถขยายหรือเผยแพร่หลักคำสอน หลักการดำเนินชีวิตออกไปสู่ชาวบ้านภายนอกได้มากขึ้นด้วยดังเช่นกลุ่มกิจกรรมไร่สารพิษและเครือข่าย

และผลการศึกษาในประเด็นที่สามก็พบว่าโครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจของชุมชนศีระะอโศกนั้นตั้งอยู่บนหลักการสาธารณะโภคีที่สมาชิกชุมชนร่วมกันถือครองทรัพย์สินและทำมาหากินร่วมกันเป็นของส่วนกลาง โดยมุ่งเน้นทำการผลิตผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั้งทางด้านกิจกรรมและการแปรรูปที่ตอบสนองความจำเป็นต้องการใช้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ สำหรับผลผลิตที่ได้ถูกจัดสรรออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกคือการใช้สำหรับบริโภคภายในชุมชน ขณะที่อีกส่วนหนึ่งใช้สำหรับการแจกจ่ายจำหน่ายหรือการทำธุรกิจชุมชน สำหรับการบริโภคภายในชุมชนเป็นสวัสดิการที่ชุมชนจัดสรรให้กับสมาชิกทุกคนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด โดยให้ครอบคลุมในปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการรักษาโรค ซึ่งจะจัดสรรให้เพียงพอไม่เกินไปกว่าความจำเป็นในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ก็ยังมี การจัดสวัสดิการด้านอื่น ๆ อีก ได้แก่ การศึกษาซึ่งถือเป็นการสร้างคนรุ่นใหม่ให้กับชุมชน และค่าเดินทาง ตลอดจนการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดการอยู่ในชุมชน ส่วนในด้านการทำธุรกิจชุมชนก็พบว่าเป็นช่องทางสำคัญในการในกาขยายของเขตการทำงานของชุมชนออกไปภายนอกด้วย ทั้งในแง่ของการสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินมาใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชน และการทำงานร่วมกันเครือข่ายทั้งที่เป็นชาวอโศกและไม่ใช่อโศก โดยธุรกิจชุมชนนี้จะครอบคลุมธุรกิจชุมชนการผลิตสินค้าภายในชุมชนเพื่อจำหน่าย เช่น แชมพูสมุนไพร ยาสมุนไพร และอาหารแปรรูป เป็นต้น และธุรกิจชุมชนการค้าที่เป็นกิจการจำหน่ายสินค้าทั้งที่ซื้อจากภายนอกและผลิตขึ้นเองในชุมชน ได้แก่ ร้านน้ำใจและร้านไร่สารพิษ การจำหน่ายสินค้าของชุมชนศีระะอโศกจะเป็นการดำเนินการตามแนวทางบุญนิยมมีการกำหนดราคาไว้ 4 ระดับ คือ ต่ำกว่าตลาด เท่าทุน ต่ำกว่าทุน และแจกฟรี แต่โดยทั่วไปจะเป็นการจำหน่ายในระดับต่ำกว่าตลาด ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการนำเงินมาหมุนเวียนได้อีก อย่างไรก็ตามทุนที่ชุมชนได้จากการทำธุรกิจ หรือช่องทางอื่นๆ เช่น การบริจาคหรืองบประมาณสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและหน่วยงานเอกชน ซึ่งชุมชนก็ไม่ได้เก็บสะสมหรือ

นำไปใช้จ่ายเพื่อบริโภคฟุ่มเฟือยแต่อย่างใดหากแต่ถูกนำไปใช้ในการขยายกิจการของชุมชนให้กว้างขวางมั่นคงและสามารถเกื้อกูลช่วยเหลือสังคมภายนอกได้มากขึ้นด้วยโดยเฉพาะในด้านการศึกษา เป็นแหล่งศึกษาดูงาน และการเป็นแหล่งให้ความรู้

และด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าโดยรวมแล้วเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนศิระะอโคกสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ โดยระดับแรกคือเศรษฐกิจการทำมาหากินซึ่งมุ่งตอบสนองความต้องการกินอยู่ภายในชุมชนเป็นหลักเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองโดยเฉพาะในด้านปัจจัย 4 ให้ได้เสียก่อนในระดับหนึ่ง ขณะที่ระดับที่สองคือธุรกิจชุมชนซึ่งเป็นส่วนที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมให้มั่นคง อีกทั้งยังเป็นช่องทางขยายขอบเขตการทำงานของชุมชนให้กว้างขวางออกไปด้วย อย่างไรก็ตาม ชุมชนศิระะอโคกก็ยังมีส่วนที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกทั้งที่อยู่ในรูปของการบริจาค การให้ยืม การฝากเงิน และการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานเอกชนรวมอยู่ด้วย

ในท้ายที่สุด จากการศึกษาประสบการณ์พัฒนาของชุมชนศิระะอโคกภายใต้หลักคำสอนที่เกิดจากการตีความใหม่โดยสมณะโพธิรักษ์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็พอที่จะแสดงให้เห็นได้ว่าชุมชนศิระะอโคกสามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนจนกระทั่งพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะมีเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ประการ โดยประการแรกคือการที่ชุมชนมีระบบการอยู่ร่วมกันหรือมีระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชนที่เข้มแข็งอันมีพื้นฐานมาจากอุดมการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาเป็นแรงเกาะเกี่ยวกันไว้ อีกทั้งมีการผลิตซ้ำระบบดังกล่าวควบคู่กันไปด้วย ประการที่สองคือการที่ชุมชนมีความเพียงพอในปัจจัยในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการในปัจจัย 4 ให้กับสมาชิกชุมชน และประการที่สามถึงแม้ว่าชุมชนจะมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกแต่ชุมชนก็ยังคงรักษาความเป็นอิสระในการจัดการดำเนินงานของชุมชนได้เอง อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาการพึ่งตนเองของชุมชนศิระะอโคกนั้นก็ต้องคำนึงถึงลักษณะที่พิเศษของชุมชนด้วย ทั้งนี้เพราะรูปแบบหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนศิระะอโคก เช่น การรับประทานอาหารมังสวิวัติ 1-2 มื้อต่อวัน การมีเสื้อผ้าเพียงไม่กี่ชุด การมีทรัพย์สินร่วมกันกินร่วมกันใช้เป็นของส่วนกลาง เป็นต้น เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของชุมชนซึ่งไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นฆราวาสวิถีเช่นชีวิตในสังคมภายนอกทั่วไป หากแต่เป็นวิถีชีวิตที่มีเป้าหมายในการปฏิบัติธรรมมากกว่า และลักษณะพิเศษที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือการที่ชุมชนศิระะอโคกเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากอุดมการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาทั้งต่อผู้ันและหลักคำสอน ดังนั้นในอนาคตถ้าหากสิ่งดังกล่าวเหล่านั้นคลอนแคลนหรือหายไป ก็เป็นที่แน่นอนว่าย่อมจะมีผลกระทบต่อการพึ่งตนเองหรือการดำรงอยู่ของชุมชนด้วย

6.2 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าชุมชนศิระชะอโคกนั้นเป็นการจัดตั้งสร้างสรรค์สังคมชุมชนใหม่ตามหลักคำสอน อุดมคติ ความเชื่อ และศรัทธาของสมาชิกชุมชนที่มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิด จิตสำนึก รูปแบบ และเป้าหมายในการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากสมาชิกชุมชนภายนอกทั่วไป ดังนั้นแม้ว่าชุมชนศิระชะอโคกจะสามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาตามแนวทางของตนจนกระทั่งเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่การที่จะนำรูปแบบการดำเนินชีวิตและทำงานของชุมชนศิระชะอโคกไปใช้ในชุมชนภายนอกทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปได้ยาก แต่กระนั้นชุมชนภายนอกทั่วไปก็สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์หรือแนวทางการพัฒนาของชุมชนศิระชะอโคกเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การทำกิจกรรมธรรมชาติ การลด ละเลิกอบายมุข ต่อต้านลัทธิบริโภคนิยม การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การมีความเชื่อเพื่อเชื่อแผ่ซึ่งกัน ฯลฯ ดังจะเห็นตัวอย่างหรือรูปแบบการประยุกต์ประสบการณ์เหล่านี้ได้จากกลุ่มกิจกรรมไร่สารพิษที่มีการเรียนรู้จากชุมชนศิระชะอโคกจนกระทั่งสามารถดำเนินกิจกรรมหลากหลายลักษณะ เช่น การทำกิจกรรมไร่สารพิษ การร่วมกันผลิต รั้วซั้ว และจำหน่ายผลผลิต รวมทั้งมีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาดูแลสวัสดิการซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม เป็นต้น โดยที่สมาชิกกลุ่มกิจกรรมฯ ไม่จำเป็นต้องเน้นการปฏิบัติธรรมที่เคร่งครัดเข้มข้นเหมือนกับสมาชิกชุมชนศิระชะอโคกแต่อย่างใด

และในส่วน of ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไปนั้น มีดังนี้

1) ในการศึกษาเพื่อประเมินชุมชนใดชุมชนหนึ่งว่าสามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่นั้น ตัวชี้วัดสำคัญตัวหนึ่งที่จะควรจะได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์พิจารณา ก็คือการดูว่าชุมชนดังกล่าวมีรายรับเพียงพอต่อรายจ่ายของชุมชนหรือไม่ ซึ่งถ้าหากชุมชนดังกล่าวมีรายรับเพียงพอหรือมากกว่าก็พอที่จะประเมินได้ว่าชุมชนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นเมื่อพิจารณาในส่วนของการศึกษาการพัฒนาพึ่งตนเองของชุมชนศิระชะอโคกในครั้งนี้ แม้จะกล่าวได้ว่าชุมชนศิระชะอโคกสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดที่สำคัญก็คือการไม่มีข้อมูลการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเข้าออกหรือรับมาใช้ไปของชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่สมบูรณ์เพียงพอ ที่จะนำมาประเมินได้ว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มากน้อยแค่ไหนหรือระดับใด อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาก็ได้สร้างกรอบความคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งต่อไปไว้ด้วย ดังรูปภาพ 6.1 ซึ่งเป็นกรอบที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายทรัพยากรของชุมชนศิระชะอโคกที่จะมีทั้งด้านที่เป็นรายรับและด้านที่เป็นรายจ่าย ซึ่งในทั้งสองด้านยังสามารถแยกย่อยออกเป็นส่วนที่ไม่ได้เป็นตัวเงินและส่วนที่เป็นตัวเงินได้อีก ดังนี้

ในด้านรายรับของชุมชน จะประกอบด้วย 4 ส่วนด้วยกัน โดยในส่วนแรกจะเป็นรายรับจากการดำเนินงานทางการผลิตและธุรกิจชุมชน ซึ่งส่วนที่ไม่ได้เป็นตัวเงินจะเป็นส่วนที่เบิกจากฐานการผลิตหรือการค้าโดยตรงเพื่อใช้ในการบริโภคภายในชุมชนและจ่ายแจก ได้แก่ ค่าข่าวสาร ค่าอาหารแปรรูป ค่ายารักษาโรค และค่าเบิกจากร้านน้ำใจ เป็นต้น ขณะที่ส่วนที่เป็นตัวเงินคือส่วนที่เป็นรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทั้งในธุรกิจชุมชนการผลิตและธุรกิจชุมชนการค้า สำหรับส่วนที่สองคือรายรับจากการบริจาค ในส่วนที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ การบริจาคสิ่งของ อุปกรณ์ วัสดุให้กับชุมชนหรือสมาชิกชุมชน ขณะที่ส่วนที่เป็นตัวเงินจะเป็นส่วนที่ชุมชนได้รับบริจาคผ่านทางกองทุนหรือฐานงานต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่ได้รับผ่านทางสมาชิกชุมชนโดยจะอยู่ในรูป เช่น การให้เงินไว้ใช้จ่าย การจ่ายค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น และส่วนที่สามคือรายรับจากการให้ยืมและเงินฝาก ซึ่งถึงแม้จะไม่ใช่รายรับโดยตรงแต่ชุมชนก็สามารถนำมาใช้จ่ายในการดำเนินงานได้ สำหรับส่วนที่สี่คือรายรับจากงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานเอกชนภายนอก ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็จะอยู่ในรูปของเงินงบประมาณ

ในด้านรายจ่ายของชุมชน จะประกอบด้วย 4 ส่วน เช่นเดียวกัน โดยส่วนแรกเป็นรายจ่ายที่ใช้ไปในการผลิตของฐานงานต่าง ๆ และการทำธุรกิจชุมชน โดยที่ส่วนที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่เบิกจากฐานงานต่าง ๆ ภายในชุมชน หรือส่วนที่ได้รับบริจาคมา ขณะที่ส่วนที่เป็นตัวเงินจะหมายถึงส่วนที่ต้องซื้อจากภายนอกเข้ามา สำหรับส่วนที่สองเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภค โดยส่วนที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ส่วนที่เบิกไปใช้จากฐานงานภายในชุมชนเอง และส่วนที่ได้รับการบริจาคมา ขณะที่ส่วนที่เป็นตัวเงินจะเป็นส่วนที่ต้องซื้อเข้ามาจากภายนอก รวมทั้งส่วนที่ได้รับการบริจาคด้วย และส่วนที่สามเป็นรายจ่ายเพื่อการบริจาค โดยส่วนที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ การขายสินค้าในราคาต่ำกว่าทุนหรือแจกฟรี ขณะที่ส่วนที่เป็นตัวเงินจะเป็นการบริจาคเงินโดยตรง สำหรับส่วนที่สี่จะเป็นส่วนที่ต้องใช้คืนเงินที่เป็นการยืมมาหรือเงินฝาก

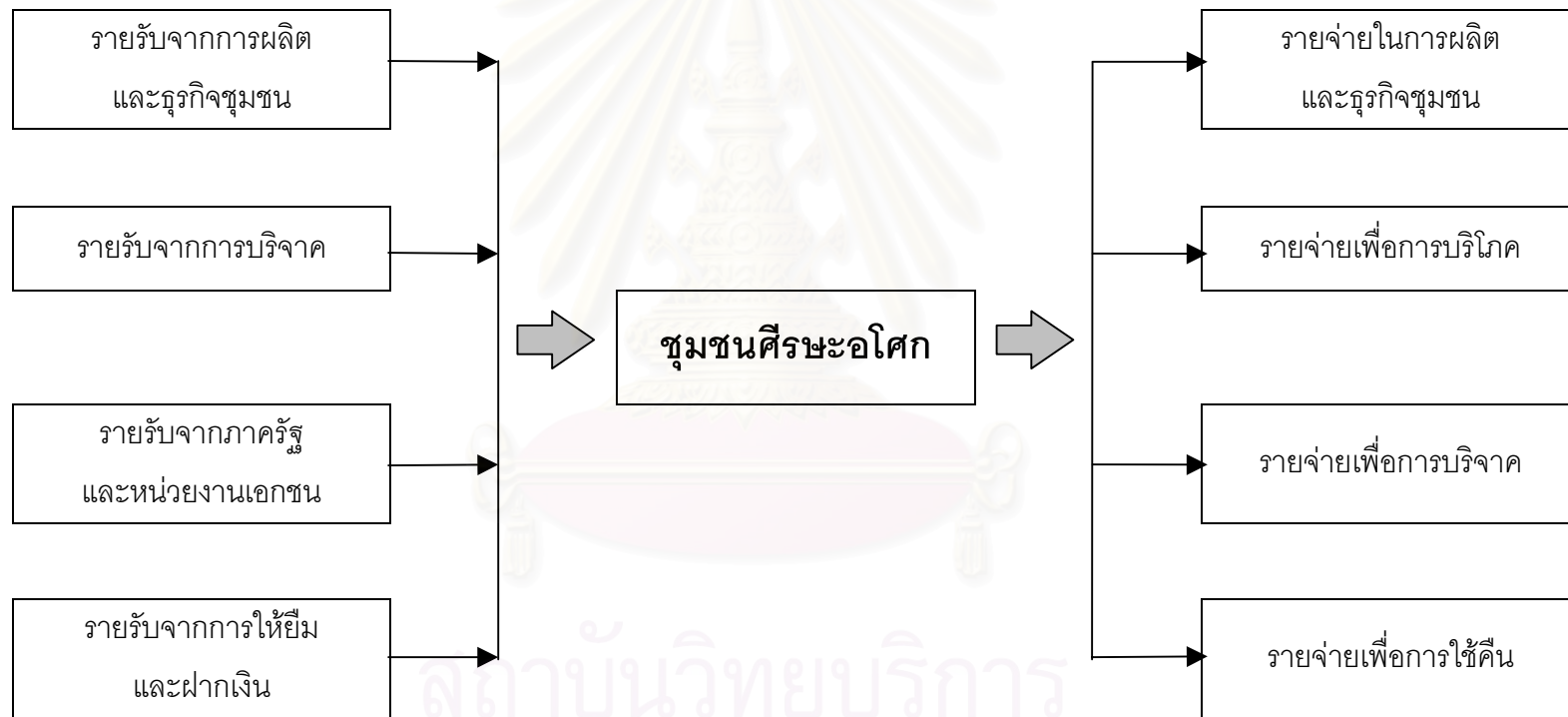
และหลังจากที่ได้รับยอดรวมทั้งสองด้านจากการประเมินทั้งในส่วนที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินแล้ว ก็จะสามารถนำไปสู่การประเมินได้ว่าชุมชนศิระะอโคกมีการพึ่งตนเองได้มากน้อยแค่ไหนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในด้านรายรับนั้นก็อาจจะต้องพิจารณาในส่วนของรายรับจากภาครัฐและหน่วยงานเอกชนแยกออกไปเป็นกรณีพิเศษต่างหากจากส่วนอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะรายรับดังกล่าวเป็นรายรับที่ไม่ปกติ หากแต่จะได้รับมาเป็นครั้ง ๆ ไป หรือเป็นการได้รับมาเป็นจำนวนมาดั่งเช่นในกรณีของการได้รับเงินทุนสนับสนุนจากสำนักงานการลงทุนเพื่อสังคม (SIF) ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการวิเคราะห์การพึ่งตนเองของชุมชนได้

2) จากการศึกษาในครั้งนี้ก็ทำให้พอจะเห็นได้ว่าชาวอโศกนั้นมีเครือข่ายความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งในระดับองค์กรส่วนกลาง ชุมชนชาวอโศก และกลุ่มญาติธรรมชาวอโศก โดยเฉพาะในโอกาสเมื่อองค์กรส่วนกลางอย่างเครือข่ายชุมชนชาวอโศก และหน่วยตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพสิ่งผลิตชาวอโศก (ต.อ.) ได้มีบทบาทมากขึ้น ก็จะมีผลทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น ดังนั้นในการศึกษาในโอกาสต่อไป จึงควรที่จะมีการศึกษาถึงกระบวนการทำงานและการจัดการของชาวอโศกเป็นองค์รวมทั้งระบบ (Asoke system) ด้วยซึ่งน่าจะทำได้ภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศกชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปภาพ 6.1 กรอบการพิจารณารายรับและรายจ่ายของชุมชนศิระะอโศก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2543ก. การพัฒนาประเทศไทยจากแผนพัฒนาฉบับที่ 1-8: บทวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์. ใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. **วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย**, หน้า 95-122. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2543ข. การพัฒนาและวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม. ใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. **วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย**, หน้า 123-140. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กนกศักดิ์ แก้วเทพและปราณี ชติยศ. 2542. โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมของภาคเอกชนและเครือข่ายเชิงวัฒนธรรม. ใน **รายงานการวิจัยโครงการสำรวจความรู้เชิงแนวคิดทฤษฎี บทบาทและความสำคัญต่อสังคมของโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม**, หน้า 175-232. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กอบชัย เวชพานิชและคณะ. 2532. **สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ธิ์รักษ์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมสันติ.
- กาญจนา แก้วเทพและกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. **การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- แก่นฟ้า แสนเมือง. 11 เมษายน 2543. สัมภาษณ์.
- แก่นฟ้า แสนเมือง. 12 เมษายน 2543. สัมภาษณ์.
- แก่นฟ้า แสนเมือง. 25 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- แก่นฟ้า แสนเมือง. 5 กรกฎาคม 2543. สัมภาษณ์.
- แก่นฟ้า แสนเมือง. 14 สิงหาคม 2543. สัมภาษณ์.
- แก่นฟ้า แสนเมือง. 26 พฤศจิกายน 2543. สัมภาษณ์.
- ขวัญดิน สิงห์คำ. 8 เมษายน 2543. ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์.
- ขวัญดิน สิงห์คำ. 11 เมษายน 2543. ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์.
- ขวัญดิน สิงห์คำ. 25 พฤษภาคม 2543. ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์.
- ขวัญดิน สิงห์คำ. 26 พฤษภาคม 2543. ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์.
- ขวัญดิน สิงห์คำ. 26 พฤศจิกายน 2543. ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์.

ความล้มเหลวของเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่เพราะไม่สนใจ 'เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ'. 2524.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมสันติ.

คำพิพากษาคดีสันติอโศก. 2539. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.

คั่นออกมาจากศีล. 2527. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ.

เครือข่ายชุมชนชาวอโศก. 2542. (ม.ป.ท.).

จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์. 2542. การพัฒนาแบบพึ่งตนเองกับการพัฒนาในเชิงพุทธ กรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโศก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ใจแก้ว ศรีโพธิ์. สัมภาษณ์. 26 พฤศจิกายน 2543. สัมภาษณ์.

ใจมานัส พลอยดี. 2540. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนเปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธรและอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2541. ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยธรรมสันติ.

ชำนาญ พิเศษสุพันธ์. 2540. คดีสันติอโศก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.

ชุมชนศิระชะอโศกบนวิถีบุญนิยม...ฝ่าวิกฤตทุนนิยมมาได้อย่างไร?. 2543. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. (เอกสารประกอบรายการชุมชนเสวนาครั้งที่ 9 'เศรษฐกิจชุมชน: บนทางเลือกเพื่อทางรอดของสังคมไทย' ณ ห้องประชุม 6-1 ชั้น 6 อาคารสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 26 กันยายน 2543). (เอกสารไม่ตีพิมพ์).

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542. ธุรกิจชุมชน: บนเส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

เดินตรงสู่การเป็นพระอริยะ. 2532. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ.

ต้นแก้ว สิงห์คำ. 29 ธันวาคม 2543. สัมภาษณ์.

ตะวัน เกียรติบุญญาฤทธิ. 2525. การศึกษาเปรียบเทียบศีลวัตรและบทบาททางสังคมของ 'พระชาวอโศก' กับพุทธบัญญัติว่าด้วยจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล: ศึกษาเฉพาะกรณีพุทธสถานสันติอโศก กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ทฤษฎีกำไรขาดทุนของอารยชนแท้. 2528. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. 2542. พุทธจริยศาสตร์: กรณีประเทศไทย. วารสารพุทธศาสนศึกษา. 6 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 62-77.

- ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2536. **โครงสร้างอำนาจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชาว
อโศก.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นภดล ขวัญชนะภักดี. 2530. **การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดพระธรรมกายและพุทธ
สถานสันติอโศกในการเผยแพร่วัฒนธรรมศาสนาในหมู่เยาวชนในสังคมไทยในปัจจุบัน.**
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นภาพร อติวาณิชยพงศ์. 2531. **พัฒนาการความคิดเศรษฐกิจการเมืองไทย ตั้งแต่ พ.ศ.
2475-ปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- นวนลขจร สุวรรณ. 12 เมษายน 2543. สัมภาษณ์.
- นวนลขจร สุวรรณ. 24 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- บันทึกจากปัจฉาสมณะ เล่ม 2.** 2543. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.
- บุญสม ลีตัน. 26 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- บุญเรือง แสงทอง. 30 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- เบลโล, วอลเดน; คันนิงแฮม, เชียร์; และเค็ง ปอร์, ลี. 2542. **โศกนาฏกรรมสยาม: การพัฒนา
และการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่.** แปลโดย สุรนุช ธงศิลา.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ประคอง ตุ่มคง. 29 ธันวาคม 2543. ประธานกลุ่มกิจกรรมไร้สารพิษ. สัมภาษณ์.
- ประเวศ วะสี. 2530. **พุทธเกษตรกรรมกับศาสนาสันติสุขของสังคมไทย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมอชาวบ้าน
- ประเวศ วะสี. 2533. **ปัญหาวิกฤตด้านชนบท-สู่ทางรอด.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- ปราณี หมอนทองแดง. 2534. **ทิศทางการพึ่งตนเองในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไป: ศึกษาเฉพาะ
กรณีหมู่บ้านสองแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยนาด วรศิริ. 2533. **การเมืองเรื่องศาสนา: บทบาทและการดำเนินของมหาเถรสมาคมต่อ
กรณีสันติอโศก.** สารนิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีชา เปี่ยมพงสานต์และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2542. **แนวคิดและความใฝ่ฝันของ 14 นักคิดอาวุโส
ไทย. วารสารเศรษฐกิจการเมือง (เพื่อชุมชน).** 9 (เมษายน 2542): 181-209.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2541. **การเป็นอุตสาหกรรมและพัฒนาการ: ทฤษฎีและนโยบายประสบการณ์จากเกาหลีใต้ บราซิลและไทย.** กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฝนไท ชวรินทร์. 26 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.

พรประภา สิ้นธนาภา. 2533. **การศึกษาการพึ่งตนเองของชุมชนโดยแนววัฒนธรรมชุมชนเพื่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์: ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านตะเพินคี หมู่ 11 ตำบลองค์พระ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ. 2540. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2531. **กรณีสันติอโศก.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2532. **แรงจูงใจในการเขียนกรณีสันติอโศก.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2533. **เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิรักษ์.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2543. **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2528. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2529. **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ).** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พลิกประวัติ 20 ปี ศีรษะอโศก. 2539. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.

พลีขวัญ พูนลาภ. 24 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.

พุทธทาสภิกขุ. 2529. **ธัมมิกสังคมนิยม.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พุทธทาสภิกขุ. 2533. **ธรรมะน้ำล้างธรรมะโคลน: ท่านพุทธทาสภิกขุตอบปัญหาแก่ผู้สวดโคลนใส่ร้ายป้ายสี.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา.

เพชร ภูมิดานันท์. 2533. **'พุทธศาสนาและเศรษฐกิจ' ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นทางเศรษฐกิจของพุทธศาสนิกชน ณ วัดพระธรรมกายและพุทธสถานสันติอโศก.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต ภาควิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ภัทรพร สิริกาญจน. 2540. **สำนักสันตติโคก: ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่มีตีพิมพ์)
- ภูษา ศรีวิลาศ. 2539. **กระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันวิจัยและพัฒนา. 2539. **องค์กรชุมชน: กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- มันแมน กะการดี. 28 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. 2517. **เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. 2539. **กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ.
- ลิหวิ วิลามาศ. 27 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- ลิหวิ วิลามาศ. 29 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- ส. ศิวรักษ์. 2532. **ปัญหาและทางออกกรณีสันตติโคกตามทัศนะของส.ศิวรักษ์.** กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ส. ศิวรักษ์. 2537. **พุทธทัศนะเพื่อการสร้างสรรค์สังคมใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2538. **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาและองค์กรเซเบโม. 2533. **รายงานการวิจัย “การดำรงอยู่ของชุมชน กระบวนการต่อสู้และการพัฒนา” กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาเขตจอมทอง ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่.** (ม.ป.ท.).
- สมภาร บุญทะจิตร. 29 ธันวาคม 2543. สัมภาษณ์.
- สมณะดินดี สันตจิตโต. 6 เมษายน 2543. สัมภาษณ์.
- สมณะเดินดิน ดิกขวิโร. 6 เมษายน 2543. สัมภาษณ์.
- สมณะถองแท้ วินยธโร. 13 เมษายน 2543. สัมภาษณ์.
- สมณะโพธิรักษ์. 27 กุมภาพันธ์ 2544. สัมภาษณ์.
- สมณะร่วมเมือง ยุทธวโร. 14 เมษายน 2543. สัมภาษณ์.

- สมณะโพธิรักษ์. 2538. **โพธิรักษ์กับศาสนา ปัญหาผีบุญ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.
- สมบัติ จันทร์วงศ์. 2531. **รายงานการศึกษาเรื่องชุมชนปฐมอโศก: การศึกษาพุทธอุทโยเปย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ.
- สมหมาย สาททรัพย์. 2542. **ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของชาวพุทธ: ศึกษากรณีชุมชนศิระะอโศก อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ**. ภาคนิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สันติอโศก: แนวทางใหม่ในการศึกษาสังคมไทย**. 2531. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ.
- สิกขมาตุมารจรจบ เถระวงศ์. 2543. **อโศกรำลึก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. (ม.ป.ท.).
- สิทธิสัจจะ วิมุตตินันท์. 2528. **ปัญหาสังคมที่แก้ไม่ได้เพราะการศึกษาพุทธศาสนาผิดพลาด**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ.
- สุนทรภรณ์ เตชะพะโลกุล. 2534. **เศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธกับวิถีทางพัฒนาของไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุนทรี่ จินธรรม. 2531. **การศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในหมู่บ้านโครงการปฐมอโศก ต.พระประโทน อ.เมือง จ.นครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. 2529. **การประยุกต์แนวความคิดเรื่องเกมภาษาของวิตเคนสไตน์ในการอธิบายเรื่องของความหมายในภาษาศาสตร์ ศึกษาเฉพาะกรณีภาษาของสำนักสันติอโศก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. 2531. **ทิศทางใหม่ของการแก้ปัญหาสังคม คือ 'ระบบบุญนิยม' ใน เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ**, หน้า 37-130. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธีระการพิมพ์.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. 2533. **อุดมการณ์ทางการเมืองในพุทธศาสนา: ศึกษากรณีแนวคิดของสำนักสันติอโศก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภาวดี นัมมณีสรณ์. 2539. **ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เสน่ห์ จามริก. 2537. **สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ

- อนุสรณ์ ไชยพาน. 2539. ศีระะอโศกชุมชนแห่งศรัทธา. ใน วลัยพร อุดอมพานิช สุภา ไยเมือง (บรรณาธิการ), **ตลาดทางเลือก หุ้นส่วนเพื่อสังคมใหม่**, หน้า 175-201. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ดี.
- อภิชัย พันธเสน. 2539. **พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค ความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อภิชัย พันธเสน. 2540. วิกฤตการณ์ความยากจนและทางออก. ใน พิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ). **กลียุคกับหายนะเศรษฐกิจไทย**, หน้า 160-176. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยทรรศน์.
- อริยา เสวตามร์. 2542. **ผ้าป่าข้าว: บทสะท้อนวิถีคิดของชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อัคคี ศรีทราชัยกุล. 2530. **ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาของชาวพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวพุทธในกลุ่มวัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศกและวัดชลประทานรังสฤษดิ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อังคณา สาธานนท์. 2539. **แนวคิดทางเศรษฐกิจการเมืองไทยเพื่อทางเลือกในการพัฒนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัจฉรีย์ ทองคำเจริญ. 2542. **รูปแบบการทำกิจกรรมธรรมชาติเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มสันติอโศก: กรณีศึกษาชุมชนศีระะอโศก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาเกษตรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อาภรณ์ พุกกะมาน. 2526ก. **สมาธิพุทธ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ.
- อาภรณ์ พุกกะมาน. 2526ข. อาหารคือ(กรรม)ฐานแห่งการปฏิบัติธรรม. **แสงสุญญ**. 4 (เมษายน-มิถุนายน): 50-93.
- อุ้นเอื้อ สิงห์คำ. 26 พฤษภาคม 2543. สัมภาษณ์.
- อุ้นเอื้อ สิงห์คำ. 23 สิงหาคม 2543. สัมภาษณ์.
- เฮกิลลา-ไฮร์น, มาเรีย-เลนา. 2542. **มองพุทธศาสนาด้วยสองตาเปิด: ความเชื่อและการปฏิบัติของสันติอโศก**. แปลโดย ขวัญ ก่อเอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ฟ้าอภัย.

ภาษาอังกฤษ

Berger, R. 1970. Self-reliance, past and present.. *Eastern Horizon*. 9 (August): 8-24.

- Fuengfusakul, A. 1993. **Buddhist reform movements in contemporary thai urban context: Thammakai and Santi asoke**. Ph.D. dissertation, Department of Sociology, University of Bielefeld.
- Galtung, J. 1986. Towards a new economics on the theory and practice of self-reliance. In P. Ekins (ed.), **The Living Economy**, pp. 97-109. London: Routledge & Kegan Paul.
- Galtung, J.; O'Brien, P.; and Preiswerk, R., eds. 1980. **Self-reliance a strategy for development**. London: Bogle-L'Ouverture.
- Jackson, P. A. 1990. **Buddhism, legitimation and conflict: The political function of urban thai buddhism**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Olson, G. A. 1983. **Sangha reform in Thailand: Limitation, liberation and the middle path**. Master 's Thesis, Department of Religion, Graduate School, University of Hawaii.
- Payutto, P.A. 1994. **Buddhist economics: A middle way for the market place**. Bangkok: Buddhadhamma foundation.
- Piboolsravut, P. 1997. **An outline of buddhist economic theory and system**. Ph.D. dissertation, Department of Economics, Simon Fraser University.
- Satha-Anand, S. 1990. Religious movements in contemporary Thailand. Buddhist struggle for modern relevance. **Asian Survey**. 30: 395–408.
- Swearer, D. K. 1991. Fundamentalistic movements in Theravada buddhism. In M. Marty and R. S. Appleby. (eds.), **Fundamentalism observed**, pp. 628–690. Chicago: The University of Chicago Press.
- Taylor, J. 1990. New buddhist movement in Thailand: An individualistic revolution reform and political dissonance. **Journal of Southeast Asian Studies**. 21: 135–154.
- Thammasalee, I. 1993. **Consumer behavior of laymen in Prathom Asoke community**. Master's Thesis, Department of Economics, Graduate School, Thammasat University.
- Weber, M. 1958. **The Protestant ethic and the spirit of capitalism**. Translated by T. Parsons. New York: Charles Scribner's Sons.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามประกอบวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโคก

แบบสอบถามสำหรับสมณะ คนวัด และชาวชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ท่านมีสมาชิกในครอบครัว (ที่อยู่จริงในชุมชนศิระชะอโคก) จำนวน.....คน ประกอบด้วย (รวมทั้งตัวท่านด้วย)

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ความสัมพันธ์กับตัวท่าน	สถานภาพ	การศึกษา	อาชีพหลักก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชน	รายได้ก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชน	ฐานะ	อยู่ในฐานะนี้มาเป็นเวลา	เข้ามาอยู่ในชุมชนเมื่อพ.ศ./เป็นเวลา
1.....	☐ ชาย ☐ หญิง	☐ สามี/ภรรยา ☐ ลูก ☐ อื่น ๆ.....	☐ โสด ☐ อยู่ด้วยกัน ☐ หย่า ☐ อื่น ๆ.....	☐ เกษตรกร ☐ รับราชการ..... ☐ ค้าขาย ☐ อื่น ๆ.....บาท /วัน/เดือน/ปี	☐ สมณะ ☐ คนวัด ☐ ชาวชุมชน ☐ นักเรียน ☐ อื่น ๆ.....ปี	พ.ศ..... รวมเป็นเวลา.....ปี
2.....	☐ ชาย ☐ หญิง	☐ สามี/ภรรยา ☐ ลูก ☐ อื่น ๆ.....	☐ โสด ☐ อยู่ด้วยกัน ☐ หย่า ☐ อื่น ๆ.....	☐ เกษตรกร ☐ รับราชการ..... ☐ ค้าขาย ☐ อื่น ๆ.....บาท /วัน/เดือน/ปี	☐ สมณะ ☐ คนวัด ☐ ชาวชุมชน ☐ นักเรียน ☐ อื่น ๆ.....ปี	พ.ศ..... รวมเป็นเวลา.....ปี

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ความสัมพันธ์กับ ตัวท่าน	สถานภาพ	การ ศึกษา	อาชีพหลักก่อนเข้า มาอยู่ในชุมชน	รายได้ก่อนเข้า มาอยู่ในชุมชน	ฐานะ	อยู่ในฐานะนี้ มาเป็นเวลา	เข้ามาอยู่ในชุมชน เมื่อพ.ศ./เป็นเวลา
3.....	☐ ชาย ☐ หญิง	☐ สามี/ภรรยา ☐ ลูก ☐ อื่น ๆ.....	☐ โสด ☐ อยู่ด้วยกัน ☐ หย่า ☐ อื่น ๆ.....	☐ เกษตรกร ☐ รับราชการ..... ☐ ค้าขาย ☐ อื่น ๆ.....บาท /วัน/เดือน/ปี	☐ สมณะ ☐ คนวัด ☐ ชาวชุมชน ☐ นักเรียน ☐ อื่น ๆ.....ปี	พ.ศ..... รวมเป็นเวลา.....ปี
4.....	☐ ชาย ☐ หญิง	☐ สามี/ภรรยา ☐ ลูก ☐ อื่น ๆ.....	☐ โสด ☐ อยู่ด้วยกัน ☐ หย่า ☐ อื่น ๆ.....	☐ เกษตรกร ☐ รับราชการ..... ☐ ค้าขาย ☐ อื่น ๆ.....บาท /วัน/เดือน/ปี	☐ สมณะ ☐ คนวัด ☐ ชาวชุมชน ☐ นักเรียน ☐ อื่น ๆ.....ปี	พ.ศ..... รวมเป็นเวลา.....ปี
5.....	☐ ชาย ☐ หญิง	☐ สามี/ภรรยา ☐ ลูก ☐ อื่น ๆ.....	☐ โสด ☐ อยู่ด้วยกัน ☐ หย่า ☐ อื่น ๆ.....	☐ เกษตรกร ☐ รับราชการ..... ☐ ค้าขาย ☐ อื่น ๆ.....บาท /วัน/เดือน/ปี	☐ สมณะ ☐ คนวัด ☐ ชาวชุมชน ☐ นักเรียน ☐ อื่น ๆ.....ปี	พ.ศ..... รวมเป็นเวลา.....ปี

2. ภูมิลำเนาเดิมของท่านหรือครอบครัวอยู่ที่ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....

3. ปัจจุบันท่านหรือสมาชิกในครอบครัวยังประกอบอาชีพอยู่ในสังคมภายนอกหรือไม่เพราะเหตุใด

ยังประกอบอาชีพภายนอกอยู่ คือ

1.....อาชีพ (ระบุ)..... เพราะ.....

2.....อาชีพ (ระบุ)..... เพราะ.....

3.....อาชีพ (ระบุ)..... เพราะ.....

4.....อาชีพ (ระบุ)..... เพราะ.....

5.....อาชีพ (ระบุ)..... เพราะ.....

ไม่ประกอบอาชีพภายนอก

4. ปัจจุบันท่านหรือครอบครัวยังคงมีรายได้เป็นของตนเองหรือไม่

มีรายได้ของตนเอง โดยได้จาก

การประกอบอาชีพ ดอกเบี้ยเงินฝาก เงินจากลูกหลาน อื่น ๆ.....

ท่านและครอบครัวนำไปใช้ใน.....

ไม่มีรายได้อื่นใด

5. ก่อนที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนศิระชะอโคก ท่านหรือครอบครัวมีการถือครองทรัพย์สินที่สำคัญ ประกอบด้วยอะไรบ้าง

บ้านเรือน เงินฝากธนาคาร ที่ดิน นา สวน ไร่ อื่น ๆ

6. ท่านหรือครอบครัวมีบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นสิทธิของตนเองหรือไม่

มี ได้มาโดย ปลุกสร้างเอง ซื้อต่อมา อื่น ๆ.....

ไม่มี โดยพัก บ้านส่วนกลาง บ้านญาติหรือเพื่อน สถานที่อื่น ๆ.....

7. ท่านหรือครอบครัวยังมีทรัพย์สินที่เก็บสะสมไว้เป็นของส่วนตัวโดยยังไม่ได้นำมารวมกับส่วนกลางหรือไม่

มี โดยอยู่ในรูปของ

บ้านเรือน เงินฝากธนาคาร ที่ดิน นา สวน ไร่ อื่น ๆ

เพราะเหตุใดจึงยังเก็บไว้.....

ไม่มี

ตอนที่ 2 ประสบการณ์เริ่มแรกกับชุมชนศิระระอโศก

8. ก่อนที่ท่านจะได้พบและร่วมกิจกรรมกับชุมชนศิระระอโศก

- ท่านเคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชุมชนหรือกลุ่มชาวอโศกอื่นมาก่อนแล้ว
- ท่านไม่เคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชุมชนหรือกลุ่มชาวอโศกอื่นมาก่อน
- อื่น ๆ

9. ท่านรู้จักกับชุมชนศิระระอโศกครั้งแรก ที่ไหน เมื่อไหร่ และรู้จักได้อย่างไร

.....

.....

.....

10. ท่านได้พบและเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนศิระระอโศกครั้งแรก ที่ไหน เมื่อไหร่ และได้อย่างไร

.....

.....

.....

11. ในตอนแรกที่ท่านได้พบและร่วมกิจกรรมชาวอโศก ท่านชอบหรือประทับใจอะไรบ้าง (เรียงลำดับจากมากไปน้อย)

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

12. ทำไมท่านถึงเลือกที่จะมาใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนศิระระอโศก แทนที่จะใช้ชีวิตในชุมชนอโศกอื่น ๆ หรือในสังคมภายนอก

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ชีวิตในชุมชนและทัศนคติ

13. เมื่อท่านได้เข้ามาสัมผัสใช้ชีวิตในชุมชนศิระะอโศก ท่านเห็นว่าการดำเนินชีวิตตามแนวทางของชาวอโศก ในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้เป็นอย่างไร

1) การไม่ฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์ แม้เป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อย หรือสัตว์ที่มีอันตราย เช่น ยุง มด งู หรือผึ้ง ฯลฯ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....
.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

2) การไม่ลักขโมยหรือหยิบฉวยสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวของผู้อื่นไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....
.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

3) การละเว้นในกิจกรรมที่อาจสนับสนุนอารมณ์ทางกาม การไม่สนับสนุนความสัมพันธ์แบบเป็นคู่รัก ตลอดจนการไม่ส่งเสริมการแต่งงานมีครอบครัว แต่สนับสนุนการรักษาพรหมจรรย์

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....
.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

4) การไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดโกหก ไม่พูดนินทา ตลอดจนการไม่พูดยุแหย่ให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ชุ่ย
เคือง ไม่สบายใจ หรือได้รับความเสียหาย

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

5) การไม่ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ใช้น้ำเสฟติด เล่นการพนัน การเที่ยวสถานบันเทิง ตลอดจนเสฟติด
อบายมุขใด ๆ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

6) การไม่กินอาหารและกินจุบจิบนอกเวลาอาหารที่กำหนดไว้ 1 หรือ 2 มื้อต่อวัน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

7) การไม่ใช้เครื่องประทินผิว ใช้ของหอม เครื่องสำอาง เครื่องประดับต่าง ๆ ตกแต่งร่างกาย

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

8) การไม่ใช้ที่นั่งหรือที่นอนอันสูงใหญ่เพื่อความสะอาดสบาย

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

9) การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เรียบง่าย มีเสื้อผ้าเท่าที่จำเป็นแก่การใช้ ตลอดจนการไม่สวมรองเท้า

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

10) การละเว้นจากการเล่นดนตรี ร้องเพลง ฟังเพลง การเต้นรำ ตลอดจนการเล่นกีฬาหรือให้มิได้
แต่ก็ต้องผ่านการพิจารณาอนุญาตแล้ว

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

11) การไม่รับข่าวสารจากสื่อ เช่น ทีวี วิทยุ สิ่งพิมพ์และสื่ออื่น ๆ ที่มอมเมา โดยที่ให้ได้จะ
ต้องผ่านการอนุญาตแล้ว

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

12) การตื่นนอนแต่เช้า ใช้เวลาทำงานที่มีคุณค่ามีประโยชน์ ไม่นอนกลางวัน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน และชวนขยายสร้างสรรพัฒนาให้งานดียิ่งขึ้น

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

13) การสนับสนุนให้ใช้สิ่งของต่าง ๆ อย่างประหยัดที่สุด การพยายามนำสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วมาดัดแปลงเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

14) การสนับสนุนการรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการปลูกต้นไม้จำนวนมากในชุมชน การตัดต้นไม้ต้องได้รับการเห็นชอบเสียก่อน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

15) การเคารพผู้อื่นโดยการไหว้ทักทายอย่างสม่ำเสมอเมื่อพบเจอกัน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

16) การให้ความสำคัญกับการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกลุ่ม มีการสอดส่องดูแลกันและกัน มีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

17) การทำกิจกรรมไว้สารพินช โดยไม่ใช้ยาฆ่าแมลงหรือปุ๋ยเคมี ตลอดจนการสนับสนุนการไม่ไถพรวนดิน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

18) การรับประทานอาหารมังสวิริติ สนับสนุนการกินข้าวกล้อง ถั่ว งา การไม่ปรุงแต่งอาหารมากนักโดยเน้นอาหารที่มีรสจืดหรือไม่จัด

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

19) การให้ความสำคัญกับการรักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพร การรักษาแบบแผนโบราณ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

20) การสนับสนุนการทำงานโดยไม่รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนหรือรับเฉพาะเท่าที่จำเป็น

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

21) การไม่เก็บสะสมเงินทอง ของมีค่าซึ่งเป็นสมบัติทางโลกเป็นของตัวเอง แต่พยายามให้นำมารวมกันเพื่อใช้เป็นของส่วนกลาง

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

22)การขายเฉพาะสินค้าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต และมีการตั้งราคาหลายระดับตั้งแต่แจกฟรีจนถึงการคิดกำไรในระดับหนึ่ง

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

23)ส่งเสริมการช่วยเหลือหมู่กลุ่มหรือชุมชนชาวอโศกในที่อื่น ๆ และให้ขยายออกไปช่วยเหลือสังคมภายนอกได้อีกด้วย

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

14.ท่านคิดว่าท่านได้รับสิ่งใดบ้างจากการเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนศิระะอโศก (เรียงลำดับตามความสำคัญ)

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

15.ท่านเห็นว่าปัจจุบันชุมชนศิระะอโศกมีปัญหาใดบ้าง (เรียงลำดับตามความสำคัญ)

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

16. ท่านเคยคิดหรือคิดที่จะออกไปจากชุมชนศิระชะอโคกไปใช้ชีวิตในชุมชนอโคกอื่นๆ หรือในสังคมภายนอกหรือไม่ เพราะเหตุใด

เคย เพราะ.....

.....

ไม่เคย เพราะ.....

.....

17. ท่านมีหน้าที่ความรับผิดชอบหรืองานที่รับมอบหมายที่เจาะจงในชุมชนหรือไม่

มี หน้าที่.....

ทำหน้าที่นี้เพราะ.....

ไม่มี แต่มีงานที่ทำเป็นประจำ คือ.....

18. ท่านคิดเห็นอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนศิระชะอโคกที่มีการเติบโตขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านกำลังคนก็มีการเกิดขึ้นและเติบโตของงานด้านการศึกษา หรือในด้านกำลังทรัพย์ก็มีการขยายงานกิจการด้านการเกษตร การค้า การแปรรูป รวมทั้งการมีเงินเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ฯลฯ

.....

.....

.....

.....

19. ในฐานะที่ท่านเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนศิระชะอโคก ท่านเห็นว่าชุมชนศิระชะอโคกตลอดจนชุมชนชาวอโคกอื่น ๆ ที่มีกระจายอยู่หลายแห่ง จะสามารถช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันได้หรือไม่ ด้วยวิธีการเช่นไรบ้าง (ยกตัวอย่าง)

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามประกอบวิทยานิพนธ์
เรื่อง การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโคก

แบบสอบถามสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ปี
3. การศึกษา
(มัธยมศึกษา) กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2 3 4 5 6
(อุดมศึกษา) สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจาก ร.ร.สัมมาสิกขาศิระชะอโคก
 กศน. พุทธธรรมแสงแซว
 อื่น ๆ.....
- ปัจจุบันกำลัง ไม่ได้ศึกษาต่อ
 ศึกษาอยู่ในระดับ ปริญญาตรี สถาบัน.....
 อื่น ๆ.....
4. ภูมิลำเนาเดิม อยู่ที่ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
5. บิดา อาชีพหลัก..... รายได้เฉลี่ย.....ต่อวัน/เดือน/ปี
มารดา อาชีพหลัก..... รายได้เฉลี่ย.....ต่อวัน/เดือน/ปี
สถานภาพการสมรส อยู่ด้วยกัน หย่า แยกกันอยู่ บิดา/มารดาเสียชีวิต
 อื่น ๆ.....
6. ท่านมีสมาชิกในครอบครัวจำนวน.....คน (ยกเว้นตัวท่าน) และในจำนวนนี้มีใครบ้างที่เป็นชาวอโคก และปัจจุบันอยู่ในฐานะอะไร
1.....ฐานะ นักบวช คนวัด ชาวชุมชน นักเรียน ญาติธรรม อื่นๆ.....ที่ชุมชน.....
2.....ฐานะ นักบวช คนวัด ชาวชุมชน นักเรียน ญาติธรรม อื่นๆ.....ที่ชุมชน.....
3.....ฐานะ นักบวช คนวัด ชาวชุมชน นักเรียน ญาติธรรม อื่นๆ.....ที่ชุมชน.....
4.....ฐานะ นักบวช คนวัด ชาวชุมชน นักเรียน ญาติธรรม อื่นๆ.....ที่ชุมชน.....
5.....ฐานะ นักบวช คนวัด ชาวชุมชน นักเรียน ญาติธรรม อื่นๆ.....ที่ชุมชน.....
 ไม่มีสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับชาวอโคก
7. ท่านเข้ามาอยู่ในชุมชนศิระชะอโคก เมื่อปี พ.ศ.....รวมเป็นเวลา.....ปี

ตอนที่ 2 ประสบการณ์เริ่มแรกกับชุมชนศิระชะอโคก

8. ก่อนที่ท่านจะได้พบและร่วมกิจกรรมกับชุมชนศิระชะอโคก

- ท่านเคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชุมชนหรือกลุ่มชาวอโคกอื่นมาก่อนแล้ว
- ท่านไม่เคยร่วมกิจกรรมและปฏิบัติธรรมกับชุมชนหรือกลุ่มชาวอโคกอื่นมาก่อน
- อื่น ๆ

9. ท่านรู้จักกับชุมชนศิระชะอโคกครั้งแรก เมื่อไหร่ และรู้จักได้อย่างไร.

.....

.....

.....

10. ท่านได้พบและเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนศิระชะอโคกครั้งแรก ที่ไหน เมื่อไหร่ และได้อย่างไร

.....

.....

.....

11. ในตอนแรกที่ท่านได้พบและร่วมกิจกรรมกับชาวอโคกหรือชุมชนศิระชะอโคก ท่านชอบหรือประทับใจอะไรบ้าง (เรียงลำดับจากมากไปน้อย)

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

12. ทำไมท่านถึงเข้ามาเรียนที่ชุมชนศิระชะอโคก แทนที่จะไปเรียนที่โรงเรียนอื่นข้างนอก

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ชีวิตในชุมชนและทัศนคติ

13. เมื่อท่านได้เข้ามาสัมผัสใช้ชีวิตในชุมชนศิระะอโศก ท่านเห็นว่าหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของชาวอโศก ในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้เป็นอย่างไร

1) การไม่ฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์แม้เป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อยหรือสัตว์ที่มีอันตราย เช่น ยุง มด งู หรือ ผึ้ง ฯลฯ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

2) การไม่ลักขโมยหรือหยิบฉวยสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวของผู้อื่นไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

3) การละเว้นในกิจกรรมที่อาจสนับสนุนอารมณ์ทางกาม การไม่สนับสนุนความสัมพันธ์แบบเป็นคู่รัก ตลอดจนการไม่ส่งเสริมการแต่งงานมีครอบครัว แต่สนับสนุนการรักษาพรหมจรรย์

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

4) การไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดโกหก ไม่พูดนินทา ตลอดจนการไม่พูดยุแหย่ให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ชุ่ยเคื่อง ไม่สบายใจ หรือได้รับความเสียหาย

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

5) การไม่ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อ เล่นการพนัน การเที่ยวสถานบันเทิง ตลอดจนเสพติดอบายมุขใด ๆ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

6) การไม่ทานอาหารและทานจุบจิบนอกเวลาอาหารที่กำหนดไว้ 1 หรือ 2 มื้อต่อวัน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

7) การไม่ใช้เครื่องประทีนผิว ใช้ของหอม เครื่องสำอาง เครื่องประดับต่าง ๆ ตกแต่งร่างกาย

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

8) การไม่ใช้ที่นั่งหรือที่นอนอันสูงใหญ่เพื่อความสะอาดสบาย

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

9) การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เรียบง่าย มีเสื้อผ้าเท่าที่จำเป็นแก่การใช้ และการไม่สวมรองเท้า

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

10) การละเว้นจากการเล่นดนตรี ร้องเพลง ฟังเพลง การเต้นรำ ตลอดจนการเล่นกีฬาหรือให้มิได้ แต่ก็ต้องผ่านการพิจารณาอนุญาตแล้ว

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

11) การไม่รับข่าวสารจากสื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์และสื่ออื่น ๆ ที่มอมเมา โดยที่ให้ได้จะต้องผ่านการอนุญาตแล้ว

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

12) การตื่นนอนแต่เช้า ใช้เวลาทำงานที่มีคุณค่ามีประโยชน์ ไม่นอนกลางวัน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน และชวนขยายสร้างสรรพัฒนาให้งานดียิ่งขึ้น

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

13) การสนับสนุนให้ใช้สิ่งของต่าง ๆ อย่างประหยัดที่สุด การพยายามนำสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วมาดัดแปลงเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

14) การสนับสนุนการรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการปลูกต้นไม้จำนวนมากในชุมชน การตัดต้นไม้ต้องได้รับการเห็นชอบเสียก่อน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

15) การเคารพผู้อื่นโดยการไหว้ทักทายอย่างสม่ำเสมอเมื่อพบเจอกัน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

16) การให้ความสำคัญกับการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกลุ่ม มีการสอดส่องดูแลกันและกัน มีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

17) การทำกิจกรรมไว้สารพินช โดยไม่ใช้ยาฆ่าแมลงหรือปุ๋ยเคมี ตลอดจนการสนับสนุนการไม่ไถพรวนดิน

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

18) การกินอาหารมังสวิรัตินับสนุนการกินข้าวกล้อง ถั่ว งา การไม่ปรุงแต่งอาหารมากนักโดยเน้นอาหารที่มีรสจืดหรือไม่จัด

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

19) การให้ความสำคัญกับการรักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพร การรักษาแบบแผนโบราณ

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

20) การสนับสนุนการทำงานโดยไม่รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนหรือรับเฉพาะเท่าที่จำเป็น

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....

.....

21) การไม่เก็บสะสมเงินทอง ของมีค่าซึ่งเป็นสมบัติทางโลกเป็นของตัวเอง แต่พยายามให้นำมารวมกันเพื่อใช้เป็นของส่วนกลาง

เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....

.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

22)การขายเฉพาะสินค้าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต และมีการตั้งราคาหลายระดับตั้งแต่แจกฟรีจนถึงการคิดกำไรในระดับหนึ่ง

- เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

23)ส่งเสริมการช่วยเหลือหมู่กลุ่มหรือชุมชนชาวอโศกในที่อื่น ๆ และให้ขยายออกไปช่วยเหลือสังคมภายนอกได้อีกด้วย

- เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

เพราะ.....

.....
.....

ท่านดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติข้อนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

14.ท่านคิดว่าท่านได้รับสิ่งใดบ้างจากการเข้ามาเรียนหรืออาศัยอยู่ในศีระะอโศก (เรียงลำดับจากมากไปน้อย)

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

15.ท่านเห็นว่าปัจจุบันชุมชนศีระะอโศกมีปัญหาใดบ้าง (เรียงลำดับตามความสำคัญ)

- 1.....
- 2.....

3.....

4.....

5.....

16.ท่านเคยคิดหรือคิดที่จะออกไปจากชุมชนศิระชะอโคก กลับไปเรียนหรือใช้ชีวิตในสังคมภายนอกหรือไม่ เพราะเหตุใด

เคย เพราะ.....

ไม่เคย เพราะ.....

เฉพาะอุดรศึกษา

17.เพราะเหตุใดท่านจึงตัดสินใจอยู่ในชุมชนศิระชะอโคกต่อแม้ว่าจะสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมแล้วก็ตาม

18.ท่านมีหน้าที่ความรับผิดชอบหรืองานที่รับมอบหมายที่เจาะจงในชุมชนหรือไม่

มี หน้าที่.....

ทำหน้าที่นี้เพราะ.....

ไม่มี แต่มีงานที่ทำเป็นประจำ คือ.....

19.ท่านคิดเห็นอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนศิระชะอโคกที่มีการเติบโตขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านกำลังคนก็มีการเกิดขึ้นและเติบโตของงานด้านการศึกษา หรือในด้านกำลังทรัพย์ก็มีการขยายงานกิจการด้านการเกษตร การค้า การแปรรูป รวมทั้งการมีเงินเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ฯลฯ

20. ในฐานะที่ท่านเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนศิระระอโศก ท่านเห็นว่าชุมชนศิระระอโศก ตลอดจนชุมชนชาวอโศกอื่น ๆ ที่มีกระจายอยู่หลายแห่ง จะสามารถช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันได้หรือไม่ ด้วยวิธีการเช่นไรบ้าง (ยกตัวอย่าง)

.....

.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ชีวิตในชุมชนศิระชะอโคกในแต่ละวันตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอนอีกครั้งหนึ่งของสมาชิกชุมชนแต่ละฐานะนั้นเป็นชีวิตที่มีแบบแผนตารางเวลาที่แน่นอนเป็นกิจวัตร จนกระทั่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- 03.30 น. สมณะ คนวัด ชาวชุมชน และอุดรศึกษาตื่นนอน ร่วมกันทำวัตรเช้าที่ศาลาปลูกเสกฯ (ยกเว้นจันทร์ พุธ และศุกร์)
- 04.00 น. นักเรียนมัธยมศึกษา ตื่นนอน อ่านหนังสือ ทำการบ้านหรือเรียนพิเศษชดเชย
- 05.00 น. นักเรียนประถมศึกษา ตื่นนอน ทำกิจกรรมภาคเช้า เช่น การเล่นกายบริหาร
- 06.00 น. ทำวัตรเช้าเสร็จ สมณะออกบิณฑบาต ส่วนชาวชุมชน คนวัด อุดรศึกษา และนักเรียนทั้ง 2 ระดับแยกย้ายกันทำงานตามฐานงานที่รับผิดชอบ
- 07.30 น. นักเรียนทั้ง 2 ระดับเลิกงานภาคเช้าจากฐานงาน และไปร่วมรับประทานอาหารเช้าพร้อมกันที่โรงครัวกลาง
- 08.30 น. นักเรียนประถมศึกษา เข้าแถวเคารพธงชาติ จากนั้นจึงแยกย้ายกันเข้าห้องเรียน
- 09.00 น. คนวัด ผู้ใหญ่ชาวชุมชน อุดรศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาไปพร้อมกันที่ศาลาปลูกเสกฯ เพื่อฟังธรรมะก่อนฉันหรือรายการพิเศษอื่น ๆ
- 09.30 น. นักเรียนมัธยมมัธยมศึกษา เข้าแถวเคารพธงชาติ ขณะที่บนศาลาปลูกเสกฯ สมณะ คนวัด ชาวชุมชนและอุดรศึกษาเริ่มรับประทานอาหารเช้า
- 10.00 น. นักเรียนมัธยมศึกษาแยกย้ายกันเข้าห้องเรียน
- 11.30 น. นักเรียนประถมศึกษา รับประทานอาหารกลางวันที่โรงครัวกลาง
- 12.00 น. คนวัด ชาวชุมชน และอุดรศึกษาเริ่มเข้าทำงานตามฐานงานต่าง ๆ ในภาคบ่าย
- 14.00 น. นักเรียนทั้ง 2 ระดับสิ้นสุดการเรียนในห้องของวัน และกลับที่พักเพื่อทำความสะอาดบ้านเรือน
- 15.00 น. นักเรียนทั้ง 2 ระดับเข้าทำงานตามฐานงานต่าง ๆ ในภาคบ่าย

- 16.30 น. นักเรียนทั้ง 2 ระดับเลิกงานจากฐานงาน และไปพร้อมกันที่โรงครัวกลาง เพื่อรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน
- 18.00 น. ทำวัตรเย็น นั่งเจโตสมณะ
- 19.00 น. สมาชิกชุมชนที่สนใจสามารถดูวีดิทัศน์ได้ที่ศาลาปลูกเสกฯ
- 21.00 น. เข้านอน

อย่างไรก็ตาม ตารางเวลาเหล่านี้ก็สามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้เสมอเมื่อมีความจำเป็นในวันพุธและวันพฤหัสบดีซึ่งถือว่าเป็นวันหยุดสำหรับนักเรียน กิจกรรมต่าง ๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยเฉพาะในการเข้าฐานงาน กล่าวคือถึงแม้ว่าวันหยุดนักเรียนจะไม่ต้องเรียนหนังสือในห้องเรียนแต่นักเรียนก็ยังคงต้องทำงานในฐานงานเหมือนกับวันอื่น ๆ โดยที่ในวันพุธตอนเช้านักเรียนจะต้องเข้าทำงานในฐานงานของตนที่ได้รับมอบหมายมาตามปกติ ส่วนในตอนบ่ายการเข้าฐานงานก็จะเปลี่ยนจากการเข้าฐานงานเฉพาะมาเป็นการเข้าฐานงานรวมของชุมชนซึ่งก็แล้วแต่ว่าช่วงนั้นจะมีการกำหนดงานอะไรขึ้นมา ในตอนเช้าวันพฤหัสบดีนักเรียนก็จะเข้าฐานงานรวมเช่นเดียวกันกับวันพุธภาคเช้า ส่วนในตอนบ่ายนักเรียนจะไม่ต้องเข้าทำงานถือว่าเป็นช่วงเวลาของการพักผ่อนที่สามารถทำได้ตามอัธยาศัย อย่างไรก็ตามในวันหยุดเช่นนี้สมาชิกชุมชนฐานะอื่น ๆ ก็ยังคงทำงานตามความรับผิดชอบของตนไปตามปกติ แต่หลายฐานงานที่มีนักเรียนเป็นกำลังสำคัญก็จะไม่สามารถทำได้เต็มที่หรือบางฐานก็ต้องปิดลงในช่วงเวลาดังกล่าว

นอกจากนี้ ในทุกวันพุธแรกของแต่ละเดือน ชุมชนก็จะจัดให้มีวันกินข้าวป่าซึ่งถือว่าเป็นวันที่สนุกสนานวันหนึ่ง ในวันดังกล่าวชุมชนจะเปิดโอกาสให้กับนักเรียนได้เลือกทำอาหารต่าง ๆ รับประทานร่วมกันยังสถานที่จัดงานซึ่งอาจเป็นภายในหรือนอกชุมชนก็ได้ตามแต่ตกลงกัน พร้อมกันนั้นก็มีการแสดงการละเล่นให้ความบันเทิงไปด้วย งานจะเริ่มขึ้นตั้งแต่เช้าและสิ้นสุดลงประมาณตอนเที่ยง จากนั้นก็จะเข้าสู่กิจวัตรประจำวันตามปกติ

ชีวิตในชุมชนศีระะโศกจะมีการประชุมเพื่อตรวจสอบดูแลความประพฤติปฏิบัติกันอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้ว่าในตอนเช้าของวันจันทร์หลังจากทำวัตรเช้าเสร็จแล้วสมณะทุกรูปจะร่วมประชุมอธิษฐานนิยัตติเพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมของแต่ละรูป การชี้มูลทรัพย์ให้แก่กัน และมีการรายงานความเคลื่อนไหวของชุมชนให้หมู่สมณะทราบ กิจนิมนต์และงานที่จะต้องทำต่อไป และในทุกวันขึ้น 15 ค่ำหรือวันพระใหญ่สมณะก็ประชุมกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อประชุมปาฏิโมกข์พุทธศील ในส่วนของฆราวาสที่เป็นคนวัด ชาวชุมชน อุดรศึกษา และนักเรียนในช่วงค่ำของทุกวันอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 18.00 น เป็นต้นไปจะมีกิจกรรมการตรวจสอบการประพฤติปฏิบัติในรอบ

สัปดาห์ที่ผ่านมาว่าได้มีพฤติกรรมที่ผิดศีลในข้อใดบ้างมีความร้ายแรงมากน้อยเพียงใด โดยกิจกรรมดังกล่าวจะเรียกกันว่าเป็นการเช็คศีล การเช็คศีลนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ มีตั้งแต่การเช็คศีลรวมทั้งหมู่บ้าน การแยกเช็คศีลตามฐานงาน การแยกเช็คศีลตามฐานะ การแยกเช็คศีลตามเพศ เป็นต้น ส่วนในวันพุทธสุดท้ายของเดือนก็จะมีกิจกรรมที่ชุมชนของนักเรียนมัธยมศึกษาโดยจะเป็นการบอกกล่าวถึงข้อบกพร่องของผู้อื่นให้ทราบเพื่อจะได้นำไปปรับปรุงตัว สำหรับคนวัดและชาวชุมชนนั้น โดยปกติจะมีการชุมนุมทรัพย์กันปีละ 1 ครั้งในช่วงก่อนไปร่วมงานมหาปวารณา

นอกจากการเช็คศีลแล้วชุมชนก็ยังมีส่วนของการตรวจสอบดูแลการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกชุมชนได้อีก โดยเฉพาะในส่วนนักเรียนที่จะต้องมีการดูแลเข้มงวดนั้น นักเรียนจะต้องมีการเขียนบันทึกประจำวันและส่งให้กับสมณะเป็นผู้ตรวจสอบให้คำแนะนำเสมอ ๆ ขณะที่คนวัดซึ่งเป็นฐานะที่จะต้องมีความเอาใจจริงเอาใจในการปฏิบัติธรรมนั้นก็จะมีคู่มืออุโบสถศีลซึ่งยึดถือศีลแปดเป็นหลักไว้สำหรับตรวจสอบตนเองทั้งกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม โดยผู้ใช้จะต้องประเมินผลการปฏิบัติของตนเองในศีลแต่ละข้อเป็นคะแนนทุกวัน และโดยปกติในแต่ละสัปดาห์ก็จะต้องนำเสนอต่อสมณะเพื่อตรวจดูและให้คำชี้แนะ และลงชื่อกำกับ ในกรณีของคนวัดนั้นยังมีเอกสารอีกชุดหนึ่ง คือใบวิกัปป์สำหรับใช้วิกัปป์ทุกเจ็ดวัน โดยในใบวิกัปป์จะเป็นการตรวจสอบว่าผู้วิกัปป์ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดได้ดีหรือไม่ ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับสุขภาพและการรับประทานอาหาร (จำนวนมือ ถ้าหากเกิน 1 มือต่อวันก็ต้องระบุประเภทอาหาร) จำนวนชั่วโมงการนอน การติดบัตรประจำตัวของคนวัด การหลับนอน (เวลา สถานที่) การลงศาลาปฏิบัติธรรม และสภาพการปฏิบัติธรรมของตน

ในรอบปีหนึ่ง ๆ ชุมชนศีรชะอโคกจะมีกิจกรรมประเพณีที่สำคัญอยู่หลายงานด้วยกัน กิจกรรมเหล่านี้มีทั้งกิจกรรมที่สมาชิกชุมชนต้องไปร่วมงานกับยังชุมชนชาวอโคกอื่น ๆ และที่เป็นเจ้าภาพจัดงานเอง งานแรกคืองานปีใหม่อาริยะซึ่งจัดขึ้นที่ชุมชนราชธานีอโคกในช่วงเทศกาลสงกรานต์เก่าต้อนรับปีใหม่ ในงานนอกจากจะมีการทำบุญตักบาตร ฟังธรรมะ และการอภิปรายที่น่าสนใจแล้วยังมีการจัดงานตลาดอาริยะจำหน่ายสินค้าที่ชุมชนและเครือข่ายชาวอโคกจากพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศจะนำสิ่งของเครื่องใช้อุปโภคบริโภคมาขายในราคาขาดทุนให้กับผู้ที่มาร่วมงาน โดยชุมชนศีรชะอโคกนั้นนอกจากจะไปช่วยในการเตรียมงานแล้วก็จะไปร่วมออกร้านจำหน่ายผลผลิตของชุมชนในงานนี้ด้วย

สำหรับงานต่อมาคืองานพุทธาภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์ซึ่งจัดขึ้นที่ชุมชนศาลือโคก ในช่วงสัปดาห์วันมาฆบูชาของทุกปี (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์) งานพุทธาภิเษกจะเป็นงานที่มีการอบรม

ธรรมชาติอย่างเข้มข้น ผู้มาร่วมงานจะต้องรับประทานอาหารมังสวิรัตินี้เพียงวันละ 1 มื้อ และไม่สวมรองเท้าตลอดทั้ง 7 วัน ในงานนี้ชุมชนศิระะอโคกก็จะมีส่วนร่วมช่วยเหลือชุมชนเจ้าภาพในการจัดงานทั้งแรงงานและวัสดุขุดขุด ขณะที่สมาชิกชุมชนก็จะไปร่วมปฏิบัติธรรมในงานด้วย และในเดือนเมษายนงานประเพณีประจำปีของชาวอโคกที่ชุมชนศิระะอโคกเป็นเจ้าภาพก็มาถึง นั่นก็คืองานปลูกเสกฯ จะเริ่มจัดขึ้นก่อนงานสงกรานต์ประมาณ 2 สัปดาห์ โดยทั่วไปงานปลูกเสกฯ จะมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับงานพุทธาฯ คือมุ่งที่จะอบรมธรรมชาติอย่างเข้มข้นให้กับผู้มาร่วมงาน ชุมชนศิระะอโคกในฐานะเจ้าภาพก็ต้องเตรียมตัวล่วงหน้าหลายอาทิตย์ทั้งด้านอาหาร สถานที่และกำลังคนเพื่อรองรับกับผู้มาร่วมงานตลอดทั้ง 7 วันประมาณ 2 พันกว่าคน อย่างไรก็ตามชุมชนศิระะอโคกก็จะได้รับการช่วยเหลือบางส่วนจากเครือข่ายของชุมชนทั้งที่เป็นชาวอโคกและไม่ใช่อโคกในรูปแบบของอาหาร แรงงานและทุนทรัพย์

งานประจำปีต่อมาคืองานวันอโคกรำลึกซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นที่ชุมชนสันตอโคกในช่วงต้นเดือนมิถุนายน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระลึกถึงวันที่สมณะโพธิรักษ์ได้ประกาศแยกตัวจากการปกครองของมหาเถรสมาคมในช่วงเวลาเดียวกันนี้เมื่อปี พ.ศ.2519 และอีกทางหนึ่งก็เป็นช่วงเวลาที่สมณะโพธิรักษ์และเหล่านักบวชถูกจับดำเนินคดีในกรณีสันตอโคก งานอโคกรำลึกนั้นถือว่าเป็นงานประจำปีที่ไม่ใหญ่มากนักมีระยะเวลาในการจัดงาน 3 วัน ชุมชนศิระะอโคกจะส่งสมาชิกชุมชนมาร่วมงานแต่ก็ไม่มากนัก งานประเพณีครั้งสุดท้ายประจำปีของชาวอโคกเป็นงานที่จัดขึ้นหลังออกพรรษาแล้ว (ปลายเดือนตุลาคมหรือต้นเดือนพฤศจิกายน) นั่นคือ งานมหาปวารณาซึ่งจัดขึ้นที่ชุมชนปฐมอโคก โดยที่กิจกรรมในงานที่สำคัญก็คือการประชุมใหญ่ประจำปีของสมณะ ที่ประชุมสมณะจะสรุปผลการทำงานในรอบปีของชาวอโคกทั้งหมดและมีการกำหนดแนวทางการทำงานในปีต่อไป รวมทั้งการประกาศว่าสมณะรูปไหนจะไปประจำอยู่ ณ พุทธสถานแห่งใดด้วย ในงานนี้สมาชิกชุมชนศิระะอโคกจะไปร่วมงานกันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะผู้ใหญ่ในชุมชนที่จะไปกันเกือบทั้งหมดชุมชน

นอกจากงานประจำปีที่ต้องร่วมกับชาวอโคกอื่น ๆ แล้ว ในส่วนของชุมชนศิระะอโคกเองก็มีกิจกรรมในรอบปีที่ชุมชนเป็นผู้จัดเองอีกหลายงาน เช่น การจัดโรงบุญ 5 ธนทานหาราษาเพื่อแจกอาหารมังสวิรัตินี้ให้กับชาวบ้านได้รับประทานโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามจุดต่าง ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง การจัดงานวันแม่ในชุมชนซึ่งถือเป็นการประชุมผู้ปกครองของนักเรียนไปด้วยในตัว การออกร้านขายอาหารเจในช่วงเทศกาลเจ โดยนักเรียนและชาวชุมชนจะแยกย้ายกันไปออกร้านยังจุดต่าง ๆ แล้วแต่จะตกลงกันในปีนั้น ๆ เช่น โรงเจในตัวอำเภอกันทรลักษ์ ร้านในตัวจังหวัดศรีสะเกษ ร้านในอุทยานบุญนิยมที่จังหวัดอุบลราชธานี หรือร้านที่อำเภอปากช่อง นครราชสีมา เป็นต้น

ภาคผนวก ค

ตาราง 1 การได้ครอบครองที่ดินของชุมชนสี่ระชะอโคกและแหล่งที่มาของทุน

รายการ	ปี พ.ศ.	จำนวนเงิน	แหล่งที่มาของทุน
ตั้งวัดบนป่าสาธารณะ 46 ไร่	2517	-	-
ซื้อที่ดิน 10 ไร่	2521	9,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 5 ไร่	2525	10,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 1 ไร่	2526	3,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 8 ไร่ 3 งาน	2529	20,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 28 ไร่	2530	ไม่มีข้อมูล	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 15 ไร่	2532	120,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 3 ไร่	2532	30,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 4 ไร่	2532	60,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 7 ไร่	2532	ไม่มีข้อมูล	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 3 ไร่	2533	90,000	เงินชุมชน
ญาติธรรมบริจาคที่ดิน 2 ไร่	2533	ไม่มีข้อมูล	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 44 ไร่	2533	220,000	ญาติธรรม
ญาติธรรมบริจาคที่ดิน 10 ไร่	2533	ไม่มีข้อมูล	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 5 ไร่	2533	25,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 12 ไร่	2533	60,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 6 ไร่	2533	120,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 6 ไร่	2533	180,000	เงินบริจาค
ซื้อที่ดิน 1 ไร่	2534	30,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 17 ไร่	2535	150,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 3 ไร่	2535	120,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 3 ไร่	2536	90,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 5 ไร่	2536	180,000	เงินชุมชน
ซื้อที่ดิน 4.5 ไร่	2537	120,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 4.5 ไร่	2537	150,000	เงินชุมชน
ซื้อที่ดิน 15 ไร่	2538	990,000	เงินชุมชน
ซื้อที่ดิน 5 ไร่	2538	600,000	เงินชุมชน
ซื้อที่ดิน 24 ไร่	2539	900,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 60 ไร่	2539	1,620,000	ญาติธรรม

รายการ	ปี พ.ศ.	จำนวนเงิน	แหล่งที่มาของทุน
ซื้อที่ดิน 5 ไร่	2540	150,000	ไม่มีข้อมูล
ซื้อที่ดิน 7 ไร่	2540	193,900	เงินชุมชน
ซื้อที่ดิน 25 ไร่	2542	200,000	เงินชุมชน
ซื้อที่ดิน 23 ไร่	2542	184,000	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 6 ไร่	2542	166,200	ญาติธรรม
ซื้อที่ดิน 3 ไร่	2543	250,000	เงินชุมชน
ซื้อที่ดิน 8 ไร่	2543	240,000	ญาติธรรม

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 2 อาคารส่วนกลางที่สำคัญของชุมชนศิระระอโศกและแหล่งที่มาของทุน

รายการ	ปี พ.ศ.	จำนวนเงิน	แหล่งที่มาของทุน
ห้องสมุด	2527	60,000	ญาติธรรม
บ้านชาวดิน	2533	250,000	ญาติธรรม
บ้านชาวหินฟ้า	2533	250,000	ญาติธรรม
อาคารโขลงคุณ	2534	400,000	ญาติธรรม
ปั๊มน้ำมัน	2535	80,000	เงินชุมชน
ร้านน้ำใจ	2536	100,000	เงินชุมชน
โรงก่	2536	60,000	เงินชุมชน
อาคารฟ้าเมตตา	2537	990,000	กระทรวงมหาดไทย
ฉางข้าว	2537	1,500,000	กองทุนปูนซีเมนต์ไทย
อาคารวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิต, ระบบท่อน้ำและไฟฟ้าในชุมชน	2537	700,000	กองประกอบโรคศิลปะ กระทรวงสาธารณสุข
ศาลาปลูกเสก	2538	1,300,000	เงินบริจาค
บ้านเวียกหลวง	2538	ไม่มีข้อมูล	เงินชุมชน
อโรคยาศาลา	2540	400,000	เงินชุมชน
บ้านชราภิบาล	2540	200,000	เงินชุมชน
ศาลาบรรพชน	2540	2,500,000	เงินบริจาค
โรงสีข้าว	2540	5,000,000	กระทรวงมหาดไทย
เครื่องอบ	2540	1,300,000	กรมส่งเสริมสหกรณ์
ตาสั่ง	2541	220,000	เงินชุมชน
เขื่อนกู่ไท	2542	700,000	กองทุน SIF
บ้านยาดี	2542	620,000	กองทุน SIF และเงินทุนมียาชาวา
โรงกะปิปลาไร่	2542	150,000	กองทุน SIF และเงินทุนมียาชาวา
อาคารเอนกประสงค์	2542	4,500,000	กองทุน SIF
โบสถ์	2543	1,200,000	กองทุน SIF

ที่มา: จากการสำรวจ (กรกฎาคม พ.ศ. 2543)

ประวัติผู้เขียน

นายกิตติกร สุนทรานุรักษ์ เกิดวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518 ที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีเศรษฐศาสตรบัณฑิต จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2540 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2541

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย